GORKİ

CASUS

2. BASKI

CASUS GORKI

CASUS

ROMAN

MAY YAYINLARI

Babıâli cad. 19, Cağaloğlu, İstanbul Telefon: 27 71 61

Maksim
Gorki

CASUS

(2. baskı)

Çeviri:
NAHİT TEOMAN ERGİN

ROMAN

CASUS — Roman ★ Maksim Gorki ★ Türkçesi. Nahit Teoman Ergin ★ Kapak: Fatin Yılmaz ★ Dizildiği, basıldığı yer: Kültür Yayınları ★ Yıl: 1974 şubat ★ 2. baskı ★ May Yayınları: Babıâli Caddesi 19, Cağaloğlu, İstanbul ★ Telefon: 27 71 61.

MAKSİM GORKİ ÜZERİNE

Bu yazı MAKSİM GORKİ'nin yüzüncü doğum yılı dolayısiyle HASAN ALİ EDİZ tarafından MAY dergisinde 8 mayıs 1968 tarihinde yayınlanmıştır

Dünya ölçüsünde büyük bir yazar olan Maksim Gorki, 28 mart 1968 tarihinde, bugün «Gorki» adını taşıyan Nejnij - Novgorod şehrinde doğdu. Asıl adı Aleksey Maksimoviç Peşkov'du. Bir mobilya işçisi olan babasını, dört yaşında iken kaybetti. Bu durum karşısında o zamanlar bir boya imalâthanesi olan dedesi Kaşirine'e sığındı. Yedi yaşına gelince onu, bir sanat okuluna verdiler. Ana okul kayıtlarına göre, «fukaralığından ötürü» beş ay sonra okuldan ayrılmak zorunda kaldı. Bir daha da okul yüzü görmedi. Bu sıralarda annesi veremden öldü. Dedesinin işleri de bozulduğu için, Gorki hayata atılmak zorunda kaldı.

Gorki'nin çocukluğu, kaba cahil, sert bir takım insanların çevresinde geçti. Gorki çocukluğunun bu acı günlerini, dünya edebiyatına birer klasik eser olarak giren «**Çocukluğum**» 1913 ve **Ekmeğimi Kazanırken**» (1916) adlı eserlerinde bütün ayrıntılarıyla anlatır.

Gorki'nin baştanbaşa acı ve yoksulluk içinde geçen çocukluk hayatının biricik avuntusu büyük annesi Akulina İvanovna'dır. Gorki'yi sonsuz bir sevgi ile seven, onu anlayan, onu koruyan ve kayıran biricik insan bu duygulu, bu iyi yürekli kadındı.

Gorki, ninesine olan sevgisinin derinliğini, «**Ekmeğimi kazanırken**» ve «**Benim Üniversitelerim** (1923) adlı eserinde çok güzel belirtmiştir.

Gorki'yi, on yaşında, bir kundura mağazasına çırak olarak verdiler. Ama ellerini kaynar çorba ile haşladığı için buradan ayrılarak yeniden ninesinin yanına dönmek zorunda kaldı. Elleri iyileşince, uzak akrabalarından bir mimarın yanına çırak olarak girdi. Gorki mimarın evinde düpedüz hizmetçilik etti. Bu ağır iş şartlarına ancak bir yıl dayanabildi. Oradan kaçarak, Volga'da işleyen gemilerden birinde aşçı yamaklığı ve bulaşıkçılık etti. Gemiden ayrılınca, bir süre başıboş dolaştı. Kuş avcılığı ile hayatını kazanmağa çalıştı. Sonra yeniden mimarın yanına girdi. Oradan ayrılınca, bir ikon atelyesine kapılandı. Kutsal resimler (ikon'lar) satan bir mağazada tezgâhtar yamaklığı etti. Üçüncü defa olarak yine mimarın yanına girdi. İnşaat işlerinde mimara yardım etti.

Gorki, bütün bu ağır iş şartlarına bakmadan, fırsat buldukça okudu. Bu yüzden başına olmayacak işler geldi. Ondaki bu okuma aşkı, ölünceye kadar kendisini bırakmadı.

İçini bir kurt gibi kemiren bu okuma tutkusu Gorki'yi nihayet Kazan şehrine sürükledi. 1884 yılında, bir arkadaşının teşvikiyle, Üniversiteye girmek üzere Kazan şehrine gitti. Ama Üniversiteye girmek

imkânını bulamadı. Fakat resmî üniversiteye gireme-yen Gorki, Kazan'da hayat denilen yüksek Üniversi-tenin bütün fakültelerinden geçti. Gorki, hayatının bu bölümünü **«Benim Üniversitelerim»** (1923) adlı eserinde bütün ayrıntılarıyla anlatır.

Gorki Kazan'da bir süre çeşitli fırınlarda çalış-tı. 1883 yılında, yine bu şehirde, Romas adlı bir halk-çı - devrimci ile tanıştı. Bunun teşvikiyle, köylüler arasında çalışmak ve onları aydınlatmak üzere Vol-ga nehri kıyısındaki Krasnovidovo köyüne gitti. Bu-rada, Rus köylüsünün hayatını yakından incelemek fırsatını buldu.

Gorki, hayatının bu döneminde, Hazer denizi kı-yılarına kadar gitti. Orada bir balıkçı dalyanına gir-di. Bir aralık şimendifer bekçiliği, sonra da kantar memurluğu etti.

1889 yılında Nijnij - Novgorod'da devrimci çalışmalarından ötürü ilk defa tutuklandı. Yine bu sı-ralarda, devrin tanınmış yazarlarından Korolenko ile tanıştı. Korolenko'ya, o zamanlar yazmış yazmış ol-duğu «İhtiyar Meşenin Şarkısı» adlı şiirini okudu. Korolenko yazıyı beğenmedi, düşüncesini de Gorki' ye açıkça söylemekten çekinmedi. Gorki bunun et-kisiyle, iki yıl eline kalem almadı.

Gorki bu sıralarda Lapin adlı bir avukatın yanın-da sekreter olarak çalışıyordu. Gorki, hatıralarında bu avukattan sevgi ve saygı ile söz eder, öğrendiği şeylerden bir çoğunu bu zata borçlu olduğunu söy-ler.

GEZİLERİ

Gorki, 1891 yılı baharında yaya olarak uzun bir geziye çıktı: Don Kazaklarının yaşadığı yerleri; Uk-

ranya'yı ;Basarabya ve Tuna bölgelerini; Kırım kıyılarını karış karış dolaştı. Kuban'a kadar uzandı. Yollarda gördüklerini, yol arkadaşlarını, bundan bir süre sonra yazacağı o harikulâde hikâyelerinde bütün ayrıntılarıyla canlandıracaktır.

Gorki, 1891 yılı sonbaharında Tiflis şehrine geldi.

1892 yılı, Gorki'nin hayatında bir dönüm noktasıdır. Çünkü 1892 yılı 25 eylülünde Tiflis'de çıkmakta olan «Kafkas» adlı gazete, **«Makar Çudra»** adlı hikâyesini yayınladı. Gorki'nin edebiyat çalışmalarına başlangıç olarak bu tarih kabul edilir.

Büyük yazar ,ilk defa bu hikâyesinde, onu dünya edebiyatında ölümsüzleştiren «Gorki» takma adını kullandı.

Gorki, 1893 yılı Ekiminde yeniden Nijnij - Novgorod şehrine döndü. Orada «Vijnski Vestinik» gazetesine fıkralar yazmaya başladı. Bu arada hikâyeler yazmağa devam ettiyse de bunları yayınlamadı. Ancak 1893 yılı ağustosunda, bir Moskova dergisinde «Yemilyan Pilâye» adlı ikinci hikâyesi çıktı. Gorki, bu sıralarda Korolenko ile sıkı bir arkadaşlık kurmuş bulunuyordu. Korolenko'nun Gorki'ye, yazı alanında bir çok faydalı öğütler verdiğini, hatta onun elinden tutup yazı hayatına soktuğunu, Gorki'nin kendi mektuplarından öğreniyoruz. Gorki, bir ilişki ile, okuma - yazma alanında kendisine yardımı dokunanları anarken, birinci derecede aşçı Smuriy'den, Avukat Lapin'den, Kalyujniy'den ve Korolenko'dan sözeder.

Gorki'ye okuma zevkini aşılayanlar arasında, aşçı Smuriy'den başka yine **«Ekmeğimi Kazanırken»**

de adları geçen «Kraliçe Margot (*)» ile terzinin ufak tefek karısı da önemli yer tutmaktadır.

1895 yılı martında Gorki'ye «Samara Gazetesi»nde, devamlı yazı yazmasını teklif ettiler. Bunun üzerine Gorki, 1895 yılı martında Samara şehrine gitti.

Gorki, 1896 yılında «Nijegorodsky Listok» gazetesine devamlı yazar olarak alındı. Bu gazetede çıkan hikâyeleri arasında «Stepte», «Boles», «Konovalov» gibileri pek ünlüdür. Bu devrede Gorki'nin şöhreti hızla etrafa yayılnyor, hikâyeleri Rusya'nın çeşitli bölgelerinde çıkmakta olan «Severniy Vestnik», «Ruskoye Bogatsvo», «Ruskaya Misl» gibi gazetelerde birbiri ardından yayınlanıyordu.

1998 yılında Gorki, üçüncü defa tutuklandı. Bir yıl sonra (1899 - 1900) yazarın «Foma Gordeyev» ve «Üç Kişi» adlı iki büyük eseriyle başka hikâyeleri yayınlandı.

İKİ TİYATRO ESERİ

Gorki, 1901 yılında, Çehov'la tanıştı, 1902 yılı 23 martında ise «Moskova Sanat Tiyatrosu»nda «Küçük Burjuvalar» piyesi oynandı. Piyes büyük bir başarı sağladı. Aynı yılın nisan ayında da «Ayak Takımı Arasında» adlı eseri oynandı.

Rusya'daki ilk temsilinden, ancak 34 yıl sonra, İstanbul Şehir Tiyatrosunda oynanmış olan bu eserin, Moskova Sanat Tiyatrosunda temsili, o devrin Rus basınında, yazardan yana büyük gösterilere yol açtı. Gorki'nin düşüncelerine katılanlar da katılma-

---

(*) Kraliçe Margot: Gorki'nin çok beğendiği, platonik bir çocuk sevgisiyle bağlandığı kadına verdiği addır. H.A. Ediz.

yanlar da; Gorki'yi beğenenler de beğenmeyenler de piyes etrafında birleştiler ve bu eserin, dünya çapında bir şaheser olduğunu açıkladılar. O zamana kadar Gorki'ye dostça davranmamış olan eleştirmeciler bile, onu göklere uçurdular. Petesburg'da çıkmakta olan «Novosti» gazetesinin Moskova muhabiri, gazetesine şöyle bir yazı yazmak zorunda kaldı:

«Dün, bizde Moskova'da önemli bir olay oldu Bu olay, Maksim Gorki'nin, Sanat Tiyatrosunda temsil olunan «Ayak Takımı Arasında» adlı piyesin kazandığı büyük başarıdır. Buna «olay» diyorum, çünkü ünlü Gorki'nin bu yeni zaferi, ebedî bir inkilâptır. Estetik dünyasında, bir düzen değişikliğidir. Bir tiyatro eleştirmecisi olarak ihtiyarladım, ama, sizi temin ederim ki bugüne kadar hiçbir zaman böyle bir başarıya tanık olmadım. Dün, yeni bir dilin, yeni bir edebî düşüncenin taç giyme töreni yapildı.»

Gorki'nin başarısı, Rusya ölçüsünde kalmadı. «Ayak Takımı Arasında» piyesi, aynı yıl içinde Almancaya çevrilerek Berlin tiyatrosunda oynandı. Bunu, Paris ve Prag tiyatrolarının temsilleri izledi.

Bu olay, Maksim Gorki'nin, Petersburg Bilimler Akademisi fahrî üyeliğine seçilişini doğurdu. «Hükümet Sözcüsü» adlı gazetede, bu seçimin bozulduğunu bildiren hükümet tebliği ise bir bomba gibi patladı. Tolstoy, Çehov, Korolenko gibi tanınmış edebiyat kişilerinin, hükümetin bu davranışını protesto etmek üzere Akademi üyeliğinden istifa etmeleri, işe büsbütün önem verdirdi. Birbirine bağlanan bütün bu olaylar, Gorki'nin adını en ücra köşelere kadar duyurdu

Bunu izleyen yıllar içinde Gorki'nin en güzel eserleri birbirini kovalamağa, şöhreti de gün geçtikçe büyümeğe başladı 1906'da «**Ana**» romanı, 1913'de **«Çocukluğum»**, 1916'da **«Ekmeğimi kazanırken»**, 1923'de **«Benim Üniversitelerim»** gibi eserleri; 1925'de **«Artamanov'lar»**, 1926'da ise en büyük romanı olan **«Klim Samgin'in Hayatı»**nın birinci cildi çıktı.

Gorki'nin ne kadar çabuk ün saldığını, eserlerinin çıkar çıkmaz, ne kadar çabuk başka dillere çevrildiğini daha iyi anlayabilmemiz için, şu küçük noktayı belirtmemiz yeter: Dünya çapında meşhur bir romancı olan Turgenyev'in en ünlü eseri olan «Babalar ve Çocuklar» (1860), çıkışında 77 yıl sonra, 1937'de; Dostoyevski'nin ise «Suç ve Ceza», «Karamazov Kardeşler», «Budala» gibi şaheserleri, çıkışlarından ancak 60-70 yıl sonra dilimize çevrildikleri halde, Gorki'nin «Ana» romanı 1906-1907 yıllarında yayımlanmış, hemen iki yıl sonra da yani 1909 yılında Türkçeye çevrilerek, Tanin gazetesinde tefrika edildikten sonra kitap halinde çıkmıştır.

Gorki'nin kitap halinde çıkmış ilk eseri olan iki ciltlik hikâyeleri, 1898 tarihini taşıdığına göre, bu büyük yazarın bize kadar gelebilmesi için, ancak 10 yıllık bir zaman geçmesi yetmiştir. Halbuki Turgenyev ile Dostoyevski, Gorki'nin 10 yılda aldığı yolu, ancak 40 - 60 yılda alabilmişlerdir.

BAŞARININ SIRRI

Pekiy, Gorki'yi böylesine kısa bir zamanda meşhur eden, onu geniş okur yığınlarına sevdiren sebepler nelerdi?

Devrin edebiyat eleştirmecileri bunu, kısmen Gorki'nin çok renkli ve serüven dolu hayatına; kıs-

men de ele aldığı konuların orjinalliğine, yâni onun, özellikle serserilerin hayatını yansıtmasına veriyorlardı. Bazıları ise bu başarının sırrını sadece Gorki'nin kabiliyet ve istidadında görüyorlardı.

Oysa teker teker alındıkları zaman, bu sebeplerden hiç biri Gorki'nin kazandığı başarının sırrını yeteri kadar açıklayamıyordu .

Çünkü Gorki'nin serüven dolu hayatını, hele ilk zamanlarda, koca Rusya'da bilenler pek azdı. Onun için Gorki'nin başarı sebeplerinden biri olarak bunu saymak yanlış olur.

Gorki'nin, eserlerinde dile getirdiği serserilerin hayatlarını, Rusya'da Gorki'den önce de dile getirnler olmuştu. Buna misâl olarak Levitov'u göstermek kabildi. O halde bu bir konuya ilk defa el atan Gorki olmuyordu. Demek ki bu da, bir başına Gorki'nin başarısını sağlayan sebeplerden biri olamazdı.

Gorki'nin erdem ve yetenekleri de bu alanda başlı başına bir sebep sayılamazdı. Çünkü Gorki'nin yazı yazmağa başladığı devirde Tolstoy gibi, Çehov gibi devler, henüz daha sağdılar. Öteyandan, Turgenyev'in, Dostoyevski'nin ölümleri üzerinden, henüz on yıl bile geçmemişti. Bu edebiyat devleri arasında kendine yer bulup sesini duyurabilmek için, Gorki'de, yukarıda saydığımız özelliklerden daha başka bir takım özelliklerin bulunması gerekiyordu.

Gorki'nin eserleri incelenince, büyük yazarın bütün eserleirnde, ona başarı yolunu açan ciddî bir sebebin bulunduğu hemen göze çarpar. Gerçekten de Gorki, yeni bir dünya görüşünün, yeni bir sosyal sınıfın, işçi sınıfının temsilcisi olarak edebiyat alanına geçmiştir. İşte, Gorki'ye böylesine büyük ve hızlı bir başarı sağlayan nedenlerin en başında bu gelir.

SANAT METODU

Gorki'nin eserlerinde göze çarpan sosyal yön, olay kişileriyle sosyal şartlar arasındaki çelişme ve çatışmadır. Gorki'nin bütün eserlerine egemen olan başlıca mesele ise, olay kişilerinin sosyal şartlara, kendi istek ve eğilimlerine göre bir yön vermeye çalışmalarıdır.

Gorki'nin eserlerinde bu sosyal yön üç türlü belirtilmiştir: a) Masallar ve efsaneler, b) Gazete makaleleri, c) Nihayet olayların realistçe açıklanması ve hikâyesi biçiminde.

a) Gorki ilk yazılarını tercihen masal ve efsaneler biçiminde yazmıştır. Yazarın dilimize de çevrilmiş olan «Stepte» eserindeki (Kocakarı İzergil, Makar Çudra, Şahin Üzerine Türkü, Han ve oğlu) gibi masal ve efsanelerde görüldüğü üzere içinde yaşanılan acı gerçeğe karşı, idealize edilmiş bir gerçek çıkarılmıştır. İçinde yaşanılan hayatta realize edilemeyen, gerçekleştirilemeyen istekler, idealize edilmiş bir hayatta gerçekleştirilmiş gibi gösterilmiştir. Gorki'nin bu tip eserlerindeki bütün kişilerde göze çarpan şu özellik var: Güçlü insanlar zayıflara, serbest ve bağımsız insanlar kölelere; mağrur insanlar alçalmış insanlara, karşı konmuştur.

Gorki'nin başıboş insanların, serserilerin hayatını tevsir ettiği Malva, Çelkaş, Konovalov, Yol Arkadaşım gibi hikâyelerinde de ayni hali görmekteyiz! Bu hikâyelerin kişileri de «olağanüstü» insanlardır.

Hiç şüphe yok ki Gorki, bu çeşit eserlerinde romüntiktir. Ama Gorki'nin bu romantizmin de, geçmişe ve, geriye dönüşten çok ileriye, iyiye ve güzele bir akış vardır.

Gorki'nin bir çok eserlerinde, içinde yaşadığı gerçek ve sıkıcı hayatı, hayal gücüyle daha çekici bir hâle getiren, hayale tapan kişilere de rastlıyoruz. Hayali cennetler yaratmak hayal gücüyle daha geçici hayat şartları yaratmak, içinde yaşanılan kötü şartlara karşı bir mücadele vasıtası olmasa bile bir avuntudur.

Nitekim bu hayali cennetlere rağmen kötü hayat şartları, yine olunca ağırlığıyla devam etmektedir. Kısa bir zaman sonra hayat kanunları, bütün ağırlığıyla kendilerini duyurmağa başlayacaklardır. Biraz olsun avunmak için bu hayali cennetler belki faydalıdır, ama bunlar kötü hayat şartlarını büsbütün yok eden ilâç değildir: Gerçek hayatı, yalancı hayalî bir hayatla değiştirmeğe çalışmak, olsa, âciz, güçsüz insanların işidir.

Gorki'nin «Boles» hikâyesindeki Tereza'sı bu çeşit insanlardan biridir. Bu muhayyel hayatın filozofları, vaizleri de vardır. Meselâ «Aşağı Tabaka Arasında» ki Luka bunun güzel bir örneğini teşkil eder.

b) Ama Gorki, masal ve efsaneler içinde canlandırılan hayali cennetlerle yetinemezdi. Bunun için daha başka yollara da başvurmak gerekiyordu. İşte bu yollardan biri de gazete makaleleri ve gazete fıkralarıdır. Burada kişiler yok, gerçekler vardır. «9 Ocak», «Amerika'da», «Rus Masalları» bu çeşit yazılardır. Gorki bu çeşit eserlerde hayatı açıkça mahkûm etmektedir.

Gorki'nin insanla sosyal şartlar arasındaki çelişmeyi ve anlaşmazlığı belirtmek için en çok başvurduğu yol, doğrudan doğruya olayların gerçekçi

bir metodla hikâyesidir. Gorki'nin eserleri çoğunlukla bu biçimde yazılmıştır, «Foma Gordeyev», «Üç Kişi», «Ana», «Matyev Kojemyak'ın Hayatı», «Benim Üniversitelerim», «Klim Samgin'in Hayatı» gibi romanları bu çeşit eserlerden sayılmaktadır. Gorki'nin, sayıları 10-15'i bulan tiyatro eserlerini de bu türe sokmak kabildir.

Hasan Âli Ediz

Gorki Yaşıyor

Yazan : NÂZIM HİKMET

Maksim Gorki öldü.

Bu ölüm telgrafını okuduğum vakit gözümün önüne bir resim geldi: Uzun boylu, zayıf ve paltosunun içinde dimdik duran bir adam. Adam bir bastona dayanmış. Yüzü ışıklar ve gölgelerle dolu. Elmacık kemikleri fırlak, burun yuvarlak. Bu kabartma bir dünya haritasına benzeyen yüzde iki göz var. İki ışıklı ve tarifi imkânsız göz.

Adamın başı arkasına bulutları kızaran bir gök. Bir şafak göğü. Aşağıda, ayaklarının dibinde dalgalı denizi, stebi, ve dağlarıyla tabiat...

Gorki'nin bu tablosunu yapan ressam Sovyetlerin en büyük artistlerinden biriymiş. Bu eserin çizgi, renk, kompozisyon bakınımdan değeri ne kadar büyüktür. Bilmiyorum. Fakat Gorki'yi; dalgalı denizler, mustarip stepler ve yalçın dağlardan geçerek bir şafak kızıltısına ulaşan büyük insan, mücahit ve artisti olduğu gibi verebilmiş.

Derler ki, Dostoyevski ile Gorki on dokuzuncu asır sonları ve yirminci asır başlangıcı Rus Edebiyatının iki kutbudur.

Dostoyevski maziyi, karanlığı, hatayı, bezginliği insanın zavallılığını temsil eder. Gorki istikbali, aydınlığı, sıhhati, kavgayı ve insanın kudretini abideleştirir.

On dokuzuncu asır Rusyası yirminci asrın 17 nci yılında yuvarlanıp gitti' Dostoyevski de, roman sanatındaki bütün hünerlerini, tiplerini tahlil edişindeki bütün kudretine rağmen; bu göçen âlemle beraber devrildi. Üstünde durulmağa değer bir eski eşyalar müzesi demirbaşı oldu.

Gorki yaşıyor. Yaşıyacak.

NOT: Yukarıdaki satırlar, eğer tabir caizce, yüreğimin içindeki Gorki'ye dairdir. Kafamın içindeki Gorki için uzun bir yazı yazmağa çalışacağım.

Maksim Gorki'nin ölümü üzerine 20 haziran 1936 tarihinde yukarıdaki fıkra'yı Nazım Hikmet, Orhan Selim imzasıyla yayınlamıştır.

Müsterih Ölen Gorki

Yazan : NÂZIM HİKMET

Kafamın içindeki «Gorki» için yazmağa çalıştığım tetkikin malzemesini tasnif ederken boyuna Gorki'nin ölümünü düşündüm.

Dünyada Gorki kadar ölümü emin ve «müsterih» karşılayabilecek az insan vardır.

Ters anlamayın.

Yetmişini doldurmadan öldüğüne ve son senelerine kadar en güzel eserlerini vermekte devam ettiğin göre yüzyıl yaşasa da çalışacak ve yaratacaktı. Gorki ölümü «müsterih» karşılamıştır derken; son satırını çoktan yazmış ve yapabileceği işi sonuna erdirmiş bir insanın «istirahati kalbini» kasdetmedim.

Bence, Gorki'nin, dünyada az insana nasip olmuş bir emniyet ve istirahatla ölümü karşılamış olmasının sebebi bambaşka.

O, uğrunda dövüştüğü bir idealin, kendi sezişinden daha aydınlık, daha vazıh bir abide halinde tahakkuk ettiğini görerek öldüğü için gözlerini müsterih kapadı. Ona ölümü karşılayıştaki emniyeti ve-

ren şey; idealini, bir daha bir adım geri atmaz bir inkişaf basamağında emniyet içinde bulunuşuydu.

Romancılığından, hikâyeciliğinden, artistliğinden, her şeyinden önce bir mücahit idealist olan Gorki için bundan daha müsterih bir ölüm olabilir miydi? Ve bu şimdiye kadar her yüzünde kaç idealiste nasib olmuştur ?

O. S. (N. Hikmet)

«Müsterih Ölen Gorki» yazısı Nâzım Hikmet tarafından 22 haziran 1936 tarihinde Orhan Selim imzasıyle yayınlanmıştır.

Babası bir orman bekçisi tarafından öldürüldüğünde Evsei Klimkof henüz dört yaşındaydı. Yedi yaşına geçtiğinde de annesini kaybetti. Zavallı kadıncağız hasat sırasında tarlada çalışırken ölüvermişti. Bu çok garip ve beklenmedik bir olaydı. Klimkof, annesini morarmış ve kaskatı görünce korkmamıştı bile.

Bir demirci ustası olan Piotr Amca, eliyle çocuğun başını okşayarak:

— Şimdi ne yapacağız? diye sordu.

Klimkof, annesinin bir köşede uzanmış ölüsüne bakışlarını kaydırdı ve yavaş sesle; «Hiç... Bilmiyorum» diye cevaplandırdı.

Terlemiş yüzünü gömleğinin yeniyle silen Piotr Amca uzun bir süre konuşmadı. Sonra yeğenini ordan uzaklaştırdı:

— Benim evime gelirsin ...Beni üzmeyesin diye seni okula veririm belki de... «Zavallı Küçük Moruk!»

O günden sonra Evsei Klimkof'un takma adı «Zavallı Küçük Moruk» kaldı. Bu ad ona yakışıyordu doğrusu. Yaşına göre oldukça küçük gösteren Klimkof'un ağır davranışları, kalın sesi, elmacık kemikleri çıkık yüzünün ortasında eğri bir burnu, sürekli kirpiklerini kırpan ve çekingen bir anlam taşıyan yuvarlak donuk gözleri, sert fırça gibi saçları vardı. Kişiliğini yitirmiş, çökmüş gibi bir görünüştey-

di. Okula gittiğinde çocuklar onu döver, onunla alay ederdi. Posası çıkmış ihtiyar görünüşü, uykudaymış gibi dolaşması, kendisinden iri ve yaramaz çocukların canını sıkardı. Evsei Klimkof, çocuklardan kaçınır, köşe bucağa gizlenerek okul yaşantısını sürdürmeye çalışırdı. Çoğu kez **kendi kabuğu** içinde yuvarlak gözleriyle arkadaşlarına bakışlarını diker, bir süre sonra da yorularak gözlerini kapar ve çelimsiz gövdesini iki yana sallayarak, öylece uzun süre kalırdı.

Amcasının evinde de yaşamı sessizlik içinde geçiyordu. Ne varki, amca evinde yaşamak daha güçtü. Öğle ve akşam yemeklerini birlikte yiyorlardı. Masada Piotr Amcanın tombul yanaklı küçük oğlu Jakov, onu çatmak ya da güldürmek için yapmadığını bırakmazdı. Şaklabanlıklar yapar, dilini çıkarır, masa altından tekmeler atar ya da çimdiklerdi. Klimkof, amcaoğlunun bu yaramazlıkları karşısında gülmekten her ne kadar katılmazsa da çektiği acının etkisiyle çoğunlukla tedirginleşirdi.

Böyle anlarda Piotr Amca ona:

— Nen var bakalım «Küçük Moruk» diye sorardı.

Klimkof ikirciklenmeden donuk bir sesle:

— Jakov! derdi yalnızca.

Bazı kez amca, davranışlarından ötürü Jakov'a bir tokat atacak ya da saçlarını çekecek olursa Agafiya Yenge yüzünü asar, sinirli sinirli:

— Pis! Fitne!.. diye söylenirdi.

Jakov, kimsenin olmadığı bir yerde, bir köşede onu kıstırdığı zaman iyice pataklar, büyük bir öfkeyle sırtına, midesine yumruk ve tekme atardı.

Klimkof bu yediği dayağı alınyazısı olarak benimserdi. Jakov'u, amcasına gammazlamakta hiç bir kazancı yoktu. Bundan ötürü Amca, oğlunu dövecek olursa Agafiya Yenge de daha çoğunu ona yapardı. Ayrıca da canını Jakov'dan çok acıtırdı. Bu nedenle Evsei Klimkof, amcaoğlunun kendisini döveceğini anladığında kaçar, ne var ki Jakov onu çoğunlukla yakalardı. Böyle zamanlarda Klimkof yere yatar, bacaklarını toplayarak karnına doğru kasar, başını elleriyle tutar, her yanına inen tekmelere yumruklara katlanırdı. Onun bu savunması Jakov'u kızdırır, zavallı çocuğun üstünde tepinirken:

— Korkak! Budala... Ne susuyorsun, bağırsana! diye avaz avaz haykırırdı.

Evsei bir gün sokakta bir nal buldu. Nasıl olsa başbelâsı amcaoğlunun bunu elinden alacağını biliyordu. Kendiliğinden nalı ona armağan etti.

Buna çok memnun olan Jakov:

— Bugün canını yaktım mı? diye sordu.

Klimkof da:

— Evet... diye cevapladı.

Jakov'un canı sıkındı, başını kaşıyarak bir an düşündü:

— Zararı yok, geçer! diyerek uzaklaştı.

Onun bu sözleri yüreğine işlemişti, umuda da kapılmıştı. Mırıldandı «geçer...» diye.

Günün birinde yaptıkları bir yürüyüş sırasında geziye çıkmış ve çok yorulmuş olan bazı kişilerin ayaklarına ısırgan otlarıyla ovaladıklarını görmüştü. O da yediği dayaklardan acıyan yerlerine ısırgan otu sürdü, sızılarının azaldığını duydu. O günden sonra Jakov onu her dövdüğünde sızlayan yerlerinde bu yabani otu özenerek gezdirirdi.

Yediği dayakların, küçük düşürücü sözlerin çekingenliğiyle okulda derslerine iyi çalışamıyordu. Duruşunda, bakışında bu garip korku o kadar belirgindi ki, onun bu tutumu bütün çocuklarda ona tekme atma isteğini uyandırıyordu.

Klimkof'un sesinin kalın olduğunu öğretmeni anlayınca onu da kilisede şarkı söyleyecek öğrenciler arasına ayırdı. Klimkof çoğu kez evden uzakta şarkı söyleyen arkadaşlarıyla geçirirdi zamanını.

Evsei, eski kiliseden hoşlanıyordu. Loş, sakin köşeleri onun ilgisini çekiyordu. O, bu kilisede olağanüstü bazı şeyler bulacağını düşlüyordu. Vaktiyle anasının anlattığı masallar geçiyordu aklından... Kutsal resimler tozdan kararmış, kirlenmişti. Azizlerin yüzleri, bir demirci olan Piotr Amcanın sakalı ve karanlık suratını andırıyordu. Kilise kapısı altında bir aziz tarafından dövülen bir şeytanın resmi asılıydı. Aziz esmer, iriyarı, güçlü görünümdeydi. Şeytan, oğlak gibi sıskaydı, sarışındı. Klimkof, önceleri şeytana bakmadı, yüzüne tükürmek geçti içinden... Ama ne varki, sonra dayan yiyen küçük şeytana öylesine acıdı ki, yalnız kaldığında korku ve acıyla gerilmiş çenesini okşamaktan kendini alamıyordu!..

Onda ilk acıma duygusu böylece doğmuştu. Kiliseyi sevmesinin başlıca nedeni; şamatıcıların, en azgın kişilerin, farfaracıların burada durgun ve saygılı olmalarındaydı. O, gürültü patırdıdan ürküyor, böylesine davranışlar karşısında bir köşeye saklanmak isteğini duyuyordu .

Bir tatil günü köylülerin tartıştıklarını ve sonra dövüştüklerini görmüştü. Bu kavga sırasında köylünün biri eline geçirdiği odunla karşısındakine vurmuştu. Köylünün korkunç çığlığı ve iniltisi karşısın-

da diğer köylüler Klimkof'u iterek kaçışmışlardı. O, kaçamamış, çamurlu bir çukura yuvarlanmıştı. Bütün yüzü kan çanağı içindeki koca gövdeli köylünün yumruklarını sıkarak üzerine geldiğini görmüştü. Adamın bu korkunç görünümü onu öylesine korkutmuştu ki, çığlığı basmış, bir uçurumdan yuvarlandığını sanmıştı. Yüzüne sıvserperek güçlükle ayıltılmıştı.

O, sarhoşlardan da ürker, korkardı. Sarhoş kişilerde cinlerin saklandığını bir zamanlar annesi söylemişti ona.. Cinlerin, sarhoşların karnında gizlendiğini sanır, kirpi gibi sert, kurbağa gibi kaygan, yeşil gözlü yaratıklar düşlerdi!..

Kilisenin sessizliğinden, sakinliğinden ayrıca şarkılardan da hoşlanıyordu. Kalın ve hüzünlü sesi koroda ayırdedilir, şarkı söylerken gözlerini kapayarak kendinden geçerdi. Böyle yarı uykudaymış gibi olduğu anılarda kendini bir ayrı dünyanın insanı sanır, daha tatlı bir yaşantıya kavuştuğunu duyardı tüm benliğinde...

Bir gün Piotr Amca'ya gördüğü bir düş üzerine sordu:

— İnsan, hiç kimseye görünmeden istediği yere gidebilir, herşeyi görebilir mi?. .

Demirci. kafasını kaşıdı bir an:

— Yani, dedi... Görünmez bir yaratık gibi mi?..

Sonra düşündü bir kez daha Piotr Amca:

— Yok, olmaz böyle şey... Bu olanaksız...

Döndü Evsei'ye, sözünü tamamladı:

— Güzel olurdu ama yetimcik!..

Tüm köylüler «küçük Moruk» diye çağırdıklarından ona, amcası «yetimcik» diyordu artık... Kendine özgü özellikleri olan Piotr Amca, kafayı çektiğinde

de tatlıydı. Sarhoş olduğunda kasketini eline alır, sallardı havada... İnce, çirkin sesiyle başını sallayarak türküler söyler, gülerde çoğu kez... Sonra başlardı ağlamaya... Sessiz gözyaşı dökerdi.

Demirci ile tartışılabilirdi her konuda... Evsei, köyün en akıllı, kafası en çok işleyen kişisi olarak tanımlardı onu... Tebessümü boldu, kahkaha ile katılasıya güldüğü görülmemişti. Anlatacağı şeyi, yakınmalarını ölçülü, ağır ağır anlatır, bazı kez yeğeninin yanında olduğunu unutarak kendi kendine konuşurdu. Onun bu hali Evsei'nin çok hoşuna gidiyordu. Kendi dünyasına dalıp da konuşmaya başladığında sürekli olarak birisiyle tartışır, onu azarlardı. Kızmazdı da... Alçak sesle söylenirdi:

— Pis!. Köpek yüzlü herif!.. Öyle demek!.. Yeterince çalışmıyorum ha!.. Bak gözlerime, neredeyse kör olacağım, bakışlarım değişti. Daha ne istiyorsun?,. Ah!.. Körolası yaşam... Ne güzelliğin, ne tatlı, ne neş'eli yanın var!.

Onun bu konuşmasını duyanlar ya bir türkü bestelediğini, ya da karşısında ki bir adamla tartıştığını sanırdı.

Evsei, böylesine bir anda sordu ona:

— Kiminle konuşuyorsun amca?..

Demirci uğraşısını sürdürürken:

— Kiminle mi?.. diye yineledi.

Güldü Piotr Amca ve hırsı bir içtenlikle ekledi:

— Kendi budalalığımla...

Evsai pek yalnız kalmazdı amcasıyle.. Bundan ötürü çok az konuşurlardı. Dükkânı çoğu kez dolu olurdu. Hele Jakov, her an oradaydı. Bağırmalarıyle çekiç seslerini bastırır, çınlatırdı ortalığı...

Bir yokuşun altındaydı dükkân... Tüm boş zamanı burada, bu dükkânda geçerdi. Çevrenin sakinliği ona, kilisenin sessizliğini anımsatırdı. Kuşların cıvıltıları, arıların vızıltıları, iç açıcı bir türkü gibi gelirdi. O, bir köşeye oturur, gözlerini yumar, düşünürken iki yana sallanırdı. Ya da dışarı çıkar başıboş dolaşırdı çalılar arasında.

Dükkâna dönüşünde demirci küçük gözlerini kırpıştırarak:

— Ne var yetimcik?.. diye takılırdı.

Bir gün amcasına:

— Geceleri şeytan kiliseye gider mi? diye sordu.

Bir anlık duraksamadan sonra:

— Niye gitmesin!... O da her yere gidebilir. Onun için bu çok kolay, dedi.

Evsei, çekingen bakışlarla dükkânın karanlık köşelerine gözlerini dikti.

Amcası çocuğa; şeytandan korkmamasını öğütledi. Evsei, göğüs geçirerek yavaş sesle:

— Korkmuyorum, dedi.

Amca, kararmış parmaklariyle terini sıiai:

— Sana dedi, hiçbir kötülükte bulunmazlar...

Çocuk sordu:

— Peki, ama tanrı?...

— Tanrı mı... Ne olmuş Tanrıya?...

— Şeytanları niye kiliseye bırakıyor?.

— Bundan Tanrıya ne?. Tanrı, kilise bekçisi değil ya!...

— Ama Tanrı orada oturmuyor mu?.

— Tanrı mı... dedin... Buna gerek yok !... Her yer onun evidir. Kilise de bizim, halkın...

Evsei, amcasının sözünü kesti:

— Halk kimin için yaratılmıştır?.

— Halk... genellikle... sonuç olarak... Evet insanlardan vazgeçilemez... Evet...

— Tanrı için mi?...

Demirci yeğenine belli etmeden şöyle bir baktı, kısa bir süre sessizlikten sonra:

— Elbette, dedi.

Ellerini sildi ve bakışlarını ateşe dikti:

— Benim böyle işlere pek aklım ermez... Öğretmenine ya da papaza sor...

Çocuk, burnunu koluyla silerken:

— Onlardan korkuyorum, dedi.

Amcası kendisini toparlamıştı:

— Bu gibi işlerle uğraşmazsan daha iyi edersin. Henüz çocuksun gezip tozmaya, kuvvetlenmeye bak. Yaşamak kuvvetli olanındır. Zayıf olursan, çalışamayacağın gibi ezilirsin de... Biz insanların felsefesi budur. Tanrınınkine gelince onu bilemeyiz.

Sustu, gözlerini ocaktan ayırmadan düşünceye daldı. Sonra sözlerini sürdürdü:

— Bir yandan birşey bilmiyoruz, beri yandan da bildiğimizi anlamıyoruz. Tanrı insanı bildiğince yaratmıştır. Böyle olduğu halde ona koca koca mum yakan insanlar, aslında kara ruhludurlar.

Çevresine bakındı, köşede duran çocuğa:

— Orada ne yapıyorsun, sorusunu yöneltti. Ben sana git dolaş demedim mi?

Evsei davranırken demirci:

— Gözüne kıvılcım kaçarsa kör olursun. Sonra ne yaparız, dedi.

Annesi ona, rüzgâr kulübelerini sarsar, baca da ulur, görünmez kaçakları kovalarmış gibi eserken

bazı masallar anlatmıştı. Bu kış gecelerinde kadıncağız dalgın dalgın masallar söyler, sık sık duralar, aynı şeyleri yinelerdi. Evsei de anasının anlattıklarını düşte görür gibi olurdu.

Amcasının söylediği şeyler de anasının masallarını anımsatıyordu. Demek ki demirci de ateşte tanrıyı, iblisleri, tüm korkunç şeyleri görüyordu ki tüm bu hayaller de onun gözyaşlarını açıklıyordu.

Evsei her kelimeye dikkat ederdi. Bunlar onun belleğine yerleşir, yüreğini ürpertici bir bekleyişle doldururdu. Farkında bile olmadan içine bir umut doğdu. Belki bir gün, köy yaşantısıyla hiç bir ilintisi olmayan, sarhoş, köylülerin, kötü kadınların, şamatacı oğlanların bulunmadığı bir topluma kavuşabilecekti. Hertürlü gürültü, kavga, kinden ırak, kutsal bir görev gösterişsiz, ağırbaşlı bir toplum!..

Demircinin komşularından birinin bir kızcağızı vardı. Tania adlı bu küçük kız kördü. Evsei ona bağlandı.

Kızın elinden tutar, ya köyde gezdirir ya da dereye indirirdi. Gözleri yaşlarla dolu dolu, kısık bir sesle ona esrarlı şeyler anlatırdı.

Bu dostluk tüm köyün hoşuna giderdi. Ama, günün birinde kör kızın anası Piotr Amcaya dert yandı: Evsei anlattığı hikâyelerle Tania'yı korkutuyordu. Kız artık tek başına kalamıyor, sürekli ağlıyor, rahat bir uyku da uyuyamıyormuş, ikide bir bağıra bağıra uyanıyormuş falan...

— Neler anlatıyor bilmem ama... kız hep iblisten söz ediyor. Gökyüzü karaymış da ,koca koca deliklerden alevler fışkırıyormuş, aralarından da alaycı iblislerin baktığını görüyormuş. Hep bu sanı içinde

Bir düşünün, küçük bir çocuk kafasına böyle şeyler sokulur mu?

Amca:

— Gel buraya Evsei, diye bağırdı.

Çocuk gizlendiği yerden çıktı. Adam ağır, buruşuk elini oğlanın başına koydu:

— Gerçekten söyledin mi bunları? diye sordu.

— Evet.

— Niye söyledin?

— Bilmem.

Piotr Amca çocuğun başını kendine çevirdi. Sert sert bakarak:

— Gökyüzü gerçekten kara mı? dedi.

— Tabiî. Onun gözleri görmüyor.

— Kimin?

— Tania'nın.

— Evet bu bir gerçek dedi amca. Az düşündü. Sonra:

— Ateş de mi kara? Neye böyle yalanlar uyduruyorsun? diye ekledi.

Çocuk gözleri yere dikili sustu:

— Söylesene. Dayak atmayacağım. Neden kızcağıza böyle saçmalıklar anlattın. Hadi, söyle.

Çocuk usul usul:

— Ona acıyorum da ondan, dedi.

Demirci çocuğu yavaşça itekledi:

— Onla bir daha konuşmayacaksın. İzin vermiyorum. Anladın mı? Komşum sizde üzülmeyi bırakın. Bu dostluğa son vereceğiz.

Kör kızın anası ille çocuğun dayak yemesini istiyordu.

— Bu uydurmalardan önce uslu bir kızdı Tania

Şimdiyse hepimizin rahatını kaçırdı. Üstelik yanından da ayrılamıyoruz, diye üsteledi.

Komşu kadın gitmişti. Demirci Evsei'nin elinden tuttu, konuşmadan bahçeye çıkardı.

— Niçin kızcağızı korkutuyorsun? Şimdi anlat bakalım, dedi, alçak ama sert bir sesle konuşuyordu.

Bu ses Evsei'yi korkuttu. Kesik kesik sözlerle kendini haklı çıkarmaya uğraştı:

— Korkutmadım ki. Zaten o üzgün. Herkes güneşi görüyor. Tania'ysa karanlıklar içerisinde. Kimseyi kıskansın istemedim. Ondan her yer karanlık dedim. Yoksa onu korkutmak istemiyordum.

Çocuk hıçkırıyordu. Piotr Amca güldü:

— Aptal, dedi. O üç yıldır kör, çiçek çıkarttığından beri. Ne aptalsın be... renkleri de, ışığı da hâlâ anımsar.

Gülerek Evsei'yi omzundan itti:

— Ağla, ağla... dayak yediğini sanırlar.

— Olur.

— Peki, peki. Ama, onla alay etme artık.

— Aptal değilim ben. Dediklerime inandıysa n'apayım?

— Sen de ben de soytarının biriyiz.

Çocuk kollarına atladı amcasının:

— Niye hep benle alay ediyorlar, dedi.

— Bilmem ki yetimcik.

O günden sonra Evsei kimselere benzemediği için bunca alaya, bunca saldırıya uğradığına inandı. Bundan da acı bir zevk duymaya başladı.

Ona göre tüm insanlar kötüydü. Birbirlerini küçümserler, dövüşürler, içerler, birbirlerini aldatırlar.

Birbirlerine egemen olmak isterler ama, kendi kendilerinin bile efendisi değildirler.. Kişilerin herbirinde çekinilecek bir yan vardır. Tüm yaşamı bir korku etkiler ki, bu korku anlaşmazlıkların tohumunu eker.

★

Köy bir tepe üzerindeydi. Irmağın ardındaki bataklıktan sıcak yaz günlerinde boğucu, morumsu bir duman yükselir, köyün üzerine çökerdi. Bir de sinekler vardı. Küme küme, vızıldayarak köye saldırırlardı. İğrenç köylüler öfkeden deliye döner, kaşınır dururdu. Ormanın arkasından sisler arasından, kocaman, al renkli, sert bakışlı bir ay doğardı. Evsel bunu iri, uysal bir yüze benzetirdi. Gene de uğursuzluğun, kötülüğün bir ulağı sanır, bu kirli al yüzden ürkerdi.

Ayın çıktığını görünce hemen bir yana gizlenir yatınca da korkulu düşler içersinde çırpınırdı.

Gece batıklıktan yükselen morumsu buharı halk boğulmuş balıkçıların ruhu diye adlandırır, bundan söz ettiklerinde de sinirli sinirli içlerini çekerlerdi .

Klimkof bir gün insanların aşk, mutluluk içinde yaşayabildiklerini de gördü.

Zengin Veretennikof'ların ambarında yangın çıktığı geceydi. Çocuk bir söğüt ağacına çıkıp, yangına bakmaya başladı. Onun gözünde yangın kara renkli, ateş gagalı, sayamayacağı kadar çok kanatlı. çevik, olağanüstü bir kuştu. Parlak kafasını yere eğmiş, sivri, açgözlü pençeleriyle samanları didikliyor, tahtaları kemiriyordu. Sayısız sarı renkli dilleriyle çevresini yalıyor, durmadan gövdesini gökte dalgalandırıyordu. Bazan köyün üstüne iniyor, bazan dam-

falarda dolaşıyordu. Sonra gene çevik bir sıçrayışla göğe yükseliyordu. Derken birden silkinip, çevresine kıvılcımlar saçıp, doymak bilmez gagasından acı sesler çıkarıyordu. Derin derin soluk alıp türküler söylüyor, artan bir öfkeyle tahtaları alevleriyle sarıyordu.

İnsanlar küçük kara görünüyordu bu alevler önünde, yangına su atıp, uzun çengellerle samanları canavarın penceresinden kurtarmaya çabalıyorlardı. Bu arada ayaklarıyla alevleri bastırıp, haykırıyorlardı. Sesleri ateşin ulumasıyla karışıyordu.

Gitgide yangına yaklaştılar: Bu iğrenç kafayı düğümlemek istiyorlar, çevresini sarıyorlardı. Zaman zaman birbirlerinden kopup canavarı kuşatmak için gene birleşiyorlardı.

Soluk soluğa kalan kuş, kafasını köylülerin elinden kurtarmak için çırpınıyor, göğe yükseliyor, kıvrım kıvrım oluyordu.

Derken yoruldu. Bitkin, umutsuz ambarların üstünde sürünmeye başladı. Yerleri yaladı, delik deşik olmuştu. Sonunda eridi, gitti.

Halk: «Ha gayret» diye bağırışıp, birbirine destek oluyordu. Kadınlar da: «Su» diyorlardı.

Yangın yerinden dereye kadar bir zincir kurmuşlardı. Dost, düşman; hısım, yabancı; kadın, erkek elden ele su dolu kovaları geçiriyorlardı.

— Hadi, daha çabuk; daha çabuk! Cesur kadınlar, gayret!... diyen sesler birbirine karışıyordu.

Bir dostluk, bir dayanışma içersindeydiler ateşle savaşırken. Bunu görmek pek hoştu, etkileyiciydi de. Tümü de birbirlerini övüyor, dostluk gösteriyorlardı. Kinlerini falan unutmuşlardı.

Sönen yangının ışığı yalnızca insanların iyi yanlarını aydınlatıyordu.

Sonunda ateş söndü. Köylüler neşe içerisinde gülüşüp, türkü söylüyor, dalga geçiyorlardı birbirleriyle.

Yaşlılar içtikleri votkadan sızıp kaldılar. Gençlerse güneş doğana dek sokaklarda eğlendiler.

Her şey bir düş kadar güzeldi.

★

Evsei okulu bitirdikten sonra amcası onu kente götürmeye karar verdi. Çünkü köyde kalsa daha fazla bir şey öğrenemeyecekti.

Evsei:

— Sen de gelecek misin kente? diye sordu.

Demirci:

— Elbette. Yoksa köyden ayrılmak istemiyor musun?

Evsei:

— Senden ayrılacağım için üzülüyorum ancak.

— Niye üzüleceksin. Ben de sıradan bir adadedi.

mım. Bir köylüyüm.

Piotr Amca duymazlıktan geldi. Ya da gerçek-

— Ama sen ötekilerden daha iyisin?

ten duymamıştı. Ateşten al bir demir parçası çıkarmış, çevresine kıvılcımlar saçarak biçimlendirmeye uğraşıyordu. Derken durdu. Gülümsedi..

— Nasıl yaşanır, bunu bile öğretmedim sana. Ohho, daha çok şeyler öğrenmen gerekli, dedi.

Klimkof kulaklarını dört açtı. Öğreneceklerini dinlemeye hazırlandı. Ama, yaşlı gözlerle demirci

ocağa döndü. Unutmuştu oğlanı. Sustu. Bir daha da konuşmadı.

Derken tekerleğini onarmak için biri geldi içeri.

Bunun üzerine Klimkof dışarı çıktı, ırmak kıyısına indi. Akşama dek amcasının yalnız kalmasını bekledi, durdu.

Çocuk köyden ayrılırken pek etkilenmedi. Ancak yollar belleğine istemişti. Bunlar tuhaf, biçimsiz yollardı. İki yanda sıra sıra kara ağaçlar dizilmişti.

Yol boyunca amcanın tersliği üzerindeydi. Çocuğun tüm sorduklarına kısa, kaypak karşılıklar verdı.

Geceyi geçirdikleri köyden gün ışımadan ayrıldılar. iki köpek havlayarak uzun bir süre onları izledi. Ormandan çıktıklarında da bir balıkçıl kuşunun acı ötüşünü duydular.

Demirci:

— Dilerim uğur getirir, diye mırıldandı.

Evsei uykuya daldı. Amcası uzun kamçısıyle ayaklarına yavaşça vurana değin uyudu.

Alacalı evler göz alabildiğine uzanıyordu. Kiliselerin altın yaldızlı damları sarı çiçeklere benzediği gibi, kara kara yollar da saban izlerini anımsatıyordu.

Evsei çevresine bakındı.

— Ne kadar kocaman! diye bağırdı. Gördüklerine uzun uzun baktıktan sonra amcasına döndü:

— Ara sıra beni görmeye gelecek misin?

— Ben mi? Tabii. Kente inince önce sana uğrarım. Kazanmaya başlayınca da para isterim senden. Ya... böyle işte... Sana «haydi yetimcik, üç ruble ver bana» derim.

— Herşeyimi veririm sana.

— Yok, herşeyini istemem.

Kent yaklaştıkça renkleniyordu. Kırmızılar, yeşiller, kurşunî, yaldızlı renkler içinde parlıyordu. İnsana ister istemez birşeyler veriyor, yüksekler de olağanüstü umutlar uyandırıyordu.

Evsei, eli amcasının omuzunda, diz çökmüş önüne bakıyordu.

Demirci:

— Nasıl yaşayacaksın bak, dedi. Yalnız söz dinlemesini bil, senin olmayan şeylere sakın karışma. Küstahlardan çekin, onlardan kaç. Biri başarılı olsa, inan ki dokuzu harcanmıştır.

Asıl önemli olanı söylemediğini sanıp, düşüne düşüne konuşuyor, kafasını daha oturaklı, daha gerekli kelimeler bulabilmek için zorluyordu.

Evsei, kendini tüm çekincelerden koruyacak, yeni yaşamından doğan korkularını dağıtacak güçte gizemli sözcükler duyacağını sanarak, ilgiyle dinlemeye hazırlandı. Oysa demirci içini çekti, sustu. Sonra da tok, daha sağlam bir sesle konuştu:

— Birgün döveceklerdi beni, yetimcik... Nişanlıydım. Ben evlenmek istiyordum, onlarsa dayak atmak... onlar için herşey birdi. Özel işlerle ilgilenmiyorlardı. Valiye yakındım. Üç ay içeri attılar, hep dövmecesine! Yediğim dayakları tanrı bilir!... Kan kustum. Gözlerim işte o zamanlardan beri sulanır.

Evsei yavaşça:

— N'olur anlatma bunları, dedi.

Amca gülümsedi:

— Ya ne anlatayım? diye bağırdı. Hem anlatsam ne var yani, yetimcik?

Çocuk sustu. Üzüntüyle başını önüne eğdi. Sandı ki leş kokulu pis evler karışık ağlarını atmış, amcasını, atı, arabayı yakalamak istiyordu. Çevresini

bir duman bulutu sarmıştı, mavi, kurşuni, kara... Kulaklarını dolduran uğuldamalar, düdük sesleri, madenî çınlamalar, gizlemli kısık soluklardan kendini kurtarıp, alçak sesle:

— Gelmedik mi daha? diye sordu.

Amcası:

— Geliyoruz, geliyoruz. Bak fabrikaları geçiyoruz.

İki yanında eski, tahta, çeşitli renklerle boyalı, rahat görünüşlü evler bulunan geniş bir sokağa saptılar.

Amcası:

— Geldik, dedi. Korkmuyorsun değil mi yetimcik?

Araba, kapısı açık büyük bir evin önünde durdu, amcası yere atladı. Eski, dökük binanın sıkıntı verici pencerelerinin altından tahtalar fırlamıştı. Bakımsız bahçede birçok araba göze çarpıyordu. Dört köylü, bağrışarak didiniyorlardı, beyaz bir atı arabaya koşabilmek için. Uzun sakallı, saçsız şişman olan Piotr Amcayı görünce elini sallayarak selâmladı.

Dar, karanlık bir odada çay içtiler. Amca köyde olanları anlatırken, saçsız adam o denli gülüyor, gürültülü cevaplar veriyordu ki tabaklar yerlerinden oynuyordu.

Evsei zorlukla soluyordu. Fırında yeni pişmiş ekmek kokusundan tıkanmış, uykusu gelmişti. İkide bir kirli perdelerin gizlediği üstü yastıklarla dolu geniş karyolaya göz atıyordu. Terlemiş, yüzüne konan iri sinekleri kovalayacak hali bile kalmamıştı.

Kel adam neşeyle bağırdı:

— Piotr, sana hemen iş buluruz... Natalia Matveiç mi çağırtmıştı?

Bu soruya karşılık veren iri göğüslü bir kadındı. Usul ama gür bir sesle konuşuyordu. Kara kaşlı, küçük ağızlı... Başını gururla havaya kaldırmıştı. «Ne çok soruyorsun bunu,» diye terslendi. Pembe renkli basma bluzuyla bir düşe, bir periye benziyordu.

Kel adam yalancıktan kızmış gibi:

— Piotr bak da gör, Natalia nasıldır! Bal kutusu sanki, dedi.

Piotr Amca başını kaldırmamıştı. Korkuyordu sanki kadına bakmaktan. Kadınsa, Evsei'nin önüne sıcak yemek koymuş yemesi için zorluyordu.

Masada yiyecek çok şey vardı: reçel, bal, anasonlu peksimet, jambon, hıyar, votka. Kokular birbirine karışmış, ağır bir hava çökmüştü ortalığa. Tıka basa doymuştu. Gene de «ye» denirse yiyordu.

Yiyordu ya ikide bir kel adam «ye» diye bağırmaktan geri kalmıyordu. Arkasından ekliyordu o:

— Hadi, hadi tam vaktinde geldiniz. Üçbeş gün önce bizim çırağı, meyhaneye giderken at çiğnedi..

Yeni birinin odaya girmesiyle sözü yarıda kaldı. Adamı görmemişti, ancak sesini duyunca irkilip, lafını kesmişti.

Yaşlı, sıska, kısa bir adamdı yeni gelen. O da keldi. Koca burnunun üzerinde kara gözlükleri vardı.

Kalın, tok bir sesle:

— N'aber çocuklar? dedi.

Yaşlı adam, istemeden herkesi, hele Evsei'yi pek korkutmuştu. «Çocuklar» sözcüğü de evdekilerle kendi arasına set çekmişti, uzaklarında bir yere oturdu.

Çöp gibi boynunu uzatmış, çevresine bakınıyordu. Kar gibi saçları, kulaklarını gizliyordu. Ama alnındaki ur ortadaydı.

Evsei boşuna uğraşıyordu, bu durgun, soluk renkli adamın gözlerini görmek için. Yok, gözler de gözlüklerin ardına gizlenmişti. Daha çok korktu.

Ev sahibi kendini toparlamıştı artık. «Bak o yetim ha!» diye bağırdı.

Yaşlı adam sakin sakin: «Bu bir kozdur» diye karşılık verdi.

Elleri kirliydi, kemikli dizlerinin üstünde duruyordu hep. Az konuşuyordu ama Evsei bunları da anlamıyordu.

Sonunda: «Oldu, anlaştık,» dedi.

Piotr Amca yerinden doğruldu:

— Yetimcik, bak senin efendin bu artık. Yanında çalışacaksın, dedi.

Yaşlı adam:

— Garip kişilerle iş gördürmem, diye homurdandı, başını sallayarak.

— Ama çok usludur, köyde bile ona «küçük moruk» derler.

Urlu adam:

— Hele bir deneyelim bakalım, dedi. Gözlerini Evsei'ye dikti:

— Benim adım Matvei Raspopof'tur, dedi.

Çayını içtikten sonra, çevresini selâmlayıp çıktı. Bahçede, ahırın yanındaki gölgelikte oturuyordu Evsei ile amcası.

Piotr kelimeleri özenle seçiyordu ya, kendisi de pek anlamıyordu ne dediğini:

— Yaşlı adam iyi birine benzer. Yanında rahat edeceksin eminim. Ye iç keyfine bak.

Çocuk:

— Büyücü mü acaba? diye sordu.

— Saçmalama koca kentte bile büyücü bulamazsın.

Sonra sözlerini sürdürdü:

— Hem olsa, sana ne? Üstelik büyücüler çok akıllıdır da. Ama şunu da aklından çıkarma: Kent çekincelidir. İnsanları da erdemli değildir. Bu yaşlı herifse sana kötü örnek olamaz. Doğrusu onun yanında kalırsan içim rahat edecek. Sırtını dayayabileceğin sağlam bir duvar o.

Birden Evsei korkuyla:

— Ya ölürse, dedi.

— Yok canım şimdilerde ölmez. Sen bu arada saçlarını yağla ki kabarmasınlar.

Öğle vakti amca, Evsei'nin elinden tuttu, kente indiler. Sora sora alanı buldular. Hava sıcaktı, boğucuydu. Kent ise gürültüyle kaynaşıyordu. Evsei iyiceene amcasına sokuldu. Korkmuştu. Yorulmuştu. Gözlerini kapıyor, açıyor; ikide bir ayağı tökezliyordu.

Küçük alanın çevresinde eski tahta evler vardı. Birbirinin üstüne yığılmış hepsi. Ortada gölgelikler altında bir çeşme görülüyordu. Burda sanki gürültü daha tatlıydı.

Evsei çevresine bakındı; hiç bahçe göremedi... Yalnızca üst üste evler...

Demirci, çocuğa yardım etmek için:

— Hep ev var, onlar da üst üste yığılmış değil mi? Çünkü yer yok. Hadi isimleri okuyalım da Matvei Raspopof'un dükkânını bulalım.

Çeşmenin yanında durup, çevredeki tabelaları okumaya başladılar. Tabelânın üzerinde durduğu kapı paslı, küçük bir şeydi. Kara bir deliği kapıyordu sanki. Her katı, üç pencereli koca sarı ev, iki yüzlü, ters bir yapıydı.

Amcası, «buldun mu?» diye sordu.

Çocuk, «evet» diye başını salladı.

— Haç çıkar da girelim içeri.

Demirci kasketini başından çıkardı, kapıya vurdu:

— Girin!

Usta camın yanında çay içiyordu. Başında kara ipekten bir kasket vardı.

— Çek bir iskemle de otur ihtiyar. Çay içer misin? Hey küçük, ordaki raftan bir fincan ver bakalım, dedi.

Evsei adamın eliyle gösterdiği yana baktı, birşey göremedi.

Yaşlı usta:

— Ee... ne bekliyorsun? Sen küçük değil misin?

Piotr Amca usulca söze karıştı:

— Daha alışmadı da... dedi.

Yaşlı adam:

— Bak, sağdaki ikinci raf, dedi.

— Ustan leb demeden leblebiyi anlayacaksın.

Piotr Amca içini çekti.

Evsei ayakları birbirine dolaşarak fincanı buldu, çabucak getirip ustasına verdi.

— Koy şuraya! Hani bunun tabağı?

Artık Piotr Amca da dayanamamıştı:

— İnsan tabağı unutur mu be?

Usta amcaya yan gözle baktı:

— Epey uğraşacağız, dedi. Hadi bakalım, Dükkânı dolaş, iyicene, bak ki herşeyin yerini iyi belle.

Evsei sanki dışardan gelen bir güçle yönetiliyor sandı. Büzüldü. Başını omuzlarına gömdü, ustasının sözü üzerine çevresine bakınmaya başladı.

Serin dükkânın alaca karanlığı çocuğa rahatlık veriyordu. Şimdi kentin gürültüsü de uzaktan uzağa duyuluyordu. İçi kitap yüklü bir mezara benziyordu dükkân. Yerlerde bile dergi balyaları vardı.

Evsei hepsi bu kadar sanıyordu ki gözüne bir merdiven, bir şemsiye, lastikler, sapı kırık beyaz bir kova ilişti.

Havada tuhaf bir koku vardı. Besbelli ortalığı kaplayan tozlardan geliyordu.

Raspopof'un sesi duyuldu:

— Ben iyi, tek başına yaşayan yaşlı bir adamım, diyordu, işime yarasın, bak nasıl mutlu ederim onu.

Demirci:

— Keyfiniz nasıl isterse öyle yaparsınız elbette, dedi.

Raspopof sözlerini sürdürüyordu:

— Tam elli dokuzumdayım. Bu yaşıma kadar son derece dürüst yaşadım. Namussuzları hiç bağışlamam. Ufak bir sapma göreyim, hiç şakam yoktur mahkemeye veriveririm. Günümüzde çocukları da yargıç karşısına çıkarıyorlar. Hapishaneleri bile var. «Katil Çocuklar Hapishanesi» diyorlar adına.

Evsei bu katı sözleri duydukça sarsılıyor, yaşlı adama yaranmak istiyordu. Raspopof, amcayı uyarmak zorunda kaldı:

— Hadi çocuğa hoşça kal de, bizim işimiz var daha.

İçini çekerek yerinden doğruldu amca:

— Eh yetimcik, şimdilik hoçça kal bakalım. Rahatın yerinde olsun. Usta'nın sözünü dinle, ne derse yap. Senin kötülüğünü istemez o. Hem neye istesin ki? Bak sana yeni urbalar da alacakmış. Hadi sil gözünü...

«Peki» derken çocuğun sesi titriyordu.

Demirci koca elleriyle çocuğu sarsaladı:

— Hoşçakal yetimcik, dedi. Daha fazla konuşamadı, birşeyden ürkmüş gibi çabucak çıktı, gitti.

Çocuk pek bitkindi, içi üzgünlük doluydu. Bir ürperdi, kapıya doğru atıldı. Derken gözleri ustasına ilişti. Gözleri kocaman kocaman oldu.

Soluk yüzlü usta kırçıllı bıyıklarını ısırıyor, dik dik kendine bakıyordu. Kara, donuk bakışlardı bunlar. Ama, bir şey beklermiş gibiydi. Evsei'nin yüreği yerinden fırlayacaktı sanki, korkmuştu.

Derken ustanın yüzü değişti. Döndü, raftan bir kitap aldı. Üzerini gösterip «hangi sayı bu?» dedi.

— 1873

— Peki

Uzandı çocuğun çenesine dokundu. Çocuk hemen başını kaldırdı, gözleri sımsıkı kapalıydı.

— N'olur, iyi efendim, n'olur beni dövmeyin. Ne derseniz onu yapacağım, hep sözünüzü dinleyeceğim. Sesi mırıltı halinde çıkıyordu.

Yaşlı adam gitti, iskemleye oturdu. Kasketini çıkardı, mendiliyle terli alnını kuruladı. Burnunun üzerine düşen gözlüklerinin üstünden çocuğa baktı. Çift gözlü gibiydi. Kendi gözleri kızarmıştı; küçük, durağan, karaya yakın, kurşuni bir görünümleri vardı. Kendilerini örtecek camlar olmayınca daha çirkin, daha kırışmış gibiydiler. Adamın hiç de kızmış bir görünüşü yoktu. Aksine üzgündü:

— Çok mu dövdüler seni?

— Çok.

— Kim döverdi?

—Arkadaşlarım.

Usta gözlüklerini yerine kaldırdı. Söze başlamadan dudaklarını ısırdı:

— Kentte dövüşken çocuklar vardır. Onlarla arkadaşlık etmekten kaçınmalısın. Tamam mı.?

— Tamam.

— Kaçarsın onlardan. Tümü de küçük hırsız, uğursuz takımındandır. Bak bense iyi bir adamım. Benden çekinme, sev beni. Zaten gerekli bu. Yoksa burada mutlu olamazsın.

— Sizi çok seveceğim efendim.

Yaşlı adam ayağa kalktığında, yüzü gene aksileşmişti. Evsei'nin elinden tutup, dükkânın arkasına götürdü.

— Senin çalışacağın yer burası. Kitaplara bak bakalım... Gördün mü? Tümünün arkasında bir yıl, bir yılın da, on iki ayı yazılı. Şimdi bunları nasıl sıraya dizersin... ha?

Üzgünlükle başını iki yana salladı Kilimkof, bilmiyordu.

— Hah... sanma ki ben öğreteceğim sana. Okula yollamışlar seni, kafanı kullan belle kendin.

Yaşlı adamın aksi sesi, katı davranışı Klimkof'u uyandırdı. Amcasından ayrılmanın verdiği üzüntüyü üzerinden silkeledi, çalışmak, göze girmek istiyordu.

Gene de gözyaşlarını zor tutuyordu. Çabuk çabuk paketleri açmaya koyuldu.

Kitap düşerse, gürültü yapsa hemen arkasına dönüp bakıyordu. İhtiyar ise masaya oturmuş, bir şeyler yazıyordu.

Oğlancık bir ara göz yaşlarını tutamadı. Sonra hemen toparlandı, içi korku doluydu. Kitapları düzenlemeye başladı gene.

İş önce güç gelmişti. Derken o tatlı boşluk onu sardı. Çok iyi bilirdi bu duyguyu. Eskiden dayak yiyince ya da kendisiyle alay edildiğinde bir köşeye sinerdi. İşte o zamanlar bir tatlı boşluk sarardı benliğini.

Oturduğu yerde bir o yana, bir bu yana sallanıyor, makine gibi kitapları yıllarına, aylarına göre rafa diziyordu. Gitgide kendini unuttu. Gözleri açık, uykudaydı sanki. içinde hep bu durumlara düştüğün de olduğu gibi bir umut ışığı vardı.

Çevresinde olagelen, bildiği, tanıdığı şeylerden bambaşka bir şeyin olacağı umuduydu bu. Kafasının içinde bir kelime belirdi. «Herşey geçer.» Bu iki kelime o kadar çok şey anlatıyordu ki...

Şimdi daha çabuk yerleştiriyordu kitapları.

Ustasının sesiyle kendine geldi.

— Gördün mü yerleştirme düzenini nasıl buldun?

— İstediğiniz gibi oluyor mu?

— Oluyor, oluyor... Çay içer misin?

— Yok.

— Böyle, «yok» diye karşılık verilmez, «teşekkür ederim, hayır istemem efendim» denir. Öğren bunları. Hadi işine bak artık.

Klimkof gene işine koyuldu. Bir ara başını kaldırdığında, dükkânda bir adamın daha olduğunu gördü. Bu da yaşlı bir adamdı. Şapkasını başında geriye itmişti. Masa başına oturmuş, karalı beyazlı bir şeyle uğraşıyordu.

Klimkof işinin arasında iki yaşlı adamın konuşmalarını duyuyordu. Duyuyordu ya teker kelimelik bu konuşmalar ona hiç bir şey anlatmıyordu.

— Kale...

— Vezirine kış...

— Daha değil...

Çocuk o adamların ne yaptıklarını ilgi ile izliyordu. İçini çekti. Beklemediği birçok ilginç şeylerin kendini sardığını duydu. Yüzü gözü toz içinde kalmıştı. Ağzının içi bile toz doluydu. Derken amcasının sözlerini anımsadı. «Sırtını sağlam bir duvara yaslıyorsun» demişti, yaşlı adam için. Artık dükkânın içi alaca karanlık olmuştu. Yabancı adamın sesi yükseldi: «Vezire kış, ve mat...»

Az sonra da ustası seslendi çocuğa. Dükkânı kapama saati gelmişti.

Yaşlı adamın evi de oradaydı. Yukarıdan iki oda kiralamıştı. Odalardan birinin tek, ötekinin iki penceresi vardı. Çocuğu ilk odaya soktu. «Burada yatacaksın sen.» dedi. Gösterdiği yer bir sandık üzeriydi. Odada bir de fazladan dolap vardı.

Öbür odadan ancak damlar ve gözüküyordu. Ama bu oda süslüydü. Duvarda Çar'ın generallerinin resmi vardı. Bir köşeye yatak konmuştu. Üzerine al bir battaniye örtülmüştü. Küçük temiz odayı gene bir küçücük kandil aydınlatıyordu. Havada kilis kokusuna benzer bir koku duyuluyordu.

Usta Klimkof'a döndü:

— İyicene bak. Ne nerede duruyor öğren? dedi. Odayı her zaman böyle isterim.

Klimkof bir kez daha baktı. Duvarın önünde yay van bir koltuk, ortada yuvarlak bir masayla üç iskemle gördü. Bu eşyaların durduğu köşenin yaşlı bir hali vardı. Kara, koygun bir köşe..

Birden tatlı bir sesle irkildi:

— Yemeği getireyim mi?

Tatlı sesin sahibi bir kadındı. İri kara gözleri, duru beyaz yüzünde daha da belirli duruyordu. Uzun boylu hoş bir kadındı. Usta ters bir sesle, «Getir.» dedi.

Yeni çırağın mı bu küçük?

— Evet. Adı da Evsei.

Kadın çıkınca yaşlı adam:

— Bu kadın Raisa Petrovna'dır. Odaları ondan kiraladım. Öğlen ve akşam yemeklerini de o verir? dedi.

— Ya!

— Bak bana. Burda senin efendin benim, anladın mı yalnız ben... duydun mu?

— Evet.

— Beni dinlemelisin. Şimdi git yıkan.

Ustasının soğuk sesi korkutuyordu çocuğu. Bazı sakıncaları söylemekten çekiniyor gibi geldi bu ses ona. Yıkanırken kadını inceledi. Herşeyi sessiz ve çabuk yapıyordu. Yuvarlak iri yüzü ince kaşları, siyah saçları çekik bir burnu vardı.

Çocuk birden «iyi bir kadın olmalı» diye düşündü. Kadının da kendisine baktığını görünce heyecanlandı, suyu döktü.

Kadın:

— Sandalyenin altında bez var. Al da kurula, dedi.

İhtiyar odaya gelince;

— Ne dedi sana?, diye sordu.

Evsei karşılık veremeden kadın elinden tepsiyle geldi:

— Ben gidiyorum, dedi.

— Peki, dedi ihtiyar da.

Kadın çıktı, Evsei ile adam sofraya oturdular.

İhtiyar şapırdata şapırdata yiyor, arada içini çekiyordu. Evsei'ye:

— Güzel değil mi? dedi. Ben hep iyi şey yerim.

Yemek bitince tepsiyi mutfağa yolladı.

— Haydi git yat. Dolapta yastık yorgan var. Sandığın üzerine ser. Yarın sana yeni giysiler alacağım, dedi.

Çocuk bitkin durumda yatınca yanına geldi.

— İyi misin? diye sordu.

Yattığı yer sertti ama Evsei, «evet.» dedi.

— Sıcaksa camı aç.

Oğlan camı açtı. Komşunun damını gördü karşısında. Bacaları saydı dört taneydi. Hep bir örnek. Kapatılmış bir hayvan gibi gözlerini kaldırıp yıldızlardan umut diledi, ama karşılık alamadı.

Sandığa atıldı, yorganı kafasına çekti. Boğuluyor sandı, biraz araladı. Ustanın odasından sesler geliyordu. Dinledi. Kuru bir ses, «Tanrının rahmetine sığınıp...» diyordu. Adamın incil okuduğunu anladı. Bildiği ama anlamadığı sesler kulağında, uykuya daldı.

★

Günler sessiz geçiyordu. Evsei ustasına yaranmaya çalışıyor, başardığını sezdiğinde de bunun yararlı olacağını sanıyordu. Ama gene de ihtiyarı sevemiyor, tedirgin davranıyor, kaçınıyordu. İnsanlardan korkuyordu, korktuğu için de hoşa gitmek istiyordu. Kendini koruyabilmek için her istenileni yapacaktı. Sürekli korku, her şeye karşı güvensizliğini arttırıyordu.

Evde de her yer tıklım tıklım insan doluydu Kentde halk köydekinden çok didiniyor, kavga ediyor, sanki herkes bütün uğraşılardan kurtulup yeni giysilerle kutlayacakları yortu gününü iple çekiyorlardı. Çocuk arada bir bugün gelmedi diye sabırsızlanır dururdu. Yortu günü uzadıkça uzadı. İtişip kakışmalar, kavgalar dedikodular sürüp gidiyordu.

Sabahları usta indikten sonra Evsei yukarıları toplar, işini bitirince yıkanır, aşağı inerdi .En sonunda da ustasıyla beraber çay içerlerdi. Hep aynı şeyi sorardı ihtiyar:

— N'aber?

— Hiç!

Ama Evsei bir gün:

— Kürkçünün ahçısı saatçiden sizin çalınmış eşya aldığınızı söylüyor, dedi.

Hiç düşünmeden konuşmuştu, kelimeler ağzından çıktığı anda korktu, başını eğdi.

Raspopot, «Çapkın!» diye bağırdı. Kurumuş mor dudakları titriyordu.

— Sağol. İyi ki haber verdin... Gördün ya hiç çekemezler beni.

Evsei o günden sonra bütün dedikodulara kulak kabartıyor, ustasının yanına koşup, gözlerini göz lerine dikerek tane tane anlatıyordu.

Birkaç gün sonra odada buruşuk bir ruble buldu. Kahvaltıda ihtiyar: «N'aber?» diye sorunca:

— Bir ruble buldum, dedi.

— Adam güldü:

—Sen bir ruble buldun ama, ben altın bir piç kurusu, dedi.

Evsei bir başka gün, kapının önünde yirmi kapik buldu. Onu da ustasına verdi. O da düşünceli düşünceli;

— Aslında bulunanın üçte biri bulanındır, senin hakkın da altı kapik, dedi ama, parayı kendi cebine yerleştidi.

— Evet, sen gerçekten olağanüstü bir çocuksun, dedi.

Sessiz yaratılışlı Evsei, ortalarda görünmemeye çalışır, başaramazsa da boyun eğerdi. Çevrenin bakışlarından, kaçmak ister ama onları sinsi sinsi incelerdi. Bakışlarına hedef olanlar görmezlerdi bile onu.

İlk günden beri sessiz, uysal Rasia Petrovna'yla ilgileniyordu. Kadın her akşam koyu renk hışırtılı şeyler giyer, başında şapkasıyla çıkar giderdi. Sabahları Evsei odaları toplarken o uyurdu. Yalnız arada akşam yemeklerinden önce, gözükürdü. Bu kadının gizemli yaşantısı Evse'ide özel kuşkular uyandırırdı. Kendisinin ulaşamadığı bambaşka dünyalarda yaşadığına inanıyordu onun.

Yavaş yavaş bu tuhaf yaratığa karşı, anlamadığı bir sevgi doğdu içinde. Onu gittikçe güzel buluyordu.

Bir sabah güneş doğarken Evsei susayarak uyandı, mutfağa gitti. Birden sokak kapısının açıldığını duydu. Korkuyla odasına kaçıp yatağına girdi. Sonra da kulağına ayak sesleri ve Raisa'nın etek hışırtıları geldi.

Kalktı, parmaklarının ucuna basarak kapıdan mutfağa baktı. Kadın camın yanında şapkasını çıkarıyordu, yüzü solgundu. Yanaklarından iri yaşlar süzülüyordu, iri gövdesi sarsılıyordu!.

Kendi kendine «Sizi tanırım.» diyordu. Sonra birden kalktı.

Ustasının odasında yatak gıcırdadı. Evsei gerisin geri koşup yorganı kafasına çekti. Acıyarak, «Ona birşey yaptılar galiba.» diye geçirdi kafasından. Ama o anda Raisa ağlıyor diye sevindi, çünkü aralarında ortak bir yan buldu. Odadan biri geçti gibi geldi. Başını çıkardı ve tokat yemiş gibi fırladı.

— Defol!

Tiz bir ıslak çalındı. İhtiyar arkasında geceliği, sırtı kamburlaşmış, mutfaktan çıktı. Geldi Evsei'nin yanına durdu.

— Ne var? Uyusana, dedi.

Ertesi sabah dükkânda;

— Akşam korktun mu? diye sordu.

— Evet...

— Sarhoştu. Çoğu zaman böyledir.

Kadının ne iş yaptığını sormak istedi Evsei, ama korkudan soramadı.

— Hoşlanıyor musun?

— Hoşlanmak mı?

Usta terslenerek, «Bil ki malın gözü bir kadındır. Sessiz sessiz durur, aslında kurnazdır. Günahı da çoktur. Ne iş yapar bilir misin? Genelevde piyano çalar.

Sonra da bütün ayrıntılarıyla «piyano» ve «genelev» sözcüklerini açıkladı. «işte böyle» diye ekledi:

— Bu evlerden birinde piyano çalar. Yaşamalarını çıkmaza sokmuş bir çok kız da sarhoşlarla danseder... Ah o sarhoşlar. Hepsi hırsız uğursuzdur, yüzünü sildi:

— Ona inanma. Kurnazdır dedim sana. Hem de kötü.

Evsei ihtiyarın genelevleri anlatmasına inanmıştı da, beğendiği kadınla ilgili sözlerine aldırmamış, tam tersine bunca acı eleştiriler ustasına karşı zaten var olan güvensizliğini iyice çoğaltmıştı. Raisa Petrovna büsbütün gözünde büyüyor, bütün varlığını büyük bir gizemlilik içinde tutuyordu.

Camcının çırağı Anatol da Rasia'yı beğeniyordu. Soluk benizli yağ kokulu, küçük burunlu, fırça saçlı, pis bir çocuktu Anatol. Evsei onun tiz perdeden çınlayan sesini severdi.

Evsei birgün merdivenleri silerken çağrıldığını duydu:

— Bana bak kurbağa suratlı. Nerelisin sen?

— Buralıyım, dedi, Evsei.

— Ben Kastroma'danım. Kaç yaşındasın sen?

— On üç.

— Ben de. Gelsene benimle.

— Nereye?

— Irmağa gidip yıkanalım.

— Dükkâna gidelim önce.

— Ama bugün pazar,

— Benim pazar'ım yok.

— Allah belânı versin, dedi fırladı gitti çocuk.

Evsei aldırmadı. Anatol bütün gün sırtında camlarla sokak sokak dolaşırdı. Dükkân kapanırken geri dönerdi. Bütün gece kahkahaları, şarkılarıyla çın çın çınlatırdı mahalleyi. Onu küçümserlerdi ama, gene de gülmesine katılırlardı. Evsei bu üstü başı dökülen, yassı burunlu oğlanın büyüklere karşı arsızca davranışı karşısında taş kesilirdi. İşçi kızların onun peşinde koşmasına imrenirdi. Onun kendisinden üstün olduğunu seziyor, bu da çekiyordu onu. Sakin bir yaşamın kaypak düşlerine daldığında, düşler a-

rasında bu azgın yaratığı da bir köşeye yerleştirirdi. Bazı akşamlar yemekten sonra ustasına, «Dışarı çıkabilir miyim?» diye sorardı. Usta da suratı asık, «Çık ama, geç kalma.» derdi. Arada bir de, «Ne işin var dışarda?» diye sorardı

Evsei çabucak aşağı iner, bahçenin bir köşesinde gözleriyle Anatol'u izlerdi. Küçük avlu evlerin yüksek duvarları ile çevriliydi. Bu duvarların dibindeki çöplüklerde işçiler, uşaklar, postacılar dinlenmek için otururlardı. Anatol da orada onları eğlendirir, taklitler yapardı.

— Şimdi Kürkçü İvorik kiliseye gidiyor, diye ilân ederdi. Anatol karnını şişirir, başını salyaları akardı Arada bir durup göğsünü yumruklar, sonra da acıklı tiz sesiyle:

— Tanrım, ne kadar mutluyum. Bütün işler yolunda. İvorik kulun dünyayı toz pembe görüyor, diye bağırırdı.

Çevredekiler gülmekten katılırlardı. Evsei'den başka. Şaşkınlık ve imrenme karışık birşeyler dolardı içine. Numaraları bitsin diye beklerken onun da kendisi kadar mutsuz olmasını dilerdi. Anatol'un hep halkın gülünçlü yanlarını görmesine üzülürdü. Zavallı çocuk budala budala ağzını açar, gözlerini çevresinde gezdirirdi.

Anatol gene.

— İşte bizim usta Kuzin! derdi.

Sonra da ortaya çıkardı. Halk sanki karşılarında koyu renk sakalını iki yana ayırmış, gömleğinin yenlerini kıvırmış, ağır ağır yürüyen, bir yandan sakalını ovan, bir yandan da çatlak sesiyle:

— Gene yemin ediyorsun ha, domuz! Çenen tutulsun, Allah kahretsin, diye bağıran bu zayıf köylü

var sanırdı. Sonra oğlan, «Sıra cenaze kılıklı Raspopof'ta» dediği zaman, titrek titrek yürürken sakalıyla oynayan bir ihtiyar taklidi yapardı. Evsei alınırdı bundan. Ustasının bu kadar gülünecek durumda olmadığını bilirdi. Taklitler bitince Anatol seyredenlerden birini parmağına dolar, onunla uğraşırdı. Birisinin can noktasına dokununca kızgın adam onu kovalamaya başlardı. Evsei o anda hep Anatol'un yakalanıp dayak yemesini isterdi. Arada Evsei'yi görürse onu kolundan tutar ortaya çekerdi. «İşte Raspopof'un aptal sümüklüsü» diye halka tanıtırdı.

Evsei kendini kurtarmak için bir yandan çabalar öte yandan yalvarır bir sesle, «Bırak beni.» diye sızlanırdı.Halka rezil olma korkusuyla ümitsizce çavalalarken, çevreden «Bırak onu» sesleri yükselirdi.

Anatol kurbanını kaçırmamak için durmadan oğlancağızı iteleyip, kakalardı.

Bu sırada erkeklerden yükselen, «Dövüşün kim kuvvetli bakalım.» seslerini kadınlar da desteklerdi. Evsei gene sıkıntıya düşer, Anatol da daha uzatmamak için, onu iter, «Defol git sersem.» derdi.

Aynı bu tip bir olayın ertesi günü Evsei Anatol'a rastladı. Oğlanın sırtında gene camlar vardı. Evsei pat diye;

— Neden alaya alıyorsun beni? dedi.

— Niye alaya almayayım, diye karşılık verdi öteki.

Evsei şaşırdı, Anatol:

— Dövüşelim istersen, dedi.

— Hayır dövüşmek istemiyorum.

— Tabiî istemezsin dayak yiyeceğini biliyorsun.

— Niye alay ediyorsun benimle?

Anatol'un kafası kızmıştı artık!

— Defol git ulan, yeter be; dedi.

Evsei dükkana koştu, akşama dek küçük düşmenin sızıntısı içinde kendini yedi durdu. Bundan sonra da Anatol'u düşlerinin içinden çıkarıp attı.

Kendi yaşındakilerle arkadaşlık kurma çabası da boşuna gitmişti.

Evsei, bir gece ustasının odasından gelen seslerle irkildi. Dinledi. Raisa Petrovna'yla konuşuyordu ihtiyar. İyice anlamak için kapıya gitti, anahtar deliğinden baktı.

Önce uykulu gözleriyle mumun alevini gördü. Sonra da sedirin üzerindeki iri çıplak bir kadın biçimine bakakaldı. Önüne aldığı saçlarını yavaş hareketlerle örüyordu. Işık tenında dolaşıyor, bedeni ağırlıksızmış gibi duruyordu. Kadın konuşuyordu, ama Evsei kelimeleri tek tek anlayamıyordu. Yalnızca arada şarkılı, yorgun, yakınan ünlemler seçilebiliyordu. Ustası geçeliği arkasında oturuyordu. Yatağın yanına bir sandalya çekmişti. Titreyen ellerle Ak sakalları da. Gözlükleri de yoktu. Bu görünüşü ile kusturuyordu insanı.

Kadına dönmüş:

— Sen hep böylesindir, zaten, hep hep, diyordu.

Klimkof, yatağına dönünce düşünmeye başladı. «Besbelli evlenmişler.» diyordu. «Ama neye bu adamla?» Ustam onun için öyle kötü şeyler söylüyor ki? Evlenmemeliydi. Hem üşüyüp hasta olacak. Çırılçıplak yatmış. Üstünü giyse ya.»

Birden yatağında doğruldu. Aklına kötü şeyler gelmişti. Acaba Raisa, ustasının dediği gibi miydi... Yok, yok, olamaz. Hemen kovdu bu düşünceyi aklından.

Ertesi gün akşam olmuştu. Raisa yemek getirdi. Sonra:

— Gidiyorum ben, dedi.

Usta her zaman yaptığı gibi kaba homurdanmalarla uğurladı kadını.

Günler geçiyor, Klimkof değişik birşeyler göremiyordu. Belli ki o çıplak kadını düşünde görmüştü. Gerçek olamazdı. Ustası, Raisa için kötü yalanlar uyduruyordu zaten.

Gene bir akşam üstüydü. Beklenmedik bir olay oldu. Piotr Amca geldi. İyicene ufalmış, saçlarına ak düşmüştü. Yüzü de kırış kırıştı.

Çayını höpürdete höpürdete içerken anlatıyordu:

— Sorma yetimcik. Başıma neler geldi. Bir bilsen. Kör oluyorum galiba. Çalışmamı engelliyor bu gözler. Çekilmem gerek işten. Üstelik Jakov da bir belâ başımda. Adam olmadı gitti. İllâ tutturdu kentte oturacakmış. Tutamıyorum... engel olsam kaçacak. Sorma... İşler kötü anlayacağın!

Klimkof'un içi paralandı, amcasının anlattığı kadarına... Bir de ustasının yanında demirciyi bu kadar düşük görmekten utandı. Üzüldü. Adam aptallaşmıştı sanki. Ne yapacağını şaşırmıştı. Giderken de Klimkof eline üç ruble koyuverdi. Gözleri parladı amcanın.

Adam gittikten sonra Klimkof işine döndü. Her gün biraz daha çaba gösteriyor, ihtiyarı hoşnut etmek için daha çok çalışıyordu. Ne var ki içine bir korku düşmüştü. Dükkânda da güvenemediği bir hava vardı. Onu asıl meraklandıran, kuşkularını arttıran ustasının davranışlarıydı. Alıcılara bir tuhaf davranıyordu. Zaten gelen giden pek olmazdı ya. Bir de

dükkâna gelen eşyaların niteliği onu iyice şaşırtıyordu.

Usta, dededen kalma kitapları eline alınca, bir çocuk severmişçesine, sayfaları karıştırırdı. Tatlılıkla okşardı ciltlerini. Kitaplar onun için bir kedi ya da köpek yavrusuydu. Onlarla tatlı tatlı oynardı.

Amcasını anımsadı bir an. Ustasının kitaplarıyla konuştuğu gibi, o da ateşiyle konuşurdu.

Usta kendi kendine konuşurken, sesi alçalır, kızgın mırıltılar çıkarırdı. Bazı bazı gülümser, başını sallar, dudakları titrerdi.

— Ya gördün mü? Böyledir işte. Şunu görüyor sun? Ne küstahlık bu? Ah, ah. Hayır. Olamaz. Evet. Evet. Hah, hah!

Klimkof bu gizli anlamlı tuhaf konuşmaları duydukça korkudan korkuya düşüyordu. Besbelli yaşlı adamın kendi bildiğinden başka bir yaşantısı vardı. Gizemli bir ikinci yaşantı.

Birgün ustası ona kitap okuyup okumadığını sordu.

Çocuk, «Hayır.» dedi.

— İyi ediyorsun okumamakla. Kitaplar, uğursuz, kötü akılların ürünüdür. Didik didik eder herşeyi. Bilmediğin şeyleri düşünmeye zorlar seni. Aklını çeler. Ne güzel eskiden tarihî kitaplar vardı. Yeni kitaplarsa, insanı iğrendiriyor yaşamaktan. Ancak benim gibi yaşlı bir adama kötülük edemezler. Benim gibilerin görüp geçirdikleri böyle tehlikelere set çeker.

Yaşlı adam her sattığı kitaba acırdı. Alıcıyı da baştan ayağa bir süzer, içini görmek istermişçesine kara gözlerini adamlara dikerdi.

Çoğu kez yüksek okul öğrencileri gelirdi kitap almaya. Bunların ardından alayla bakardı. Bir keresinde genç bir oğlanın arkasından korkutucu bir bakışla parmağını sallamıştı.

Öğrencilerin yanı sıra rafları didik didik eden, sıkı sıkı pazarlığa girişen yaşlı adamlar vardı.

Ustasıyla satranç oynayan adam hergün gelirdi dükkâna. Adamın adı Dorimedont Lukiç'ti.

Lukiç hergün sinek kaydı traş olurdu. Sağlıklı bir yüzü vardı. Sağ elini iri bir altın yüzük takardı. Satranç oynarken derin soluklar alır, bir yandan da kulak memesini çekiştirirdi. Çoğunlukla yanında kitaplar ve müsvedde kâğıtları getirirdi. Ustası bunları alır, ya masanın gözü ne, ya arkasındaki rafa, kıvançla başını sallayarak, sırıtarak yerleştirirdi. Bu kitapları bir süre sonra satardı. Klimkof arkadaşına para verdiğini hiç görmemişti.

Bir süre sonra mavi gözlü, ince sarı bıyıklı, dar alınlı bir öğrencinin sık sık geldiğini farketti. Kalın sesli delikanlı hep kahkaha atardı. Genellikle gazete kolleksiyonları alırdı.

Usta birgün bu delikanlıya Lukiç'in getirdiği kitaplardan birini verdi, sonra da eğildi oğlanın kulağına birşeyler fısıldadı.

Öğrenci tatlı bir gülümseyişle:

— İlginç bir kitap, dedi. Aklımı çeliyorsunuz. İyi ama korkmuyor musunuz siz?

Usta hafifçe içini çekti:

— Kişi kesin gerçeği bulunca elinden geldiğince desteklemelidir, yardım etmelidir, dedi.

Uzun bir süre alçak sesle konuştular. Öğrenci

— Oldu, dedi. Adresimi yazacak mısınız?

Usta küçük bir kâğıt parçasına yazdı adresi.

Akşam Lukiç gelince de alayla ona uzattı:

— Ah işte bir tane daha, dedi.

— Ver bakayım. Nikodini Arkangelsky İyi. Neyin nesiymiş bakalım.

Aradan birkaç gün geçmişti. Lukiç geldi satranç oynarlarken.

— Arkangelsky iyi bir parçaymış meğer. Evinde işimize yarayacak çok şey bulduk. Çeşit çeşit, dedi.

Yaşlı kitapçı bir piyonunu ileri sürerken:

— Geri ver kitaplarımı? dedi. Adam derin bir soluk aldı.

— Hemen, dedi. Hem de sevinçle.

Klimkof mavi gözlü öğrenciyi bir daha görmedi. Kara bıyıklı genç adamsa adresi almış, gözden kaybolmuştu. Bu işler aklını karıştırıyor, kuşkularını arttırıyordu. Çözmek istediği çok düğüm vardı.

★

O gün usta gelmemişti. Klimkof toz alıyordu. Gözüne Lukiç'in getirdiği kitaplar ilişti. İnce kitaplardı. Çok okunmaktan kirlenmiş, yıpranmışlardı. Hemen yerlerine koydu. Elini dokundurmaya bile çekiniyordu, bu ince kitaplara. Hoş, kitaplar ona ilginç de gelmiyordu ya. Kaç kere denemeye kalkmış ama düşüncelerini toplayıp da okuduklarını anlayamamıştı.

Zaten kafasının içi gözlemlerle doluydu. Bunlar darmadağınık ediyordu düşüncelerini. Toparlanamıyordu bir türlü.

Tuhaf bir çocuktu Klimkof. işini yaparken, oraya buraya gidip gelirken hiç düşünemezdi. Sanki iş görmek düşünme yeteneğini de düşüncelerini de

körletiyordu. Görevlerini hakkıyla yerine getirirdi. Ağır ama zamanında.

Dinlenmeye gelince, bir yere oturur, artık kıpırdamazdı. Tüm yaşantıyı kuşatan saydam bir sisler evrenine uçmak isteği vardı içinde. Bunun güzelliği üzüntülerini hafifletiyordu. Üstelik de gerçekleri sakin, tatlı bir yarı düş durumuna sokuyordu. Bu tür düşüncelere dalınca günün nasıl geçtiğini anlamıyordu.

Tekdüze, bayağı bir yaşantı, düşünme yetisini uyaramayacak kadar yoksuldur olaylar bakımından. Böyle olunca da ,insan beyni usul usul o bayağılığın yapışkan, iğrenç çamuruyla dolar. Klimkof da kent yaşantısına karışmaktan hiç mi hiç hoşlanmazdı.

En küçük hareket gözlerine dokunuyor, yoruluyordu. Gürültü ise kulaklarını sağırlaştırıyor, kafasını şişiriyordu. Kent onun için bir canavardı. Tıpkı masallardaki gibi yüzlerce ağzı olan hiç doymayan susuzluğunu gideremeyen bir canavar. Sonradan alıştı. Sokaklar insan almıyordu. Bir kargaşalıktır gidiyordu. Kentin tekdüze, can sıkıcı birşey olduğunu anladı. Korkusu geçti.

Her sabah ustasının odasını toparlarken pencereden dışarı bakardı. Uzun, dar sokaklarda gezinen insanlar birgün öncesinin eşiydi. Öğleyin ya da akşama ne yapacaklarını bilirdi. Aynı tip paytonlar, bir birinin eşi arabacılar... Herkes işine bağlıydı, kulübesine bağlı bir köpek gibi. Arada bir kıpırdanmalar oluyordu. Ne varki bu canlanmalar, o hoşa gitmeyen gündelik olaylar içinde boğuluyordu.

Kentteki kiliselerden de hoşlanmıyordu. En küçük bir huzur duymadığı gibi kiliseyi dolduran günlük, tereyağ kokuları karışımı içini bulandırıyordu.

Zaten keskin kokular Klimkof'a pek dokunurdu. Başı döner, içinde korkunç tutkular uyandırdı.

Yortularda dükkân kapanırdı. Ustası alır çocuğu kente götürürdü. Yavaş yavaş sokaklarda yürürlerken ustası anlatırdı:

— Şu evde şu soylu oturur, şu evde de şu zengin oturur. Hayat hikâyeleri pek sarıcı değildi. Zina, ölüm, cenaze töreni bu hikâyeleri kapsayan olaylardı.

Ustası kuru, yüce bir sesle anlatırdı bunları. Gene tartışır gibi konuşuyorlardı. Sürekli olarak da eleştiriyordu o zengin soyluları. Ölüm en ateşle söz ettiği konuydu. Ona göre hastalık ve ölüm yeryüzünün en önemli, en ilginç olaylarıydı.

Gezilerinin sonunda bir çayevine giderlerdi. Çayevlerinde sabahtan akşama dek piyano çalardı. İçeri girerken yaşlı adamı selâmlayan sesler duyulurdu. Evsei de yorgunluktan bitkin bir halde, gözleri kapanır, ancak piyanonun akortsuz sesleri ve yoğun pis dumanla kendini toplardı.

Günün birinde de ustası onu altın ve gümüş nesneler, güzel silâhlar, ipekli, işlemeli giysiler dolu bir yere götürdü. Birden anasının masallarını anımsadı çocuk. İçine cöşkun bir umut yayıldı. Gözleri pırıltılar saçarak, ses çıkarmadan salondan salona dolaştı. Eve geldiklerinde ustasına:

— Kimindi o ev? diye sordu.

İhtiyar bilgiç bilgiç:

— Devletin. Çar'ın, dedi.

— Kim kullanırdı o süslü giysileri, o kılıçları?

— İmparatorlar, soylu adamlar... Devlet adamları.

— Onlar nerde şimdi?

— Gene burdalar. Onlar olmadan olur mu. Ama şimdi giyinişleri başka.

— Neden?

— Daha ucuz da ondan. Eskiden çok varlıklıydı Rusya. Ama hep yabancılar soydular; Yahudiler, Polonyalılar, Almanlar.

İhtiyar konuştu durdu. Ona kalırsa kimse Rusya'yı sevmez, hep tırtıklamaya çalışır, kötülüğünü isterdi. Ustası çok konuşursa, Evsei söylediklerinden birşey anlamaz, onun için de pek güvenemezdi. Ama dayanamadı:

— Ben de İmparator'un muyum? dedi.

— Tabiî Rusya'da herşey onundur. Yeryüzü Tanrının olduğu gibi, Rusya da Çar'ındır.

Evsei'nin gözünün önünden süslü giysili, çarpıcı elvan elvan bir küme insan geçti. Kafasında masallardaki gibi bir yaşam belirdi. Uykuya yattığında düşler içinde kendisini mavili yaldızlı bir palto ve al deri çizmelerle gördü. Raisa'nın da üstünde altın yaldızlı giysiler vardı.

★

Sonra, başka olaylar da geldi Evsei'nin başına.

Gene dükkânı kapadıkları bir akşam saatinde çığlık duydular. Anatol'du bu:

— Söz, bir daha yapmam.

Evsei irkildi, bilinçsiz kıvanç dolu bir sesle, «Oooo!» diye bağırdı. Herkesin bayıldığı bu hınzır oğlanın böyle haykırması sevindirmişti onu. Ustasına:

— Burada kalayım mı, dedi.

— Tam da yemek yiyecektik, ama ben de göreyim bu sırnaşığın cezalandırılışını.

Tam ambarın önüne insanlar birikmişti. İçerden dayak şakırtılarıyla karışan Anatol'un ağlamaları geliyordu.

— Bırakın beni. Tanrım yapmayacağım bir daha.

— Iyi oldu bu dayak. Vur daha vur, dedi.

Nakış işleyen şaşı Zina saatçiyi destekledi. Soluk benizli, gençten iri yarı birisi:

— Bu ona ders olur, bir daha yapmaz, kimseye rahat vermiyor, dedi. Evsei'nin ustası:

— Herkesin taklidini yapıyormuş, öyle mi? diye sordu.

Kürkçünün hizmetçisi,

— Tabiî ya. Herkesle alay eder bu hınzır, dedi.

— Döven ustası mı?

— Evet Kuzin.

Bu sırada sesler boğuklaşmıştı, yerde çuval çekiliyormuş gibi birşeyler oluyordu. Kuzin'in öfkeli, kısılmış sesi Anatoi'un iniltilerine karışıyordu.

— Ah yapmam, dedi. Affedin beni.

Sonunda sözler anlaşılmaz, duyulmaz oldu. Evsei dayakların düşüncesiyle titredi. Halka şaştı. Ürktü bile onlardan. Aslında, acısına sevindiği camcı oğlanla daha dün ne güzel eğlenmişlerdi. Biraz acısa da oğlana, bu dayak gene de hoşuna gitti. «Burnu kırıldı, benimle konuşur artık,» diye geçirdi kafasından.

O anda kürkçü Nikola çıkageldi. Uzun kolları kıvırcık saçları vardı bu esmer adamın. Kaba, sert yumruklarla kendine yol açarak ambara girdi. İçerden gelen gür sesini herkes duyabiliyordu.

— Çabuk bırak onu bakayım... Alçak! Al...

Herkes kapıdan ötelere kaçıştı. Kuzin dışarı fırladı. Yere çöktü, başı ellerinin arasında avazı çıktığı kadar:

— İmdat, diye bağırıyordu.

Raspopof kenara çekildi.

— Gel gidelim, Evsei, dedi.

Çocuk merdiven kenarından herşeyi görüyordu. Nikola cansız gibi sallanan küçücük çocukla dışarı çıktı. Yükünü yere bıraktı.

— Su getirin kadınlar! diye bağırdı.

Zina ile ahçı kadın suya koşuştular. Kuzin hâlâ inliyor, bağırıyordu:

— Ölüyorum, Kaatil!

Bu kez Nikola döndü, göğsüne bir tekme attı, adam yuvarlandı. Sonra ateş püsküren gözlerle halka döndü:

— Alçaklar... herif çocuğu gebertirken siz eğleniyorsunuz ha, hepinizin canına okuyacağım.

Çevreden sövdüler Nikola'ya, ama yanına yaklaşacak kimse çıkmadı. Ustası Evsei'yi kolundan çekti:

— Haydi yürü, dedi.

Giderlerken Kuzin iki büklüm avlu kapısından çıktı. Usta:

— Polise gidiyor, dedi.

Evsei yalnız kaldığında, birden Anatol'u artık kıskanmadığını anladı. Yorgun kafasını bunun nedenini anlamak için zorladı. Demek ki oğlanı herkes sevmiyordu. «İnsanlar dövüşmekten, kavga seyretmekten zevk alırlar. Ruhları acımasızdır.»

Hemen her yortu günü dövdüğü Kuzin'i çekemediğinden Anatol'dan yana olmuştu Nikola. Aslın-

da kuvvetli, ters olan Nikola da jandarmalardan dayak yerdi. Dayak atılıp küçümsendikten sonra iyi olmuşsun, terbiyeli olmuşsun farkeder miydi? Birkaç gün sonra, hastanede olan küçük camcının taklitleri yaparken parıldayan gözlerini, sinirli davranışlarını, mimiklerini anımsadı. Belki Anatol öteden beri delidir diye kafasından geçirirken titredi, ama sonra tümüyle unuttu onu.

★

Açık pencereden, dama çarpan sonbahar yağmurunun seslerini dinlemek Evsei'yi ürkütüyor, uyutmuyordu. Gene böyle yağmurlu bir gecede ustasının sesi kulaklarına geldi:

— Aiçak!

— Hayır, hayır izin vermiyorum size!

Karşılık veren Raisa Petrovna'nın akıcı sesiydi:

— Avuç dolusu para verdim sana.

Ustanın kapısı aralıktı. Sesleri olduğu gibi duyabiliyordu! Dışarda yağmur türküsünü sürdürüyor, rüzgâr damda uğulduyor, camlara çarpıyordu. Çocuk yatağın içine oturdu, kollarını dizlerine doladı. Bir yandan dinliyor, bir yandan tir tir titriyordu.

— Hırsız karı... Ver 25 rublemi. Nerden aldın onları?

— Parayı Dorimedont Lukiç verdi...

— Gördün mü? İt.

— Affetmişsin sen... Hiç de değil... Sen demedin mi onu kolla diye?

— Sus niye bağırıyorsun?

Kapı birden kapandı. Ama gene de sesler duyulabiliyordu. İhtiyar:

— Unutma ki benim elimdesin, dedi.

O anda da galiba masaya bir yumruk indirdi.

— Dorimedont'la bir olup bana oyuna kalkışma, dedi.

Kadını sıcak yumuşak sesi, duyulmayan adımlarla Evsei'ye ulaşıyor, ihtiyarın öfkeli karşılıklarını bastırıyordu .Haklıydı Raisa. Evsei onun kendinden emin ağır konuşmasından anlamıştı bunu.

Evsei artık on beş yaşındaydı. Bu çekici güzel kadına hoş, heyecanlı bir duyguyla bağlanmıştı. Ara sıra da olsa, onu görünce karışık ve gizemli coşkunlukla yüzünü seyrederdi. Kadın onunla tatlı tatlı konuşur, duygularını körükler, bağlılığını anlatırdı. Köydeyken öğrenmişti cinsel ilişkileri. Kentte de bu bilgisi çamurlaşmış, ama çekingenliğini dağıtamamıştı. İğreniyordu bu tür sözlerden.

Evsei yatağında oturmuş, Raisa'nın o güzel gülüşünü, okşayıcı konuşmalarını kafasından geçiriyordu. Yatmayı bile unutmuştu. Birden kapı açıldı. Raisa'ydı. Saçları iki yanına dökülmüş, arkasında gecelik, bir eli de göğsünde orada duruyordu.

Çocuk korktu, kıpırdamadı. Kadın önce geri döner gibi yaptı, sonra vaz geçti, Evsei'ye gülümsedi, azarlar gibi parmağını salladı, odasına gitti. Evsei mutlu uykuya daldı.

Sabahleyin mutfağı temizlerken kapısının önünde gördü Raisa'yı. Elinde süpürgeyle doğruldu. Kadın:

— Günaydın, gel de beraber kahve içelim, dedi.

Evsei hem sevinçli hem şaşkın:

— Daha yıkanmadım ama geliyorum, dedi.

Birkaç dakika sonra Raisa'nın masasındaydı.

İçi gülen parlak bir çift göz ve ince kaşlı beyaz bir yüzden başka hiç birşey görmüyordu. Raisa:

— Hoşlanıyorsun benden, dedi.

Evsei:

— Evet... Çok, diye karşılık verdi.

— Neden?

— Hem güzelsiniz, hem de iyi, onun için.

Düşler içinde gibi konuşuyordu. Bakışlarının etkisinde kaldığı kadının sorularına karşılık vermeyi garipsiyordu. «Yemin ederim ki bu kadın insanın içinden her geçeni biliyordur.» dedi kendi kendine. Kadın sesini alçalttı:

— Ustanı da seviyor musun? diye sordu.

— Hayır, dedi Evsei.

— Gerçek mi bu? O seni seviyor ama. Kend söyledi bana..

— Hayır, dedi Evsei gene.

Genç kadın şaşırmıştı. Evsei'ye yaklaştı:

— İnanmıyor musun bana? dedi.

— Size değil; ustama inanmam. Zaten hiçbir şeye inanmam.

Kadın biraz daha yaklaştı:

— Niçin, niçin? diye üsteledi.

Saçlarının parıltısı Evsei'nin içine işliyor, kimseye söyleyemediği, ama Raisa'dan saklayarnadığı düşünceler içinde bocalıyordu.

— Korkuyorum ondan. Herkesten korkuyorum.. Siz de başka...

— Neden korkuyorsun?

— Biliyorsunuz.

— Neyi?

— Sizi de küçümsüyorlar... ustadan başkaları da... Ağlıyordunuz bir gördüğümde ...ama içkili ol-

duğunuzdan değil... biliyorum. Anladığım çok şey var ama hepsini birden anlayamam değil mi? Bazı şeyleri küçük ayrıntılarıyla anlıyorum da ne oluyor? Her yerde birbiriyle çatışan bir hayat var... ondan başka bir de daha başka bir hayat...

Raisa şaşkındı:

— Neler anlatıyorsun? dedi.

— Gerçeği.

Birkaç saniye gözleri birbirine takıldı. Evsei'nin kalbi çarpıyor, yanakları alev alev yanıyordu. Raisa yavaşça kalkı.

— Haydi istersen git artık... geç kalırsan meraklanır. Sakın benimle olduğunu söyleme, olur mu?

— Peki.

Evsei genç kadının sevgi yüklü okşayıcı sesiyle dopdolu gitti. Gün boyunca Raisa'nın sözlerini kendi kendisine yankılarken, içi temiz bir sevinçle kaynıyordu. Sisli karanlık olan bu gün bitmek bilmiyordu. Yemekten sonra iki alıcı geldi dükkâna. Biri, kamburumsu, aklaşmış bıyıklı, zayıf biri, öteki sert sakallı gözlüklüydü. İkisi de uzun süre rafları araştırdılar. Kamburumsu olan arada bir ıslık çalıyor, bıyıklarını oynatıyor, öteki de ustayla konuşuyordu. Evsei kitapları düzeltiyordu, ama kulağı Raspopof'taydı. İhtiyar yapmacık bir kibarlıkla:

— Kütüphane için mi, dedi.

— Öğretmenler Kurumu kitaplığı için, neden sordunuz?

— O kadar anlayışla seçiyorsunuz ki... Kitapların anlayanına düşmesi sevindiriyor insanı. Alışılıyor onlara... Tahta mı bunlar? İnsan aklının yarattıkları. Eh, müşteri de bunları değerlendirirse hoşuma gidiyor. Ne tuhaftır, gelenler alacakları kitabın yararlı

olup olmadığına aldırmadan eğlendirici olup olmadığını sorarlar. Bazan da yasaklanmış kitaplardan isterler.

Sert sakallı gözlerini kıstı:

— Yasaklanmış mı, ne demek o, diye sordu.

— Ya dışarda ya da Rusya'da gizlice basılmış, satışı yasak olan kitaplar.

— Nasıl satılır bunlar?

— Tabiî bazan bu kitaplar için koca bir kütüphaneyi satın alırlar.

— Sizde var mı bunlardan?

— Evet birkaç tane.

— Gösterebilir misiniz?

— Ama kimse duymasın, anlarsınız ya... bana bir kâr yok bunlardan. Müşterilerimi memnun etmek için bulunduruyorum.

Şimdi öteki adam da ihtiyarı inceliyordu. Evsei o gün ustasından daha çok tiskindi. İhtiyar sert sakallıya kitapları gösterirken, çocuk bilinçsiz bir davranışla öteki adama:

— Aldırmayın o kitapları, deyip titredi korkudan.

Adam gözlüklerinin üstünden ona bakıyordu.

— Neden?

Evsei zar zor; «Bilmiyorum.» dedi. Adam gözlüklerini düzeltti, bıyıklarıyla oynayarak arkadaşına yaklaştı, elindeki kitabı aldı baktı, masaya fırlattı. Evsei başına gelecekleri biliyordu. Adam sadece arkadaşının kolunu tuttu:

— Haydi gidelim dedi. Beriki:

— Kitaplar? dedi.

— Gidelim, dedi gene kamburumsu adam.

Raspopof, «almıyor musunuz?» dedi. Evsei ihtiyarın şaşkın ve heyecanlı olduğunu sezdi.

— Hayır, dedi adam.

Usta masasına gitti,

— Siz bilirsiniz... nasıl isterseniz... ama neden? dedi.

— Neden mi? diye sordu kamburumsu adam. Kimbilir belki de o çirkin burnunuzu tanıdım. Hâlâ gebermemişsiniz, ne kötü.

Alıcı yavaş açık bir sesle sözlerini bitirdi, gene yavaş adımlarla dışarı çıktı.

İhtiyar bir süre arkalarından baktıktn sonra, oğlanın yanına koştu:

— Çabuk, dedi. Arkalarından git, nerde oturduklarını anla. Haydi, ama gözükme onlara.

Evsei durduğu yerde sallandı. Ustasının sözleri beyninde öttü, göğsü boşalıyor gibi geldi. İhtiyar, omzundan tuttu:

— Sana söylüyorum aptal, ne titriyorsun, dedi.

Elini çekince Evsei soluğu kapıda aldı.

— Dur salak, diye bağırdı usta. Anlaşıldı yapamayacaksın. Defol, git.

Evsei gizlendi. Hiç bu kadar sinirli görmemişti ustasını. Ama biliyordu, bu öfkenin korkudan olduğunu biliyordu. Kendisi de korkmuştu ama ihtiyarı böyle görmekten hoşlanmıştı. Kapana kısılmış gibi çırpınıyordu. Arada bir burnunu kapıdan uzatıyor, sonra dönüp gelip çevresine bakınıyor, kafasını silkeliyordu.

— Ah, alçak. Tabiî yaşayacağım. İntikam alacağım. Biraz sonra da Evsei'ye, «kapa dükkânı» diye seslendi.

Odasına girip haç çıkardı, kendini kanepenin üstüne attı. Giysilerinin içinde küçülmüş gibiydi:

— Git biraz votka iste ev sahibinden.

Evsei gitti getirdi, bir dikişte içti ihtiyar, sonra çocuğa uzun uzun baktı:

— Neden beni küçük düşürücü sözler etti biliyor musun?

— Hayır.

— Ben biliyorum... daha neler biliyorum ben.

Kara takkesini çıkardı. Ellerini kel kafasında gezdirdi. Sonra çevresine bakınıp gene yattı kanepeye. Raisa yemeği getirdi sofrayı kuruyordu.

— Yorgun musunuz? dedi.

— Galiba ateşim var. Biraz daha votka ver bana, hemen daha erken, otur biraz.

Telâşla bitirmişti sözünü. Kadın oturunca usta gözlüğünü indirdi, kaçamaklı bir bakışla onu süzdü, sonra da:

— Ben yemeyeceğim, size birşey anlatacağım, dedi.

Uzun süre sustu, konuşup konuşmamak arası bocalıyordu sanki. Neyse, içini çekti anlatmaya başladı:

— Eskiden, önünde küçücük bir bahçesi olan kendi evinde karısıyla yaşayan bir adam vardı. Çalışıp kazanmıştı bütün bunları. Günün birinde veremli bir genç gelip, tavan arasındaki odayı kiralamış, ondan sonra da yemeklerini ev sahibi ve karısıyla yemeye başlamıştı.

Raisa ses çıkarmadan dinliyor, Evsei sıkılıyor, kadına bakıyor, olup bitenleri anlamaya çalışıyordu. Sanki elinde olmadan eski anılara kibrit çakmış, kü-

çük bir alevle beklenmedik büyük bir yangın çıkarmıştı. Rasia:

— O siz miydiniz? diye sordu.

— Neden ben olacakmışım, diye bağırdı ihtiyar, sonra öfkeyle göğsünü yumrukladı:

— Ben değil önemli olan kanun. Evet! Kanunsuz yaşanmaz, çünkü insanlar hayvanlara benzerler. kötü, acımasız, açgözlüdürler.

Sözlerini Raisa'nın suratına bağırıyordu. Kel kafası kıpkırmızı olmuştu. Evsei ustasının sözlerinin gerçekliğine inanmıyordu. Kendi kendine, «insanları bağlayan zaten incecik pamuk iplikleri, ama bunlara rastgele dokunmaya görün...» diye düşünüyordu.

— Dinlemezsiniz sözlerin zararı dokunmaz. Ama bu delikanlı biraz saf ve genç kadının aklını çelmeye başlayınca... öteki, bugün gelen var ya...

Döndü Evsei'yi gördü, bir an sustu sonra:

— Ne düşünüyorsun? dedi.

Evsei ayağa kalktı utançla:

— Hiç, dedi.

— Yallah o zaman... Sofrayı da topla.

Evsei ustasını delirtmek için, çok ağır hareket etti. Adam dayanamadı:

— Çabuk ol diyorum, haydi, diye çıkıştı.

Evsei dışarı çıktı, sandığın üzerine ilişti, Raspopof'u dinlemeye başladı. Kapıyı aralamıştı.

— Genç adamı bir gece hapse götürmeye geldiler. Kadın ürktü. İnsanların onu ne yola itmek istediğini anladığından şaşırmıştı. Ona şöyle söyledim...

— Sizdiniz demek, dedi Raisa yüksek sesle.

İhtiyar sesini alçalttı, birşeyler fısıldadı, Raisa,

— Öldü mü? diye haykırdı.

İhtiyar:

— Ne olacak, veremin kurtuluşu var mı? dedi.

Birdenbire yat ve uyu diye bir ses kulağında ötü Evsei'nin. Ustası başını kapının arasından uzatmış, ona bakıyordu. İhtiyar gitti, çocuk da, «acaba kim öldü?» diye düşünerek yattı. İhtiyar kuru kuru sözleri hâlâ duyuluyordu. Çocuk kendini çevreleyen kara bulutun gittikçe daha kalınlaştığını seziyordu. İhtiyar kızıp bağırınca Evsei uyuyamıyor, düşünme yeteneğini yitiriyordu. İhtiyarı hâlâ dinleyen Raisa'ya acıyordu. Sonunda kadın da odasına çekildi. Bir süre ses çıkmadı, sonra gene Raspopof başladı:

— Kötülere inanmayanlar, günahkârların yolundan gitmeyenler, mutludurlar.

Evsei uyuya kaldı. Sabahleyin gene Raisa odasına çağırdı onu. Oturdular, kadın gülümsedi:

— Neler oldu dün dükkânda anlatsana.

Evsei bütün ayrıntılarıyla anlattı. Kadın hâlâ gülümseyerek dinliyordu. Birden kaşlarını çattı:

— Sen ustanın kim olduğunu biliyor musun, diye sordu.

— Hayır.

— Bir casus o! diye fısıldadı.

Hiçbir şey demedi Evsei, kadın yerinden kalktı, gelip başını okşadı, düşünceli bir sesle,

— Ne kadar acıyorum sana bilsen. Hiçbir şeyden haberin yok. Aptalsın... Neler anlatmıştın bana... Hani öteki hayatla ilgili...

Evsei canlandı. Bu konuda konuşmak istiyordu Sonsuz, derin bakışlı gözlerini kadına dikti ,anlatmaya başladı:

— Tabiî var başka bir hayat... öyle olmasa masallar olur muydu? Hem yalnız masallar mı?

Raisa hem gülüyor, hem Evsei'nin saçlarını parmaklarıyla okşuyordu.

— Küçük sersem, dedi. Seni asalar da, başka yere götürseler de gene herkes eğlenir seninle.

Çocuk Raisa'yı haklı buluyordu. Kadın içini çekti, camdan dışarı baktı. Yeniden yüzünü odaya çevirdiğinde Evsei yanaklarının kızardığını, gözlerinin koyulmuş, kısılmış olduğunu gördü. Raisa derin bir sesle konuşuyordu:

— Biraz daha akıllı, biraz daha canlı olsaydın, sana anlatacaklarım vardı, her şeyi de söyleyemem ki sana. Usan... hele o... boğmak gerek onu... herşeyi yetiştiriyorsun ona git bunları da söyle.

Evsei donup kaldı, hemen yerinden kalktı:

— Sizin söylediklerinizi kimseye anlatmam ben... çünkü çok seviyorum sizi... çok... Onu boğsanızda umurumda değil.

Halsiz bitkin kapıya yöneldiği sırada, kanat gibi iki sıcak el onu yakaladı geri çevirdi. Raisa:

— Darıldın mı? Özür dilerim... Nasıl şeytan bu adam bilemezsin... Ben de korkuyorum ondan. iğreniyorum. Ah çocuk, dedi ve Evsei'yi bağrına basıp iki kez öptü.

— Demek seviyorsun beni?

Korkunç bir coşkunluk dalgasına kapılan Evsei,

— Evet, dedi.

— Nasıl seviyorsun?

— Bilmem, çok!

Kadın güldü, okşadı onu.

— Birgün anlatırsın bana, dedi, olur mu?

Merdivenleri inerken, arkasından Raisa'nın mutlu kahkahalarını duydu. Kendi de gülümsedi. Başı dönüyordu.

★

Her yanını hoş bir yorgunluk kapladı. Son derece dikkatli yürüyordu. Yüreğini dolduran kaynayan mutluluğu söndürmekten ürküyordu.

Usta sabırsız bir sesle:

— Niye bu kadar geç kaldın? diye sordu.

Klimkof ustasına baktı. Gördüğü şey çevresi belirsiz, kara bir lekeydi sanki.

Cansız bir sesle:

— Başım ağrıyor da... dedi.

— Benimki de ağrıyor. Kalktı mı... Raisa'yı soruyorum.

— Evet.

— Sana bir şey dedi mi?

— Evet.

— Ne söyledi? Ne söyledi? Birden telâşlanmıştı.

Klimkof bu sorgudan vurgun yemişe döndü. Ama belli etmedi. Yavaş yavaş konuştu:

— Mutfağı iyi temizleyememişim de ...

Az sonra yaşlı adamın kendi kendine konuştuğunu duydu. Sızlanır gibi bir sesle:

— Kadın tehlikeli oluyor artık. Ya, evet... Hep soruyor... üstelik de onun bilmemesi gereken şeyleri de söyletmesini iyi biliyor ...

Uzaktan uzağa Klimkof içinden, «artık yok olsan, ortadan bir kalksan» diye söyleniyordu.

★

Günler bir örnek geçip gidiyordu. Hızla hem de... Sanki olanları biterken bir sevinç karşılayacakmış gibi. Aksine günler geçip gittikçe getirdikleri sıkıntılar oldukları yerde kalıyorlardı.

Son günlerden yaşlı adam iyicene aksileşmiş lânetleşmişti. Çevresine kötü, tuhaf bakışlar atıyor, yok yere öfkeleniyordu. Bağırıyor, ürkek, hasta köpekler gibi uluyordu. Sürekli başı ağrıyordu. Midesi bulanıyor, sızlanıp duruyordu.

Yemek yemesi de bir sıkıntıydı. Önüne konan her şeyi kokluyor, ekmekleri küçük küçük parçalıyordu. İçkisiyle, çayını da ışığa tutmadan önce içmiyordu.

Klimkof kadına büyük bir aşkla bağlanmıştı. Ona kötü davranan ustasına da aşkıyla eş değerde kin besliyordu.

— Ah kötü kadın. Orospu. Aldattığını mı sanıyorsun beni? Neden hastalanıyorum bilmiyor muyum! Zehirliyorsun beni, zehirliyorsun, diye haykırıyordu Raspopof.

— Siz yaşlı bir adamsınız. Deli misiniz nesiniz? Neden zehirleyecekmişim sizi. Söylemeyin böyle, diye karşılık veriyordu.

— Sus. Yalan söylüyorsun.

— Sizin hastalığınız korkudan...

— Yeter, uğursuz yaratık...

— En tehlikeli yaşlardasınız...

— Yeter diyorum, yalan söylüyorsun...

— Sizin ölümü düşünme yaşınız geldi artık...

— Biliyorum, biliyorum... bütün isteğin bu senin. Ama yağma yok, benden hiçbir şey koparamayacaksın. Hem hikâyeni benden başkası da biliyor. Lukiç'e de anlattım... Gözlerinden yaşlar akıyordu.

Senin âşığın o ama. Beni zehirlemeni de o istiyor. Sanıyor musun ki onun yanında rahat edeceksin. Hah... kesme umudunu, kesme...

Gene akşamın birinde büyük bir kavga ettiler. Az sonra da Raisa yaşlı adamın odasından çıktı. Yarı çıplaktı. Elindeki mum yüzünü, gömleğinin arasından görünen göğüslerini aydınlatıyordu. Ayaklarını sürüyerek, bir düş içindeymişçesine dalgın mutfağa girdi. Arkasından Evsei de fırladı yatağından. Kapıya yanaşıp, içeriyi gözetlemeye başladı. Korkudan kanı döndü birden. Raisa mumu masaya koymuş, elindeki koca bıçağın keskin yanını inceliyordu.

Kadın başını geriye atmış, eliyle tombul boynunu, kulaklarını yokluyordu. İçini çekti. Başını eğdi Birden bıçağı masaya koydu. Kolları iki yanına sarktı, kaldı. Evsei kapıya yüklenince döndü, buz gibi bir sesle:

— Ne var? diye sordu.

Soluk soluğa kalmış olan Klimkof:

— N'olur yapmayın. Kısa bir süre sonra ölecek nasılsa. Neye canınızı tehlikeye atıyorsunuz?

Kadın oğlana yaklaştı, iyice yaslandı çocuğa «Hişşt» dedi. Az sonra ihtiyarın odasına dönüyordu.

Bir süre sonra Raspopof yatalak oldu. Gırtlağını sıkıyorlarmış gibi tuhaf sesler çıkarıyordu. Yüzü de iyiden iyiye solmuştu. Boynunu bile kıpırdatamıyordu.

Hergün doktor geliyordu. Yazdığı ilâçları yaşlı adama içirmeye çalışan Raisa da hergün azar işitiyordu.

— Orospu, gene içine zehir kattın değil mi?

Raisa da her kez:

— İsterseniz dökeyim, diye karşılık veriyordu.

— Yok, yok içeceğim. Yarın da polis çağırtacağım. Bakalım, öğrenelim beni ne ile zehirliyorsun.

Klimkof bu sözleri hep kapı ardından dinliyordu. Ya kulağı ya gözü dayalıydı. Gözleri doluyor, içi parçalanıyordu Raisa için. Nasıl da dayanıyordu bunca ağır söze. Sık sık içinden iki kuvvetli duygu yükseliyordu. Yaşlı herifin ölüsünü görmek isteği ile genç kadına duyduğu sevgi.

Bir gün içerden ustasının homurtularını duydu. Adam:

— Canavar kadın, karıştır zehiri iyicene, karıştır. Birden sesi emreden bir hava aldı:

— Beni sedire taşı.

Raisa çocuk taşırmış gibi, yaşlı adamı kucakladı, sedire götürdü.

Yaşlı adam kara- sarı yüzünü kadının pembecik ornuzlarına dayamıştı. Kara renkli bir sopaya benzeyen bacakları da etekliğin üstünde sallanıyordu.

Uzandığı yerden:

— Tanrım! Tanrım neydi benim günahım. Beni bu can-düşmanlarının eline bıraktın, diye inledi. Ölüm saatim çaldı mı?

Soluğu tıkanmıştı. Hırıltı sesler çıkarmaya başladı. Sonra tıslar gibi:

— Defol yanımdan. Beni de o adamı zehirlediğin gibi zehirledin değil mi? Ne ettim de seni hapisten kurtardım? Beni zehirlemen için mi? Ha? Ama, göstereceğim sana gününü...

Raisa adamın yanından çekilince, Klimkof onu görebildi. Raspopof öylesine güçsüz, öylesine sıs-

kaydı ki, soluk alıp verdikçe karnı inip kalkıyordu. Belli ki sancısı vardı. Çünkü bacaklarını bir kıvırıyor bir açıyordu. Dudakları büzülmüştü. Derken soluk alabilmek için var gücüyle ağzını açtı, yalandı. Terden ıslanmıştı bütün yüzü. Çukura kaçmış, yerinden fırlayacak gibi duran donuk gözlerini kadının üzerinden çekmiyordu:

— Ah, şu yeryüzünde tek bir yakınım, tek bir arkadaşım yok... Neden Tanrım neden?

Yaşlı adamın sesi bir iniltiye benziyordu. Sonunda kısıldı. Gene de: «Orospu» diye bağırdı:

— Tanrı adına beni zehirlemediğine ant içebilir misin?

Raisa döndü, yüreğinin üzerinde haç çıkardı. Yaşlı adam inanamıyordu. Tırnaklarını gömleğine geçirdi. Bir süre sonra sediri tırmalamaya başladı. Kadın bir bardak uzattı:

— Bunu içseniz... iyi gelebilir, dedi.

Yaşlı adam ağlıyordu!

— İyileşmek mi? Güzel Raisa'm, kadınım benim. Neyim var, neyim yok sana bırakacağım. Canımsın benim. Benim için yalnız sen varsın.

Bir deri bir kemik kalmış elini uzatıp, kadını yanına çekmeye çabaladı.

Birden Raisa'nın boğuk sesi duyuldu:

— Yeter artık geberesice, diye bağırıyordu. Yaşlı adamın yastığını başının altından çekti, odamın yüzüne bastırdı. Boşuna çırpınmaya çalışan kuru ellerini kavradı. göğsünün üzerinde kıvırdı. Kendi de yastığın üstüne abandı.

Klimkof gördüklerinden sonra yere çöküp kalmıştı. Hâlâ içerden boğuk sesler, inlemeler, tekme sesleri geliyordu. Raisa adamı boğuyor, adam da

kurtuimak için yattığı yeri tekmeliyordu. Klimkof artık her şeyin bitmesini istiyordu. İçinde korku ya da acı yoktu. Gözlerini yummuş, elleriyle de kulaklarını tıkamıştı. Kapı birden açıldı; Klimkof yere yuvarlandı. Darmadağınık saçlarıyla Raisa karşısındaydı.

— Gördün mü? Sesi sertti ama, yüzü durgundu. Elleri de titremiyordu.

— Evet, diye başını salladı, Klimkof.

— Canın isterse git, beni polise haber ver. Başka bir şey eklemeden, döndü, odaya girdi.

Klimkof yaşlı adama bakmamaya çalışarak, Raisa'nın ardı sıra içeri girdi:

— Gerçekten öldürdün mü?

Kadın yalnızca «Evet» dedi.

Klimkof sedirde hareketsiz yatan ustasına baktı. Gözlerinden hiçbir şey okunmuyordu. Üzerinden bir yük kalkmaşçısına derin bir soluk aldı.

O sırada yatağın arkasındaki saat çalmaya başladı. Kadın irkilmişti. Gitti, saati durdurdu. Sonra yatağın üzerine çöktü. Başını elleri arasına aldı. Gür, kara saçları yüzünü, omuzlarını bir örtü gibi kaplıyordu.

Klimkof ayaklarının ucuna basarak Raisa'nın yanına geldi, durdu. Onun çıplak, beyaz omuzlarına sevgiyle baktı. İçi acımıştı. Kadını avutmak için ciddi bir sesle:

— Bunu yaptığına iyi ettin...

Ortalıkta bir ölüm sessizliği vardı.

— Git, pencereyi aç. Raisa ters bir sesle konuşmuştu. Evsei yanında uzaklaşınca da:

— Korkuyor musun yoksa? diye sordu.

— Hayır.

— Oysa öylesine çekingensin ki!

— Sizinle beraberken korkmuyorum.

— Ustana hiç acımadın mı?

— Hayır.

Klimkof pencereyi açtı. Odayı gecenin serinliği doldurmuştu. Esintiyle canlanan lambanın alevi odada gölgeler yaptı. Kadın saçlarını geriye savurtup, ayağa kalktı. Klimkof'a bir baktı. Gözleri iri iri açılmıştı. Uzaklardan gelir gibi bir sesle:

— Neden kendimi mahvetmek için böylesine uğraştım? Zaten ömrüm boyunca bir uçurumdan bir uçuruma yuvarlandım. Gitgide daha derinlere düştüm, diye mırıldandı

Klimkof gene kadının yanına döndü. Sesini çıkarmadan öyle durdu. Sonunda kadın yumuşacık eliyle oğlanı elinden tutup, kendine çekti. Elleri buz gibiydi. Usulca:

— Dinle, dedi. Bunu kimseye anlatmayacaksın değil mi?

— Hayır.

— Ama hiç kimseye...

Çocuk kesin, alçak bir sesle:

— Hiç bir zaman, hiç kimseye anlatmayacağım, dedi.

Kadın çocuğun yanağını okşadı.

— Aferin! Sen susmasını bil, ben de seni hoş tutarım. Kalktı, çevresine bir göz attı:

— Git giyin, çok soğuk oldu. Şimdi benim odayı düzenlemem gerekiyor.

Klimkof gitti, üstünü başını giydi. döndü. Raisa ölüyü yatağına yatırmış, üstünü de örtmüştü. Kendi hâlâ yarı çıplaktı. Klimkof da ona yardım etmeye başladı.

Klimkof bu tuhaf işte yardım ettiği kendisi gibi kimsesiz olan kadına iyicene bağlanmıştı. Ölüye bakmıyor, kadının burnunun dibinden ayrılmıyordu. Gün doğmuş, kent uyanmaya başlamıştı. Raisa:

— Artık sen yat uyu. Ben seni uyandırırım.. Sonra da Lukiç'e bir mektup götürürsün, dedi. Elinden tutup, çocuğun yatağım dediği sandığına götürdü. Eli yatağa dokununca:

— Aman ne sert şey bu!» diye bağırdı.

Çocuğu yatırıp kendi de yanına oturdu. Başını, omuzlarını okşamaya başladı. Elleri artık ısınmıştı.

— Mektubu Lukiç'e vereceksin. Sana ustan nasıl öldü diye sorarsa, ben bir şey bilmiyorum, uyuyorduk, hiç bir şey duymadık diyeceksin. Anladın mı?

Birden sustu. Kaşlarını çattı:

— Hayır, hayır. Öyle söyleme. De ki...

Klimkof'un iyice uykusu bastırmıştı. Kadının gövdesinden taşan sıcaklık, tekdüze bir sesin konuşması, içini uyuşturuyordu. Kadın anlatıyordu. Okşanmak ise anasını anımsattı ona. Mutlu oldu. Tatlı tatlı güldü. Kadın da şimdi daha çekici bir sesle konuşuyordu:

— Lukiç de casus, biliyor muydun. Dikkatli olmalısın. Saçmalayıp da fazladan konuşursan, senin de bana yardım ettiğini söylerim... Seni de hapse tıkarlar. Güldü, sözlerini sürdürdü:

— Küreğe de mahkûm ederler... duyuyor musun?

Klimkof'un gözleri kapalıydı. Zorla işitebilen bir sesle «Evet» dedi.

— Senin iyicene uykun gelmiş. Peki, peki uyu. Ama sözlerimi unutmayacaksın değil mi? Ne de celimsizsin... Hadi uyu...

Oğlan kısa bir süre daldı. Birden sert bir bağırışla uyandı!.

— Hey küçük... uyansana... hey küçük!

Birden yattığı yerden doğruldu. Korkuyla koilarını öne uzatmıştı. Uyku sersemliğiyle çevresine bakındı. Karşısında Lukiç duruyordu.

— Sen hâlâ uyu. Ustan ölmüş be!

Raisa göründü kapıda o sırada. Giyimliydi. Elinde de şemsiyesi vardı.

— Bırak çocuğu. Bütün gece gözümüzü kırpmadık. Çok yorgun ...

— Böyle zamanda yorgunluk olur mu? Ustası ölmüş, o uyuyor. Şimdi onun ağlaması gerekir... Kalk giyin hadi...

Klimkof onun elinde söz dinleyen, iyi bir attı. sözler de dizginiydi. Çocuğu istediği yöne çeviriyordu:

— Giyindin mi? Al bu pusulayı, merkeze götür Düşürüp kaybedeyim deme...

Klimkof şaşkın, sarsak adımlarla merdivenden indi, sokağa çıktı. Uykusunu alamamıştı daha. Gelen, geçene çarpıyordu. Kafasının içinde binbir düşünce vardı. Yüreği korkuyla doluydu. «Ah, bir gömseler ustamı. Lukiç, Raisa'yı korkutur, o da her şeyi anlatır. Hadi beni de hapse tıkarlar o zaman Raisa'yla aynı yere koysalar sesimi çıkarmam ama... Beni uyandırmamış, kendi gidip çağırmış. Acaba korktu mu... Beni n'aparlar ki!...

Döndüğünde ölünün yanında birtakım adamlar vardı. Kara sakallı bir polisle ak saçlı bir adam. Yaşlı adam uzun bir redingot giymişti.

Lukiç gürler gibi:

— İvan İvanoviç, duyuyor musunuz, doktor ne

diyor? Kansermış... Hah, küçük de geldi. Hadi oğlum bırkoşu git bize bira al, gel...

Raisa mutfaktaydı. Rahat, çabuk hareketlerle kahvaltı hazırlıyordu.

— Dönüşte mutfağa gel de kahve vereyim.

Klimkof bütün gün ordan oraya koştu... İyicene sersemlemişti. Evde olup bitenlerden hiçbir şey anlamıyordu. Anladığı tek şey, Raisa'nın başı belâda değildi. Her zamankinden de güzeldi bugün. Evin içindekiler de görüyordu bunu. Keyifle ona bakıyorlardı. Akşam olup da odasına çekildiğinde Klimkof'un yorgunluktan canı çıkmıştı. Yattığı yerden Lukiç'in sesini duyuyordu.

— Onu gözden kaçırmayalım... Öyle sersem ki...

Kapı açıldı. Lukiç'le Raisa onun yannna girdiler. Adam kolunu uzattı «Kalk» diye emretti.

— Bundan böyle ne yapmak niyetindesin?

— Bilmiyorum.

— Sen bilmessen kim bilecek?

Adamın göz kapakları şişmişti. Burnu, yanakları al aldı. Sık sık derin soluklar alıyor, kırmızı renkli bir bacaya benziyordu. Raisa söze karıştı:

— Burda, bizle kalsın. Benimle.

Lukiç

— Tamam, burda kalırsın. Sana iş de bulurum, dedi.

Klimkof'un sesi, soluğu çıkmıyordu.

— Eee, ne susuyorsun?

Çocuk bir süre daha durakladı. Sonra:

— Peki burda kalırım, dedi.

İyicene kasılan Lukiç:

— Küçük budala, bana teşekkür et, dedi

Küçük, kurşuni gözleriyle sanki Klimkof'u bir felakete çiviliyordu. Oğlana öyle gelmişti. Tam çıkıyorlardı ki, Lukiç geri döndü:

— Bundan böyle sana analık, babalık yapacağız, dedi.

Adamın bira ve yağla karışık kokusu odaya sinmişti. Onlar çıktıktan sonra Klimkof da yerinden kalktı. Gitti, pencereyi açtı. Kent, homurdana, inildeye uyumaya hazırlanıyordu. Birden içinde bir acı duydu. Eli, ayağı kesildi. Soluk alamıyordu. Kendini yatağa attı inlemeye başladı. Birden ona herşey yerinden oynuyormuş gibi geldi. Duvarlar, dolaplar, bavullar sallanıyordu sanki!.. Çok korkuyordu. Dayanamayacaktı artık. İçerden yüksek sesle gülüp, konuşan polisi duydu.

— Oh,... oh... Ziyan yok Raisa alışırsın. Geçer..

Klimkof başını yastığın altına soktu. Duymak istemiyordu. Umutsuzluk içersindeydi. Birden başını kalkırdı. Soluk soluğaydı. Ustasını görmüştü. Kuru bacaklarını sallıyor, kırmızı, hasta gözler parlıyordu. Korkuyla bağırmaya başladı. Yerinden fırladı, Raisa'nın kapısını açıp, içeri daldı.

— Korkuyorum, diye inler gibi konuştu. Odadaki iki beyaz gövde birbirlerinden ayrıldı. Şaşkın, kızgın bir ses duyuldu:

— «Çık odadan, korkak herif, çık!...

Klimkof olduğu yere yığıldı. Uzandı adamla, kadının ayaklarına sarıldı:

— «Çok korkuyorum! diye inledi, çok korkuyorum!...

★

İleriki günlerde evde büyük bir hareket göze çarpıyordu. Yaşlı adamın gömme töreni yapıldı. Lukiç de Raisa'nın yanına taşındı. Klimkof sürekli bir korku bulutu içindeydi. Karanlıklarda çırpınan küçük bir kuşa benziyordu. Düşünmeden, anlamadan yapıyordu her şeyi. Bazı bazı içinde bir soru filizleniyordu. «Ben n'olacağım?» Yüreği korkuyla doluydu. Gizlenmek, kaçmak istiyordu. Ama Lukiç'in keskin gözleri onu her yerde yakalıyordu. O emreden sesi de her ân işitiyordu. «Hadi çabuk ol küçük...» İçine kadar işleyen bu ses, bu cümle ile kendini bir yandan bir yana çarpıyordu. Sabahtan akşama dek koşturuyordu. Geceleri de kötü, korkunç düşler uykusunu parçalıyordu.

★

Kendine geldiğinde basık tavanlı, büyük bir odadaydı. Üzeri pis bir muşambayla kaplı masanın başında oturuyordu. Önünde bir dosya, bir sürü çizgili kâğıt vardı. Kalem tutan elleri titriyordu. Neden buradaydı ...Birtürlü kafasını toplayamıyordu. Umutsuz gözlerle çevresine bakındı. Tıpkı kendi masasının benzeri bir sürü masa daha vardı. Hepsinin başı doluydu. Adamlar harıl harıl yazı yazıyorlardı. Arada bir sigaralarından birer soluk alırken tek tük laf ediyorlardı. Sigara dumanı bir sis gibi açık pencereden süzülüp çıkıyor, karşılığında içeri kentin gürültüsü doluyordu. Her yerde sinek vardı. Tembel hareketlerle ordan oraya konuyorlardı. Arada bir de pencerelere çarpıyorlardı. Tıpkı bu korkmuş, pis kafesin içindeki kişiler gibi.

Kapıda polisler vardı. Nöbet tutuyorlardı. Çeşit çeşit adamlar, subaylar girip çıkarken alçakgönüllülükle gülümsüyorlardı. Ya da içlerini çekiyorlardı. Sürekli dert yanıyorlar, yakınıyorlardı. Arada polislerin sert sesleri duyuluyordu. O zaman yakınmalar kesiliyordu.

Klimkof masaya eğilmişti. Boynunu uzatmış, gözlerini dört açmış, iş arkadaşlarının yüzlerini belleğine yerleştirmeye çalışıyordu. Kendine yardımcı olabilecek birini araştırıyordu. Gene içinde korunma duygusu uyanmıştı. Bütün istediği tüm gizli duyguları, karmakarışık düşünceleri tek yöndeydi; iş arkadaşlarına alışmak, göze batmadan yaşamak.

Çevresindeki yabancı yüzlere baktı. Yaşlı, genç tümü solgun, yıpranmış, üzüntülüydü. Durup dururken öfkeleniyorlardı. Ellerini kollarını sallayıp, bağırışıyorlardı. Çoğu keldi. Birisi ak, birisi de sarı sakallıydı. Biri de vardı ki papaza benziyordu. Uzun boylu sarkık bıyıklı, yüzü tıraşlı bir adamdı. Bir diğeri al yanaklı, kel kafalı, sakalına ak düşmüş bir ihtiyardı.

Al yanaklı adam Klimkof'un elinden tutup, yerine götürmüş, önüne bir kitap koymuştu. Ne anlamca geldiğini anlamadığı bölümleri kopya edecekti Klimkof.

Karalar içersinde, yaşlı bir kadın yayık yayık sızlanıyordu. o

— Efendiciğim... benim iyi efendiciğim...

Al yanaklı yaşlı adamsa kadının yüzüne bile bakmadan homurdandı.

— İşimi engelliyorsun hanım!. Çekil!..

Kapının yanındaki sırada bir genç kadın oturuyordu. Pembe bir elbisesi vardı. Durmadan ağlıyordu. Suçsuz olduğunda ayak diriyordu:

— Kim zırlıyor? diye ters bir ses duyuldu. Odadakiler ikiye ayrılmıştı. Masaların önündekiler ağlıyor, sızlanıyor, yalvarıyor, şikâyet ediyorlardı. Masaların ardındakiler ise kızgın, azarlayıcı, kırıcı karşılıklar veriyorlardı. Bu arada kalem, kağıt, ağlama sesleri birbirine karışıyordu.

Al yanaklı adamın gözleri Klimkof'a ilişti o sırada.

— N'apıyorsun sen orda? Niye yazmıyorsun? Alisa sen de şu kadını al, götür buradan!

Klimkof hemen işine eğildi. Yaşlı adam söylenmeye devam etti:

— Kör olası, bula bula armağan diye bu budalayı mı getirdiler bize! Hey Zarubin!

Az sonra zarif davranışları olan genç bir adam geldi, çocuğun yanına oturdu. Kara, kıvırcık saçları, parlak gözleri vardı. Dirseğiyle dürtüp sordu.

— Ne var?

Klimkof:

— Anlayamıyorum, diye korkuyla fısıldadı. Zarubin tuhaf bir ses çıkardı. Sanki karnı guruldamıştı. Ardından Klimkof'un kulağına eğildi, sanki bir sır söylermişçesine alçak bir sesle:

— Bana elli kapik ver, öğreteyim ne yapacağını. Ha... var mı elli kapiğin...

— Yok;

— Peki. Aylığını alınca verirsin. Tamam mı?

— Oldu.

Zarubin aynı gizli iş yapar davranışıyla kâğıdı eline aldı, anlatmaya başladı:

— Şu yanlarında kırmızı nokta olan adları görüyor musun. Bunları bu kâğıda geçireceksin. Bi-

tince beni çağır ki bakayım doğru mu yaptın. Benim adım da Zarubin'dir, unutma.

Çabuk çabuk uzaklaştı. Kara kıvırcık saçlı başını salladı. Çekik gözleri parlıyordu. Klimkof arkasından baktı. Mutlu bir yüzle işine döndü. Az sonra da her zaman olduğu gibi çevresiyle ilgisini yitirdi, onun için her şey kayboldu. Şimdi duraklamadan işini görüyordu.

Klimkof son derece düzgün çalışıyordu. Ona başvuranlardan bir an önce kendini kurtarmak için hemen herkese yardımcı olurdu. Söz dinler, uysal; iş arkadaşlarının soğuk, hötü, meraklı bakışlarından ancak işinin arkasına ustalıkla gizlenerek kurtuluyordu. Gün boyunca kulağını çeşitli sesler doldururdu: Halkın yalvarmaları, yakınmaları, korkuları, karşılığında polisin terslenmeleri.

Başvuranların çoğu dayak yerdi. Sonra da kapı dışarı edilirlerdi. Kan aktığı bile olurdu.

Çeşit çeşit insanlar gelirdi oraya. Polisten dayak yemiş, elleri bağlı, acıyla bağıran adamlar. Ekşi birer yüzle içeri girip, arkadaşlarını görmüş gibi sırıtan hırsızlar. Orospular! Ki bunların ilgi çekmek için yapmayacakları şey kalmazdı. Ancak vesikasızlar somurtup otur, umutsuz bakışlar atarlardı çevrelerine. Memurları en çok eğlendiren ve en çok kızdıranlarsa siyasi tutuklulardı. Burunları havada içeri girerler, bağıra çağıra tartışırlardı. Ne kimseye merhaba ne kimseye hoşçakal demezlerdi. Ancak Klimkof bir şey anlamıştı: Kendilerine kafa tutan bu adamlarla ettikleri tüm alaylara, tüm aşağılatıcı sözlere karşın kuşku dolu bir saygı da besliyorlardı.

Klimkof'un en çok ilgisini çekenler siyasi polislerdi. Bunların yüzlerinde anlaşılmaz anlamlar vardı.

Hep karanlık, asık bir yüzle dolaşırlardı. Çevresindekiler onlara gizlemedikleri bir hınçla bakarlardı. Nasıl bakmasınlar ki... En çok parayı onlar alır; herşeyi bilirler; sınırsız bir güçleri vardı. üstelik de halkın hürriyetini kendilerince kısıtlayıp, açarlar.

Günler geçtikçe Klimkof'un tecrübesi attı. Derin, herşeyi gören bakışları sürekli çevresini tarıyordu. Toy, zayıf beyni, gelişmiş düşüncelerle doldu. Gıtgide yeni şeyler görmeye başladı. Gözetleme huyu iyice bilendi. Aldığı bazı sonular kendini bile korkuttu. Çevresindekiler birbirlerine hiç acımıyorlardı. O da acımaz oldu. Şuna inanıyordu ki kişiler gerçek duygularını gizliyorlardı. Dayak yiyorlar, ağır sözler işitiyorlar, ağlıyorlar, inliyorlar ama, duygularını belli etmiyorlardı. Her bakışta gizlenen bir şey görmeye başladı. Sözler de öyleydi: «Bekleyin benim de sıram gelecek» diyorlardı, içlerinden. Akşam eve gelince o gün olup bitenleri düşünürdü. Her şeyi gereksiz, yapmacık bulurdu. Kendi varlığı bile anlaşılmayan, üzüntü verici kötülüklerle doluydu. Ona göre herkes iyi, huzur dolu bir yaşamın sırrını biliyordu. Ama bilinmeyen bir nedenle bunu başkasına açmıyordu. Kendi de bu hayatı yaşamıyordu. Tüm insanlar komşusundan bile çekiniyordu. Yalan söylüyor, kötülük yapıyordu. Sonuçta yaşantısından mutlu olmuş kimse yoktu. Tüm ruhlar karşısındakinden korktuğu için, ona kızdığı için karanlıktı. Klimkof çevrerinde ola duran şeylerin acı, kötü bir biçimde düzenlendiğini açıkça seziyordu.

Bazı kez çok sıkılıyordu. Boğulacak gibi oluyor, gücünü yitiriyordu. O zaman kalemini bırakıp, başını masaya dayıyordu. Havayı dolduran dumana ba-

kıp, düşlere dalıyordu. Ta ki al yanaklı şefi kendisine seslenene dek:

— Hey Klimkof, uyan!

Evsei gene kalemini eline alıp, kendi kendine «bu da geçer» diye söylenirdi. Gerçekten, hep ettiği bu söze inanıyor muydu?... Yoksa yalnızca kendini mi oyalıyordu! Bilmiyordu...

Evde daha çok sıkılıyordu. Acı çekiyordu çünkü. Her sabah Raisa kahvesini getirirdi. Dalgın bakışlarla, yarı çıplak, yüz hatları gergin. Lukiç ise odasında öksürür, tükürürdü. Sesi her zamankinden daha gür, daha sert olurdu. Şapırtıyla yemeğini yer, dolgun diliyle ağzının çevresini yalardı. Zaman zaman kurşuni renkli küçük gözlerini Klimkof'a dikerdi!

— Küçük kardeş, ben bu hayatın yükünü taşıdım. Yapılan iyiliğin de kötülüğün de nasıl ödendiğini iyi bilirim. Evet... Ne var ki sen birdenbire mutluluğa kavuştun. İyi bir iş buldum sana. İlerlemene de elimden geldiğince yardım edeceğim. Ancak budalalık yapmayacaksın sen de...

Konuşurken olduğu yerde sallanır, ağır gövdesinin altında iskemle gıcırdardı. Klimkof, dinlerdi. Bu adamın üzerinde büyük etkisi olduğunu içinde duyardı.

Bazan Lukiç övünmeye başladı. Şefimiz Filip Filipoviç beni gene kutladı, elimi de sıktı.

Bir akşam da kulağını kaşıyarak anlatmaya başladı:

— İki ay kadar önce istasyon lokantasındaydım. Bir adam ilgimi çekti. Yemeğini yediği kadar çevresini gözlüyordu. Sık sık da saatine bakıyordu.

Şunu belleğine iyi yerleştir Klimkof; vicdanı rahat bir kişi sürekli olarak çevresine bakmaz. Hem o adam saatin de kaç olduğunu bilir. Ancak polislerle, katiller çevrelerinde olup bitenle ilgilenirler. Hemen kuşkulandım adamdan, gözetlemeğe başladım. Derken bir tren geldi. Yolculardan birisi lokantaya girdi. Yahudiye benziyordu. Ufak - tefek, karasaçlı, sakallı bir adamdı. Yakasına da kırmızı bir beyaz çiçek takmıştı. Bir işaretti bu. Az sonra da adamların gözleriyle selâmlaştıklarını gördüm. Yeni gelen kendine yemek söyledi. Bitirir bitirmez de çıktı. Arkasından da ilk adam, yavaş yavaş lokantadan çıktı. Ben de arkalarından.

Lukiç avurtlarını şişirdi. Sonra da bira, et kokan soluğunu Klimkof'un yüzüne püskürttü. Çocuk iskemlesinde sallanınca da güldü. Sözlerini sürdürdü:

— İki ay o iki adamı izledim. Sonunda kuşkulanmamız gereken kişiler bulduğumu rapor ettim. Evlerini bastılar. Önce gördüğüm adam bu -sarı saçlıydı- tek kelime söylemedi. Yahudiye benzeyense gerçek adını açıkladı. Bir araştırdık, işimize yarayacak biri olduğunu öğrendik. Evlerinde bir de kadın vardı ki üç kez hapse girmiş, çıkmış, Daha sonra başka yerleri de bastık. Armut gibi bir sürü adam topladık. Neyse dün sarışını da konuşturduk. Sibirya'dan kaçan bir tutukluymuş. Doğrusu iyi iş gördüm. Yeni yılda bir üst dereceye yükselirim artık.

Raisa bir yandan ekmek kabuğu çiğniyor, bir yandan da dalgın dinliyordu. Umursamaz bir sesle:

— Başkaldıranı yakalıyorsunuz ama, ardını alamıyorsunuz, dedi.

Polis güldü. Ama konuşurken sesi ciddiydi:

— Şekerim, siyasetten anlamadığım için saçmalıyorsun. Bunların tümünü yok etmek işimize gelmez. Onlar ateşin nerde olduğunu belli eden kıvılcımlardır. Yahudi Filip Filipoviç böyle der. Başkaldıranların arasına girmeyi de başardı o. Anlıyorsun yani... bizim iş çok kurnazlık ister.

Klimkof sıkılmıştı. Sarı kâğıt kaplı duvarlara bakıyordu. Çeşitli resimler vardı. İmparator, general resimleri yanında çıplak kadınlar. Eşyalar da kişiler onlara dokunmasın diye sanki duvarlara yapışmışlardı. Ağır bir koku vardı. Yemek, yağ, alkol birbirine karışmıştı. Derken Klimkof yaşlı dilenciyi anımsadı. İşe gidip gelirken görürdü onu. Hasta bir adamdı. Gene de yapmacık da olsa neşeyle bir türkü söylerdi.

«Tanrı'nın çiçekli cüppe giymiş duacısı küçük adımlarla içki almaya gidiyor... Verin ona iyi insanlar... Verin de içsin.»

Birden Klimkof acıyla yüzünü buruşturdu. Lukiç masanın üzerinden uzanmış, saçlarını çekiştiriyordu:

— Ben konuşurken dinle...

Sık sık dayak yerdi adamdan. Canı çok acımazdı ama pek ağırına giderdi. Yediği tokatlar ruhuna vuruluyormuş gibi gelirdi ona. Lukiç yüzüğüyle vurmasını çok severdi. Kalın, altın halka ile çocuğun alnında tok sesler çıkardı. Her dayak yiyişinde Raisa umursamaz bir sesle dövmemesini söylerdi.

★

Raisa son zamanlarda çok incelmişti. Bakışları da değişmişti. Şimdi boş, durağan gözlerle bakı-

yordu. Lukiç'in gelmediği akşamlar oğlanı yollar votka aldırırdı. İçtikten sonra saçma sapan laflar etmeye başlardı. Sonra soyunur, kendini koltuğa atardı.

Başını sallayarak:

— Çok sıkılıyorum, derdi. Keşke biraz daha yakışıklı ya da biraz daha yaşlı olsaydın. O zaman avutabilirdin belki beni... Tanrım, ne gereksiz bir insansın sen!

Evsei bu söziere bir karşılık veremez, başını önüne eğerdi. Kadın gene:

— Niye bu kadar budala, bu kadar yumuşaksın Senin gibiler çoktan kızlarla dalga geçmeye başladılar. Ama sen... gerçekten çok aptalsın.

Çok içtiği zamanlarda çocuğu kendine çeker okşardı. Böyle anlarda Klimkof utanma, korku duygularıyla çırpınır, için için yanardı. Gözlerini yumardı. İstemeye istemeye kendini kadının çıplak ve kuvvetli ellerine bırakırdı. Kötü, yıkıcı duygulara kapılırdı bir süre sonra. Kadın da hoşnutsuzlukla onu iterdi. Bağırarak:

— Git bari git... Tanrım! derdi.

Klimkof yatağına geçince, Raisa'dan uzaklaştığını, gitgide ondan soğuduğunu düşünürdü. Hayvani duyguları kabarırdı ama, kendini de pek aşağılık görürdü. Yattığı yerden kadının acıklı şarkılarını, şişe şakırtılarını dinlerdi.

Sonunda bir gece Raisa genç çocukta beklediği tutkuyu uyandırmayı başardı.

Sarhoş ve budalaca bir gülümseyişle:

— İşte dedi, şimdi benimsin.

Klimkof'un dizleri titriyordu. Soluğu kesilmiş, yatağın yanında o da sarhoşmuş gibi duruyordu. Ka-

dının iri, yumuşak gövdesine, gülmekten gerilmiş yüzüne bakıyordu. Utanmıyordu artık. Ancak yüreği acıyla sıkışıyor, ağlamak istiyordu. Kadını kendine yabancı buluyor, ondan tiksiniyordu. Bu aç gövde, içindeki tüm temiz duyguları silip süpürdüğü için üzülüyordu.

— Lukiç'i atlatır, seninle birlikte yaşarız.

— Ya anlarsa.

— Ah korkak piç kurusu...

Sabahleyin Raisa dün gece hiçbir şey olmamışçasına, kahvesini getirdi. Klimkof da içi rahatlamış olarak işine gitti. O günden sonra akşamları da çalıştı. Eve dönerken de ağır adımlarla yürüyordu. Raisa'yla karşılaşmaktan kaçınır, o geceyi, temiz aşkının öldüğü geceyi, anımsatacağından korkardı. Akşamları Klimkof'la birlikte Boru adını taktıkları al yanaklı, kırçıl sakallı Kapiton İvanoviç'le Zarubin'de kalırlardı. Kapiton'un mutsuz gözlerini ak kaşları, sarkık kirpikleri örterdi. Sürekli homurdanır, kalın sigaralar içerdi. Hep mavi bir duman tabakasıyla çevrili olan beyaz başını, ötekilerin arasından seçmek zor olmazdı. Bir gün Klimkof, Zarubin'e:

— Ne ciddi adam!... dedi.

— Yalnız kafadan çatlaktır biraz. Bir yıl da tımarhanede yatmış. Ama zararlı değildir.

Bazan Boru cebinden kara kaplı bir kitap çıkarır, yüzüne yaklaştırıp, dudaklarını oynatarak bir şeyler okurdu.

Klimkof bir gün sordu:

— Dua kitabı mı o?

— Bilmem?

Bir başka gün Zarubin Klimkof'a eğildi, gözleri parlayaraktan:

— Kızlara gidiyor musun? diye sordu.

— Hayır.

— Niye?

— Korkuyorum!

Klimkof güçlükle konuşabilmişti.

— İstersen benimle gel. Ama, 25 kapik bira parası vereceksin... Hele polis olduğumuzu da söylersek, korkudan içeri alıverirler.

Sonra daha da kızışıp:

— Ne kızlar var, ne kızlar bir bilsen! Tanrı'nın yarattığı en güzel şey kadındır inan. Bazıları ana gibi okşar, mutluluktan uyutuncaya dek saçlarını sıvazlar, dedi.

— Annen sağ mı?

— Sağ. Ama, ben onla oturmam. Teyzemle kalırım. Annem bir kasapla yaşıyor. Herif beni görmesine izin vermiyor. Bir kere ben gittim, kıçıma bir tekme yedim, bir daha da kapılarını çalmadım.

Zarubin çok heyecanlıydı. Fareninkine benzeyen kulakları oynuyor, çipil gözleri yuvalarında dönüyor, her yanı titriyordu. Arada seyrek - sepelek çıkmı kıra bıyıklarını ısırıyordu:

— Ne var bu kadar utanacak. Daha açıkgöz olmalısın. Yoksa bütün işler sana yüklenir. İlk önceleri ben de korkardım. Herkes de yararlandı bundan. Neyse... Şimdi biz senle ömür boyu dost olalım, ister misin?

— İsterim.

Boru'nun yanlarına geldiğini görmemişlerdi. Birden onun azarlayan sesini duydular:

— Ne o Zarubin, kim yendi?

Zarubin'in yüzü asılmıştı. Arsız arsız:

— Kavga etmediğimizi görüyorsunuz, dedi.

Boru:

— Yalan söyleme. Klimkof sen de ona uyma. Anlaşıldı mı? dedi.

Klimkof şefi konuşurken saygıyla ayağa kalkmıştı. «Peki» dedi. Bu adam onda saygıyla karışık bir merak uyandırıyordu.

Bir gün, kendisi de gösterdiği bu yürekliliğe pek şaşmıştı ya, Kapiton Ivanoviç'e gitti.

— Size bir şey sormak istiyorum, dedi.

— Peki sor ama, çabuk? Şefi yüzüne bile bakmadan konuşmuştu.

Klimkof güç bela cümlesini tamamladı:

— Niye insanlar bu kadar kötü yaşıyorlar?

Yaşlı adam ağır ağır gözkapaklarını kaldırdı:

— Üzüntüsü sana mı düştü? dedi, çocuğun yüzüne bakarak.

Klimkof sarsıldı. Yaşlı adamın karşılığındaki o anlaşılmaz yalınlık içine işlemişti. Boru usul bir sesle: «Hm...» dedi. Cebinden kara kaplı kitabını çıkardı. Klimkof'a gösterdi:

— İncil'i okudun mu? diye sordu.

— Evet efendim.

— Okuduklarını anladın mı?

— Hayır efendim.

Klimkof bu karşılığı verirken çok utanmıştı. Kapiton, bıyıklarını oynattı, kitabını cebine geri koydu:

— Bir kez daha oku. Ben üç yıldır okuyorum, tam üç yıldır. Kimse bu kitabı anlayamaz. Ancak çocuklarla temiz yürekliler anlar...

Sevgi dolu bir sesle konuşuyordu. Klimkof'un soracağı daha çok şey vardı. Ama düzene koyamıyordu ki soracaklarını. Kapiton bir sigara yaktı.

Çevresini duman bulutu sardı. Besbelli çocuğu unutmuştu. Oğlan yavaşça uzaklaştı. Şimdi yaşlı adam ona daha çekici geliyordu. «Onunla birlikte olsam ne rahat ederdim, kimbilir» diye düşündü.

Bu bir düştü... Zarubin daha gerçekçiydi. Daha aç gözlüydü. Tutku dolu bir sesle bir gün Klimkof'a:

— Klimkof, dinle beni, Siyasî işlerle uğraşan polislerden olmaya çalışalım emi!.. Gizli örgütte çalışalım. İşte o zaman zengin oluruz, hem de çabucak, diye fısıldamıştı.

Klimkof hiç karşılık vermemişti. Siyasi polislerin sert bakışları, karanlık işleri, onları örten giz perdesi onu ürkütüyordu.

★

Olağanüstü bir durum oldu: Lukiç bir akşam eve kanlar içinde geldi. Üstü başı paramparça olmuş, şapkasını, bastonunu yitirmişti. Zangır zangır titriyor, yüzü gözyaşlarıyla yıkanıyordu.

Boğuk bir hıçkırık yükseldi gırtlağından:

— Bitti artık, diyordu, çabuk çok çabuk başka bir yerlere gitmeli.

Lukiç kendi kendine sızlanırken Raisa yavaş, sessiz hareketlerle alkolle su karıştırıyordu. Gene aynı yavaşlıkla adamın yüzünü, gözünü silerken adam:

— Dikkat et... Ah alçaklar... ne kötü vurdular. Sopalarla vurdular inanmazsın... insana vurulur mu bunlarla... ahh! Dikkat etsene... yavaş... lütfen... duymuyor musun?

Klimkof gitti su getirdi, sonra da ayakkabılarını çıkardı. Bir yandan da mızıldamalarını dinliyordu.

Adamın gözyaşlarına, orasından burasından akan kana gizli bir sevinçle zevkle bakıyordu. Alışmıştı dövülmüş insan görmeye. Arada kendi yediği dayakların acısını anımsıyordu ama, dövülenlerin inlemeleri onu etkiliyordu.

Lukiç yatınca Raisa:

— Kim dövdü seni? diye sordu.

— Baş kaldırıcılar... sardılar çevremi... fabrikaların orda. Şimdi başka bir yere gitmek gerek. Öldürürler beni burada kalırsam. Başka yere atanmamı isteyeceğim.

Raisa ile casus, Klimkof yatınca tartışmaya başladılar. Genç kadın beklenmedik bir direnişle:

— Gitmek istiyorum, ben diyordu.

Lukiç:

— Sus, dedi. Hasta hasta adamı kızdırma!

— Gitmem.

— Ben götürmesini bilirim.

Ertesi gün adamın hırçınlığı, Raisa'nın soğuk davranışları hâlâ kavgalı olduklarını gösteriyordu. Yemek sırasında tartışma gene başladı. Akşama göre Lukiç biraz durulmuştu ama gene de sövüp sayıyordu. Yüzü korkunçtu. Şişmiş, yer yer morarmıştı. Raisa'nın durgun yüzü sapsarıydı. Gözleriyle erkeğinin davranışlarını izliyor durmadan kısa, kesik cümlelerle direniyordu:

— Bir yere gitmem.

— Neden?

— İstemiyorum.

— Gebertirim seni.

— Umurumda değil.

— Geliyorsun benimle.

— Hayır.

— Görürüz... Biliyor musun ne olduğunu? Unuttun mu?

— Ne olurmuş?

Yemekten sonra Lukiç kafasını sardı, gitti. Raisa da çocuğu içki almaya yolladı. Klimkof'un getirdiği votka ile kara likörü karıştırıp içiyordu. Bir süre sonra ayağa kalktı. Gözlerini kıpıştırarak Klimkof'a baktı. Başıyla şişeyi gösterdi.

— İçer misin? Boşuna karşı koyma, birgün içeceksin nasılsa.

Klimkof kadının sarkmaya yüz tutmuş dik göğüslerine, küçük ağzına, eskisi gibi parıldamayan gözlerine baktı. Güzelliğini yitiriyordu. İçi sızladı, acıdı...

Raisa:

— Ah Evsei, gönül rahatlığıyla yaşayabilse insan! dedi. Dudakları titredi sinirli sinirli. Bardağını bir kez daha doldurdu. Klimkof'a uzattı.

Oğlan başıyla hayır, dedi. Güldü kadın da.

— Korkaksın! Biliyorum. Zor senin için yaşarnak. Ama neden, niçin yaşıyorsun? Söylesene, ha?

Klimkof dudak büküp:

— Hiç işte. Elimden başka ne gelir ki! dedi.

Kadın yan gözle bir baktı ona:

— Bir gün gelir, sen kendini asarsın, dedi.

Oğlan bozulmuştu bu sözlere. Olduğu yere büzüldü. Raisa hiç aldırmadı, aynaya bakmaya gitti. Uzun uzun yüzünü inceledi. Ellerini boynunda gezdirdi. Omuzları titredi. Kolları iki yana sarktı. Dudaklarında bir türkü, kalçalarını sallaya sallaya odada gezinmeye başladı. Sesi inler gibiydi.

Masanın üzerinde yeşil bir lamba yanıyordu. Dışarda bomboş duran gökyüzünde yusyuvarlak ay

görünüyordu. Odayı dolduran gölgeler gibi yeşil, durağan ışık da bir uğursuzluk müjdecisi gibiydi.

Klimkof yerinden doğruldu:

— Ben yatmaya gidiyorum dedi.

Raisa ses çıkarmadı. Dönmedi bile. Klimkof gene:

— Ben gidiyorum. İyi geceler, dedi.

Kadın:

— Tutan yok ki. Git! dedi.

Klimkof uzun süre onun dolaşıp durduğunu duydu. Eteklerinin hışırtısı, türkü söylemesi, tabak, şişe şangırtıları kulağına geliyordu. Kadın arada bir kesik kesik öksürüyordu. Yüreğinde ise kadının büyük sükunetle söylediği sözler yankılanıyordu! «Bir gün gelir, sen kendini asarsın!» Kelimeler bir yığın taş gibi onu eziyordu.

Lukiç'in dürtmesiyle uyandı. Gece yarısı olmuştu. Adam kısık bir sesle:

— Raisa nerede? Nereye gitti, çok oldu mu?. Bilmiyor musun!.. Ne salak şeysin sen... diye soruyordu.

Adam içeri koştu, sonra kapıdan seslendi:

— Ne yaptı bu? İçti mi gene?

— Evet.

— Ah alçak!

Kulağını kaşıyarak çekildi. Klimkof «niye bu kadar merak ediyor» diye düşündü. Az sonra lambanın alevini tazelemiş, geri geldi. Bir gözü şişten kapanmıştı. Diğeri ile çabucak duvarları taradı sonra bakışlarını oğlana dikti:

— Raisa bir şey demedi mi?

— Hayır?

— Ne ters kadın bu böyle!

Klimkof yatmaktan utandı, doğruldu. Lukiç:

— Kalkma, kalkma? dedi. Kendi de geldi, yatağın ucuna oturdu.

— Yaşın az daha büyük olsaydı, seni siyasal işler bölümüne aldırırdım. Rahattır orası.. Parası çok değildir ama, başarı gösterirsen yüksek ödüller verirler. Sonra her davranışında da serbestsindir... Raisa güzel değil mi?

— Evet.

Lukiç, tuhaf, tuhaf güldü:

— İnsan kadına doyamaz hiç. Kadın günahın anasıdır. Ne dersin, nereye gitti acaba?

— Bilmem. Korkulu, yavaş bir sesle konuşmuştu.

— Besbelli başka bir sevgilisi yok. Kimse gelmiyor onu görmeye. Klimkof, benden öğüt olsun sana, kadınları tanımak için acele etme. Çok tuzluya mal oluyorlar insana. Örneğin beni al, milyonlarca ruble kazandım. Şimdi ne elde var, ne avuçta... Durmadan konuşuyor, orasını burasını yokluyordu. Koca gövdesi yıkılacakmış gibi sallanıyordu.

— Çok eğlendim bu kadınlarla. Ama çok da üzdüler beni. Gene de vazgeçmem onlardan. Yeryüzünde daha iyi ne var ki! Ne oyun, ne kağıt, kadının yerini tutamaz...

Klimkof sabahleyin kalktığında, Lukiç kanepede uyuyordu. Oda isle karışık gaz kokuyordu. Kolları yana sarkmış, horuldayarak uyuyan polise bir baktı. İğrenmeyle karışık bir acıma duydu.

Gün doğmuştu. Sinekler odaya doluşuyordu. Klimkof gaz kokusu yanında leş gibi bir koku daha duydu. Çabuk çabuk giyinip, işine gitti.

Öğlen vakti Zarubin seslendi:

— Hey Klimkof! Ev sahibin Lukiç'in metresinin adı Raisa Petrovna'ydı, değil mi?

— Evet.

— Öyleyse...

— Öyleyse ne? Heyecanla sordu.

— Boğazını kesmiş.

Klimkof sapsarı kesildi.

— Samanlıkta bulmuşlar. Gel gidip bakalım.

Klimkof olduğu yerde kalakalmıştı. «Hayır, istemem», diye haykırdı.

Zarubin arkadaşlarına döndü:

— Ben size söyledim. Lukiç'in metresiymiş diye.

Klimkof'un gözleri yerinden uğramış arkadaşına bakıyordu. Şimdi karşısında Raisa'nın başını görüyordu. Uzun, güzel saçlarının çevrelediği yüzü yeşermiş, dudakları sımsıkı kapanmıştı. Gözlerin yerinde iki koca leke vardı Oğlan korkudan donmuştu. Bu feci sahne gözlerinin önünden gitmiyordu.

Boru:

— Yemeğe gelmiyor musun? diye sordu.

Klimkof çevresine bakındı. Kimse kalmamıştı.

— Ev sahibim kendini öldürmüş, dedi.

Boru:

— Yaa... lokantaya gel öyleyse diyerek uzaklaştı.

Klimkof yerinden fırladı, bir sıçrayışta adamı kolundan yakaladı:

— Beni de alın, dedi.

— Gel...

— Hayır, öyle değil. Beni bütün bütün alın.

— Bütün bütün mü, ne demek istiyorsun sen? Çocuğun ne demek istediğini bir türlü anlamamıştı.

— Yani evinize alın beni. Sizinle birlikte oturayım.

— Hah! Şimdi oldu. Hele bir yemeğe gidelim de...

Lokantada yaşlı adam tek kelime konuşmadı. Kızarmış patatesini yedi. Klimkof'un boğazından bir lokma bile inmemişti. İçi titreyerekten, kuşkuyla şefine bakıyordu.

— Benimle birlikte oturmak istiyorsun demek. Peki... peki.

Klimkof bu sözlerle hayatının iyi bir düzene kavuşacağını anlamıştı. İçi şükranla dolu:

— Ayakkaplarınızı boyarım, dedi.

Boru bu sözleri duyunca, masanın altından yıpranmış, koca çizmelerine bir baktı.

— Değmez be oğul, dedi, gerçekten senin ev sahibin güzel miydi ha?.. Yaşlı adamın bakışları içtenlik, sevgi doluydu.

— Bilmiyorum.

Klimkof birden bu kelimeyi ne kadar çok kullandığını anladı. Kendinden hiç hoşnut değildi. Utangaç bir yüzle:

— «Bir şey bilmiyorum» diye mırıldandı. Birden bir yüreklilik geldi üzerine, sözlerini sürdürdü:

— Çok şey görebiliyorum ama, anlayamıyorum. Başka bir yaşantı gerekli!

Yaşlı adamın gözleri yarı kapalıydı, konuşurken:

— Başka bir yaşantı mı?

— Evet. Herkesin böyle yaşaması olanaksız...

Boru güldü. Sonra lokantacıyı çağırıp, bir şişe bira daha söyledi.

— Demek böyle yaşamak olanaksız ha? Çok önemli bu. Bakalım kim kazanacak... göreceğiz...

Klimkof bir kez daha sordu:

— Sizle birlikte oturmama izin vereceksiniz değil mi?

— İzin verdik ya. Birlikte oturacağız.

— Hemen bugün gelebilir miyim?

— Sen nasıl istersen öyle yap... Birasını yudumlamaya başladı. Artık susmuştu.

İşe döndüklerinde, Lukiç'i gördü. Gözleri kan çanağına dönmüştü. Pansumanları da bozulmuştu. Çabuk adımlarla Klimkof'a doğru geldi, gizlilik dolu bir tavırla:

— Raisa'yı duydun mu? diye sordu.

— Evet.

Aynı gizlilik içinde:

— Çok içmişti... ondan kıydı canına, diye fısıldadı.

— Ben artık o evde oturmayacağım.

— Anlamadım... Nereye gideceksin peki...

— Kapiton İvanoviç'le oturacağım.

— İyi... iyi... Duraladı, çevresine bir baktı:

— Yalnız tetikte ol. Aklı tam değildir onun. Zaten burda da acıdıkları için tutuyorlar. Söylemedi deme, tehlikeli bir adamdır da... Çok dikkatli olman gerekir. Bildiklerini de kimseye anlatma sakın.

Klimkof işitmeyi beklediği ağır sözler yerine bu öğütleri duyunca şaşkına döndü.

— Bu kentten ayrılıyorum. Hiç kuşkulanma, senden şefe söz edeceğim... Birini ararlarsa seni çağırırlar. Sonra eve git, kendi eşyalarını al. Ben otelde geceleyeceğim. Dur, beş ruble vereyim sana Bakarsın gerekir. Ancak çeneni tutmasını bil... anlaştık mı?

Konuştuğu kadar çevresini gözlemişti. Her kapı açılışında iskemlesinden fırlıyor, gövdesi büzülüyordu. Sanki küçülmüştü. Yetkisi de kalmamıştı besbelli.

Klimkof'un omuzlarına ellerini koydu:

— Hoşça kal. Kendini iyi gözet. Kimseye, hele kadınlara hiç inanma. Paranın değerini bil. Bir kazak atasözü vardır. «Gümüşle satın al, altını biriktir, bakırı hor görme, kendini demirle koru» der. Ben de Kazak'ım zaten...

Klimkof sıkıntıdan patlayacaktı. Sözlerine inanmıyor, üstelik de adamdan hâlâ korkuyordu. Lukıç gidince bir soluk aldı. Raisa'nın anılarından, kara düşüncelerden kurtulmak için işine sarıldı. İçinde birşeylerin kıpırdadığını, yeni bir hayata gireceğini duyuyordu. Belli etmeden, Boru'yu inceledi. Elinde olmayarak: «Ne de çabuk ben de kendimi asacağım... öyle söylemişti bana...»

Akşam olup da Kapiton'la birlikte giderken, durulmuştu. Artık Raisa'nın o feci görünüşünü anımsamıyordu. Sessiz, huzur dolu bir yaşantıya kavuşma umudu içinde filizlenmeye başlamıştı gene. Kapiton geniş ama ağır adımlarla yürüyordu. Gövdesi öne eğikti. Kafasını oynatıyordu, kuşlar gibi. Ellerini de arkasına kavuşturmuştu. Birden:

— Adın neydi senin diye sordu.

— Evse Klimkof.

— Güzel addır Evsei. Benim oğlumun adı da Evsei'ydi.

— Oğlunuz nerde şimdi?

— Seni ilgilendirmez. Son derece sakin bir sesle konuşuyordu.

— Evsei'ydi deyince, artık yok demektir. Dudakları sarkmıştı. «Göreceğiz bakalım, kimler kazanacak?»

Klimkof'a döndü, başını eğmişti. Parmağını havaya kaldırdı:

— Bugün beni görmeye bir arkadaşım gelecek. Tek dostumdur o. Tek. Ne yaparsak, ne söylersek sen ilgilenme. Ben de senin ne yaptığını, ne bildiğini öğrenmek istemem. Sen de benim gibi ol.

Klimkof, olur gibilerden, başını salladı.

— Sana öğüdüm olsun. Herkesten çekin. Kimse senin ne olduğunu bilmiyor, iyi bir şey bu. Sen de kimseyle ilgilenme. İlim felaketin yoludur, cehalet ise mutluluğun. Anladın mı?

Çocuk gözlerini kırpmadan, ilgiyle dinliyordu. Yaşlı adam gördü bunu:

— Görüyorum ki sende insani bir yan var, diye homurdandı. Birden durdu:

— Köpeklerde de insani bir yan vardır! diye ekledi.

Tahta, dar bir merdivenle karanlık tavanarasına çıktılar. Klimkof kibriti yakarken Boru da kapıyı açmaya uğraşıyordu. Kapının üstü muşamba, parça parça çuha ile kaplanmıştı. Her yer toz kokuyordu. Boğucu bir hava vardı. Kibritler oğlanın parmaklarını yaktıkça yüreğinde de umutlar canlanıyordu.

Yaşlı adamın odası dar ve uzundu. Tavanı tabut kapağına benziyordu. Kapanın tam karşısında geniş bir pencere vardı. Sol yanda bir yatak, yanında küçük bir soba görülüyordu. Gene karşı duvara eski bir divan dayanmıştı. Kuvvetli bir kâfuru kokusu, çeşitli ot yanıklarının kokusuna karışıyordu.

Yaşlı adam pencereyi açıp, derin derin soluk aldı.

— Temiz hava gibisi yoktur. Sen divanda yatarsın. Aa... adını unuttum, neydi?

— Klimkof.

— Evet Evsei Klimkof.

Masanın üzerindeki lambayı yukarı kaldırdı, parmağıyla duvarı gösterdi:

— Bak. Oğlum...

Dar, beyaz bir çerçeve içinde belli belirsiz seçilen bir resmi vardı. Kalemle yapılmıştı. Vaktinden önce olgunlaşmış bir genç adamın resmiydi bu. Geniş bir alın, sivri burun, inatla büzülmüş dudaklar.

Kapiton lambayı masaya koydu.

— Evsei. Bir kişinin adının büyük anlamı vardır diye konuştu. Gene pencereye gidip, derin soluklar aldı. Sonra başını bile çevirmeden, Klimkof'a çaydanlığı hazırlamasını söyledi.

Oğlan sobadan kömür alırken içeri yaşlı, kambur bir adam girdi. Hasır şapkasını çıkarıp, kendini yellerken tatlı bir sesle:

— Sonbahara girdik ama, hava hâlâ boğucu dedi.

— A... Geldin miydi sen?

Pencerenin yanına çekildiler. Alçak sesle konuşuyorlardı. Klimkof kendinden konuştuklarını anlıyordu. Ama, kulaklarını dört açmasına karşın tek kelime duyamadı. Sofraya oturunca oğlan yeni geleni incelemeye başladı. Boru çay koyuyordu. Adamın tıraşlı, mor renkli bir yüzü vardı. Ağzı büyük, dudakları ise inceydi. Yüksek, düzgün alnın altında kara gözleri çukura batmış gibi görünüyordu. Köşeli, güçlü başında saç yoktu.

Derken yeni gelen adam parmaklarıyla masaya vurmaya başladı Kapiton da «hadi, oku» dedi.

— Baştan mı başlayayım?

— Evet.

Ceketinin cebinden bir deste kâğıt çıkaran kambur:

— Başlıkları atlıyorum, deyip okumaya başladı. okurken gözleri kısılıyordu.

— Aşağıda imzası bulunan biz kara bahtlılar, kimselerin bilmediği, tanımadığı alçakgönüllü insanlar, ayaklarınıza kapanıyoruz. Hayatın delik deşik ettiği ama, yüksek kişiliğinizin acıma, ve yüceliğinize tam ve kesin bir inançla bağlı yüreklerimizin en derin köşelerinden fışkıran yakınmalarımıza kulak vermenizi hep birden diliyoruz.

— İyi mi?

— Oku, oku...

— Bizim için siz Rus ulusunun babası, aklımızın kaynağısınız. Yeryüzünde en yetenekli güç...

— Dur. En yetenekli değil de yeteri derecede güçlü, koy.

— Dur hele... şöyle diyelim, «Yeryüzünde, Rusya'nın huzurunu, adaletini koruyacak tek, en yetenekli güçsünüz...» Burada uyuşumu sağlamak için bir kelime daha bulmak gerekiyor ama, ne bulmalı?

Kapiton alçak bir sesle:

— Kelimeleri çok ince eleyip, seçmek gerekir. Bilirsin ya her kişi için kelimeler başka başka anlamlar taşır.

Kambur gözlüklerini düzeltti:

— Sonra gene bu kısma döneriz... «Büyük Rusya yıkılıyor. Bütün ulusun gözleri önünde inanılmaz derecede korkunç olaylar oluyor. Halk perişan, yok-

müş. O sakin, sabırlı Rus ulusu can çekişiyor, ölüyor. Onun yerine yabani, açgözlü, kurt-insan soyu alıyor. Dine karşı inanç sarsılıyor, çoğunluk kiliseyi bile tanımıyor. Bu kötü kişiler her yerde zayıflara saldırıyorlar, iblisçe kurnazlıklarıyla onları cinayete, dolayısıyla da yasalarınızı çiğnemeye sürüklüyorlar. Ah... Yaşantımızın hâkimi...»

Boru da iki kez:

— Yaşantımızın hâkimi, yaşantımızın hâkimi...» diye söylendi.

— Ne o? Bu kelimeden hoşnut kalmadın mı?

— Gitmedi ya, başka bir şey bulmak yerinde olur.

— Peki ama, ne?

— Bence açıkça şöyle demeli: «Halk yaşantısına karşı baş kaldırıyor. Bu yüzden, siz, Tanrının seçtikleri...»

Kambur diretti:

— İzlenecek yolu göstermek elimizdeyse de, kimseye bir şey salık vermeye hakkımız yok...

— Kim ki düşmanımız? Adı ne? Sosyalist, dinsiz, devrimci!.. Kısacası bir üçlü. Aile bozguncusu; çocuklarımızın düşmanı, iblis.

Kambur usulca:

— İyi ama, ikimiz de iblise inanmıyoruz ki dedi.

— Ne zararı var! Biz burada büyük bir insan kütlesi adına konuşuyoruz. Kötülüğün, gerçek kökünü göstermemiz gerekir. Kötülüğü nerde görüyoruz? Yıkıcı mezheplerde değil mi?

— Bunu imparator da bilmez, neyse ...

— Evet ama, ona gerçeği kim söyleyebilir ki!.. Baş kaldıranların inancı nelere dayanıyor sanıyorsun?.. Yoksulluğa, yoksulluğun doğurduğu hoşnut-

suzluğa, değil mi? Bence Çar'a şöyle demeli açıkça: «Sen babası sayılırsın bu ulusun. Varlıklısın. Topladığın serveti halkına dağıt! Ancak böyle yaparsan kötülüğün kökünü kurtarabilirsin. Ülkeyi de kendi ellerinle kurtarmış olursun...»

Kambur dudaklarını büzerek, geniş omuzlarını silkti. Sonra Klimkof'la yaşlı adama baktı.

— Az daha konuşursan tümümüzü küreğe yollayacaklar. dedi.

Klimkof iki arkadaşın okuduklarını da, söylediklerini de masal dinler gibi dinledi. Söylenen her şey yer etmişti belleğinde. Bir kez daha bunları aklından geçirdi. Unutmayacaktı, hiçbir kelimeyi. Koca koca açılmış gözlerle, ağzı aralık, bir birine, bir ötekine bakıyordu. Duyduğu şeylerden büyülenmişti sanki. Öyle ki, kambur gözlerini kendine dikince, aldırmadı bile.

Kambur:

— Ne derseniz deyin, bence çok can sıkıcı şeyler bunlar. dedi.

Boru yüzünü buruşturmuştu. Klimkof'a döndü:

— Ne yapıyorsun diye sordu.

Klimkof'un boğazı kurumuştu. Karşılık vermeden önce duraladı:

— Dinliyorum...

Birden iki arkadaşın yüzlerindeki anlam ilgisini çekti. Kendisine güvenmediklerini anladı. Yerinden kalktı, karmakarışık bir dille konuşmaya başladı:

— Hiç kimseye bir şey söylemeyeceğim, söz veriyorum... Bunları işitmek benim için de gerekli. Bırakın, dinleyeyim ben de. Kapiton ivanoviç, size söylemiştim, her şeyi başka bir biçimde düzeltmek gerekiyor.

Boru Klimkof'u gösterip:

— Görüyor musun Anton, görüyor musun? dedi. Bacak kadar çocuk daha. Ama, bugünkü durumun değişmesi gerektiğini anlayabiliyor... Başka bir yaşantı gerekliymiş... İşte dayanağının kökü burdan geliyor.

Kambur:

— Öyle diye söze girdi.

Klimkof çekingen bir şekilde yerine oturdu.

Boru gene kaşlarını çattı. Ciddî bir anlam geldi yüzüne. Sonra eğildi:

— Çar'a mektup yazıp, polisin kuşkulu bulduğu kişilere karşı kesin tedbirler almasını istiyoruz. Anlaşıldı mı?

Klimkof:

— Evet, dedi.

Kambur da duru bir sesle, ağır ağır açıklamaya girişti:

— Bu kimseler yabancı ulusların adamı. Rus ulusunu ayaklandırmak istiyorlar. Böylece hükümetin gücü tükenecek. Bu iş için de sürüyle para alıyorlar.

Biri susunca öbürü başlıyordu. Sürekli anlatıyorlardı. Klimkof dinliyordu. Hem de can kulağıyla. Tüm söylenenleri belleğine yerleştirmeye çabalıyordu. Ne var ki, her şeyi tutmaya alışık olmayan belleği gitgide yoruluyordu. Ne yapacağını şaşırmıştı.

Bir süre sonra Boru:

— Hadi git yat. Uyu biraz, dedi.

Klimkof her zamanki uysallığıyla söz dinledi. Hemen kalktı. Sessizce soyundu. Sedirine uzandı. Odanın içi sonbahar gecesinin kokusuyla, ıslaklığıyla doluydu. Gökyüzü karaydı ama, milyonlarca yıldız vardı. İki adam birbirlerine eğilmiş, pes, ağırbaşlı bir

sesle okuyup, konuşuyorlardı. Klimkof'un çevresini esrar dolu, heyecanlı bir hava kuşatmıştı sanki. Usulca olağanüstü bir şeye doğru sürüklenmekte olduğunu sezinledi.

★

Klimkof bir süredir Kapiton'la birlikte oturuyordu. İyice ne değişmeye başladığını anlıyordu. Eskiden işinde odacılarla saygılı, utangaç bir sesle konuşurdu. Derken geçenlerde bir sabah yaşlı Butenko'yu çağırıp, sert bir sesle:

— Dikkat etsene biraz çevrene. Bak! Hokkam sinek dolu. Yazı yazamıyorum, diye bağırdı.

Göğsü madalyalarla kaplı, emekli bir asker olan Butenko kılını bile kıpırdatmadan, gevezeliğe başladı:

— Odada topu topu otuz dört mürekkep hokkası var. Sineklerse onu geçiyor... Eh, hepsi de içmek istiyorlar. Hokkanızda sinek olmasın da ne olsun?..

Klimkof:

— Mürekkebi dök. Yenisini doldur, diye buyruk verdi. Sonra da yerinden kalktı. Yüznumaraya indi. Aynada incecik yüzünü, soluk renkli tenini, küçük, sivri burnunu, ince dudaklarını iyiden iyice inceledi. Daha bıyıkları çıkmamıştı. Hep dik duran sarı saçlarına bakıp «kestirmeliyim» dedi. Sonra gözü boynuna ilişti. Çöp gibiydi. Ona da bir umar buldu, «Kolalı yaka takarım.»

Hemen o akşam berbere gidip saçlarını kestirdi. Sonra da kolalı yakalar aldı.

Boru'yla arası çok iyiydi. Yalnız zaman zaman şefinin gözlerinde alaycı bir ışık parlıyordu. Işte o zaman çocuk şaşırıyor, utanıyordu.

Kambur gelince Kapiton değişiyordu. Kaygılı bir hal alıyordu. Sesi ciddî çıkıyor, sorulara kesik kesik karşılıklar veriyordu.

— Böyle olmaz... hiç olmaz... Ben daha akıllıyım senden. Bozuk silâh gibisin, düşüncelerin her yana saçılıyor. Tam ortasından vurmak için iyi nişan almak gerekir.

Kambur başını eğip, tatlı bir sesle:

— Beklemeyi bil... Acele işe iblis karışır. Yapılacak şeylerin gene gözden geçirilmesi iyi olur. dedi.

— Daha ne kadar bekleyeceğiz? Vakit geçiyor... Her geçen gün düşmanlarla birlikte yoksulluk da artıyor. Yoksulluk ve sonucu sersemlik yasaların korunmasını engelliyor. Halk tanımıyor yasaları artık. Çara duyulan kini, deliliği doğuran yoksulluktur. Niye buna karşı savaşmıyor Çar? Niye?..

Klimkof yaşlı adamın her dediğini doğru buluyordu. Apaçık bir şeydi bu: Bütün kötülükleri doğuran yoksulluktu. Boru'nun bulduğu çözüm de ne kolaydı. Çar zengin, halkı yoksuldu. Yapacağı bütün iş elindekini, avucundakini halkına dağıtmaktı. İşte o zaman herkes mutlu olacaktı.

Bundan böyle Klimkof çevresine daha bir ilgiyle daha bir candan bakmaya başladı. Gövdesi gelişmemişti belki, ama ,kendini kudretli buluyordu. Yaşamın gizliliklerini anlamış, rahat, huzur dolu günler geçirmenin yolunu bulmuş kişiler gibi bakıyordu artık...

Bir gün bildikleriyle övünmek istedi. Zarubin'le oturmuş yemek yiyorlardı. İki yaşlı adamdan öğrendiklerini kıvançla anlatmaya başladı.

Duyduklarından sonra Zarubin'in küçük gözleri parlamıştı. Ellerini saçlarının arasından geçirdi, alçak bir sesle:

— Doğru be... Niye olmasın. Çar zengin, hem de ne zengin. Bizimse açlıktan nefesimiz kokuyor, dedi. Sonra:

— Baksana bana! Kimden öğrendin sen bunları? diye sordu.

Klimkof kesinlik dolu bir sesle:

— Kimseden, dedi. Kimseden öğrenmedim. Kendim buldum.

— Yok canım... Hadi gerçeği söyle. Nerden duydun bunları?

— Ben, kendim buldum diyorum sana...

Zarubin'in bakışlarında bir özenme vardı.

— Doğruysa bu söylediklerin hiç de aptal değilsin demektir. Ama, gene de sana inanmıyorum.

Klimkof pek kızmıştı:

— İnanmazsan inanma. Sen çekersin acısını.

Zarubin pek keyiflenmişti. Neşeyle ellerini oğuşturmaya başladı.

İki gün sonraydı. Klimkof masasına doğru iki adamın geldiklerini gördü. Birisi komiser Komof'du. Diğeri ise başı usturayla tıraş edilmiş, genç yüzlü bir adamdı.

Komiser alçak, gene de korkutucu bir anlam taşıyan bir sesle:

— Klimkof, siyasi bölüme gel dedi, masanın gözleri kilitli mi?

— Hayır.

Klimkof ayağa kalktı. Kalkmasıyla oturması da bir oldu. Dizleri titriyordu. O arada başı tıraşlı adam yaklaştı. çocuğa:

— Şöyle yana çekil dedi. Sonra da çekmecedeki bütün kâğıtları toplayıp aldı.

Klimkof bitmişti. Kafasının içi bombuştu. Şimdi alacakaranlık odadaydı. Yeşil çuha kaplı bir masanın önünde oturuyordu. Korkudan yüreği paralanır gibi oluyordu. Karşısında mavi gözlüklü biri oturuyordu. Sık, kara bir sakal adamın beyaz yüzünü kaplıyordu. Derinlemesine karşısındakinin gözlerine bakan gözleri vardı. Kilmkof'un kanını dondurmuştu bu gözler.

Boru'yla arkadaşının bütün konuşmalarını, onlar hakkında neler biliyorsa her şeyi, herşeyi anlattı. Yüreğinin üstündeki ince bir zarı yüzermişçesine konuştu, durdu. Oysa ona daha bir soru bile sormamışlardı.

Tiz bir ses duyunca konuşmasını kesti. Sesin sahibi:

— Bu hayvan herifler demek tüm suçu Çar'a yüklüyorlar, her kötülüğün başı diye onu tanıyorlar ha?.. dedi.

— Evet.

Mavi gözlüklü adam telefona uzandı, bir numara çevirdi. Alay dolu bir sesle konuşuyordu karşısındakinle.

— Balkin? Dostum size bir iş çıktı. Polis Müdürlüğü'nde yazman Kapiton İvanoviç ile Adliye'de memur Anton Driagin kuşkulu kişiler. Evlerini arama için gerekeni yapın. Tutuklanacaklar tabiî. Evet... evet... tamam.

Klimkof'un içindeki acı dayanılmaz olmuştu. Masaya tutundu. Gözkapakları ağırlaşmıştı sanki.

Kara sakallı adam arkasına yaslandı. Bir yandan sakalını sıvazlıyordu. Bir süre sonra kalemiyle oynamaya başladı. Ondan da sıkılınca ayağa kalktı, ellerini ceplerine soktu. Sert, ezici bir sesle:

— Şimdi seni ne yapayım? diye sordu. Evsei Klimkof... bu adı ben bir kez daha duymuştum ama nerden?.. Ne yapayım seni, söyle.

Klimkof:

— Beni bağışlayın, dedi.

— Kendini çok suçlu buluyor musun?»

— Evet.

— Ya... peki **neden suçlu buluyorsun** kendin '

Klimkof hiç sesini çıkarmadan oturuyordu. Mavi gözlüklü adam son derece rahat, sakin arkasına yaslanmıştı. Belli ki Klimkof öyle sanıyordu, oğlanı odadan dışarı bırakmayacaktı.

Adam:

— Seni ne ile suçladığımızı bilmiyorsun değil mi? Bir düşün bakalım. Bulabilecek misin? dedi.

İşte o zaman Klimkof derin bir soluk alıp anlatmaya başladı. Raisa'nın yaşlı kitapçıyı nasıl boğduğunu anlatıyordu.

Mavi gözlüklü adam:

— Haa... Lukiç... ya, senin adını vermişti bana. Şimdi niçin bu adın bana yabancı gelmediğini anladım. dedi.

Ayağa kalktı. Klimkof'un yanına geldi. Çocuğun çenesini tutup, kaldırdı. Uzun bir süre yüzüne baktı. Sonra zili çaldı.

Uzun boylu, genç bir adam kapıda göründü. Kocaman elleri, kırmızı parmakları vardı. Bu parmaklar ürküntü verecek biçimde oynuyordu. Klimkof'a baktı.

— Semenof, al götür bunu...

— Köşedeki odaya mı? Boğuk bir sesle sormuştu.

— Evet.

Gel benimle...

Klimkof çökmek istedi. Bacakları bükülüyordu. Ama Semenof onu koltuk altlarından yakaladı, sürüklemeye başladı. Uzun bir koridordan geçtiler. Taş bir merdivenden inip, küçük bir kapıya geldiler. Genç adam Klimkof'u içeri itti. Alaylı alaylı güldü:

— Korkarsın değil mi? Tabansız herif... Daha ağzın süt kokuyor. Bir de kalkmış imparatora karşı geliyorsun.

İşte bu sözler Klimkof'un sonu oldu. Kollarını uzattı, bir iki adım atmaya çalıştı, bir duvara çarptı Kapı korkunç demir şakırtılarıyla arkasından kapandı. Çocuk yere çöktü elleriyle dizlerini sardı.

Korkunç bir sessizlik vardı. Bu da oğlanı bitirmeye yetiyordu. Bir an öleceğini sandı. Yerinden fırladı; odanın içinde koşuşmaya başladı. Fareye benziyordu. Koşuşturduğu kadar odada bir masa, bir iskemle, açılır - kapanır bir yatak olduğunu anlamıştı. İkide bir bunlara çarpıyordu da. Kapıyı yokladı. Birden karşı duvarda küçük bir pencere gördü. O yana koştu. Topraktan aşağıdaydı. Bir bodruma kapatmışlardı onu. Pencere kalın, demir parmaklıklarla örtülmüştü. Dışarda kar yağıyordu. Klimkof ayaklarının ucuna basa basa kapıya geldi gene. Ellerini dayadı. Yürekler paralayıcı bir sesle yakarmaya başladı:

— Beni bağışlayın... Bırakın beni çıkarayım... bağışlayın beni... diye inliyordu. Yere çöktü. İçi geçmişti.

Ağır ağır günler, geceler geçiyordu. Ama, geçen her an oğlanın ruhunu zayıflatıyor, zehirliyordu. Klimkof'un yüreğindeki her şey susmuştu. Uyumuştu. Hiçbir şey düşünmüyordu. Aslında düşünmeye de korkuyordu. Yürürken bile gürültü yapmıyordu.

Onuncu gün Klimkof'u yukarı çıkardılar. Mavi gözlüklü adam, komiser Komof, onu oturduğu yerden almaya gelen adam vardı odada.

Gözlüklü, etli, kırmızı dudaklarını şapırdata, şapırdata:

— «E... Klimkof, delikte rahat ediyor değil mi?» diye sordu.

Tiz bir sesi vardı. İçin için gülüyormuş gibi bir çınlama yapıyordu. Gözlüklerinden yansıyan bir ışık parıltılar çıkarıyor, bunlar da çocuğun ta yüreğine kadar işliyordu. Delikte geçirdiği o karanlık, boğucu günlerden kurtulmak için, kendisinden ne istenirse yapmaya hazırdı. Parıltılar sanki onu buna zorluyordu.

Zor duyulur bir sesle:

— Artık beni bırakın... diye yalvardı.

da var, seni yanıma alacağım. Ama benim de senden

— Söz veriyorum sana... bırakacağım. Dahası bir isteğim var. Senin kaldığın odayla, ondan daha güzel olan yandaki odalara başkalarını tıkacaksın.

Gülmeye başladı. Dudakları şapırdıyordu gene.

Klimkof başını eğdi. Soluk almaya korkuyordu.

Adam sözlerini sürdürdü:

— Lukiç, evlenmeden önce bana senden söz etmişti. Yaptığın iyi işler, gördüğün hizmetler karşı-

lığı sana bir iş vereceğim. Şimdilik sana ayda yirmi beş ruble vereceğim.

Kelimeler birer birer oğlanın kafasına kazılıyordu.

Gene başını eğdi:

— Bak yanımdaki bu bay, Piotr Petroviç'tir. Senin şefin olacak. Efendin olacak. Sana ne buyurursa yapacaksın. Anladın mı?... Sizle kalacak değil mi, konuştuğumuz gibi...

Petroviç:

— Evet, evet Filip Filipoviç dedi. Hem benim için de rahat olur.

Kara sakallı adam gene Klimkof'la konuşmaya başladı. Tatlı bir sesle çocuğa bir sürü sözler, öğütler verdi. Avuttu. Klimkof da var gücüyle her kelimeyi belleğine yerleştirmeye çalıştı. Gözleri bile adamın dudaklarına dikilmişti. Kelime kaçırmak istemiyordu.

— Aklından hiç çıkarmayacağın şey şu olacak: Bundan böyle çarın hizmetindesin. Onun kutsal hayatını, gücünü tehlikeye sokacak her şeye karşı Carı koruyacaksın. İşittin mi dediklerimi?

Klimkof:

— Evet efendim. Sağ olun. dedi, alçak bir sesle

Piotr söze karıştı, acele gitmesi gerekiyordu:

— Ben anlatırım bunları ona dedi. Haydi biz gidelim.

— Peki! peki gidin. Uğurlar olsun Klimkof. Doğruyu söyle, yalancı olma; o zaman bizden yakınacak bir şeyin olmaz. Gene de yaşlı kitapçının öldürülmesine adının karıştığını aklından çıkarma. Kendin anlattın, ben de yazıp bir yana koydum dediklerini. Ne dediğimi anlıyorsun değil mi? Hoşçakal...

Filip Filipoviç başını salladı, yüzüklerle kaplı elini Klimkof'a uzattı. Oğlan ürkerek gözlerini kapadı. Filipoviç bu davranışını görünce oğlanın, gülmeye başladı. Gevrek kahkahalar atıyordu:

— Zavallı yavrucak. Pek de korkaksın. Bundan böyle kimseden korkmak yok ama. Çarın emrindesin. Sakin ve güçlü ol. Ayağının bastığı toprak sağlamlaştı artık, korkma...

Kendini dışarda bulunca soluğu kesildi. Bacakları gücünü yitirdi. Düşecek gibi oldu. Piotr'sa paltosunun yakasını kaldırmış, arabacısını arıyordu. Bulunca: «Eve» dedi, yavaşça.

Klimkof yeni efendisini ilgiyle gözetlemeye başladı. Birden dudaklarına kadar gelen çığlığı zor bastırdı. Polisin tüysüz yüzünde sarı bıyıklar çıkmıştı. Şaşkın şaşkın baktı. Piotr onun bu bakışını görünce öfkelendi:

— Ne bakıyorsun yüzüme? diye sordu.

Adamın yüzüne bir kez daha bakmamak için kendini başını öne eğmeye zorladı. Polis onunla ilgilenmiyordu artık. Kendi kendine parmaklarıyla bir şeyler sayıyor, kaşlarını çatıp, dudaklarını ısırıyordu. Sonra gene saymaya başlıyordu.

Sulu kar yağıyordu. Evsei arabanın bozuk bir yoldan karanlık, derin bir uçuruma doğru doğru dörtnal gittiğini düşündü. Bu gidiş uzun sürmedi. Üç katlı bir evin önünde durdular. Piotr: «Çık» dedi.

Bıyık kaybolmuştu.

Merdivenden çıkıp, uzun bir koridora girdiler. Beyaz kapılı bir sürü oda açılıyordu buraya. Evsei kendini gene hapiste sandı. Az sonra burnuna gelen soğan, cilâ kokuları korkusunu dağıttı. Piotr acele a-

cele beyaz kapılardan birini açtı, iki elektrik lambasını yaktı, odayı iyicene bir gözden geçirdi.

Üstünü çıkarırken kuru bir sesle:

— Sana kim olduğunu, burada n'aptığını sorarlarsa, yeğenim olduğunu, Tzarskoe-Selo'dan iş aramaya geldiğini söylersin dedi. Ancak çok dikkatli ol.

Dalgın bir görünüşü vardı ama bakışları çok meraklıydı. Kesik kesik konuşuyordu. Dudakları hep kıpırdıyordu; kısılıyor, büzülüyordu. Bir zil çaldı adamını çağırmak için. Sonra gitti kapıyı açıp, dışarı seslendi:

— İvan çaydanlığı getir.

Klimkof hâlâ ayaktaydı. Üzgün üzgün çevresine bakıyordu.

— Otursana. Üstünü de çıkar. Yandaki odada yatar kalkarsın.

Polis konuştuğu kadar oyun masasını açmış, cebinden bir deste kağıtla bir defter çıkarmıştı. Yerine oturduktan sonra desteyi dörde böldü. Başını kaldırmadan konuşmaya başladı:

— İşimizin gizli tutulması gerektiğini biliyorsun değil mi? Gizlenmemiz gerekiyor, yoksa Lukiç gibi bizi de öldürürler.

— Öldürürler mi? Evsei'nin ödü kopmuştu.

Polis umursamazlıkla:

— Ya, öldürürler dedi.

Alnında biriken terleri sildi. Önümüzdeki kağıtlara baktı. «Bin iki yüz on dördüncü el... Elimde as kupa yedilisi var. Sinek kızı...» diye söylendi.

Kağıtlarını bıraktı, deftere bir şeyler karalamaya başladı, bir yandan da başını kaldırmadan konuşuyordu:

— Tanrı ile Çarın en büyük düşmanları, başkaldıranlardır ...Karo yedilisi, maça üçü, valesi... Bunların yardımcısı, yardakçısı, şakşakçısı da Almanlar. Herşeyimizi kendimiz yapmaya başladık ya Almanlar çekemediler, bizi ortadan kaldırmak için yapıyorlar... Papaz, beşli, dokuzlu. Tüh... ne iş be. İşte onaltıncı karşılaşma.

Bu karşılaşmadan çok sevinmişti. Yüzü aydınlandı:

— Nerde kalmıştım? diye sordu.

— Almanları anlatıyordunuz ...

— Evet, evet. Almanların gözü doymaz. Bizim ulusun can düşmanıdır. Aklımızı çelip de herşeyleri onlardan satın almamızı istiyorlar. Hem kendimiz yapmayacağız, her şeyi onlardan alacağız sonra da karşılık olarak tüm buğdayımızı onlara vereceğiz... Karo kızı... pek güzel. Kupa ikilisi, sinek onlusu...

Gözlerini kısıp, bir şeyler düşündü. Sonra gene kağıtları karıştırıp, konuştu:

— Biz zengin, güçlü bir ülkeyiz. Bütün yabancıların bizi kıskanmasını hoş görürüm. Ama zararları dokunmazsa... iki yüz on beşinci el. Üç as... onun yerine kendileri için çalışacak insanları koyup, bizi yoketmek istiyorlar...

Kapı vurulunca sözlerini kesti. «Gelin» diye bağırdı.

Kıvırcık saçlı bir uşak çaydanlığı getirdi.

— Bak İvan, yeğenim geldi. Benimle kalacak. Yandaki odayı hazırla...

— Emeredersiniz efendim!.. Bay Tijin geldiler.

— İçmiş mi gene?

— Oldukça... yukarı çıkmak istedi.

— Gidebilirsin İvan. Evsei kendine çay yap, iç.

Eski işinde ne alıyordun?

— Dokuz ruble.

— Paran var mı?

— Yok.

— Üstünü başını düzeltmen gerekir, aynı kılıkta dolaşamazsın. Yeni şeyler almalı. Ama parayı nerden buluruz?.. Neyse buluruz... Senin yapacağın kendine baktırmadan, başkalarını gözlemek olacak. Öğren bunu.

Gene söylene söylene kağıtları karıştırdı. Klimkof çayını içtiği kadar o günkü olayları kafasında toparlamaya çalışıyordu. Olmuyordu... olmuyordu. Bir an hasta oluyorum sandı, ürperti geçmişti sırtından. Titredi. Bir köşeye büzülüp, orda kalmak istedi. Duydukları bir şerit gibi geçiyordu başının içinden.

Polis cansız bir sesle:

«Lukiç kendini öldürdü» diyor. Raisa: «Gün gelecek sen kendini asacaksın» **diye sakin** sakin konuşuyor. Bu sözler kulaklarında çınlarken kapı hızla vuruldu.

Piotr başını kaldırdı:

— Şaşa, sen misin? **diye sordu.**

— Benim... kapıyı açsana!

Klimkof gitti kapıyı açmaya. Karşısında genç bir adam duruyordu. Daha doğrusu bacakları üstünde yaylanıyordu. Uçları aşağı dönük kara bıyıkları vardı. Kasketini çıkarıp yatağın üzerine fırlattı. Saçları dökülmüştü. Eliyle başını sıvazladı.

Piotr:

— O ne o? Kasketini atacak yer bulamadın mı yatağımdan başka? dedi.

— İblisler götürsün **yatağını!**

Yeni gelen adam bacaklarını uzatıp, oturdu, bir sigara yaktı.

— Bu kim?

— Yeğenim... Şaşa çay versin mi sana?

— Hazreti Adem hepimizin babası... Çay içmem. İçkin var mı?

Piotr, Klimkof'a votka ile yiyecek bir şeyler getirmesini söyledi. Klimkof istenilenleri getirdikten sonra büyük çaydanlığın arkasına sindi. Yabancı onu buradan göremezdi.

Uzun bacaklı adam kâğıtlara baktı.

— Nasıl gidiyor? diye sordu.

Piotr yüzünde mutlu bir gülümseme ile başını kaldırdı:

— Sırrı çözdüm, dedi.

— Çözdün mü?

— Evet.

Şaşa acımayla karışık gülümsedi, başını iki yana salladı:

— Sen bir bu-da-la-sın dedi.

Piotr bu sözlere alınmadıysa da ateşli bir davranışla anlatmaya koyuldu. Şimdi bağırıyordu:

— Görürsün... Yalnız ben iki yüz on dört el vermeme karşın on altı karşılaşma oldu. Artık eller gitgide sıklaşıyor. Anlayacağın iki bin yedi yüz dört el yapmam gerekiyor. Elli ikişer, elli ikişerden... Sonra her eli on üç kez daha yapmam gerekiyor. Bu da otuz beş bin yüz elli iki eder. Sonunda bunları da dört renk olduğu için dört kez daha yapmalı ki bu da yüz kırk bin altı yüz sekiz eder...

Şaşa gene «budala» demekten kendini alamadı.

— Neden böyle söylüyorsun Şaşa? Oynaya oynaya bütün elleri öğrenmiş olacağım... Düşünsen

canım! Kâğıtlara bir bakacağım - defterinden okumaya başladı - örneğin elimde maça ası, karo yedilisi sinek onlusu var, bir oyuncuda kupa papazı, karo dokuzu, karo beşlisi, bir diğerinin elinde kupa ası, yedilisi, sinek kızı olduğunu bilirim. Dördüncü oyuncuda da karo kızı, kupa ikilisi, sinek onlusu olması gerekir.

Anlattığı kadar elleri titriyor, şakalarında ter damlacıkları oluşuyordu. Klimkof gizlendiği yerden, koca koca gözleri kan çanağına dönmüş olan adama bakıyordu.

★

Şaşa'yı inceliyordu. Konuğun iri burnu şişmiş gibiydi. Küçük sivilceler sarı alnını baştanbaşa bir taç gibi kaplıyor, çevreye ağır bir koku yayılıyordu. Piotr karnesini göğsüne yapıştırmış, elini sallayarak heyecanla bağırıyordu:

— Yakında yüz binler, hatta milyonlarla ruble kazanacağım. Hilesiz... Düzensiz... oyunun sırrını çözdüm...

Göğsüne o denli şiddetli vurunca öksürmeğe başladı. Gülerek bir iskemleye attı kendisini.

Şaşa:

— Neden içkiyi getirmiyorlar? diye sordu.

— Evsei git getir, dedi Piotr, sonra da Şaşa'ya dönerek gülümsedi.

— Yine mi içiyorsun?

— Daha başlamadım ama, şimdi başlıyorum, dedi Şaşa şişeye uzanırken.

— Sana zararlı biliyorsun?

— Çok sağlam insanlara bile alkolün zararı vardır. Aklı bozar, örneğin, sen yakında tam bir budala olacaksın...

— Yok yok, hiç üzülme,

— Yo... ben anlarım... sen zaten sersemin birisin...

— Görüşe göre değişir, dedi Piotr sinirli sinirli.

— Sus artık, diye bağırdı Şaşa. Sonra ağır ağır bardağını bitirerek gene doldurdu. Ellerini dizlerine dayadı, başını eğdi, anlatmaya başladı:

— Bugün generalle gene konuştum. Ona «bana para verin bir edebiyat kulübü açayım, bir sürü serseri yakalarım. Ne dersiniz?» dedim. Kaba herif yanaklarını şişirip hindi gibi kabardıktan sonra «Ben yapmam gerekeni sizden iyi bilirim» demesin mi?.. Hıh! Herşeyi bilirmiş... Yalnız metresinin, Von Ruzen'in önünde çırılçıplak dansettiğinden ,kızının da çocuk aldırdığından haberi yok...

Boşalan bardağını gene doldurdu.

— Her yer hergele ile dolu. Hayatın çekilir yanı kalmadı artık.

Şaşa rüyadaymış gibi konuşuyordu:

— Tüm generalleri, asileri, hür fikirlileri, orospuları yakmalı! Tüm dünyayı kanla sulayıp, külle kuvvetlendirmeli ki iyi mahsül versin. O zaman gözü doymuş köylüler kendilerine yakışan başkanlarını seçerler. Kentlere gelince onları da yakmak gerek, hayvanlar gibi basit yaşamamıza engel olan herşeyi yakmak gerekli...

Bu dehşetli sözler Evsei'nin kalbine işliyor, acı veriyor, korkutuyordu. «Ya beni gene yakalarsa? Neler söylediğini sorarlarsa...» diye düşündü birden bire. Titredi. İskemlesinde kıpırdandı.

— Gidebilir miyim? diye sordu casusa.

— Nereye?

— Yatmaya...

— Git!

Şaşa başını kaldımadan:

— Sersem korktu, dedi.

— Gıt, git... diye tekrarladı Piotr.

— Canın cehenneme! diye seslendi Şaşa Evsei çıkarken...

★

Klimkof gürültü etmeden karanlık odasında soyundu. Yatağını açtı elleriyle yoklayarak, soğuk yorganına sarıldı sımsıkı. Hiç bir şey görmek ya da duymak istemiyordu. Gözle görülmez bir yumak gibi kıvrılıp yatmaktı amacı ama, Şaşa'nın burnundan konuşan sesi kulaklarında uğulduyordu. Adamın pis kokusunu duyuyor, sarı alnının üzerindeki iğrenç sivilceleri görür gibi oluyordu.

Duvarın arkasındaki kızgın sesleri hala duyuyordu.

— Ben de köylüyüm. Bana neler gerekli bilirim.

Evsei elinde olmadan kulaklarını kabarttı. Bu kızgın adamı kime benzettiğini düşündü boş yere. Karanlık buz gibiydi. Camlarda arasıra bir ışık parlıyor, yok oluyor, gene parlıyor, hafif sesler geliyor. iri yağmur damlaları camlara çarpıyordu.

Evsei «Manastıra gidebilseydim» diye düşündü heyecanla. Birdenbire kente geldiğinden beri unuttuğu, ismini çok az duyduğu Tanrıyı hatırladı. O güne kadar, ürkek, basit ruhu, tanrıdan umut beklemek gereksinimi duymamıştı. Oysa şimdi, bu arzu belirmiş, göğsünü sıcak bir heyecan kaplamıştı.

Yatağından atlayarak diz çöktü Evsei. Ellerini göğsüne sıkı sıkı kavuşturdu. Odanın en karanlık köşesine dönerek, gözleri kapalı kalbinin çarpıntısını dinledi. Oysa yorgundu. Soğuk tüm vücudunu iğneliyor, heryerini ürpertiyordu. Gene yattı.

Uyandığında dua ettiği köşede kilise resmi olmadığını gördü, ama duvarda iki resim asılıydı. Birinde yeşil tüylü şapka takmış bir avcı, şişman bir kadını öpüyor, ötekinde göğüsleri çıplak bir kadın elinde çiçek tutuyordu.

İçini çekti Evsei. Kalktı, giyindi, odasına umursamaz bakışlarla bakarak, pencereden dışarısını seyretmeye koyuldu. Kaldırımlar, sokaklar, evler, hepsi kirliydi. Hızla yağan yağmurun altında insanlar, eskisi gibi telaşla bilinmeyen işlerine gidiyorlardı.

Acıkmıştı Evsei. Acaba çayla ekmek istemeğe hakkı var mıydı? Duvara vurulduğunu duyuncaya kadar kımıldamadı. Casusun odasına giderek kapının önünde durdu. Casus hâlâ yatıyordu.

— Kahvaltı ettin mi? diye sordu.

— Hayır...

— Ne duruyorsun İvan'ı çağır...

Çıplak ayağını yataktan çıkarttı, parmaklarını oynattı, esnedikten sonra konuştu:

— Çay içince birlikte çıkarız. Sana birini veririm, yani izlemen gereken birini gösteririm demek istiyorum. O nereye giderse sen de arkasından gidersin. Bir yere girerse ne kadar kaldığını kaydedersin. Biriyle konuşunca şekline dikkat edersin... Sonra da... Yok, yok herşeyi birden öğrenemezsin...

Klimkof'u süzdü. Yavaşça ıslık çaldıktan sonra umursamaz bir sesle sürdürdü konuşmasını.

Bak aklıma gelmişken söyleyeyim. Dün akşam Saşa gevezelik etti. tehlikeli sözler kaçırdı ağzından... Sakın tekrarlayayım deme! Dikkatli ol! Sarhoş, hastadır ama, kolu uzundur. Sen ona kötülük edemezsin ama o en küçük bir hareketiyle seni mahveder. O da talebeydi. Hatta acaip fikirleri nedeniyle hapse bile girdi. Bugüne bugün ayda yüz ruble alıyor. Yalnız Filip Filipoviç'in değil, generalin de sağ koludur, gözbebeğidir.

Söylenerek giyindi:

— İşimiz eğlence gibidir. İnsanları boğazlamakla problem daha kolay çözümlenirdi ama, onları yakalamadan önce uzun uzun izlemek, işlerini güçlerini, herşeylerini öğrenmek gerek... Herşeylerini...

Bir akşam önce olanlara rağmen Klimkof, Piotr'u hâlâ ilginç becerikli bir adam sanıyordu. Oysa şimdi şef güçlükle konuşuyor, ters hareketler yapıyordu.

Evsei cesaretinin arttığını hissetti.

— Bütün gün sokaklarda gezinmem mi gerekli? diye sordu.

— Kimi zaman tüm gece... Sıfırın altında otuz derece soğuk da olsa... Bizim mesleği şeytanlar keşfetmiş olmalı!

— Peki ama, tümü yakalanınca ne olacak?

— Kimlerin tümü?

— Düşmanların... şüphelilerin!...

— İkimiz tümünü yakalayamayız. Hem kimbilir günde kaç tane yenisi doğar...

Yemek yediler. Çıkarken bir siyah pardesü giydi. Başına bir astragan kalpak taktıktan sonra, kolunun altına da bir çanta alınca tam bir memura benzedi.

— Yolda yanımda yürüme, benimle konuşma. . bir eve gireceğim, sen kapıcının odasına girer, Timolef'i bekleyeceğini söylersin. Çabuk dönerim.

Kalabalığın arasında Piotr'u kaybetmemek için gözlerini dört açarak adımlarını uyduruyordu Evsei Oysa casus birdenbire gözden kayboldu. Deliye döndü Evsei. İleriye koşarak bir fenerin altında durdu Karşısında pencereleri demir parmaklıklı, büyük bir ev vardı. Taş döşeli bir avluya dar bir koridordan geçiliyordu. Girmeye korktu Klimkof. Korkak bakışlarla çevresini süzdü.

Koyu sakallı, uzun pardesülü bir adam çıktı avludan. Kasketi kulağının üzerine düşmüştü. Seri adımlarla Klimkof'a yaklaştı. Alçak bir sesle:

— Gel buraya! Neden kapıcının yanına girmedin? diye mırıldandı.

— Sizi gözden kaybettim.

— Bundan sonra daha dikkatli ol... yoksa kapı dışarı edilirsin ha... Dinle şimdi Bu evden sonraki dördüncü evden bir adam çıkacaktır... Dimitri Kurnusof adında bir işçi... Bu adı aklında tut! O adamı izleyeceksin... Gel sana göstereyim onu.

Bir iki saniye sonra Klimkof, buruşuk şapkalı, yırtık pantolu birini, küçük bir köpek gibi izlemeye başladı. İşçi iri yarı ve güçlü kuvvetliydi. Elindeki bastonu sallayıp arada sırada asfalta vuruyor ve hızlı adımlarla yürüyordu. Ak düşmüş siyah saçları kıvrımlar halinde kulaklarının ve boynunun üzerine düşüyordu.

Klimkof insanlara karşı ender olarak acıma duyardı, fakat birdenbire içinde bir duygu belirmiş ve onda ne olduğunu bilmediği bir şey yapma isteğini uyandırmıştı Caddeyi geçerek adımla karşı karşıya

geldi. Klimkof, sakallı, esmer bir yüz, sık kaşlar, gülümseyen mavi gözlerle çizgili, geniş bir alın gördü. Adamın kalın dudakları kımıldıyordu. Ya kendi kendine konuşuyor ya da şarkı mırıldanıyordu.

Klimkof durdu ve elinin tersiyle yüzünde parlayan terleri sildi. Sonra da sırtını kamburlaştırıp gözlerini yere dikerek adamı yeniden izlemeye başladı. Arada bir gözlerini kaldırıyordu gözden yitirmemek için. Kendi kendine: «Pek genç değil,» diye düşündü. «Yoksul olduğu besbelli yoksul olduğu... Herşey yoksulluktan geliyor zaten..» Boru'yu anımsayarak ürperdi. «Dayaktan kemiklerimi kırar» dedi üzüntüyle. Evleri, bulanık ve yorgun seslerle süzüyordu. Sokağın gürültüsü ise kulaklarında uğulduyor, onu büyülüyordu. Sulu, buz gibi çamur ayaklarının altında fışırdarken Klimkof yalnızlığını duyuyordu. İzlediği adam bir kapının önünde durdu. Zile bastı. Şapkasını çıkararak yelpazelendi, sonra yeniden başına taktı. Oradan bir kaç adım ötedeki bir taşa dayanmış olan Klimkof, ona üzüntüyle bakıyor ve bir şeyler söylemek gereğini duyuyordu. Kurnusof bunun farkına vararak kaşlarını çattı ve arkasını döndü. Ne yapacağını şaşıran Klimkof taşa oturup düşünmeye koyuldu: «Hiç olmazsa küfür etseydi bana... Bana hiç bir fenalık yapmadı ki... Bunu yapmam doğru değil... Hayır, hiç doğru değil.»

Kısık bir ses:

— Sen gizli polisten misin? dedi.

Konuşan koyu saçlı, kirli önlüklü, uzun boylu bir gencti. Elinde bir süpürge tutuyordu.

Klimkof:

— Evet dedi.

Kapıcı:

— Hergün yeni birini gönderiyorlar. Kurnusof'u daima izliyor musunuz?

— Evet, daima!...

— Öyleyse şefine söyle... Bu sabah istasyondan şık giyinmiş bir genç konuk geldi. Yanında bavulları da vardı... Üç bavul...

Kapıcı sustu, yeri süpürür gibi yaptı ve klimkof'un kunduralarıyla pantalonunu çamur içinde bıraktı. Sonra durdu ve:

— Oradan seni görürler, onların aptal olmadını bil... Onlar da sizi görüyorlar... Kapının altına gidersen daha iyi olur, dedi.

Klimkof kapıcının söylediklerini yerine getirdi ve birden caddenin öbür tarafından gelen Zarubin'i gördü. Başında siyah melon şapka, sırtında yeni bir pardesü, eldivenli elinde de bir baston tutan esmer delikanlıl gülümsüyor ve güzelliğinden emin bir sokak kadını gibi kırıtıyordu.

Çevresine bakındı:

— Bonjur, dedi. Seninle nöbet değiştirmeye geldim. Somof barına git ve Nikola Pavlof'u iste.

Klimkof:

— Sen de gizli teşkilâttan mısın? diye sordu.

— Senden onu gün önce girdim.

Klimkof meslektaşının gülen yüzüne baktı.

— Beni sen mi ihbar ettin? diye sordu.

Zarubin:

— Boru da seni etmişti, demek ki...

Klimkof bir ara düşündü.

— Ben, sen bana ihanet ettikten sonra konuştum... Yalnız sana güvenmiştim.

— Boru da sana güvenmişti, demek ki...

Zarubin gülmeye başladı ve arkadaşının omuzuna vurdu:

— Muhallebi çocuğu seni! dedi.

Bastonunu sallayarak bir süre onun yanında yürüdü.

— Benim anladığım meslek işte budur. Kralla gibi yaşıyoruz. Üstelik de gözümüz açılıyor... Yeni elbisemi gördün mü? Artık kızlar beni eskisinden daha fazla sevecekler...

Klimkof'dan ayrılarak hızlı adımlarla döndü. Klimkof onu umutsuz bakışlarla izledi. Zarubin onun gözünde gereksiz, kötü bir insandı. Onu bu kadar şık giyinmiş ve hindi gibi kabarmış görmek hoşuna gitmiyordu. «Beni aldattı... Ben Boru'dan sözettimse korkudan ettim. Fakat o? Acaba beni neden ihbar etti?» diye düşündü Zarubin'in arkasından. «Dur bakalım! Hangimiz kazanacak görürüz!»

Bara gelince Nikola Pavlof'u istedi. Gösterilen merdiveni çıkarak sahanlıkta durdu. Bir kapının arkasından Piotr'un kükreyen sesi geliyordu:

— Bir destede elli iki iskambil vardır. Kentte, benim mahallemde binlerce kişi var. Belki bir kaç yüzünü tanırım, uğraşılarını, dostlarını bilirim. İnsanlar durmadan değişiyor ama iskambiller ayni kalıyor.

Odada Piotr ile Saşa'dan başka bir de yabancı vrdı. Pencerenin yanında gazete okuyordu. Klimkof girince başını bile kaldırmadı.

Saşa, Klimkof'a öfkeyle baktı:

— Öf, ne budala! Bunun suratını değiştirmek gerek, duyuyor musunuz Maklakof?

Yabancı adam dönerek Klimkof'a baktı. Gözleri açık bir renkteydi ve iriydi.

— Evet, dedi.

Heyecanlı bir görünüşü olan Piotr, Klimkof'a bir yandan sorular soruyor, bir yandan bir kaz tüyü ile dişlerini karıştırıyordu. Saçları karmakarışıktı. Yemek artıkları halâ masanın üzerinde duruyordu. Lahana ve yağ kokusu Klimkof'un burnunu gıcıklıyor, iştahını arttırıyordu, Klimkof söze başlar başlamaz Maklakof gazeteyi elinden bırakmadan kollarını kavuşturdu. Sonra başını eğdi ve dikkatle dinlemeye koyuldu. Sarı bıyıkları titriyordu. Beyaz saçları vardı. Aydınlık yüzü, düşünceli alnı, durgun bakışı, güçlü ve uzun bedeninin güvenli hareketleri, kalın güçlü sesi, temiz ve düzgün elbiseleriyle Saşa ile Piotr'dan çok daha başka ve kibardı. Klimkof'a:

— Apartmana bavulları kapıcı kendisi mi götürmüş? diye sordu

— Söylemedi.

— Öyleyse götürmemiştir. Yoksa bize bavullar ağır mı, hafif mi söylerdi... Kendileri taşımı olacaklar... Herhalde şey olsa gerek...

Saşa:

— Broşür mü? diye sordu.

— Hayır, yasaklanmış kitaplar.

— Öyleyse evi basmak gerek.

Bir süre sustu. Sonra sürdürdü konuşmasını:

— Arkadaşlar... Bana bir el matbaasıyla harfler bulmaya bakın..

Tipografik atelyeyi kendim kurarım... İş verecek eşekleri de çabuk bulurum... Onları yakalar ve ödül kazanırız...

Piotr:

— Çok güzel bir düşünce diye bağırdı.

Maklakof, Klimkof'a bakarak:

— Yemek yediniz mi? diye sordu.

— Hayır.

Piotr masayı gösterdi:

— Haydi çabuk! diye emretti.

Maklakof:

— Neden ona artıkları ikram ediyorsunuz? diyerek kapıya gitti ve dışarıya seslendi:

— Hey... Otelci, bir porsiyon yemek getir!

Saşa:

— Piotr! Şu aptal Afanasof'u kandır da geçen yıl zaptettiği basımevini bize versin!

— Çalışırım.

Maklakof bıyıklarını kıvırarak, bir şey söylemeden onlara bakıyordu.

Garson yemek getirdi. Yaşlı, yuvarlak yüzlü bir adam girdi onunla birlikte. Herkese içtenlikle gülümsedi. Klimkof'un elini güçle sıktı:

— Adım Soloviefdir... Haberiniz var mı arkadaşlar? Bu akşam Çiftof salonunda isyancılar şöleni veriyor. Üç kişi garson kılığında aralarına karışacağız. Piotr siz de bunların birisiniz.

Casus:

— Yine mi? diye bağırdı. Yüzü sarardı. buruştu.

— İki ay içinde üçüncü rol yapıyorum, artık yeter.. Yapamam!

— Bana söylemenizin bir yararı yok..

— Ne demek bu?.. Neden bir uşak gerekince hemen beni yolluyorlar?

Saşa alay etti:

— Suratın bu işe uyuyor da ondan!

Soloviefsöze karıştı:

— Üç kişi ayırdılar ...Biraz bira içsek ha, ne dersiniz?

Piotr kapıyı aralayarak tuhaf bir sesle: «altı şişe bira getirin!» diye bağırdı. Sonra yumruklarını sıkarak pencerenin kenarına geldi.

Parmakları çıtırdıyordu. Saşa yeniden konuşmaya başladı:

— Görüyor musun Maklakof, bizimkilerden hiç kimse canı gönülden çalışmak istemiyor. Oysaki asilerin çalışmaları gün geçtikçe artıyor. Kongre yapıyorlar, şölenler düzenliyorlar, fabrikalarda propaganda yapıyorlar, kitap basıyorlar.

Maklakof susuyordu.

Solovief gülümseyerek konuştu:

— Ben bugün bir genç kızı tevkif ettim. Yasak edilmiş broşürler taşıyordu. Daha yazdan farkına varmış, «eğlen bakalım... küçük hanım» demiştim. Bugün istasyonda rasgele dolaşırken karşıma çıktı. Elinde bir valiz vardı. Yanına gittim. Kibarca beni izlemesini söyledim. Sarardı, ürperdi, valizi arkasına gizlemeye çalıştı.. Kendi kendime, «küçük budala işte kapana kısıldın» dedim. Tabiî hemen karakola götürdüm onu. Karakolda valizi açtılar, içinden yazılar, kitaplar çıktı... Sonra kızı oradan merkeze götürdüm.. Ne yapalım, koyunun olmadığı yerde keçiye... Yolda başını hep öte yana çevirdi ama ben yine yanaklarının alev alev yandığını gördüm. Gözlerinde de yaşlar vardı. Hiç konuşmadı, bir ara; «Küçük hanım, iyi misiniz?» diye sordum. Karşılık vermedi.

Maklakof,

— Kim bu kız? diye sordu.

— Doktor Babikof'un kızı.

Saşa yayvan bir sesle atıldı:

— Aaa... Ben tanırım.

— Doktor ünlü bir kimsedir. Kendisine Vladimir ve Santa Ann nişanı verilmiştir.

Saşa, ötekinin sözünü kesti:

— Tanırım onu... Öteki doktorlar gibi şarlatanın biridir. Beni iyi etmeğe uğraştı ama...

— Sizi yalnız Allah iyi edebilir, gittikçe güçsüzleşiyorsunuz.

— Canın cehenneme.

Maklakof pencereden bakıyordu; düşünmeden:

— Demek kızcağız üzgündü? diye sordu.

— Herhalde neşeli değildi... Ben, bilir misiniz, genç kızları yakalamasını sevmem. Benim de bir kızım var. Belki de bundan!

Şaşa sertlendi:

— Ne bekliyorsunuz Maklakof?

— Şunun yemeğini bitirmesini... Acelem yok.

Saşa, Klimkof'a:

— Çabuk ol diye bağırdı.

Yemeğini yerken Klimkof söylenenleri dikkatle dinliyor, çevresindekileri inceliyordu. Saşa'dan başka hiç birinin hain olmadığını düşündü. Onlar, öteki kişilerden ne daha fena, ne de daha iyiydi. Bu adamlarla hevesle çalışmaya ve onların gerekli bir memuru olmaya karar verdi. Çatalla bıçağı bırakarak kirli peçete ile ağzını sildi.

— Hazırım, dedi.

Kapı birden ardına kadar açıldı. Telâşlı bir adam arkasından atlı kovalıyor gibi odadan içeri girdi. Dişleri arasından:

— Şişşş... dedi. Başını kapının arasından çıkarıp seslere kulak kabarttı. Sonra içeri dönüp, kapıyı sürmeledi.

— Anahtar yok mu? Nerede?

Çevresine bakındı, rahat bir nefes aldı.

— Çok şükür, dedi.

— Aptal... gene ne var, dedi Şaşa. Herhalde pataklamak istemişlerdir seni...

Adam koşar adım yanına geldi, el kol hareketleriyle, terini silip, anlatmaya başladı:

— Evet... çekiçle öldürmek istediler beni. Hapishaneden beri peşimdeler. Iki kişi. Hapisanenin misafir odasına gitmiştim konuşulanları dinlemek için. Çıktığımda kapının önündeydiler. Bir tanesinin cebinde çekiç vardı.

Solovief ileri doğru uzanarak,

— Belki de tabancadır, dedi.

— Hayır çekiçti.

— Gördün mü? dedi Saşa.

— Tanrım! Herhalde ben sizden daha iyi bilirim değil mi? Beni gürültü etmeden çekiçle öldürmek istediler.

Ceketini düzeltti, önünü ilikledi, ceplerini karıştırdı, terden ıslanmış kıvırcık saçlarını parmaklarıyla taradı. Kolları gövdesinden ayrılacakmış gibi durmadan hareketteydi. Kemikli yüzü ter içinde kalmıştı. Gözlerini kırpıştırıp duruyor, çevresine ürkek ürkek bakıyordu. Bu bakışlar birden Klimkof'ta durdu Kapıya doğru çekildi adam; boğuk bir sesle:

— Kim... kim bu? dedi.

Maklakof adama yaklaşıp kolundan tuttu:

— Kendinize gelin, Elizar, bizden o da, yeni bir arkadaş, dedi.

— Tanıyor musunuz onu?

Saşa tok bir sesle:

— Sen aklını kaçırmışsın, git de doktora görün dedi.

Elizar:

— Tramvayın altına ittiler mi sizi hiç? İtmediler değil mi? Başınıza gelsin de ondan sonra konuşun diye homurdandı.

Saşa,

— Görüyor musunuz Maklakof, diye başlıyordu, Elizar sözünü kesti.

— Gece yarısı yabancıların hücumuna uğradınız mı siz, ha... Yabancıların!.. Duyuyor musunuz? Yüz binlerce insan var. Çevremde dolaşıp duruyorlar, hiç birini tanımıyorum, ama hep aralarında dolaşıyorum.

Soloviefin sesi, yatıştırıcı, tatlı cümlelerle çıkıyordu.

Elizaf'la odada bir korku havası belirmişti. Evsel bu etki altında kalmış başı dönüyordu. Yeni gelen bu adamın telâşıyla sersemlemişti. Şimdi kapı açılacak, içeri koskoca kara bir canavar girecek odayı kaplayıp dünyayı ezecek gibi geliyordu!..

Maklakof omzuna dokundu:

— Haydi gidelim artık, dedi.

Arabaya bindiklerinde Klimkof dertli dertli:

— Ben hiç işe yaramıyorum galiba, diye mırıldandı.

— Neden? dedi Maklakof.

— Korkağın biriyim ben!

— Geçer...

— Hiçbir şey geçmez.

— Herşey geçer.

Sokak karanlık, çamurlu, soğuktu. Işıklar su birikintilerinde yansıyor, bu alın çerçeveler, insanların, aların ayaklarıyla çiyneniyordu. Maklakof'la Klimkof uzun süre konuşmadılar. Kafasının içi bo-

şaimiş, gözleri uzakları tarayan Klimkof arkadaşının kendisini incelediğini hissediyordu!. Bekledi. Neden sonra Maklakof konuştu.

— Alışırsınız. Ama başka mesleğiniz varsa du mayın... Var mı başka bir mesleğiniz?..

— Hayır.

— Çok oldu mu, gizli polise gireli?

— Daha dün...

— Ya, işte bunun için korkuyorsunuz.

— Şimdi nereye gideceğim?

Maklakof başka bir soruyla karşılık verdi.

— Kimseniz var mı?

— Hayır, kimsem kalmadı.

Casus ürperdi, ama sesini çıkarmadı. Gözleri yarı kapalı burnundan soluyor, ince bıyıkları titriyordu.

Okşayıcı, derin çan sesleri çevreye yayılıyor, ama yükselemeyen bir hüzünlü sesler kentin üstünü örten ağır sıkıntılı buluta karışıp, evlerin üstünde sürükleniyordu.

Maklakof:

— Yarın pazar. Gider misin kiliseye? dedi.

— Hayır.

— Neden?

— Bilmem. Boğuluyor insan orada.

— Ben gidiyorum. Sabah dualarını severim. Şarkılar söylenir, camlardan güneş dolar. Benim için bir yortu gibidir.

Bu basit sözler Klimkof'u güçlendirdi. Kendinden söz etmek istedi:

— Şarkı söylemeyi severim, dedi. Çocukken kilisede söylerdim. İnsan şarkı söylerken nerde olduğunu bile bilmez, sanki yaşamıyordur...

Maklakof kesti sözünü:

— Geldik... dedi.

Klimkof istasyonun uzun yapısına baktı, içini çekti. Birdenbire önlerine çıkmış, yollarını kesmişti.

İki polis hemen kalabalık perona gelince durdular, duvara gidip arkalarını dayadılar. Maklakof gözlerini kapadı. Yanlarından geçen jandarmaların mahmuzları şakırdadı. Kara gözlü esmer çok güzel bir kadın, şuh kahkahalarla gülüyordu, Maklakof sözlerinin tek tek üzerine basarak:

— Bu kadına, yanındaki ihtiyara da iyi bakın, dedi. Kadının adı, Sara Luri'dir. Sadousaia sokağında oturur, ebelik yapar. Hem hapse girdi, hem de sürüldü Sibirya'ya. Yanındaki ihtiyar da hapse girip çıkmış bir gazetecidir.

Sonra birdenbire kasketini indirdi, telâşla yürümeye başladı. Uzun bir süre sonra:

— Kürk şapkalı, kara pardesülü adamı görüyor musunuz? dedi. Klimkof, «evet» der gibi başını salladı.

Yazar Mironof. Değişik şehirlerde dört kez hapse girdi. Okudunuz mu kitaplarını?

— Hayır.

— Yazık oldukça ilgi çekici şeyler.

Üç parlak gözlü, boynuzlu koskoca demir yılan, raylarda madenî sesler, iniltiler çıkararak kaydı, durdu. Havayı beyaz bir bulut kapladı, acı acı ıslık çaldı. Bu ıslak, sıcak nefes, Klimkof'un yüzüne çarptı. Gözlerinin önünden işlerine giden bir yığın insan geçti. Kocaman makinenin yanında ufacık kalıyorlardı.

Klimkof ilk kez bu denli yakından görüyordu bu demir yığınını: O anda canlı, duygulu gibi geldi ona.

Bütün bilincini bir noktada toplamıştı, birden içini çok kötü bir duygu kapladı.

Parlak, ateşten gözler kör edici bir ışınla yanıp kafasında Klimkof'un. Büyük kırmızı tekerlekler döndü, çelik kol iri bir bıçak gibi inip kalktı.

Maklakof alçak sesle birşeyler söyledi.

— Ne dediniz diye sordu Klimkof.

— Hiç, dedi casus. Yüzüne kan çıkmıştı. Dudaklarını kemiriyordu. Onun baktığı yöne bakınca yazarı izlediğini anladı.

Açık renk bir pardesü giymişti adam. Başında da fört bir şapka vardı. Yaşlı bir adamın yanı sıra bıyıklarını burarak ağır adımlarla yürüyordu. Yanındaki, yüksek sesle gülüyordu. Yuvarlak sakallı yüzünü kaldırdı:

— Anlıyorsunuz değil mi? Tam yolculuk sırasında birdenbire...

Yazar birini selâmlamak için şapkasını çıkardı. Kısa kesik saçlar, yüksek alın, çıkık elmacık kemikleri, çekik gözler ortaya çıktı. Klimkof hoşlanmadı ondan, bir kabalık sezdi. Kızıl kalın bıyıkları, kavgacı sert bir görünüm veriyordu.

Maklakof:

— Haydi gidelim, dedi. Onlar da birlikte gidecekler galiba. Çok dikkat etmemiz gerek. Yeni gelen bizi oldukça uğraştıracak çaptadır.

Maklakof bir arabaya atladı, adama, göstereceği arabanın peşini bırakmamasını söyledi.

— Evlerine girdim, aramak için.

— Yazarın evine mi? diye sordu Klimkof.

— Evet.

Önlerinde giden arabanın durduğunu görünce:

— Sen devam et arabacı, dedi.

Biraz sonra arabadan indi, adama parasını verdi; sonra Klimkof'a dönerek:

— Siz burada bekleyin, dedi. Islak karanlıkta kayboldu.

Klimkof onun birisiyle konuştuğunu duydu:

— Afedersiniz, Iakovlev'in evi burası mı?

— Hayır, Pertzef'in evi burası, dedi kuru bir ses.

— İakovlev'in evini biliyor musunuz?

— Hayır.

Kenarda duran Klimkof, Maklakof'un ayak seslerini dinlerken «İnsanları izlemek çok kolaymış» diye düşündü.

Hoşnut olmayan bir suratla geri geldi casus:

— Yapacak birşey kalmadı burda .Yarın sabah başka elbise giyip bu evi gözetlersiniz.

Yürümeye başladılar. Maklakof'un sesi Klimkof'un kuiaklarında davul gibi patlıyordu.

— Buraya girip çıkanların yüzlerini, giydiklerini, yürüyüşlerini belleğinize iyice yerleştirin. Birbirine tıpatıp benzeyen iki insan yoktur. İlk bakışta bu ayrılığı bulup çıkarmak, kafaya yerleştirmek gerekir. Bizim mesleğimizde herşeyden önde gelen bellek gücüdür, dedi.

Klimkof'un içinde casus'un kendisini beğenmediği gibi bir duygu uyandı. Üzüldü buna.

— Kolay unutulmayacak çizgileriniz var... Özellikle gözleriniz... Çok kötü bu. Üstünüzdekileri değiştirmeden gezmemelisiniz. Kapı kapı gezen satıcılara o kadar çok benziyorsunuz ki... İçinde birşeyler bulunan bir çanta alın yanınıza. İğne, kurdele, firkete gibi... Hepsini bulurum size... böyle böyle mutfaklara girer, hizmetçilerle arkadaşlık edebilirsiniz.

Sustu. Sakalını çıkarıp kasketini giydi, adımlarını yavaşlattı.

— Genellikle hizmetçiler, efendilerine kötülük etmeye her an hazırdırlar. Çok kolay söz alınabilir ağızlarından. Hele dadı, ahçı, oda hizmetçisi olan kadınlar gevezeliğe bayılırlar. Birden sesini değiştirerek:

— Of, soğuk içime işledi. Haydi bir meyhaneye gidelim.

— Benim param yok ama...

— Ben sizi çağırdıktan sonra ne önemi var?

Garsona emir verir gibi:

— Bize bir kadeh konyakla iki bira getirin. Konyak ister misiniz Bay Klimkof?

— Ben içmem, dedi Klimkof utançla.

— Nasıl isterseniz.

Casus bir süre dikkatle Klimkof'a baktı. Bıyıklarını sıvazladı, sonra da kemikleri çatırdayana kadar gerindi. Konyak kadehini boşaltınca, yavaş yavaş konuşmasını sürdürdü:

— Sessiz olmanız çok iyi... Ne düşünüyorsunuz?... Ha?...

Klimkof başını önüne eğdi:

— Çok şey, dedi. Kendimi...

— Peki, kendiniz için ne düşünüyorsunuz?

Maklakof o kadar tatlı bakıyordu ki Klimkof açıklamaktan çekinmedi:

— Manastıra gitsem belki daha iyi olur, diye düşünüyorum.

— Neden?

— Hiç, yalnız bir düşünce...

— Tanrıya inanır mısınız.

Bir an düşündü Klimkof. Affedilmek ister gibi bir sesle:

— Evet, ama, dedi. Manastırı Tanrı'ya hizmet için değil rahatım için istedim. Ben Tanrı'nın işine yaramam ki...

— İçelim haydi!

Klimkof özenerek bardağını boşalttı. Soğuk, acıydı içkisi. Dudaklarını yalarken titredi, genç adam. Birdenbire:

— Sık sık hücuma uğrar mısınız siz? diye sordu.

Şaşırdı Casus. Aşağılanmış gibi:

— Ben mi? Kimler? dedi.

— Hayır, siz değil. Demek istediğim, genellikle casuslar.

Maklakof gülümsedi:

— Casus denmez, diye düzeltti. Ajan, haberci denir. Evet olağan bir şeydir, ama beni kimse patak-lamadı daha.

Düşünmeye daldı. Omuzları çöktü, sırtı kamburlaştı, renksiz yüzü gölgelendi:

— Zordur bizim meslek. Halk kötü gözle bakar bize. (Gülerek Klimkof'a eğildi.) Beş yıldır yalnız bir tek kişi beni insan yerine koydu. Olay Mironof'un evinde geçti Jandarmalarla birlikte baskına gitmiştik. Üstümde komiser üniforması vardı. Hastaydım da o gün. Zor duruyordum ayakta. Çok terbiyeli karşıladı bizi. Uzun boylu, uzun kollu, keçi sakallı bir adamdı. Bizimle birlikte odadan odaya dolaştı. Kimseye «sen» demedi. İçimizden biriyle çarpıştığında özür bile diledi. Onun bu tutumu, büyüklerimizi de utandırmıştı. Çok ünlü bir kişiydi. Durmadan gazetelerde resmi çıkardı. Yabancı ülkelerde bile tanınan bir adamın evini biz didik didik ediyorduk. Hem de

gece yarısı... Çok güç bir işti. Bir ara bana yaklaştı, tatlı bir sesie, «Siz oturun bari, hastasınız besbelli. Bir sandalye alınız lütfen.» dedi. Altüst oldum bu sözlerle. Teşekkür ettim oturdum. Ama o, «ilâç ister misiniz?» diye sordu gene. Herkes susmuş, bize bakacak kadar bile yürekleri kalmamıştı.

Maklakof güldü, gene başladı anlatmaya:

— Kinin verdi bana. Ağzımın içindeki acıya dayanamıyordum, ama, içimi fırtına kapladı. Kalkarsam düşeceğimi biliyordum. Polis Müdürü yanımıza geldi, beni komiserliğe yolladı. İşimiz de bitmişti artık. Şef, Mironof'a yaklaştı, özür diledi. «Sizi tutuklamak zorundayım» dedi. Yazar gülümsemişti. «Peki! Beni tutuklayın. Herkes elinden geleni yapabilir.» diye karşılık verdi.

Olaydan hoşlanmıştı Klimkof. Etkilemişti onu. Gene içinde o, işe yaramak hoşa gitmek isteği canlanmıştı. Maklakof için, «Ne iyi adam.» diye düşündü. Polis bir kadeh içki daha istedi, ağır ağır içti. Sözcükler kafasının içinde kaynaşıyor, ama anlaşılır bir cümle biçimine giremiyordu. Sonunda büyük bir çabayla, bir soru sordu:

— O da mı düşmanların emrinde çalışıyor?

— Kim?

— Yazar...

— Hangi düşmanların?

Klimkof şaşaladı. Casus ona alaylı alaylı baktı. Ayağa kalktı, masaya bozuk para attı, kasketini alıp kapıya yöneldi. Klimkof şapkasını bile giymeden, ayaklarının ucuna basa basa peşinden gitti. Sokağa çıktıklarında Maklakof:

— Yarın tam dokuzda iş başında olun, dedi. Öğle üzeri birisi sizinle nöbet değiştirmeye gelecek.

Ellerini pardesüsünün ceplerine koyup gözden kayboldu. Klimkof boş kaldırımda yalnız, üzgün kalmıştı. «Allahısmarladık, bile demeden gitti» diye geçirdi içinden. Fenerlerin ışıkları altına geldiğinde adımları yavaşlıyor, karanlık yerleri bilinçsiz, daha hızla geçiyordu. Kendisini çok mutsuz hissetti. Her yandan kırılmış gibiydi. Soğuktu hava. Biranın ağzında kalan acı tadı midesine kadar iniyordu. Düzensiz çarpıyordu yüreği. Kafasında düşünceler yavaş dökülen kar taneleri gibi görünüyordu. «İlk iş günüm de geçti... Çalışanların hepsi de birbirinin aynı. Bir kişi olsun hoşlanacak mı acaba benden?»

★

Klimkof bir gece düşünde amcasının oğlu Jakov'un göğsüne oturduğunu kendisini boğmak istediğini gördü. Hemen uyandı. Piotr'un sesi yan odadan geliyordu:

— Hükümet de, bütün saçmaları da bana vız gelir diyordu.

Tiz gülen bir ses:

— Şişş... Yavaş... Bağırma, dedi.

— Haklıyı haksızı ayıracak zamanım yok. Budala değilim ben. Ben de gencim, yaşamak istemez miyim? Tam dört saattir bir yığın serseriye garsonluk ediyorum. Üstelik bu salak da kalkmış bana otokrasi konferansı veriyor. Zaten ayaklarım ağrıyor, sırtım tutuldu eğilmekten. Bu kadar hoşlanıyorsan otokrasiden, paranın değerini bilme. Ben kafamı yok pahasına satamam hükümete.

Klimkof yarı uykulu, başını cama doğru çevirdi. Sonbahar sabahının uyuşuk aydınlığının derinlikleri-

ne bakınca uykulu gözleri kamaştı. Yorganına sarıldı yeniden uykuya daldı.

Bir kaç saat sonra bir taşın üzerine oturmuş, Pertzef'in evini kolluyordu. Yorulana dek, kaldırımda dolanmış, gözlediği evin büyüklüğüne bakmış camlarını saymış, en küçük ayrıntısına varana dek kafasına yerleştirmeye çalışmıştı. Dinlenmesi uzun süreli olmadı. Evin kapısı açıldı, yazar çıktı dışarı Caddeyi geçip, Klimkof'un yanına geldi. Bu sert anlamlı yüzü, kızıl çatık kaşları görünce, «Dövecek...» diye düşündü, kalkıp kaçmak istedi, ama, korkudan yere çakıldı kaldı. Öfkeli bir ses:

— Ne yapıyorsunuz orada? diye sordu.

— Hiç...

— Defolun buradan.

— Olamaz

— Öyleyse alın bu mektubu, kim sizi yolladıysa buraya ona verin.

— Yapamam.

— Niçin?

İri mavi gözleri emir verir gibiydi. Boyun eğmemek olmayacaktı. Klimkof başını çevirerek kekeledi:

— Hiçbir şey almaya yetkim yok... Konuşmamam bile gerekir sizinle... Gidiyorum, gidiyorum ben...

Öfkeliydi ama, gene de gülümsedi Mirinof:

— Evet, çok iyi olacak gitseniz.

Klimkof kurşunî zarfı aldı, bir süre nereye gideceğini bilemeden yürüdü. Mektubu korkulu birşey gibi olanca dikkatiyle sağ elinde taşıyordu. Uyuşan parmakları sızlıyor, kafasını ezici bir düzünce durmadan kurcalıyordu. «Acaba daha neler gelecek başıma?»

Birden zarfın açık olduğunu anladı. Şaşkınlıkla durdu. Çevresini sıkıca gözden geçirdi, hemen mektubu çıkardı, okudu:

«Alın bu aptalı buradan...»

Mironof.»

Klimkof bir nefes aldı. Rahatlamıştı. «Bu kâğıdı Maklakof'a vermem gerek. Herhalde gene azarlayacak, ya da kırıcı sözler edecektir. Merkeze dönsem mi acaba? Hayır, nasıl olsa başkası gelip benim yerime evi gözetleyecek.»

Artık korkmuyordu. Yalnızca bir iş beceremediği için üzgündü. Bu denli hoşlandığı casusun isteklerini yerine getiremediği için yeriniyordu.

Maklakof, kara giysiler içinde şaşı bir adamla yemek yiyordu. Maklakof tanıştırdı onları:

— Klimkof, Krassavin.

Klimkof mektubu çıkarmak için elini cebine soktu, utanarak söze girdi:

— Ben, dedi, oradayken...

— Sonra anlatırsınız, dedi Maklakof, şimdi oturun da yemeğinizi yiyin.

Yorgun yüzünde gözleri sönük, saçları karmakarışıktı. «Çok içti dün herhalde.» diye düşündü Klimkof.

Şaşı, kesin sözlerle ve alçak bir sesle karşı koyuyordu:

— Haklı değilsiniz, Timofei Vasilieviç, hayır. Sevmek başta gelmek üzere her mesleğini iyi bir yanı vardır.

Maklakof ondan yana baktı, sonra bir dikişte büyük bir bardak votkayı yuvarladı.

— Onlar da insan bizim gibi. Ama önemli değil bu. İsteyen öyle, isteyen böyle konuşur, ben gene bildiğimi okurum. Krassavin Klimkof'un kendisini incelediğini anladı, kemik çerçeveli gözlüğünü taktı. Kedi gibi sessiz ve çevik hareketleri, küçük sivri dişleri, ince düz bir burnu vardı. Konuşurken pembe kulakları oynuyordu. Ekmeğinin içini oyup durmadan toplar yapıyor, tabağının çevresine diziyordu. Başıyla Klimkof'u göstererek sordu:

— Yeni mi başladı, dedi.

— Evet.

— İşler nasıl, delikanlı?

— Dün başladım daha.

— Bizim işimiz açıktır, dostum. Kanunu, sessizliği bozanları yakalamamız için emir verdiler bize Zor ama heyecanlı bir meslektir, tıpkı av gibi.

Maklakof masadan kalktı. Kenara çekildi. Klimkof'u belirli bir hareketle yanına çağırdı,

— Ne var? dedi.

Klimkoz uzattı zarfı, öteki okudu, yavaşça sordu:

— Nerden bu?

Klimkof aptallaştı:

— Kendi verdi bana, dedi. Aşağıy akadar indi.

Ondan sonra başını önüne indirip işiteceklerini beklemeye başladı, ama bir kahkaha patlayınca, kaldırdı başını. Casus, parlayan gözlerle zarfa bakıyordu.

— Hey, Tanrım! Sakın kimseye söz etme bundan, dedi.

Krassavin:

— Bir iş başardınızsa tebrik etmek isterim, dedi.

Maklakof gene masaya geldi,

— Evet, evet, dedi.

— Aferin delikanlı, dedi şaşı.

Maklakof neşeyle ellerini oğuşturuyordu:

— Son haberleri duydunuz mu? Japonlar gene tekmelemişler bizi.

— Bu neşenize katılmıyorum. Herkesin dediği gibi bunda alınacak bir ders olsa bile söz konusu dökülen Rus kanıdır, aslında ordunun yetersiz olduğu da bilinen bir şey.

— Kim sorumlu öyleyse bundan?

— Japonlar. İstedikleri nedir sanki? Her ulus istediği gibi yaşamakta başına buyruktur.

Tartışmaya girdiler. Klimkof, Maklakof'un davranışından o denli sevinçliydi ki, sözlerini dinlemiyor yalnız ona bakmakla yetiniyordu. Yalnız bu nedenle, herkesi kınayan, boru gibi de yakalanma olanağı çok kuvvetli olan Piotr'la oturmaktansa Maklakof'la yaşardı daha iyiydi.

Krassavin sonunda kalktı, gitti. Maklakof gene zarfı çıkarttı, bir kez daha okudu, Klimkof'a döndü gülmeye başladı:

— Bundan kimseye söz etmeyeceğinizi anlıyorsunuz, değil mi? Bunu size kendi verdi demek...

Klimkof, sinirli sinirli gülümsemeye çalıştı;

— Evet kendisi verdi, hem de «Defol!» dedi.

— Ya, bakın işte. Onun yerinde başkası olsaydı, iki tokat atmadan edemezdi.

Sonra cama döndü, yavaş bir sesle:

— Gene söylüyorum size, bir satıcı kılığına girmeniz şart. Bugünlük boşsunuz. Benim için yapacak bir işiniz yok. İsterseniz biraz gezinebilirsiniz. Size

başka çeşit birşeyler bulmaya çalışacağım. Şimdilik hoşçakalın.

Klimkof'a elini uzatıp, teşekkür eder gibi dokundu, sonra gitti.

★

Aradan birkaç hafta geçip gitmişti. Klimkof kendini daha özgür, daha işe yarar gibi hissediyordu. Her sabah sıcak giysilerini arkasına geçirip içi ıvır zıvır dolu çantasını alıyor, çoğunlukla ajanların gittiği kulübe gidiyordu. Orada onu yapabileceği, hiç de güç olmayan işlerle görevlendiriyorlardı. Bir eve gitmesini orada hizmetçilerle anlaşıp ev sahipleriyle ilgili bilgiler getirmesini isterlerdi. Böylece işe çıkar mutfaklardan birine girebilmeyi başarınca küçük armağanlar ya da büyük indirmelerle hizmetçilerin gönüllerini kazanmaya çalışır, şeflerinden öğrendiği gibi ustaca sorular sorar, yeterince bilgi topladıktan sonra da ihtiyar Soloviefden öğrendiği gibi bunlara ayrıntılar eklerdi.

Bir gün ona Soloviefşöyle demişti:

— Bizi ilgilendiren kimselerin alışkanlıkları hemen hemen aynıdır. Tanrı inançları yoktur, kiliseye gitmezler, giyinişleri pek düzgün değildir ama, terbiyelidirler. Çok okurlar. Az içki içerler, kumar oynamazlar, geç yatarlar. Yabancı devletlerden, ayaklanmadan, hepimizin özgürlüğünden söz ederler. Çar'a karşı ayaklanması gereken fakir halktan söz ederler, böylece gerekli özgürlükten yararlanmaya çalışırlar.

Adamın sesi zayıflar, öksürürdü. İçini çekip gene söze başlardı:

— Özgürlük! Kim istemez... Ama oldukça sakıncalıdır. Onu bana verseler, bir canavar kesilirim. Çocuğa bile tam özgürlük verilemez. İnsanları tutan, özgürlük değil, korkudur. Kanuna boyun eğilmesi şarttır. Anarşistler, kanunu hiçe sayıyorlar.

Solovief düşünce yüklü gözlerini kaldırır, bir süre bekler sonra gene başlardı:

— Onların politikasını anlamak zor bizim için. Belki de onlar haklı. Ama bizim için onların bütün tasarıları bir düşten ileri gidemez. Biz Tanrı'nın seçtiği bir imparatorun emrindeyiz. Tanrı katında o sorumludur yaptıklarımızdan. Onun için bütün isteklerini yerine getirmek zorundayız. Anarşistlerin güvenini kazanmak için, «Hayat dar gelirliler için zordur, polisler bize karşı güç kullanıyorlar, eşitlik yok» demek gerekir. Ne kadar akıllı olurlarsa olsunlar, bu oltaya er geç yakalanacaklardır. Uşaklarla konuşurken dikkatli ol. Bazan içlerinde çok akıllı olanlar da vardır. Seni sevmeleri gerekiyorsa istediklerini çok ucuza sat ama sakın şüphelerini uyandırma. Ucuz satışından o kadar çok soruşturmandan kuşkulanabilirler. En iyisi kadınlarla dostluk kurmaktır. Nasıl olsa senin için bir kız arkadaş gerekli. Sana armağanlar verecek, her isteğini yapmaya çalışacak, her zaman seni çağıracaktır. Hınzırların kulakları deliktir. Onları kullanarak insan çok şey başarabilir..

Elleri kıllı, kalın dudaklı, çizgili yuvarlak bir yüzü olan adam erkeklerden çok kadınlarla konuşmaktan hoşlanırdı. O zaman sesi bir fısıltıya dönüşür, ensesi terlemeye başlardı. Durmadan bacaklarını oynatır, kaşsız kirpiksiz gözleri pırıldardı. Koku duyusu keskin olan Klimkof'a yağlı ağırlaşmış et kokuyor gibi gelirdi.

Klimkof komiserlikten «gizli» memurları duymuştu. Onlar herşeyi bilirler, her yanda sabırlı gerçekten dost olan yardımcıları vardı. Bütün çekincesinin sanları bir çırpıda yakalayabilecek güçteydiler, hem bunu yalnızca sınıflarından olmamak için yapmadıklarını da bilirdi. Gizli polisliğe başlarken kimseye acımamaya, kendilerini adadıkları gizemli, korkunç şeyle ilgili hiçbir şey söylememeye yemin ederlerdi.

Bu insanların çok konuştuklarını, hep sert yüzlü olduklarını sanırdı Klimkof. Onların ufak sınıflardakilerle anlayamayacakları bir dilde konuşacakiarını, hepsinde karşısındakinin kafasından geçenleri okuyabilecek bir uyanıklık, bir yetenek var diye düşünürdü.

Ama onları yakından tanıyınca, hiç de hoş özelliklerle donatılmamış olduklarını gördü. Öteki insanlardan ayrılan bir yanları yoktu, belki de çok aşağılıktılar bile. Yanlışlıklarını, yaptıklarını uygunsuz işleri büyük içtenlikle arkadaşlarına anlatırlardı. Birbirleriyle alay ederler ama iş şeflerini çekiştirmeye gelince yek vücut olup çıkarlardı.

Karşılıklı bir bağ yoktu aralarında. İçlerinden biri gecikecek olsa, arkadaşları meraklanırdı. Klimkof'u, Zarubin'i ya da «yeni gelenlerden» başka birini yoklamadan kaçan adamın peşine yollarlardı. Hiç biri paraya önem vermezdi bunların. Kumarda eğlencede son meteliğini de yitirmiş arkadaşlarına yardım ederlerdi. Aralarında şeflerinin başından geçenleri de anlatmaya bayılırlardı.

Bu gençler tanıdıkları kötü kadınların gövdelerini en gizli yerlerine kadar anlatırlardı. Bu da yetmezdi: Cinsel ilişkilerin çeşitli biçimlerini de söz konusu ederlerdi. Çoğu gençti, evlenmemişlerdi daha,

Kadını uyuşturucu bir ilâç ya da içki gibi görürlerdi. İşin doğrusu da buydu, şu lanet işlerini unuttururdu kadınlar onlara. Ceplerinde açık-saçık resimler taşırlardı. Zaman zaman resimleri ortaya çıkarıp, büyük bir tutkuyla, heyecanla bakarlardı. Sonra da iğrenç düşüncelerini söylerlerdi.

Klimkof bu işlere bazan iğrenmeyle karışan, başını döndüren bir merak duyardı. İş arkadaşlarından birkaçının kötü alışkanlıkları olduğunu bilirdi. Çoğu da belsoğukluğuna yakalanmıştı. Gene de tümü daha çabuk sarhoş olabiimek için biralarına votka ya da konyak karıştırırlardı.

Bu gençlerden pek azı, candan iş görürdü. Yaptıklarıyla övünenler ise pek çoktu. Tümünün ortak yanı ise yüzlerinde okunan usanç, can sıkıntısı izleriydi.

Öyle ki Şaşa ikide bir savurduğu o ateşli nutuklarında ortaya koyduğu kini kurbanlarına karşı göstermiyordu. Klimkof'a göre Melnikof bir taneydi. İri yarı, kıllık ,gürül gürül sesi olan bir adamdı. Yürürken hep boynunu ileri uzatırdı. Kara gözlerinde bir şeylerin, en olmayacak şeylerin olmasını bekleyen bir bakış vardı. Çok az konuşurdu. Ama Klimkof'a göre sürekli olarak korkunç şeyler düşünürdü. Krassavin buz gibi bir adamdı. Hiç açık vermezdi. Solovief ise ününü yaşıyla değil de kavga, kadın, kan üzerine yaptığı konuşmalarla sağlamıştı.

Gençler arasında en çok işe yarar görünme çabasında olan Zarubin'di. Arkadaşlarına peşpeşe sorular sorardı. İhtilâlci yaradılışta olanları kaşlarını çatıp dinler, sürekli olarak onların konuşmalarını defterine geçirirdi. Şeflerinin gözüne girmek için yapamayacağı şey yoktu. Her çıkan fırsatı değerlendirir-

di. Bütün bu çabalara karşın kimse de onu sevmezdi. Defteriyle çevresinde bir güvensizlik yaratırdı.

Polislerin çoğu, ihtilâlcilerden söz ederlerken umursamaz bir hal takınırlardı. Sanki bunlar anlaşılamaz, ya da iç sıkan birer varlıktı. Bu varlıklarla alay ederlerdi, gülünç bulurlardı. Zaman zaman yakınırlar, baş kaldıran çocuklar gibi ceza görmelerini isterlerdi.

Bu görüşler Klimkof'a da etki yapmıştı. İhtilâlciler ne istediklerini bilmeyen, ortalığı karıştırmak, toplumun huzurunu kaçırmaktan başka işe yaramayan zırdeli takımıydı oğlana göre. Sonunda bu düşünceye sahip olmuştu.

Günün birinde Piotr ile konuşmaya karar verdi.

— Siz, ihtilâlcilerin Almanlara satıldığını söylüyorsunuz, başkaları başka şeyler söylüyorlar...

— Ne diyormuş başkaları?

— Uyuşuk beyinli alçaklarmış bunlar...

— Saçmalama... hem seni ilgilendirmez... Sen, sana buyrulanı yap, gerisine karışma!...

Kimse isteyerek işine gitmiyordu. İşten konuşmaya kalktıklarında da ilgisizce konuşurlardı. Küçük bir memurun şöyle konuştuğu duyulurdu sık sık:

— Ben hiçbir şey anlayamıyorum arkadaşım..

— Sen de mi?

— Neye konuşmadığımı sanıyorsun?..

Klimkof elinden geldiğince Saşa'dan uzak durmaya çalışıyordu. Saşa her dakika kızgındı. Homurdanıyordu. Hasta yüzünden sıkıntı, gövdesinden ilâç kokuları yayılırdı çevresine. Bütün bunlar da Klimkof'u iğrendirirdi.

Zaman zaman Saşa üstlerine de küfrederdi:

— Alçaklar! Milyonlar vuruyorlar da bizlere üç beş kapiği çok görüyorlar. Ama kadınlarla ya da o yüksek yerlerde çalışan ilerigelen kişilerle delicesine para harcamaktan geri kalmıyorlar.

Korkunç tasarıları vardı tehlikeli kişileri yok etmek için. Bunları anlatırken ayağıyla yere vurur, kuru parmaklarını boşlukta sallar, titreyen ellerini öne doğru uzatırdı. Konuşurken yüzü de sararırdı. Kan çanağına dönmüş gözleri koyulaşır, ağzından salyalar akıtırdı. Gerçekten iğrenç bir görünüşü vardı.

Herkes sakınırdı ondan. Ne var ki, korktukları için ondan iğrendiklerini, hastalığından sakındıklarını gizlemeye çalışırlardı. Ancak bir tek Maklakof vardı, ondan iğrendiğini, elini bile sıkmak istemediğini belli edebilen. Gerçekten elini bile sıkmazdı.

Saşa da bütün arkadaşlarıyla alay edip, onlara budalalar derken Maklakof'la konuşurken davranışlarını değiştirirdi. Onunla konuşmayı yeğ tutardı. Üstelik arkasından da konuşmazdı. Saygısı vardı.

Maklakof gene bir gün elini sıkmadan gidince Saşa:

— Bu beyefendi benden iğreniyorlar, diye söylendi. Ama... Tanrı cezasını versin... haklı adam benden iğrenmekte. Onun öyle dedeleri var ki; adamlar büyük, havadar odalarda yaşamış, temiz urbalar giymiş, iyi yemekler yemiş. Bense köylünün biriyim. Pislikte doğdum. pislikte büyüdüm. Pireler beni ısırdı, ben de kara ekmeği. Eh onun damarlarında akan kan benimkinden temizdir, iyidir. Kafası da iyi.

Bir süre sustu. Konuşmaya başladığında sesinde alaydan eser yoktu. Alçak bir sesle:

— Kafasız herifler... bir de tutup kişilerin eşit olduğunu söylerler, hepimiz birmişiz... Bu başkaldı-

rıcılar beceriksiz birer alçak. Ellerinden hiçbir şey gelmediği için bu propagandayı sürdürüyorlar. «Sen de benim gibi bir insansın. Bunun için yaşantını öyle bir biçimde düzenle ki ben de daha iyi yaşayayım.» işte ünlü eşitliğin kuramı da bu...

Ateşli konuşmalarına arkadaşları katılmazdı. Hiç karşılık vermeden yalnızca dinlerlerdi. Bir tek Melnikof kara saçlı başını sallayıp, aksi sesiyle onu doğruiardı:

— Hakkın var. Tümü düzenbaz bunların.

Melnikof ameleleri izlemekle görevlendirilmişti, kızgınlıkla kıllı yumruklarını sallardı onlardan söz ederken...

Saşa:

— Bu başkaldıranları öldürmek gerekir, köylüler at hırsızlarını nasıl öldürüyor?..

Çaçin söze karıştı. Adam bilardo oynamakta ustaydı:

— Öldürmek... biraz abartılmış bir davranış bence. Ama bir an geliyor seve seve bazılarını tokatlayabilir. Belki duymuşsunuzdur, geçen haftaydı, başımdan çirkin bir olay geçti. Kanonef meyhanesindeydim. Tanımadığım bir adamla oyun oynuyordum. Ama, adamın yüzü de hiç yabancı gelmiyordu. Ben kazançtaydım. Birden adam yerinden fırladı: «Tanıdım, tanıdım sizi» diye haykırdı. «Gizli polissiniz... Üniversitedeyken dört ay içeri girmemi sağlamıştınız. Siz bir alçaksınız.» Önce korktum ne yalan söyleyim ama, hemen toparlandım, «İçeri girmenizi ben sağlamadım, sizin tutumunuz neden oldu» dedim. «Bu da beni ilgilendirmez. Üstelik de bir yıla yakın bir süre gece gündüz iyi hava, kötü hava demeden sizi izlemek zorunda kaldım. Bir keresinde de soğuk

almışım, tam on beş gün hastanede yattım. Bir de kalkmış bana ağır sözler söylüyorsunuz.»

Son derece hareketli, sevimli bir adam olan Akim Grotokof söze karışırdı:

— Ben de tanırım bu tipleri... Gençken her şeyi altüst etmek isterler. Ne var ki yaşlandıkça durulup, otururlar. Karılarının sözlerini dinlerler... Bazıları ekmek parası için bizim işimize girmeye bile rıza gösterir... Bu yaşama yasasıdır...

Sık sık şöyle konuştukları duyulurdu:

— Dün üç kişi daha yakalamışlar.

Bu sözleri eden Vekof uysal, kendi halinde bir adamdı ama, göze batacak kadar yenilikleri izleyici giyiminde.

Arkadaşları sorardı:

— Gene ne haberler var bakalım?

Büyük bir umursamazlık içinde sorulan bu sorular Vekof'u durduramazdı. Ne yapıp yapıp fazla bilgi vermek isterdi. Gözlerinde bir ışık yanar, kuşkulu bir sesle:

— İhtilâlci baylar Nikitsky sokağında gene bir şeyler yapacaklar galiba. Pek kaynaşıyorlar orada... çevresine kuşkulu, kuşkulu bakardı

— Attın gene! Oradaki tüm kapıcılar bizim adamımız...

— Çok iyi iş görürler.

— Evet, evet...

Vekof hemen atılırdı:

— İyi ama, onları kandırabilirler... diye sokuştururdu.

— Herkes, sen de, o da kandırılabilir. Bütün iş paraya dayanır.

— Dün akşam Sekaçef yedi yüz ruble kazanmış, duydunuz mu?..

— Hile yaparsa... sen de yap, kazanırsın.

Vekof artık sözlerini üstelemekten vaz geçerdi. Ceketini çekiştirir, kıravatını düzeltirdi. Sonra da

Başka bir gün gene bir haber atardı ortalığa:

— Yeni bir beyanname yayımlamışlar...

— Her gün yenisi yayımlanıyor. Hangisi en son, hangisi önce şaşırdık artık...

— Bu kez yayımladıkları çok kötü çatıyormuş...

— Okudun mu?

— Ben okumadım ama, Filip Filipoviç okumuş, o söyledi. Adam ateş püskürüyor.

Grokotof bir düşünür gibi:

— Şefler hep ateş püsküdür. İşin aslı budur, derdi.

— Sen öyle san. Yutar gibi okuyor adamlar.

— Okusunlar ne yazar? Ben de okudum... Ne değişiklik var bende?... Saçlarım gene eskisi gibi kıpkırmızı işte... Korkacaksanız bombalardan korkun, beyannamelerden değil...

— Çok doğru söyledin.

— Beyannameler patlamaz ki...

Söz bombaya gelince hepsi birden konuyu değiştirmeye uğraşırdı. Kimse hoşlanmazdı bombalardan.

Melnikof iş arkadaşlarından daha çok savaşla ilgilenirdi. Maklakof sık sık sorular sorardı. Çünkü Maklakof ilgiyle, dikkatle gazeteleri izlerdi.

— Hâlâ yeniliyor muyuz?

— Evet.

— Neden yeniliriz?... Askerimiz mi azdır ne?...

Maklakof'un karşılığı kısa, kuru olurdu:

— Aklımız az, aklımız...

— İşçiler de memnun değil... yenilmemizi anlayamıyorlar. Dediklerine göre generallerimiz düşmanlardan para alıyorlarmış.

Krassavin burda söze karışırdı:

— Ama bu çok doğru... Hiçbiri gerçek Rus değil ki. Bizim kanımız dökülmüş onlara ne?...

Solovief tuhaf bir gülümseme ile:

— Çok ucuzdur kan... derdi.

Konuşmalar bu kadarla kalırdı. Genellikle sevaştan, tehlikeli bir söz söylemekten korkarlardı. Sanki birbirlerinden çekiniyorlardı. Bozguna uğrandığında her günkünden çok içer, birbirlerine ağır ağır sözler söylerlerdi. Böyle zamanlarda Klimkof kaçıp, odasına gizlenirdi. Onların kavgalaşmalarını görmek istemez, iş arkadaşlarının yaşantılarını düşünürdü odasında. Çok kalabalıktılar. Gün geçtikçe de sayıları artıyordu. Klimkof hepsini kimsesiz, üzgün, kara bahtlı kimseler gibi görürdü. İçinde onlara karşı bir kin duyuyordu. Gene de aralarında bulunup, dinlemek hoşuna giderdi. Hele Saşa ordaysa durmalıydınız küfürleri.

— Sersemler, tümünüz kendini bir şey sanıyor ama, bir şeyden çaktığınız da yok. Daha işinizin ne olduğunu bile kavramamışsınız...

Onun sözlerine karşılık kimisi tuhaf tuhaf gülümserdi!... Kimisi susar, kimisi yüzünü asar, az yürek sahipleri de konuşurlardı:

— Ne kadar para veriyorlar ki daha çoğunu isteyecek yüzleri olsun.

Saşa bu karşılıklara çok kızardı.

— Tümünüzü asmalı, derdi.

Saşa'yı kimse sevmiyordu. Klimkof da bundan yüreklenip, her geçen gün ona daha çok kin besliyordu.

Aslında polislerin hiç de imrenilecek bir yaşantıları yoktu. Sürekli dayak, ölüm korkusu içinde yaşıyordu bu adamlar. Bir çokları kaçırmıştı. Elizar bile birçok arkadaşı gibi akıl hastanesinde yatıp çıkmıştı.

Bir gün Piotr geldi, bir akşam önce başına gelenleri anlatmaya başladı:

— Dün akşam kulüpte oyun oynuyordum. Birden enseme iğneler batmış gibi oldu. Arkama döndüm: Köşede durmuş bir adam, baştan aşağı beni süzüyor. Hadi o bakışlar altında oyunu sürdürebilirsen sürdür. Yerimden kalktım, arka merdivenlerden inip, fırladım sokağa. Ama birisi bacaklarımdan tutuyormuş gibi geldi. Atladım bir arabaya. Bir de baktım, adam atların önünden karşı kaldırıma geçiyor. Çok heyecanlanmıştım, düşünmeden bağırdım. Adam durdu. Arabadan atladım başladım kaçmaya. Bu kez de araba düşmüştü peşime. Deliler gibi koştum da koştum. Belki de arabanın önünden geçen adam bana bakan değildi ama, bilmiyorum, kaçtım işte...

Grotokof o sakin gülümsemesiyle:

— Olağan şeyler bunlar, dedi. Benim başıma daha kötüsü geldi. Korkunç duygular içinde ben de kaçmıştım. Hem de ne kaçış. Sonunda bir avluya sığınmıştım. Oradan da bir dama tırmandım, bir bacanın arkasında tan ışıyana kadar bekledim. Kişi kişiden sakınmalıdır. Bu doğa yasasıdır.

Bu konuşmaların geçmesinden birkaç gün sonra Krassavin geldi. Ter içindeydi. Bet beniz atmıştı. İki eliyle başını kavradı:

— Peşimde adamlar var, dedi.

— Kimler?

— Bilmiyorum... ama peşimdeler. Sokakta... hep arkamda adam var.

Soloviеf onu yatıştırmaya çalıştı:

— Sokaklar birbirinin peşinden yürüyen adamlarla dolu.

— Evet ama bunlar beni izlemek için peşimden yürüyorlar.

Klimkof dikkat etti, bu olaydan sonra Krassavin iki hafta boyunca ortada gözükmedi.

Klimkof'un polislerle arası iyiydi. Doğrusu ona iyi davranırlardı. Alayları bile tatlıydı. Üstelik korkusunu da yatıştırmaya çalışırlardı:

— Alışırsın... geçer... korkma.

Klimkof'un anlayamadığı bir şey vardı. Bu polisler işlerini ne zaman yaparlardı. Çünkü kendi gibi acemileri, utangaçları işe gönderiyorlar, polisler de meyhaneden vakit öldürüyor sanıyordu. Bildiği bazı polisler vardı ki onlar başkaydı. Gözüpek, tuttuğunu koparan bu adamlar ihtilâlciler arasında yaşardı. Onlara« kışkırtıcılar» denirdi. İşleri yöneten aynı zamanda en çok çalışanlar da bu adamlardı. Şefleri bile severdi. Yalnız adi polisler pek hoşlanmazlardı. «Kendilerini beğenmişler» diye adlandırılıp, nefret ederler üstelik de kıskanırlardı.

Grotokof bir gün Klimkof'u yanına çağırdı, bir adam gösterdi:

— Bakın, bakın Klimkof, yüksek dereceli memurlardan biri. Ne güzel adam değil mi? Ha?...

Gerçekten onlara doğru gelen iri yarı adamın omuzlarına dökülmüş sarı saçları, gür bıyıkları var-

di. Soylu yüz hatlarını zengin, rahat yaşayan bir kentlininkine benzeyen kılığı tamamlıyordu.

Grotokof hızını alamamış, hâlâ anlatıyordu adamı:

— Bizim muhafız alayımızın şefidir. Tam on iki ihtilâlciyi ele verdi. Onlarla birlik olmuş, bir nazırı havaya uçurmak için bomba hazırlamış, patlayıcı madde yapmasını öğretmiş... Hah, hah sonra da hepsini yakalatmış. Nasıl? İyi iş değil mi?...

Klimkof adama bakakalmıştı. Tıpkı kendi tanıdığı polislere benziyordu, onlar gibi sakin bir hali vardı.

— Evet, iyi iş...

Grotokof:

— Gerçek polisler tıpkı bunun gibidir. Çarın en yakın adamlarından biri bile olabilirler. Doğrusu yaraşırlar yerlerine. Bize gelince, neyiz ki biz? Sıfırı tüketmiş bir efendinin aç uşakları.

Klimkof özentiyle bu eşi bulunmaz casusa baktı. İçini çekti.

Tatlı bir bakış ya da arkadaşça edilmiş bir söze karşılık herkesin işine koşardı. Bütün gün boyunca kentin bir ucundan öteki uvuna koşar dururdu. Arar, tarar, soruşturmalar yapar, gördüklerini tekrarlardı. Şeflerini memnun etmeye çalışırdı. Bunda başarılı olunca gerçekten sevinir, kendi gözünde yükselirdi. Aslında çok da çalışırdı. Öyle ki düşünecek vakti kalmazdı akşamları. Klimkof'un gözünde Maklakof'tan değerlisi yoktu. Ciddi, kendi halinde olan bu adam yeryüzünün en iyi, en dürüst insanıydı çocuğa göre. Genç polisin en son derece sevimli, düşünceli davranışları vardı. Ona durmadan sorular sorar, onu konuşturmak isterdi...

Bazan:

— Timofei Vasilieviç, ihtilâlcileri izleyenler ayda kaç lira alırlar? diye sorardı Evsei.

Buna karşılık Maklakof gözleri bulanmış, alçak, hoşnutsuzluk dolu bir sesle:

— Git de onlara sor, derdi.

★

Günler tekdüze ama, çabuk geçiyordu. Olaylar oluyordu ama alışılagelmiş olaylardı bunlar da. Klimkof bazan ömrünün bu olaylarla dolup, biteceğini sanırdı. Bu sanrı yüreğini sıkar, öldürücü bir acıyla doldururdu. Gövdesi de hareket etmek istemezdi. Manen, maddeten bomboş duyardı kendini. Sanki dipsiz bir uçuruma iterlerdi onu.

Ne var ki, tekdüze günler kış ortasında birden bozuldu. Genel bir kargaşalık, bir sarsıntı ortalığı karıştırıverdi.. Halk birbirine giriyordu.

Ellerini kollarını sallayarak merakla, korkuyla konuşuyorlar, ateşli ateşli söz kavgaları ediyorlardı. Herkes karşısındakine bir şeyler soruyor, aldığı karşılıkları beyenmiyordu. Oldukları yerde tepiniyorlardı. Sanki büyük bir güç tepelerine bir darbe indirmiş, adamlar kör olmuşlardı. Ne yapacaklarını bilemiyorlardı.

Klimkof bir akşam gizli polis örgütüne rapor vermeye geldi. İşte o akşam halktaki bu değişikliği fark etti. Ancak her şey tuhaf, anlaşılmaz gibi görünüyordu. Her gün gördüğü yüzler bile değişmişti sanki. Kimse eski yüzüne benzemiyordu. Durumdan memnun aynı zamanda şaşkınlardı. Anlaşılamaz davranışları vardı: Ya çok yavaş konuşuyorlar ya da öf-

keyle pesperdeden bağırışıyorlardı. Bir amaçları yoktu odadan odaya koşarlarken. Herkes herkesin söylediklerine kulak kabartıyordu. Söze karışmadan önce kuşku, endişe dolu bakışlarla çevrelerine bakıyor, gözlerini kırpıyor; içlerini çekip, başlarını sallıyorlar sonra hep birden başlıyorlardı tartışmaya...

Bir korku kasırgası esmiş, odadakileri saman çöpü gibi önüne katmış, ordan oraya savurmuştu. Klimkof pek eğlenmişti bu görüntüyle. Bir köşede çivilenmişçesine durmuş, boş bakışlarla bu heyecanlı, şaşkın toplumu gözlüyor, dinliyordu.

Melnikof o kalın boynunu uzata uzata önüne çıkanı omuzundan yakalayıp, gür sesiyle soruyordu:

— Bunu halkın yaptığına neden inanıyorsunuz?

— Çok kalabalıklarmış. İki yüz bin kişi kadarlarmış...

— Ne önemi var? Halk dediğin, alışkanlıklarından ayrılmadan yaşamalıdır.

— Ölülerin sayısı yüzü aşmış, yaralıların sayısıysa bilinemiyor. Çok ölü var, çok...

Birden nerden geldiği belli olmayan, çınlayıcı, tatsız bir ses yükseldi, Saşa'nın sesi:

— Önce papazı yakalamak gerekiyordu, budalalar, diyordu.

Krassavin endişeliydi. Çevresini süzerken, audaklarını ısırıyordu. Alçak gönüllü Vekof, Klimkof'un yanına yanaştı, yeleğinin düğmeleri ile oynuyordu konuşurken:

— Bu duruma getirdiler... Tanrım... Ne öldürücü iş... Ne diyorsunuz siz buna?

— Ne oluyor ki?

Klimkof çok alçak bir sesle sormuştu.

Vekof karşılık vermeden kuşkuyla çevresine bakındı, Klimkof'un koluna girdi, fısıltıyla:

— Petersburg'da halk bu sabah bir gösteri yürüyüşü yapmış ...Papazlar da katılmış onlara... hem de ellerinde bayraklarla... Çarın yanına çıkmak istiyorlarmış... Tabiî izin vermemişler ...Asker gelmiş, silâh kullanmış... Halkı öldürmeye girişmişler ...(*)

Gözlerini kapadı bir ân, söylenenlerin anlamını kavramaya çalıştı Klimkof. Halkı büyük kitleler halinde sokakta yürürken gözlerinin önüne getirmeye çalıştı. İyi ama diyordu, asker niçin silâh kullandı. İnanamıyordu böylesine bir kırıma.

Yavaş yavaş odadakilerin heyecanı ona da bulaştı, içini anlatılamaz bir endişe kapladı. Bir yüreklilik gösterip ordakilerin arasına karışmak, konuşmalara katılmak istedi, yapamadı. Büzülüp kaldı, olduğu yerde.

Önünden sürü sürü insanlar geçiyordu. Besbelli gizlenecek, düşüncelerini toplayacak bir yer arıyorlardı. Klimkof öyle bakıyordu arkalarından.

Maklakof girdi içeri o sırada. Elleri cebinde kapının önünde durdu. İçeriye baktı. Melnikof yaklaştı yanına:

— Savaş yüzünden miymiş? diye sordu.

— Ne bileyim ben?

— İyi ama neden? Gerçekten halk yaptıysa bunu... Belki de bir yanlışlık olmuştur... Biliyor musun ne istiyorlarmış?

(*) 5 Ocak 1905 kırımı. Başlarında Papaz Gapone olduğu halde yüz binden çok işçi, dilekçe vermek için çarın yanına çıkmak istemiş, kışlık saraya gitmişlerdi. Ancak askere «silah kullan» buyruğu verilince, yürüyüşçülerden birçoğu ölmüş ya da yaralanmıştı. (Ç.N.)

— MEŞRUTİYET!...

— Sanmam...

— Canın nasıl isterse.

Melnikof uzaklaşırken bir yandan da homurdanıyordu:

— Kimse ne bir şey biliyor ne bir şey anlıyor? Yalnızca görültü ve heyecan var ortalıkta.

Maklakof birden:

— Bugün rapor falan istemez, dedi.

O sırada kan-ter içinde Soloviеf geldi, Maklakof'a gitti doğruca:

— Bizi de Petersburg'a yollayacaklar mı? diye sordu.

— Böyle bir şey duymadım...

— Ama, bir söylenti dolaşıyor. Ne kötü bir olay, değil mi? Bir isyan bu... gerçek bir isyan.

— Ne olduğunu yarın öğreniriz.

— Çok da kan dökülmüş.

Maklakof geldiğinden beri çökmüş gibiydi. Ürkek bakışlar atıyordu çevresine, bıyıkları bile sarkmıştı.

Klimkof birden koşarak kendisine doğru gelen Zarubin'i gördü. Zarubin fısıltıyla konuşmaya başlamıştı:

— Dinle de bak... parlak bir iş buldum, şöyle çekilelim de anlatayım.

Klimkof ağzını bile açmadı, ancak bir iki adım attı. Durdu, sordu:

— Nereye götürüyorsun beni?

— Meyhaneye... Margorit adında bir kız var orda. Benim de arkadaşım oldu. Şimdi... onun da bir arkadaşı varmış, terziymiş. Akşamları terzinin evine yüksek okul öğrencileri gelip, yasaklanmış kitapları

okuyorlarmış. Gidip onları yakalamak istiyorum. Hadi...

— Gelemem.

— Budala!

★

Klimkof ola gelenleri anlayamıyordu. Bunu engeileyen de yüreğiydi. Bin çeşit tuhaflıklar, heyecanlarla dolup taşıyordu. Kimseye görünmeden ordan ayrıldı. İçinde korkunç önseziler vardı, paramparça ediyorlardı onu sanki. Yüzünün kendini ele vereceğinden korktu. Gölgelere sığınarak yürüdü, evine varana dek. O gün gördüklerini belleğinden canlandırmaya çalıştı. Hep korkulu yüzler, heyecanlı sesler, kesik kesik tartışmalar, ölüm, kan, yüzlerce ölünün çöp gibi kaldırılıp atıldığı koca mezarlar için yapılan konuşmalar geldi aklına.

Eve girince doğru pencerenin önüne geçti, oturd. Dışarıya, ölü bir ışık veren sokak fenerine, zaman zaman oradan geçen insanlara bakmaya koyuldu. Beyninde de bir ışık vardlı. Ama, ölgün, ürkek. Küçücük ışığın aydınlattığı yalnızca boğucu, karanlık binbir düşünceydi. Körler gibi, çöplükteki sinekler gibi birbirine çarpıyor, işitip karışıyordu fikirleri. Sonra da ortadan kayboluveriyorlardı, hem de iz bırakmadan. Onlar gittikten sonra ruhu yapayalnız kalıyordu. Tıpkı yalnız ve özgün ayın zavallı ışığı ile aydınlatığı çöl gibi tekbaşına, bomboş.

Günler peşpeşe, kâbus dolu geçti. Herkes o korkunç kırımdan konuşuyordu. Klimkof'da çevresinde bir takım canavarlar görüyordu. Yeryüzüne nerden geldikleri belli olmayan, içtikleri kan yüzünden davul

gibi şişmiş, kara renkli, gözsüz canavarlar. Açık ağızlarından iğrenç, boğucu kokular saçıyorlardı sanki. Zavallı insanlar kaçışıyor, düşüyor, kalkıyor, gözyaşları kanlarına karışarak ağlayıp, yalvarıyorlardı. Ama kör canavar dinler mi? Genç, yaşlı, kadın. erkek, tümünü önüne katmış, eziyor, yakıp, yıkıyordu. Bu ●cak söndürücü, yok edici canavarı ortaya süren hayatın efendisi'ydi. Efendinin adı da Korku'ydu. Kara-kızıl bulutlara benzer rengi, çağlayan bir ırmağın gücü vardı onda.

Kırım başkentte yapılmıştı. Ne var ki, korku her yerde duyuluyordu. Bu olayı anlayabilen, açıklayabilen kimse çıkmıyordu. Korkunç bir gizdi bu.

Polisler de bekliyordu. Kararlaştırdıkları yerlerde sabahtan akşama dek gazete okuyarak, meyhanelerde içerek, işlerinde tartışarak bekliyorlardı. Sabırsızlıkla geleceklerini bekliyorlardı.

Melnikof:

— İçinizden biri şu olayın doğrusunu anlatabilir mi? diye sordu.

Aradan birkaç gün geçmişti, tüm polisler iş yerlerinde toplamışlardı ki Saşa konuşmaya başladı:

— İşte gerçek, dedi. Tüm söylenenler Japon'ların uydurması. İşin doğrusu, Papaz Gapone'ye halk arasında isyan çıkartsın diye on sekiz milyon saymışlar... saraya yürüyenlerin tümünü de sarhoş etmişler. Onlar da birkaç meyhaneyi soymaktan başka bir şey yapamamışlar. İşte gerçek bu. Japon kışkırtması.

Sözlerine karşı çıkacak biri var mı diye çevresindeki arkadaşlarına bir göz attı. Sonra sözlerini sürdürdü:

— Aptallar çarın kendilerini sevdiğini, koşup onları kucaklayacağını sanıyorlar... Tam bu sırada da onu öldüreceklerdi ama... Açık değil mi söylediklerim ?

Zarubin söylenenleri yazarken:

— Evet, diye bağırdı.

Saşa sert bir sesle:

— Sen sus budala... ukalâ. Sana bir şey soran oldu mu? Melkinof duydun mu söylediklerimi?

Melnikof başını elleri arasına almış, oturduğu yerde sallanıyordu. Ellerini çekmeden, boğuk bir sesle:

— Düzenbazlık, dedi.

— Düpedüz düzenbazlık, diye Saşa onayladı sözlerini Melnikof'un. Sonra çok düzgün kelimelerle konuşmasını sürdürdü. Arada bir parmaklarının ucunu inceliyor, alnına dokunuyor ya da dizlerine sürtüyordu. Klimkof onun söylediği sözlerden bile iğrenç bir kokunun çıkarak yayıldığını sandı. Dinlerken kaşlarını çatmıştı. Her söyleneni anlamıştı. Ne var ki, bu parlak sözler, palavralar, o kara yortunun kara izlerini belleğinden silemeyecekti. Herkes susmuştu. Birbirine bakıp başlarını sallıyorlardı arada bir. Saşa'nın sözleri kimseyi etkilememişti.

Birden Melnikof konuştu:

— İyi ama... iyi ama, halkın başkasının elinde oyuncak olduğunu biliyorlardı da niye üzerlerine ateş ettirdiler?

Saşa:

— Sersem herif, dedi. Sana karının âşığı olduğumu söyleseler, sen de bıçağınla beni korkutsan, ne yapmamı beklerdin acaba? Suçsuz olsam bile

kendimi savunmak için seni öldürmek zorunda kalırdım, değil mi?

Saşa sözlerini bitirmişti ki Melnikof yerinden bir ok gibi fırladı:

— Yeter köpek, yeter uluduğun diye haykırdı.

Saşa sırıttı, elini cebine atıp, bir adım geriledi. Diğerleri, o kadar kalabalık oldukları halde yerlerinden kıpırdamadılar. Gözleriyle Saşa'nın buyruk vermesini bekliyorlardı. Melnikof'sa başından kasketini çıkarıp havaya savurdu, sonra yavaş adımlarla kapıya doğru yürüdü.

— Tabancanla beni korkutamazsın, diye bağırdı. Kapıyı arkasından büyük bir gürültüyle çarptı. Vekof yerinden kalkıp, açık kalmış kapıyı dikkatle kapadı, yerine otururken de:

— Tehlikeli adam, diye homurdandı.

Şaşa cebinden çıkardığı tabancasını yoklayarak:

— Bu nedenle hepiniz işinizin başında olacaksınız, anlaşıldı mı? Şunu da bilin, işimiz eskisinden daha çok olacak. Bazılarımızın Petersburg'a gitmesi gerekebilir. Gözlerinizi, kulaklarınızı her zamankinden çok açmalısınız. Yüzde yüz bu olaydan sonra halk konuşacak da konuşacak... âsiler de daha hür davranacaklar sanırım.

Grotokof, içini çekti:

— Anlaşıldı, dedi. Japonların bu kadar para döktüklerine göre... Her şey anlaşılıyor demektir...

Saşa:

— Artık olayların içyüzünü öğrendiniz. Görüyorsunuz ki budalalara vereceğimiz karşılık son derece açık-seçik. Eğer, bu konuda tartışacak biri çıkarsa hemen ensesinden tutup, içeri tıkın... Böylele-

rine dert anlatmasını biliriz biz... Hey Vekof bana bir soda getir...

Zarubin yerinden fırlayıp, zili çaldı.

Klimkof Saşa'nın sözlerine, davranışlarına, bakışlarına, gülümsemelerine alışmıştı ama... şimdi hepsi ona koca bir ateşin üzerine damlayan bir iki yağmur damlası kadar gereksiz, budalaca göründü. Edilen sözler korkusunu azaltacağına artmıştı.

Nedenini anlamadan o günden sonra çevresindeki insanlara bambaşka bir gözle bakmaya başladı. Binlerce, on binlerce kişinin biraraya gelip, Çar gibi güçlü, varlıklı birinin korunduğunu istemelerini haklı görenler vardı. Ama, bunlara yaylım ateşiyle karşılık verenleri de haklı görenler çıkıyordu. Aklına Boru'nun sözleri geldi... «Halk yoksul... Çar varlıklı...» Hepsinde korku kanat germişti. Bazılarında yoksulluk içinde boğulmak, bazılarında ellerinde olanları yitirmek korkusu... Bir yandan da şaşkınlığa düşüyordu: Halk umutsuzluk içersinde öyle ataklar yapıyordu ki, içi şimdiye de tanımadığı duygularla doluyordu.

Olaylardan önce sokakta yürüyenlere çarpmamak, onlara değmemek için kaldırımlardan iner, duvar diplerinden yürürdü. Şimdiyse utancını hafifletmek için bir çeşit saygıyla bakıyordu yüzlere. Bayağı kişilerin yüzleri değişmiş, önem kazanmıştı. Değişik bir anlamları vardı artık. Onlarla içten, yürekten konuşuyordu; adımları bile çabuklaşmış, yere kendinden emin basıyordu.

Klimkof'un pek sık gittiği bir ev vardı. Bir doktorla bir gazetecinin oturduğu bu evi gözetlemek zorundaydı. Evde Maşa adında bir de dadı vardı. Ufak tefek, mavi gözleri neşeyle parlayan tombul bir ka-

dındı. Çok konuşurdu. Ama kelimeleri şarkı söylüyormuşçasına uzata uzata söylerdi. Ya beyaz ya mavi renkte elbiseler giyerdi. Boynuna da bir dizi iri inci takardı. Klimkof'u çeken yanı güzel göğüsleriyle, canlı davranışlarıydı.

Klimkof, kadını, mis gibi kokular saçan taze çavdar ekmeğine benzetirdi. Bilmediği yanı yok gibiydi. Köyünden başlamıştı sorularına; kenti, işi, yanında yaşadığı aileye gelmişti sıra. Derken, başarıyla öğrenmişti istediği her şeyi. Saşa'nın o parlak söylevini verdiğinden beş gün sonra Maşa'yı görmeya gitti. Mutfağın yanındaki odada ahçının yatağında yatıyordu Bitikti yüzünün görünüşü. Gözleri kan çanağına dönmüş, alt dudağı da acaip bir biçimde sarkıyordu. Gene de neşesini yitirmeden Klimkof'a:

— Günaydın... Sağol, bir şey istemem... dedi.

— Efendilerin mi azarladı yoksa?

Klimkof böyle bir şey olmadığını biliyordu ama, işini gizlemek için böyle sorular sormak zorundaydı. Yalancıktan içini çekti:

— İşte çalışırsın, çabalarsın sonunda ya azar işitirsin ya dayak yersin. Efendiler yalnız adamı azarlamasını bilirler... dedi.

Aşçı kadın Anfisia dinledi dinledi birden patladı:

— Ne azarı ne dayağı... eniştesini öldürdüler, ablası da yediği dayaklardan hastaneye yatmış, diye bağırdı.

— Nerde olacak?

Maşa derin derin soludu, sonra başını elleri arasına aldı. Bir yandan da: «Neden Tanrım? Neden?» diye ağlıyordu.

Aşçı kadın da bulaşık suyundan çıkarıyordu öfkesini...

— Kim bilir? diye bağırdı, Uğursuzlar, neden öldürüyorlar adamları orada acaba? Ne istiyorlar ki?

Maşa hıçkırıklar arasında:

— Suçlu olmadıkları için öldürüyorlar. Tanımaz mıyım enişteni? Sessiz, uysal adamın biriydi. Cilt işleriyle uğraşırdı. Ayda kırk ruble kazanır, içki bile içmezdi... Tanrım Tania'yı nasıl döverler, kız gebeydi. İkinci kocasıydı... ama çok severdi. Arkadaşlarını bile severdi kocasının. Öyle ki onlardan birinin adını, Tomas, koyacaktı eğer çocuk oğlan olursa. Şimdiyse zavallı... kocasının beynini parçalamışlar. Canları çıkasıcalar rahat yüzü görmesinler dilerim Tanrıdan, sürüm sürüm sürünsünler, kan kussunlar...

Gözyaşları sözlerine, sözleri gözyaşlarına karışıyordu. Paralanır gibi de kaşınıyordu bu arada. Bir yandan beddualar yağdırırken bir yandan da başını yastıklara gömüp inleyerek feryatlar koparıyordu.

Aşçı kadın Maşa ile fırın arasında gidip geliyordu.

— Amcasının Petersburg'dan gönderdiği mektubu bir okusanız. Sokağımızdaki herkes okudu... kimse bir şey anlayamadı yalnız. Halk kutsal birer simge olan papazlarımızla çara gidiyorlarmış... Ona: «Babamız, bizi yöneten birkaç kişi var, onlardan kurtar bizi... Bu kadar efendinin boyunduruğu altında yaşayamıyoruz artık... Öyle bir egemenlik kurdular ki üzerimizde... Zorla her istediklerini alıyorlar bizden» diyeceklermiş... Açık açık, erkekçe davranmışlar. Bir ay boyunca hazırlanmışlar, polis de biliyormuş yani. Bildiği halde de bir şey söylememiş.

Sonra tam yola düzülmüşler, paşa paşa gidiyorlar, başlamış karşıdan yaylım ateşi. Her yandan srmışlar. Çoluk çocuk demeyip kılıçtan geçirmişler, atlarla çiğnemişler. Nerde görülmüştür böylesi? Anlamı nedir? Şöyle demek istiyorlar besbelli: «Artık halkın bize gereği yok, onu ortadan kaldırmağa karar verdik...»

Kadın susmuştu. Odayı şimdi tavada kızaran etin cızırtısı, kaynayan suyun fokurtusu, ateşin çıtırtıları dolduruyordu. Klimkof, Maşa'yı avutmak istiyordu ama, düşündü ki aşçı kadına karşılık verirse daha iyi olur, öksürdü:

— Bunları Japonlar düzenlenmiş diyor. Başını kaldırmadan konuştu.

Aşçı kadın alayla:

— Yok canım... dedi. Japonlar düzenlemiş ha? Biz biliriz bu Japonları... Rus Japonudur onlar. Patronumuz anlatmadı değil... git de bu Japonları benim kardeşime anlat. O tanır onları. Japon mapon değil, düpedüz bizim hergeleler bu olayları yapanlar...

Klimkof aşçı kadının kardeşi Zimin'i Melnikof'tan duymuştu. Zimin ev eşyası yapan bir atelyede çalışıyordu. Yasaklanmış kitapları okuduğu da polisçe biliniyordu. Birden içinde bir istek tutuştu. Aşçı kadına kadına kardeşi için polisin ne gibi iyilikler (!) düşündüğünü söyleyecekti, durdu. Maşa yerinden doğrulmuştu:

— Ne diyecekler kendilerini haklı çıkarmak için? Bir yalan gerekli gerekli... Attılar suçu Japonların üstüne, oldu bitti iş, diye bağırıyordu.

Aşçı kadın her hecenin üstüne vurarak:

— Al-çak-lar, dedi. Dün pazarda da duydum. Adamın biri suçu yükleyiverdi. Japonlara. Besbelli hükümeti korumak için para alanlardan biriydi. Ama, küçücük, yaşlı bir adam ona istediği karşılığı verdi. Generallerden, vekillerden, çardan bile çekinmeden konuştu, durdu.

Klimkof ssini çıkarmadı. Gözlerini yere dikmişti, artık aşçı kadına kardeşinin polisçe izlendiğini söylemekten de vazgeçmişti. Kafasında istemeden bir düşünce belirmişti: «Ölenlerin, ailesindn biri ölmüş olanların hepsi çocuklarının niçin öldürüldüğünü, heyecanla, korkuyla kendi kendilerine soruyorlardı. Niçin çocuklarımızı öldürdüler?» Birden derin bir şaşkınlığa düştü. Bu insanlar ağladıkları kadar, katillere, cinayetlerini haklı göstermeye çalışanlara karşı yüreklerinde bir kin filizi besliyorlardı. Ölüm nedenini anlayamıyorlar, kin duyuyorlardı.

İçini çekti: Doğru, korkunç bir şey, dedi.

İçindense «Benim hükümeti korumam gerekirdi. Neler söylüyorum» diye düşündü.

Maşa odadan çıktı. Aşçı kadınla yalnız kalmıştı. Kadın kapıya bir göz attı, homurdanır gibi:

— Eridi, bitti kadın. Sütü de çekildi; üç gündür çocuğuna bir damla bile veremedi. Gelecek perşembeye ikimizin de doğum günü, sen benim davetlimsin. Ona küçük bir armağan getir, gelirken... avutmak gerekiyor kadını, dedi.

— Peki, gelirim...

— Iyi olur...

Evden çıkarken iki kadının söylediklerini düşünüyordu Klimkof. Aşçı kadın son derece tok cesur konuşmuştu. Bunları bir yerden duyduğu anlaşılıyordu. Maşa'nın çektiği acıdan etkilenmedi bile. Kendi

ailesi olmadığından başkasının acısından dolayı pek üzülmezdi. Anlamazdı böyle şeylerden. Ne var ki, kadınların yakınmalarında toplumun nefreti yankılanıyordu. Klimkof kendine göre açıklamaya çalıştı olayları: Korku yüzünden halk birbirine düşman kesiliyordu. Ancak bu yarım-yamalak açıklama ona yetmedi. Halk, yönetimdeki baskı boyunduruğundan kurtulmak istiyordu. Kurtulmak için çabalıyor; korkmadan, yılmadan suçluları arıyor, buluyor, yargılıyor ve cezalandırıyordu... Her yerde gizli bildiriler dağıtılıyordu. Bunlarda Petersburg'daki kanlı olaylar anlatılıyor, Çar suçlanıyor, halktan hükümetin sözüne inanmamaları isteniyordu. Klimkof çoğunu okumuştu. Güçlükle anlıyordu ama... okuduklarının sıkı birer gözdağı olduğunu, yüreğinin de bir daha boşalmayacak gibi, yeni bir heyecanla dolduğunu duyuyordu. Bir daha okumayacaktı bu bildirileri... karar verdi. aklı karışıyordu.

Polisler, casuslar ne pahasına olursa olsun bu bildiri basan gizli basımevini bulmak, bunları dağıtanları yakalamak emrini almışlardı. Saşa durmadan küfrediyordu. Bir keresinde de Vekof'u yumruklamıştı. Gizli polisler hemen hemen her akşam Filip Filipoviç'in evinde toplanıyorlardı. Uzun uzun tartışıyorlardı. Filipoviç başkanlık ediyordu bu tartışmalara. Masanın başında otururdu. Uzun parmaklarını masanın, hokkanın, kalemlerin üzerinde dolaştırırken yüzüklerinden çıkan renkli ışıklar çevreye yayılırdı. Başını, mavi camlı gözlükler ardına gizlenmiş gözlerini ağır ağır duvar diplerine sıralanmış iş arkadaşlarına çevirirdi. Koltuğundan kıpırdamazdı bir kere oturdu mu, yalnız parmakları oynardı. Konuşmadığı zaman sakin, gene de zorba bir görünüşü vardı. Konuşmaya

başlayınca çıkan ses yadırganırdı. İnce, cızırtılı bir sesti bu. Kara renkli redingotu, yüzükleri, göğsündeki koca, sarı madalya gözden silinirdi. Klimkof böyle zamanlarda onu al renkli, buruşuk yüzlü, çok korkak, küçük bir çığlık duysa dört nala kaçmaya hazır bir iblise benzetirdi. Gene de korkardı. Hele o mavi camlar arasından sızan bakışlarla karşılaşmamak için en uzak köşelere çekilir, kıpırdamadan durmaya çalışırdı.

Klimkof'un içini gıcıklayan tiz ses konuşuyordu:

— Baylar sözlerimi çok iyi dinleyip, belleklerinize kazımalısınız.. Geçirmekte olduğumuz bu buhranlı günlerde herkes tüm akıl ve yetenekleriyle bu sırlı, kurnaz düşmana karşı çarpışmalı. Size verilecek buyrukları dinleyip, istenen biçimde uygulamanız gerekiyor. Bazı durumlarda kendi sağduyunuzu kullanabilirsiniz, gerekirse. Şunu hepimizin bılmesi gerekiyor, anamız Rusya'nın hayatını korumak için hiçbir şeyden çekinmeyeceğiz. İhtilâlciler bir şeyden korkuyorlar mı? Cinayet bile işliyorlar. Öldürdükleri bir sürü arkadaşımızı anımsayın. Ama size, siz de onları öldürün demiyorum. Adam öldürmek kolay değildir. Yasaları tanımayanları cezalandırabilecek yasalar, sizin elinizde. Nasıl zehirli bitkilerin kökü kurutuluyorsa zararlı insanların da kökü kurutulmalıdır. Elinizde, doğmakta olan ihtilali boğacak araçlar var... Bunun benim için değil, çar için, vatan için yapacaksınız; bunu ben değil, çar, vatan istiyor sizlerden...

Bir ân sustu, yüzüklerine baktı. Sonra sözlerini sürdürdü:

— Baylar hiç de istenilen derecede atak değilsiniz. Kutsal görevinizi yaparken yeter derecede dik-

kat, sevgi göstermiyorsunuz. Buyrun buna bir örnek: Kentimizde üç buçuk ay kalan Saidatof adlı ihtilâlci kâlâ yakalanamadı. Basımevini de bulamadınız.

Söylenenlerden alınan biri:

— Elimizde delil olmayınca, çok zor, dedi.

— Bayım, sözümü kesmeyin, lütfen. Neyin kolay, neyin güç olduğunu ben bilirim. Hükümete karşı çıkan, ortalığı karıştıran bir sürü insan hakkında kesin delilleri bile bulamadınız daha. Onları çoktan tutuklamanız gerekiyordu.

Kıs kıs gülen Piotr:

— Delil olmadan da tutuklayabilirsiniz onları, dedi.

— Yersiz şakalar yapmayın... Ben ciddi konuşuyorum. Onları bir neden göstermeden tutuklarsak, bir süre sonra salıvermek zorunda kalırız, anlıyor musunuz? Size gelince Krassavin, bana bu yürüyüşçüler arasına sokulmanıza yardımcı olabilecek bir adamdan söz etmiştiniz, o ne oldu?

Krassavin kılını kıpırdatmadan:

— Düzenbazın biriymiş ama, bugünlerde o da ökseye yakalanacak, dedi.

— Göreyim sizi. Arkadaşlar, sizlerden bütün istediğim işlerinize dört elle, candan sarılmanızdır. Kaybedilecek zamanımız kalmadı.

Soluk almadan konuşuyordu sanki. Bir gün toplantı bitmiş, çıkıyorlardı. Klimkof geri kalmıştı. Şaşa'nın şefle konuştuğunu suydu. Filipoviç umutsuz bir sesle:

— Salaklar, dedi.

—Hakkınız var. Saşa alaycı bir sesle konuşmuştu.

— İyi ama, ne yapmalı? Bilemiyorum...

— Zeki olanlara değer verirsiniz siz ama,...

— Bulsana bana birkaç tane...

— Doğru, yok... tuzluya oturuyorlar.

Klimkof duyduklarından alınmamış, şaşırmamıştı. Şeflerin yanlarında çalıştırdıklarından yakınmaları olağandı. İlk kez duymuyordu.

Bu öğütlerden sonra memurlar aralarında:

— Bizim şef vaftiz edilmiş bir çıfıt ama, oldukça çaba gösteriyor.

— Yeni yılda yüklü bir zam alacakmış...

— İşimizin değeri artıyor, diye konuşurlardı.

Bazan polislerle Lenotief konuşurdu. Her zaman şık, zarifti. Ellerini cebine sokar, bir aşağı bir yukarı odayı arşınlardı. Kendi oturmazdı ama, herkese yer gösterirdi. Yüzü bakır rengindeydi. Soğuk, alaycı bir anlam taşırdı. Kaşlarını çattığı için de gözleri görünmezdi.

Bir de Petersburg'dan gelen yüksek dereceli biri vardı. Küfür etmeden bir cümle edemezdi. Kocaman bir ağzı, yuvarlak gözleri vardı. Bir konuşması Klimkof'u çok şaşırttı.

— Onlar halka «Sen kendine yepyeni, parlak, rahat, kolay bir yaşantı kurabilirsin» diyorlar ama, yalan söylüyorlar yavrularım... Yaşantıyı düzenleyen ancak saygıdeğer, soylu çarımız ile kutsal kilisemizdir... Halk derseniz... onlar hiçbir şeyi değiştiremezler, hiçbir şeyi ama...

Tümü de ağızlarında birbirinin eşi sözleri geveliyordu:

Yok ihtilâlciler günden güne güçlendiklerinden işlerine daha yürekten bağlanmalıymışlar, yok daha çok çalışmalıymış, daha atak olmalıymışlar falan...

Bazan da çarlardan, onların iyiliklerinden, akıllarından, yabancılarda uyandırdıkları nefret duygularından söz ederlerdi. Sanki Rus çarları halkı yabancıların bir saldırısından, zavallı Mançuryalıları da Çin İmparatoru'nun boyunduruğundan kurtarmışlarmış... Almanlarla İngilizlerin bütün istedikleri Rusların hürriyete kavuşturdukları ülkeleri egemenlikleri altına almakmış. Bunun için de Japonları satın almışlar, Rusları içten kışkırtsın da zayıf düşürsün diye. Yoksa Rus çarı o ülkeleri yabancıların egemenliğine sokmazmış. Çardan bu yüzden nefret ediyorlar, Rusya'da ihtilâl çıkarmak istiyorlarmış.

Klimkof ilgiyle dinlerdi bu sözleri. Beklediği birtakım sözler daha vardı. Ama kimse yanından bile geçmezdi bu konuların. Rus halkı; insanların nasıl bu kadar hain, kötü olduğu; her yandan fışkıran yoksulluk korku; kin, öfke dolu yakınmalar... Kimse söz etmedi işte bunlardan.

★

Perşembe günü Maşa'lara gitti. O gün bir ihtilalci olan doğramacı ile tanışacaktı. İlk o gelmişti. Maşa'ya mavi bir inci dizisi, aşçı kadına da güzel bir tarak almıştı. Kadınlar pek sevindiler armağanlarına. Hemen çay,likör verdiler. Maşa içtenlikle gülümsüyor, gözleriyle Klimkof'u okşuyordu. Sanki oğlanı canlandırmcık, yüreklendirmek istiyordu.

Aşçı kadın çayını koyarken hınzırca sordu:

— Eli açık satıcı, söyle bakalım senin düğün pastanı ne zaman yiyeceğiz?

Klimkof utanmıştı, alçak bir sesle:

— Bir türlü evlenmeğe gönlümü yatıramıyorum. Çok güç bir iş... dedi.

— Güç iş mi? Ne tuhaf adam... Maşa, duydun mu? Karı bulmak güç diyor...

Aşçı kadın kahkahalar atarken, Maşa da Klimkof'a gülümsüyordu.

— Güç dedim çünkü, tam bir anlaşma içinde ve yanında hiçbir korku duymadan yaşayacak kadın bulmak zor da...

Maşa gelip de yanına oturunca Klimkof onun boynuna, göğüslerine aç gözlerle baktı. Sonra: «Onlara kım olduğumu söylersem ne yaparlar» diye düşündü.

Bir ürperti geçti sırtından. Yüksek sesle konuştu:

— Bir erkek evlenmeden hayatı anlayamamışsa, evlenmesin daha iyi, dedi.

Buna Maşa karşılık verdi:

— Evet ama, yalnız yaşamak da hiç hoş değil. Klimkof'un bardağını doldurdu «İçiniz» dedi.

Klimkof kadınların onu nasıl candan dinlediklerini görüyordu. Açık açık her şeyi konuşmak isterdi onlarla, hem de uzun uzun. Kadınların ilgisi, içtiği iki kadeh içki başını iyiden iyiye döndürmüştü.

Az sonra yazarın yanında çalışan Lisa adlı kadın geldi. Kadınlar şimdi de onunla ilgilenmeye başlamışlardı. Lisa az şaşı, zayıf ama çevik, oldukça güzel, biraz da hoppa bir kadındı. Dikkatle taranmış, giyinmişti.

Otururken:

— Bir düşünün, bizde yemek var bu gece, bense buradayım, diye söze başladı. İzin vermediler ama ne yaparlarsa yapsınlar, çıktım geldim işte.

İşinin gerektirdiklerini düşünerek Klimkof bir iki soru sordu:

— Çok mu kalabalıklar?

— Hem de ne çok bilseniz. Ya gelenlerden hiçbirinde iş yok. Bir kapik bile bırakmadan giderler şimdi.

— Varlıklı kimseler değiller mi?

— Onlar mı varlıklı... hah... çoğunun tabanı delik...

— Memurlar tabakasının da mı?

— Her işten var. Gazeteci, üniversiteli... Hele bir tanesi var bayılıyorum ona. Kapkara, uzun kirpikleri, uzun bukleleri, bos bıyıkları, inci gibi dişleri var. Güneş gibi oğlan. Bir bülbül kadar da şakrak üstelik. Sibirya'dan gelmiş. Hep avdan konuşuyor.

Klimkof başını eğdi. İçinden kadına: «sus artık» diyordu. Alçak, umursamaz bir sesle sordu:

— Kürek suçlusu muymuş?

— Ne bileyim ben? Belki de... bizim beyler de boylamışlar orayı... çavuş söyledi bana da.

Aşçı:

— Bu günlerde oraya gitmeyen kaldı mı? Popof'larda çalışıyordum. Varlıklı bir mühendisti. Evleneceği günlerdedeydi, bir gece jandarmalar geldi, yaka-paça götürdüler adamı. Evi de didik didik ettiler. Sonradan duyduk adamı Sibirya'ya sürmüşler..

Lise aşçı kadının sözünü bitirmesini beklemeden konuştu:

— Bizimkileri suçlamıyorum ben... Neme gerek kötü insanlar deyemem. Bana bir gün olsun kötü söz etmemişlerdir. Başkaları gibi de çekingen değillerdir, sözlerini esirgemezler. Onları dinlemek hoşuma gidiyor... Her şeyi biliyorlar... her şeyi konuşuyorlar...

Klimkof kadının yüzüne bakmak istiyordu ama, utanıyordu. «Gitsem iyi olacak ama... yanında çalıştıklarının nasıl insanlar olduklarını falan başka zaman sorarım... Niye gideyim ama... salak karı o da çenesini tutsa ya...» diye düşünüyordu.

Maşa da hemen böbürlendi:

— Bizimkiler de her şeyi bilirler.

Lisa:

— Ama Petersburg olayı olduğu zaman, bizimkiler sabahlara kadar bunu konuştular, diyerek Maşa'nın sözünü ağzına tıkadı.

Maşa:

— Bizde de sabaha kadar konuştular, diye onayladı.

— O akşam bizde hemen hemen yirmi kişi vardı. Tümü de yakındı. Öyle ki birisi kendini tutamayıp ağladı bile.

— Haksız da değil yani, içini çekerek aşçı kadın konuşmuştu.

Klimkof Lisa'ya döndü:

— Bu yakınmalarını kime bildirdiler? diye sordu.

— Bilmem!

O sırada dışardan bir öksürük sesi duyuldu. Az sonra da Zimin içeri girdi. Koyu renkli bir atkı sarmıştı boynuna.

— Ne ayaz var dışarda! dedi.

— Hemen sana sıcak bir çay vereyim...

— Sağol... selâmlar...

İnce davranışları olan bir adamdı. Ağır ama çevik hareketleri vardı. Uyuşmayan bir yanı vardı o da sesindeki ağır, ciddî ton ile sarı sakalıyla genç sivri kafası.

Klimkof elini sıkarken adamın, hiç sesini çıkarmamıştı. Yalnız «Bu adam ihtilâlcinin biri» diye düşünüyordu. Birden kalktı:

— Ben gidiyorum artık...

Aşçı kadın:

— Yo! Bırakmayız. Bak satıcı, döneklik yok... Zimin, görüyor musun, bize ne güzel armağanlar getirdi bu bay!

Zimin başını kaldırıp uzun uzun Klimkof'a baktı. Düşünceli bir sesle konuştu:

— Dün çalıştığım yere 15.000 rublelik eşya ısmarladılar. Bir salon, bir yazıhane, bir yemek bir de yatak odası hazırlanacak. Ismarlayan herif subay.. başka kim olabilir ki! Savaş sırasında iyi vurgun yaptılar, şimdi de istedikleri, dilekleri gibi yaşıyorlar. Tek eksikleri yok...

Klimkof'un içi nefretle burkuldu. Ancak acı da karışmıştı... «Adımını atar atmaz başladı» diye düşündü. Yüreği koparılıyormuş gibi sıkıştı. Birden bir soru sordu ki bunun ne denli bir önem taşıdığını anlayamamıştı sorarken.

— Çalıştığınız yerde ihtilalciler var mı?

Zimin vurgun yemişe döndü. Şimşek gibi başını Klimkof'a çevirdi, tâ gözlerinin içine baktı.

Aşçı kadının da kaşları çatılmıştı:

— Nerde yok ki!

Klimkof adamın bakışlarına dayanamadı, gözlerini indirdi. Arada kaçamak bakıyordu.

Zimin son derece kibar, sordu:

— Sizi ilgilendiriyor mu bu?

— Yoo... hayır. Yalnızca merak...

Doğramacı güldü. Üç çift göz üzerine dikilmişti.

Klimkof tedirgin oldu. İçini bir şeyler tırmaladı sandı. Sallanarak kalktı.

— Benim için kötü şeyler düşünüyorsanız yanılıyorsunuz, diye mırıldandı... Yalnızca sordum... Çünkü... şey... çoktandır kardeşinize sizden söz etmek istiyordum.

— Niye benden söz edecek mişsiniz?

Klimkof:

— Bildiğim bir şey var... Sizi izlediklerini biliyorum... Bir polis peşinizde... Sizin ihtilalci olduğunuzu biliyorum...

Aşçı oturduğu yerden fırlamıştı:

— Tanrım... doğru mu?

Zimin:

— Dur! İş değişti... önemli bu, dedi. Sonra Klimkof'a döndü, buyurur gibi bir sesle:

— Haydi çıkalım, ben de sizinle geliyorum, dedi.

Klimkof gülümsedi ama, boğazını birşey acıtıyor, kirpikleri batıyordu. Nasıl çıktığını bilemiyordu oradan. «Ama galiba soğuk bir hava içinde ayrıldım» diyordu.

Doğramacı yanısıra yürüyordu. Keskin bir sesle:

— Artık kız kardeşimin evine gelmenizi istemiyorum.

Klimkof:

— İncittim mi sizi? dedi.

— Asla.

— Peki neden kovuyorsunuz beni?

— Siz kimsiniz?

— Bir satıcı.

— Öyle mi? Ama benim kim olduğumu nereden biliyorsunuz? Kim söyledi size benim peşimde olduklarını?

— Arkadaşlarımdan biri.

— Casus mu?

— Evet.

— Herhalde siz de casussunuz.

— Hayır!

Zimin'in solgun pis suratı, boğuk sesi aklına gelince;

— Evet, bir araştırma memuruyum, dedi.

Birkaç adım daha yürüdüler, Zimin birdenbire durdu:

— Defol öyleyse, dedi. Bas git diyorum sana, defol!.

Klimkof durdu, sürekli olarak kıpıştırdığı gözlerinin arasından baktı, işçi de tepeden aşağı süzdü onu.

Sonunda Klimkof:

— Size gerçeği söyledim. Bildirdim size, yardım ettim.

— Peki, n'apalım?

— Kızıyorsunuz ama...

Doğramacı ona doğru eğilmiş kamçı etkisi yapan sözlerle içini boşaltıyordu:

— Allah belânı versin. Anlamıştım ne mal olduğunu zaten, çok mu kötü durumdasın ki kendini sattın? Gelsinler bakalım peşimden. Sen de beni arkadan vurmaya çalış. Kalleş! Kafanı kırmadan defol git burdan!

Klimkof karşılık vermeden gidiyordu ki, arkasında, «Yılan» diye bir ses duydu. Olduğu yerde dönüp:

— Yılan sensin! diye bağırdı.

Adam karşılık vermedi. Ayak sesleri kayboldu. Gıcırdayan karların, taşların üstünden bir araba geçti. Klimkof, «Eve gidiyor olmalı, hepsini anlatır. Kimbilir nasıl kızacak Maşa.» diye geçirdi kafasından. Yere tükürdü, sonra bir türkü tutturdu:

Bahçem, güzel bahçem...

Fenerin birinin altında durdu. Birisinin kendisini avutmasını ne kadar isterdi. Kendi kendine konuşuyordu. «Hem yürüyorum, hem türkü söylüyorum. Polislerden biri duyup gelecek olsa, ona gizli örgütten olduğumu söylerim. Kartımı gösteririm; o da özür diler gider. Ama ya Zimin şarkı söylemeye kalkarsa işte o zaman hapı yutar. Kolundan tuttukları gibi götürür deliğe tıkarlar.» Güldü, sonra da karanlıklar içinde bir noktaya:

— Heeey, Zimin... Sıkıysa sen de benim gibi avaz avaz bağır.

Ama ne bu kafa tutmalar, ne de kendini büyüklemesi, Klimkof'u yatıştıramadı. Yüreği mengeneye girmiş gibi daralıyor, ağzı kuruyordu. Gözlerine yaşlar doldu.

Bahçem, güzel bahçem benim...

Bahçem, zümrüt bahçem benim...

Gözleri kapalı avazı çıktığı gibi bu türküyü söylüyordu. Kirpiklerinin arasından yaşlar süzüldü, alev alev yanan yanaklarını ıslattı, serinletti.

Birdenbire kendini toparladı, arabacıya seslendi. Kızağa oturur oturmaz da, gerginliği birden gevşedi, sinirleri kendini bıraktı, oraya yığılıp kaldı. Başı düştü. Arabanın sallantısıyla sağa sola yalpalarken:

— Beni küçük düşürdüler, canıma okudular .. Acı verdiler bana... diye inledi durdu.

Bu yerinmeler onu yatıştırdı, yüreği eskiden çocukluğunda olduğu gibi sarhoş edici bir zevkle doldu.

★

Bir sonraki sabah, Klimkof yattığı yerde düşünüyordu. Kaşları çatılmış, gözleri tavana dikilmiş bir gün öncesinin olaylarını sıralamaya çalışıyordu. Kendi kendine, «Ne halt ettim ben? Neden uyardım Zimin'i? Başkalarını göz hapsinde tutacağıma kendime baksam daha iyi olacak galiba.» diye söylendi. Sonra, «Ne var canım? Kendi kendimin düşmanı değilim ya ben.» dedi. Doğramacının kara, hüzünlü gözleri, gözlerinin önüne geldi; zayıf sıkıntılı bir yüz hafif bir sesle «Hava soğuk.» diyordu.

Birden kendi iç dünyasıyla giriştiği bu tartışmadan ürktü. Kalktı, derin derin nefes aldı, içinden gelen tartışmacı havayı bir süre ciğerlerinde tutmak istedi. Bunların hepsini bir yana atsam artık korkmasam diye geçirdi kafasından, kendini de inandırmaya çalıştı. Ama ne yaparsa yapsın rahatlayamıyordu. Yavaş yavaş giyindi, görevi onu bekliyordu.

Satıcı kılığına girmezdi pek. Önemli bir görev vermişlerdi kendisine. Fabrikalara gidecekti o gün çalışacaktı. Ellerini yağla kuruma buladı, sonra da sabunladı. Maden işçilerinin derilerine benzemişti kendi derisi de. Bunların bir yararı yoktu ama, kaşlarını, bıyıklarını boyamak da hoşuna giderdi. Sanki böyle olunca görevini daha bir önemsiyordu. Suratını boyamayı Grotokof'tan öğrenmişti. Bir yığın takma saçı, sakalı, bıyığı vardı onun. Çok güzel saç boyar, yüzüne sivilceler yaralar yapmasını da bilirdi. Arada

bir de şeflerden birinin şekline girer, sesini taklit eder, arkadaşlarını saatlerce güldürürdü. Hele hayvan taklitleri, miyavlamalar, havlamalar, anırmalar, kükremeler şaşılacak gibiydi. Bütün arkadaşları gülmekten kırılırlar, tebriklere boğarlardı. O alçakgönüllü gülümseyişiyle:

— Daha başlangıcı bu, derdi. Bir yıl geçsin hele, yerdeki gökteki bütün hayvanları taklit edeceğim.

Melnikof ondan iğrenir yere tükürürdü. Bir gün:

— Hey taklitçi, bitin taklidini yapsana, dedi.

Casus:

— O sessiz bir hayvandır, dedi.

— Öyleyse ondan örnek al da kapa çeneni.

Klimkof giyinirken bu konuşmayı anımsadı, sonra da birden Anatol geldi gözlerinin önüne. «O çok iyi casus olurdu... Bak doğramacı olamazdı. Gözlerinden anlaşılırdı. Herhalde Maşa'nın dostu olmaya çalışıyor.» dedi kendi kendine. «Allah topunun belâsını versin, bana ne be...»

★

Dışarda güneş pırıl pırıldı. Damlardan inen gürültülü sular karları eritiyordu. Uzaktaki çan sesleri Klimkof'un kulağına çarptı.

Fabrikaların dar yollarına geldiğinde, «Bir gitsem buradan... Bir tarlaya bir çöle.» dedi. Çevresinde cüzzamlı gibi evler birbirlerine sokulmuşlardı. Havaya buharlaşan sıcak yağ kokusu ve dumanı dolmuştu. İşçilerin kara yüzlerinde bembeyaz dişleri vahşice parıldıyor, her yerde düşmanca bir görünüm göze çarpıyordu. İnsan yığınlarının ardında çalıştığı isli, dumanlı kafeslere bakmak bile yoruyordu insa-

nı. Klimkof bu görünüm karşısında eridi bitti. Öğleye yakındı kendini bir meyhaneye attı. Camın yanında bir yer seçti. Yiyeceğini istedi, istemeden çevresindekileri dinlemeye koyuldu. Oradaki birkaç işçi de hem yiyor hem de içiyorlardı. Arada bir de tek tük birşeyler konuşuyorlardı. Odanın bir köşesinde genç, heyecanlı bir ses çınlıyordu:

— Düşünün bir defa, nereden geliyor bütün bu kazanç?

Geniş omuzlu, bukleli saçlı, iri yarı bir delikanlıydı bu sözleri söyleyen. Klimkof canı sıkılarak baktı ona, başını çevirdi sonra. Sık sık duyardı servetten, kazançtan konuşulduğunu. Bu konudaki sözlerden hoşlanmaz, üzülürdü, çünkü bilirdi... bunların altında yatan kışkançlığı, çekememezliği. Bu tip konuşmaların yıkıcı olduklarını anlamıştı. Ama bugün kentin aydınlık sokakları, bildiği bu sözlerden çok daha çekici geldi. Onun için ancak kendini zorlayarak dinleyebildi.

Genç işçi:

—Ucuza çalışıyorsun, mallarını da pahalıya alıyorsun değil mi? diyordu. Kazançlar bizim emeğimizle ortaya çıkıyor. Ama bize koklatmıyorlar bile. Biliyorsunuz...

Klimkof gene düşünüyordu. «Herkes hırslı. Dün Maşa bile gerdanlığa nasıl atıldı. Doğramacı isteseydi beni döverdi, ama korktu. Yoksa parçalardı beni. Polis çağırırım diye korktu. Beni kapı dışarı ettiler ama armağanlarımı tuttular. Beni bu kadar iğrenç buluyorlarsa onları da geri verebilirlerdi. Alçaklar!»

İnsanlıktan nefret etmeye o denli kaptırmıştı ki kendini, ne gözleri görüyor, ne kulakları işitiyordu.

Birden kulağının dibinde sevinçli bir ses çınladı.

— Evsei Klimkof'sunuz değil mi?

Hızla başını kaldırdı, tanımadığı geveze işçiyi gördü, boşuna çabaladı kalkabilmek için.

— Ben Jakov! Piotr Amcanın oğlunu tanımadın mı?

Gülmeğe başladı delikanlı. Elini uzattı, tam karşısına geçip oturdu. Bu kahkahayla Klimkof ılık anılar bulutuna büründü. Kilise, yangın, demircinin sözleri birer birer dirildi. Utangaç bir gülümsemeyle amcasının oğlunun elini sıktı.

— Tanıyamadım seni.

— Bilirim, dedi Jakov. Kentte hatırlayamaz insan. O kadar çok yeni şey var ki, kafada eskilere yer kalmıyor. Nasılsın?

— Şöyle böyle...

— Boşta mısın?

— Evet...

Klimkof telâşa kapılmadan sözlerini seçiyordu. Önce bu raslantının kendisi için ne çekincesi olur diye düşünmüştü.

Jakov ikisi için konuşuyordu sanki. Konuyu bir an önce tüketmek istercesine durmadan köyden anlatıyordu. İki dakikada babasının kör olduğunu, anasının sıkıntıda, kendisinin de üç aydır fabrikada olduğunu söyledi.

— İşte bütün havadisler bu...

Her yanı kara yağ tabakası içindeydi Jakov'un. Ellerini kollarını sallıyor, yüksek sesle konuşuyordu. Yırtıktı üstündekiler ama, insana hafiflik veriyordu. Klimkof hoşlanarak baktı ona, hiç de sinirlenmeden bu güçlü kuvvetli delikanlıdan yediği dayakları anım-

sadı. İçi burkuldu, «O da ihtilâlcilerden mi acaba?» diye geçirdi kafasından.

Jakov:

— Senden ne haberler var, dedi.

Kara, yuvarlak yüzü içtenliğe bir çağrı taşıyordu. Ama Klimkof bu çağrıyı görmemezlikten geldi. Sabahtan beri kafasını kurcalayan duygu gittikçe yoğunlaştı. Kendini gizleyerek onu sorguya çekmeye başladı:

— Peki sende ne var ne yok?

— Ne olsun... işler ağır. Ama oldukça güzel, yaşamak. Bayılıyorum kente. Herşey o kadar basit, o kadar da anlaşılır ki... Yalnız bize düşen iş çok... Bütün günümüzü, ömrümüzü ustamıza veriyoruz. Birkaç dakika ancak kalıyor bize. Okumaya bile zamanım kalmıyor. Ne kadar isterdim tiyatroya gitmek. Gitsek bu sefer ne zaman uyuyacağız? Sen okuyabiliyor musun bari?

— Ben mi, hayır...

— Herhalde sen de vakit bulamıyorsun. Ama ben gene arada okuyorum. Öyle kitaplar çıkıyor ki arada, insan onları okurken sevdiği kadına sarılıyormuş gibi geliyor. Kadın deyince aklıma geldi... sahi, şansın nasıl?

— Oldukça iyi, dedi Klimkof.

— Bana bayılıyorlar, nefis kızlar var burda. Yaşamak ne güzelmiş meğer... Tiyatroya gidiyor musun?

— Arada sırada.

— Çıldırıyorum tiyatro için. Yarın bir daha olmayacak, ya da ölecekmişim gibi fırsatlardan yararlanıp kendimi canlandırmaya çalışıyorum. Müzikten de hoşlanıyorum. Hele hayvanat bahçesi...

Yanaklarının alev alev yandığı kirlerin altından bile belli oluyordu, Jakov'un Gözlerinden kıvılcımlar saçılıyor, serinletici bir likör içmişçesine damağı yapışıyordu. Klimkof onun büyük heyecanlı benliğini kıskandı. Eskiden yediği dayakları, tekmeleri gene zorla düşünmek istedi, ama içine çöken nedenini bilmediği üzüntü dalgası bunu engelledi.

Jakov'un durmadan saçtığı neşeli, canlı sözler Klimkof'un çevresinde kuş cıvıltıları gibi şakıyordu.

Dudaklarında bir gülümseme, mutlulukla dinliyordu. Gene de sıkıldığını, sanki utandığını sezdi. Konuşmak istedi ama kendini aldatacağını sanıp korktu. Gömleği boynunu sıkıyordu. Başını döndürdü. O anda dışarda yürüyen Grokotof'u gördü. Belli belirsiz bir göz kırptı sonra:

— Eskicii! Satılık mallar var! diye bağırmaya başladı. Klimkof ayağa kalktı:

— Artık gitmeliyim, dedi.

— İşin yoksa pazar günü de boşsundur herhalde. Hayvanat bahçesine gideriz, ne dersin? Uğra bana, ya da ben sana uğrarım... Sahi, nerede oturuyorsun sen?

Klimkof karşılık vermedi. Yerini belli etmek istemiyordu.

— Ne o? Sevgilin falan mı var. Boş ver utanmayı. Fena mı bana tanıtırsın.

— Yalnız oturmuyorum.

— Bende onu demek istiyorum zaten.

— Kadın değil. Yaşlı bir adam.

Jakov kahkahalarla güldü.

— Ne tuhaf şeysin... Saçmaladığının farkında mısın? Moruklarla işimiz yok. Biz iki arkadaş oturu-

yoruz. Senin de bana gelmen doğru olmaz. O zaman bir yerde buluşuruz.

Birbirlerine söz verip meyhaneden çıktılar. Jakov sevgiyle sıktı elini. Klimkof, onun geri dönüp bu sevgi belirtisini elinden almasından korkuyormuş gibi koşar adım uzaklaştı.

Üzüntülü üzüntülü. «Bir daha asla gidemem istasyon yönüne. Zimin ya da arkadaşları beni orada görürlerse canıma okurlar. Kentin en sakıncalı bölgesi burası. Bütün devrimciler burada anlaşılan... Jakov da peşimi bırakmaz zaten. Ne olursa olsun elimden gelmez bir şey.» diye düşünüyordu.

İçini birdenbire öfke sardı. Arkasında Grotokof'un fısıltısını duydu:

— Klimkof bir ceket al haydi.

Yarı döndü Klimkof, eline paçavrayı aldı inceler gibi yaptı. Öteki yüksek sesle malını över gibi konuşuyor, bir yandan da alçak sesle:

— Yaşa Klimkof. Tam iz üzerindesin... O herif isyancıların başıdır. Kaçırmıştım ben onu elimden. Sakın peşini bırakma, ondan yararlanıp daha bir çoğunu ortaya çıkaracağız, diyordu.

Sonrada eski ceketi Klimkof'un elinden çekti.

— Ne beş kapik mi? Çıldırdın mı sen? Malıma hakaret ediyorsun. Yürü git, haydi, dedi, sonra da homurdanarak yoluna gitti.

Göz ucuyla Grotokof'u izleyen Klimkof «şimdi beni de göz hapsine alırlar» diye düşündü.

Bilgisiz bir casus, işçilerden biriyle tanışır tanışmaz gidip şefine haber vermeliydi. Şef de yanına ya daha bilgili birini verir, ya da kendisi giderdi. İşçiyle arkadaşlık ederler, sonra da adamı tongaya düşürürlerdi.

Aslında çekinceli bir işti bu. Çok sayıda işçiyi ele geçiren ajanlara iyi para veriliyordu, onlar da bu işi istekle yaparlardı. Bazan da birlikte çalıştıkları arkadaşlarının işlerini baltalarlar, yalnız kendileri başarılı olsun isterlerdi. Gülünç durumlar da olurdu. İşçiler içlerine kadar giren casusların kimliklerini çok gizli kaynaklardan öğrenirlerdi. Böyle durumlarda casus tam zamanında paçasını kurtaramazsa iyice ıslatılır, pestili çıkarılırdı, «tokalaşmak» derlerdi buna da.

Klimkof inanmıyordu Jakov'un isyancılardan olduğuna. Bu konuya kendinin de inanmasını istiyordu. Bu gençle karşılaştığından beri içindeki eski kıskançlığın yerini birdenbire öfke almıştı. Yediği dayakları anımsadı gene.

Bir gün sonra Saşa, Klimkof'un eline geçirdiği avdan söz etti, uzun uzun sordu soruşturdu. Bir an düşündükten sonra ona öğütler verdi. İğrenç bir gülümseme vardı suratında:

— Bir süre sonra onlara bir basımevinde iş bulduğunu söylersin. Hiç soru sorma onlara, yalnız dinle. Bırak konuşsunlar. Nasıl olsa senden hurufat isteyeceklerdir. Bulabileceğini söylersin. Bir şey çaktırmamaya çalış, aptal gibi davran, herhalde zor olmayacaktır. Neden istediklerini de sorma. Yalnız şunu bil ki bu işi bozarsan pahalı ödersin. Her gördüğünde bana bildireceksin onları hem de konuşulanları kelime kelime aktaracaksın bana.

Klimkof kendini emir bekleyen köpeklere benzetti. Karşısında duran sivilceli soluk yüze baktı. Midesi bulandı, bıraksa da gitsem diye düşündü.

★

Jakov'la saptanılan yerde buluştular. Kafasının içi bomboştu. Delikanlı şapkasını kulaklarına indirmiş sigara içiyordu. Klimkof'u gördü, dostça gülümsedi. İçi ürperdi Klimkof'un.

Jakov çok neşeliydi.

— N'aber, dedi.

— İyilik.

— İş buldun mu?

— Evet.

— Nerede?

— Bir basımevinde.

Uzun bir ıslık çaldı Jakov.

— Çok iyi. Ne kadar alıyorsun?

— Yirmi beş ruble.

— Basımevinde, ha? Çok iyi, çok iyi...

Bir an durdu, sonra.

— İster misin bu akşam benimle gelmek? Çok sevimli kimselerle tanıştırırım seni. İki kız var aralarında. Biri terzi, öteki ibrişimci. Bir çilingir. Bir de gitar çalan iki de başka delikanlı var.

Çabuk çabuk konuşuyor, gördüğü herşey karşısında gözleri parlıyordu. Dükkânların vitrinleri önünde duruyor herşeyi ilgiyle inceliyordu. Bir iki şeyi de Klimkof'a gösterdi, o da istenileni yerine getirmek için dalgın boş gözlerle baktı. Ötekinin bunları ilk kez görüyormuş gibi heyecanlanmasına gülümsedi, bir an için olsun sıkıntıdan sıyrılmış sandı kendisini. Jakov'a döndü:

— Çok neşelisin, dedi.

— Neşeliyimdir, dedi Jakov. Kazaklarla dans etmeyi öğrendim. Bizim fabrikada yirmi tane kadar var. Hem duydun mu işçiler az kaldı ayaklanıyor-

lardı. Gazeteler yazdı. Nasıl dans ettiğimi göreceksin, kimse yarışamaz bu konuda benimle.

Ayaklanmadan olağan birşey gibi söz edince Klimkof sordu:

— Neden çıktı kargaşalık?

— Nedeni var mı? Çarkımıza okudular.

— Sen de katılacak mıydın ayaklanmaya?

— Ben mi. Tabiî. Tersini zaten yapamam. Hepimiz dostuz fabrikada.

— Peki, ya kazaklar?

— Kazakların bir zararları yok. Cana yakın insanlar, önce başa geçmek istediler ama, sonra aşağıdan aldılar. Günün birinde bildirilerimizi bile okumaya kalkıştılar.

Jakov birden durdu, Klimkof'a baktı. Kaşlarını çattı. Bildiri sözcüğü Klimkof'u göreve çağırıyordu. Alnını kırıştırdı. Geçiştirmek ister gibi:

— Nasıl?

— Bu bildirilerin bazılarını okudum, dedi.

— Pek birşey çıkaramadım... neye yarıyorlar?

— Biraz daha okursan anlarsın.

— Gereği yok.

— Neden?

Çünkü...

— İlgilendirmiyor mu seni?

— Hayır.

Konuşmadan biraz yürüdüler. Jakov bir yandan türküler mırıldanırken öte yandan da göz ucuyla Klimkof'u inceliyordu.

— Hakkın yok, dedi Jakov. Bu kâğıtlar değerli, önemlidir. Herkes okumalı onları. Ömür boyu bizi zorla işe bağlamışlar. Kapitalistlerin kölesiyiz. Maddî ve manevî yoksulluklar içindeyiz. Yalan mı? O

sayfalar, pasın demiri kemirdiği gibi, bağlandığımız zincirleri de kemiriyor. İnsan düşüncesini kölelikten kurtarıyor.

Klimkof yürüyüşünü hızlandırdı. Amcasının oğlu olan bu delikanlının heyecanlı söylevini dinlemek istiyordu. Az kaldı:

— Bu konuda benimle konuşma, diyecekti, ama o sırada sustu Jakov.

— İşte hayvanat bahçesi.

Kapıda bandoyu dinleyerek birer şişe bira içtiler. Jakov Klimkof'u dürterek:

— Beğendin mi burasını, diye sordu. Sonra içini çekti. Faust'tan bir valsti, dedi. Üç defa dinledim bu operayı... Neyse, maymunları görelim gel de.

Kafeslere doğru giderlerken Jakov ona Faust'la Mafistofes'in öykülerini anlattı. Parçalarından çalmak istedi, beceremedi. Sonunda kahkahalar attı:

— Hay Allah, olmuyor unutmuşum, dedi. Mefistofeles rolândeki adam, her oyun için bir ruble alıyor. Bence az bile, o kadar iyi oynuyor ki...

Müzik, tiyatroyla ilgili sözler, güzel kadın çehreleri, kahkahalar, pazar gününe özgü giysileri içinde insanlar, güneşli gök, herşey, herşey içini doldurdu, coşturdu onu. Jakov'a baktı, şaşırdı: «Ne kadar da atılgan... Herşeyi de biliyor. Üstelik benimle aynı yaşta.» diye geçirdi kafasından.

Klimkof bu oğlanın kendisini alıp bilmediği çok uzak yerlere götürdüğünü sandı. Sanki ardarda bir sürü kapıyı açıyor, ışıklar renklerle dolu bir başka evrenin içinde kendini kaybediyordu.

Maymunlara geldiler.

— Zekî hayvanlara bayılırım, dedi Jakov, sonra:

— Bizim arkadaşlar, dedi.

Bir kızla bir delikanlının koluna girip yanına getirdi Klimkof'un. Yine o şen konuşmasıyla:

— Amcamın oğlu Evsei Klimkof, dedi. Sözünü etmiştim sizlere, Klimkof, bunlar da, Olga Kostantinovna, Aleksi Makarof.

Klimkof aptallaşmış, başı önünde, tanıştırılanların ellerini sıktı. Kendi kendine, «Hapı yutacağım galiba.» dedi... «Gitsem daha iyi olacak.» Ama istemiyordu gitmek. Çalışma arkadaşlarından birini görmekten çekiniyordu. Çevresini korkuyla gözden geçirdi. Göremedi kimseyi.

Jakov genç kıza:

— Açıkgöz değildir. Bana benzemez, akıllı usludur, dedi.

Olga:

— Çekinmeyin bizden, iddiamız yok bizim, dedi.

Klimkof'u ancak geçiyordu boyu. Parlak saçlarını tepesine toplamıştı, daha uzun duruyordu. Sol gun yüzünü renklendiren ışıltılı mavi gözlerdi.

Ötekisi, erkek olan, babacan görünüşlüydü. Yavaş hareket ediyor, iri gövdesini rasgele sallıyordu.

— Serseri serseri burada mı dolaşacağız? dedi.

— Ne yapalım isterdin? dedi Jakov.

— Bir yere oturalım, bari.

Olga Kiimkof'un yüzüne bakmak için başını eğdi.

— Hiç gelmemiş miydiniz buraya?

— Hayır ilk kez geliyorum.

— Sevdiniz mi?

— Pek çok...

Kızın yanında bilinçsiz olarak, ondan kısa kalmamak için ayaklarının üstünde yükselmeye çalışarak yürüyordu. Pek gülünç bir görünüşü vardı. Dördü de aynı masaya oturdular. Hepsi bira içmek istedi. Jakov sözü kimseye kaptırmadan konuşuyordu Klimkof ise zaten konuşmak istemiyordu, hafiften ıslık çalarak yarı aralık gözkapaklarının altından çevresindeki insanları gözlüyordu.

Olga:

— Ne arkadaşım, ne kimsem var.

— Yalnız bir insan olduğunuzu hemen anladım. dedi.

— Hiç arkadaşınız var mı? diye sordu.

Olga gülümseyerek. Sizler tuhaf kişilersinizdir, yürüyüşünüzden belli olur... Kaç yaşındasınız?

— Yirmi ikime giriyorum.

Aleksiye döndü:

— Bak bir sivil polis, dedi Olga.

Klimkof bu sözleri duyar duymaz bir yerine iğne batırılmış gibi iskemlesinden fırladı. Hemen yerine oturdu sonra. Yan gözle kıza bakıyordu. Korku etkisiyle yaptığı bu bilinç dışı davranışı kız anlamış mıydı acaba? Bir şeyler sezinleyemedi kızın yüzünden. Zaten Olga ona değil, masaların arasından ağır ağır yürüyen Melnikof'a bakıyordu. Polisin başı yere eğikti, kolları da takmaymış gibi iki yanından sarkıyordu.

Kısık bir sesle Jakov:

— Kalleşe bakın... dedi.

Aleksi:

— Sanırım adam sarhoş, dedi.

Olduğu yerde kıpır kıpır oynayan Klimkof az kaldı: «Yok o her zaman böyledir» diyecekti, zor tuttu kendini.

Melnikof kara bir gölge gibi kalabalık arasında kaybolmuştu.

Olga bu kez de Klimkof'a döndü:

— Nasıl yürüdüğünü gördünüz mü? diye sordu.

Klimkofun sesi çıkmıyordu. Başını sallamakla yetindi.

— Belli ki namussuz bir adam ama... Olga düşünceli bir sesle konuşuyordu, o da sizin gibi yalnız ve üzgün.

Klimkof başını kaldırıp kızı süzdü. Yüzünde kuşku, izleri vardı. Olga sözlerini sürdürdü:

— Yalnızlık, zayıf bir kişi için yeryüzündeki en

Aleksi:

— Dört yıldır tanırım onu, dedi. Sanki yüzü uzamış, suyu çekilmiş gibiydi. Kocaman kocaman olmuş kara gözlerini uzaklara dikmişti. Bakışları sert, kesinlik doluydu. Yeniden konuşmaya başladı.

— Bize okuyalım diye kitap veren üniversiteli bir genç vardı. İşte o çocuğu polise bu bildirdi. Sibirya'ya kadar sürdülerdi oğlanı. Sonra Tikonof adlı bir ameleyi de içeri attırdı, O da bir yıl sonra tifodan öldü. Kötü adamdır anlayacağınız...

Klimkof birden Olga'nın sorusuyla irkildi.

— Casuslardan korkar mısınız? diye sormuştu kız.

Ancak boğulurmuş gibi bir sesle: «Niye?» diye karşılık verebilmişti.

— Adamı gördüğünde öyle bir irkildiniz ki...

— Şey... Kuru kuru öksürüp boğazını temizledi sonra: Şey... dedi, ben de tanırım onu.

Aleksi gülerek:

— Korkunç şeydir. Onu her türlü kötülüğe itekleyebilir...

Klimkof'un sesi mırıltı gibi çıkıyordu:

— Evet.

— Anlaşıldı... anlaşıldı.

— Tümü de yere bakan-yürek yakan takımıdır bunların, diye söze karıştı Jakov.

Birden üçü de Klimkof'un çevresini sarıverdiler. Sanki onu bir düşmandan korumak istiyorlardı. Ancak Klimkof bu hareketin ne anlama geldiğini anlayamadı. Ağzından bir şey kaçar korkusuyla da konuşmadı.

Aleksi:

— Burda mı oturalım yoksa eve mi gidelim? diye sordu.

— Burada ne var ki?

— Pek bir şey yok ama, bir şarkı söyleyen kadın var, ip cambazları, işte bir takım böyle şeyler var anlayacağın...

Eve gitmeğe karar verdiler. Oradaki eğlenti çekici gelmedi hiçbirine. Yolda Olga Klimkof'a sordu:

— Hiç içeri attılar mı seni?

Klimkof:

— Evet, diye karşılık verdi. Ancak bir an duraladı:

— Peki kısa bir süre kaldım, dedi.

Eve dedikleri küçücük bir odaydı. Her yanda mavi renk görülüyordu. Sıkış sıkış bir odaydı ama canlıydı. Neşe ile üzüntü el ele vermişti. Aleksi duvarda asılı duran gitarını aldı, çalmaya başladı. Bir yandan da şarkı söylüyordu. Klimkof söylenen şarkılardan birini bile o güne kadar duymamıştı. Jakov'sa arada sırada açık-saçık sözler ediyor, canı sıkıldıkça kalkıp oyun oynuyordu. Dans ettiği kadar hızla ökçelerini yere vuruyor, bir yandan da ıslık çalıp,

nâra atıyordu. Yaptığı gürültüler küçücük odayı çınlatıyordu.

Aleksi gitarı çalarken bazan duruyor, Jakov'u alkışlayarak «Yaşa, yaşa... en büyük kötülükler bile içleri neşe ile dolu olan insanların yanından geçemez» diye bağırıyordu.

Olga'nın gördüklerinden çok hoşlandığı anlaşılıyordu. Bir ara Klimkof'a döndü:

— Nasıl, hoşunuza gidiyor mu? diye sordu.

Klimkof sanki kendinden geçmişti. Karşılık olarak kıza gülümsedi. O zamana kadar böyle bir neşe, bir canlılık tatmamıştı. İçmiş gibi başı dönüyordu. Ancak evine döndüğünde kendisinin ne olduğunu, işini, gücünü anımsayabildi. Birden aklını oynatacak gibi oldu. Odanın orta yerinde durmuş, korkuyla yüreği sıkışmıştı. Bu neşeli, bu canlı arkadaşlarını kendi elleriyle polise verecekti. Soluğu kesilmişti .Kuruyan dudaklarının üzerinde pas tutmuş gibi olan dilini gezdirdi. Gitti camın yanına oturdu. Birkaç saniye hiçbir şey düşünemedi. Sonra:

— Gidip, Olga'ya Jakov'a her şeyi söyleyeceğim, dedi.

Hemen aklına Aleksi'nin sözü geldi «kalleş», bir kırbaç gibi şaklamıştı bu tek sözcük beyninin içinde.

Durdu... başını eğdi. «Hayır söylemeyeceğim ama... yazayım daha iyi olur... (dikkat edin) derim. Sonra da onlara kim olduğumu söylerim.» Bu düşünce içini mutlulukla doldurdu. Bir süre geçince bu düşüncesini de beyenmedi. «Ya onların evlerini ararlarken, benim mektubu bulup, yazımı tanırlarsa. İşte o zaman şapa otururum...»

İçinden gür bir ses yükseldi: «Sen, tek başına bir şey yapamazsın ...sana ne emrediliyorsa onu yapmak zorundasın.»

Tan ağarana kadar oturduğu yerde kaldı. İğne batırılmış bir balon gibi sönmüştü sanki. Yüreğini kötü bir sıkıntı kemiriyordu. Dışardaki her şey ona Saşa'nın al bir topa benzeyen yüzünü, o tehdit dolu, kötülük dolu yüzü anımsatıyordu. Bütün kasları birbirine geçer gibi oldu. İçine kapanmış, olduğu yerde büzülmüştü ama, düşüncelerini toparlayamıyordu bir türlü. Dayanamıyordu artık, gitti yattı. Yorganın altına gizlendi.

★

Ortalık durulmuş, eski yaşantı geri gelmişti. Ama, polisler gene kuşkulu, şaşkındı. Her akşam işlerinin başında toplaşıp, tartışıyorlardı. Konuları, toplumdaki kaynaşmanın gitgide artmasıydı. Varlıklı kişilerin ellerinde bulunan toprakları elegeçirmek isteyen gizli bir örgüt kurmuş olan köylülerden, artık açık açık hükümeti yeren amele toplantılarından, gün geçtikçe ihtilâlcilerin güçlendiğinden de konuşuyorlardı. Gıcırtılı sesiyle Filip Filipoviç durmadan polisleri kışkırtıyordu. Tümünü, işlerini yapmadıklarından dolayı azarlıyordu. Iasnagurski başka bir yol tutmuştu. Ellerini göğsü üzerinde kavuşturup, dilini şaplatarak yalvarırdı:

— Yavrularım... az daha çalışkan olmanızı istesem sizlerden derdi. Çarımız kendi için çalışanları unutmaz bilirsiniz. Azıcık daha çalışkan, atak olun, diye yalvarırdı.

Krassavin sıkıntılı bir sesle:

— Peki ama, ne yapmamızı istiyorsunuz? diye sorunca, adamcağız ağzını açıp kapadı, ellerini salladı, karşılık veremedi. Neden sonra toparlanıp:

— Bayım, tutuklayın siz de! diye bağırdı.

İki dirhem bir çekirdek Leontief de Saşa'ya döndü:

— Bu genel çılgınlık günlerinde bizim eski savaş yolları pek sökmüyor, dedi.

Saşa tıslamayı andırır bir sesle:

— Koskoca bir yangının tükürükle söndürüldüğü görülmüş müdür? dedi. Dudaklarında iğrenç bir gülümseme belirdi:

— Baylar, ihtilâlciler sizleri dövüyorlarmış! dedi.

Zaten herkes kızgındı, bağrışıp duruyordu. Üstüne de Saşa'nın alaycı kahkahaları gelince deliye döndüler. Ne var ki, Saşa hiçbirinden korkmazdı.

Gecegündüz dolaşıyordu polisler. Durmaksızın müdüriyete uzun uzun raporlar getiriyorlar, gözlemlerini bildiriyorlar, birbirleriyle tuttukları yolun doğru olup olmadığını tartışıyorlardı. Ama, toplumun ayaklanmasını engelleyecek çareyi de kimse bulamıyordu.

Piotr, parmaklarını çıtlatarak, geleceği okuyabilen bir adam gibi:

— İyi hakkımızdan gelecekler bizim... derdi.

Solovief üzgün bir sesle:

— Bari birer emekli aylığı bağlasalar, derdi.

— Evet, evet kesme umudunu. Aylık yerine bize bir iple, bir darağacı verecekler, diye homurdanırdı Melnikof. Zaten insanın içini boğan bir görünüşü vardı, bu sözleriyle de büsbütün etkili olurdu.

Tümü, yorgundu, umutsuzdu. Yarınlarını düşünüyor, geleceği korkuyla bekliyorlardı. Şefinden en küçük memuruna kadar tanınmayacak kadar değişmişlerdi.

Klimkof onları gördükçe şaşkınlığa kapılıyordu. Bu adamlar üç gün öncesine kadar ne kadar da korkusuz görünüyorlardı. Kendilerini Tanrı kadar güçlü sanıyor, çevrelerine korku salıyorlardı. Şimdiyse bir güz fırtınası önünde savrulan yapraklar gibi bir odadan diğerine koşuşturup duruyorlardı.

Buna karşılık peşlerine düştükleri, yakalayıp, tutuklamak için can attıkları kişiler ise neşeyle, inançla, sadelik içinde yaşantılarını sürdürüyorlardı. Klimkof bundan dolayı daha da büyük bir şaşkınlık içersindeydi. Hiç bir şeyden yılmıyorlardı. Önlerine dikilen engeller, tuzaklar birer birer onların cesareti, yürklerini dolduran inanç karşısında yok oluyordu.

Arkadaşlarını düşündü .Seviyordu onları. Olga'nın tatlı sesini, mavi gözlerini, iyilik, acıma dolu sözlerini severdi. Jakov'un şamataları, gevezelikleri, alaycılığı, her şeyi bilirmiş gibi davranışlarıyla eğlenirdi. Aleksi ise yufka yüreklinin, gamsızın biriydi. İlk elini açana elindekini avucundakini, sırtındakini verirdi.

Klimkof hergün yeni ihilâlcilerle tanışıyordu. Hepsinin de gözlerinde düşlerinin gerçekleşme gününün yaklaştığını görüyordu. Onlarla düşmandı ama, gene de istemeye istemeye bu inan fırtınasına tutuluyordu.

Birden gördü ki, o âna kadar emrinde çalıştır dava çökmüştü. Lanetlenmiş ihanetten kurtulma yolları aramaya başladı. «Onları görmekte inat edersem, çenemi tutamayacağım, biliyorum. Yok onları

izlemeyi başkasına bırakırsam, iş daha da sarpa sa-racak. Bugün zafer onların... onların yanında yer al-mak da benim için en çıkarlı yol...»

Olga'yla tanışması onu öylesine etkilemişti ki, amcaoğlunun evine daha sık gitmeye başladı. Ol-ga'yla karşılaşmak, onu görmek isteği bir tutku ol-muştu artık. Ama, her gidişinden sonra, arkadaşları-nın okuduklarını, düşüncelerini, neler yapmak istc diklerini kelimesi kelimesine Saşa'ya anlatmaktan da geri kalmazdı. Garip bir şey, onlardan konuşmak-tan, kullandıkları kelimeleri yinelemekten mutluluk duyuyordu.

Saşa kötü kötü bakıp, alayla:

— Sersem, geveze, dedi. Senden hiç kuşkulan-madıklarını söylüyorsun, neden ağızlarındaki bakla-yı çıkartmaya çalışmıyorsun. Onlara basım için ya-rarlı kalıpları, harfleri bulabileceğini, daha da ileri git, basımevi bile kurabileceğini söyle... Bu da gelmez mi elinden?

Klimkof sustu.

— Söylesene budala... Yapabilir misin? Evet mi, hayır mı?

— Evet...

— İyi ya. Yarın git, söyle...

Klimkof'un bu söyleneni yapması çok kolaydı aslında. Geçenlerde bir gün Olga ile Jakov ondan ba-sım için gerekli bir takım kalıplar istemişlerdi. Klim-kof da onlara ne evet, ne hayır demişti. Ama bu ko-nuşmadan Saşa'ya söz etmeye korkmuştu o zaman.

Sabah olunca Olga'lara gitti. Sinirleri gergin ol-duğu zamanlar içini bir boşluk doldururdu, şimdi de öyleydi işte. Yabancı bir güç kendisine ne yapması gerektiğini kabullendirmişti. Yabancının verdiği iş

yüreğine yazılmıştı. Artık bu konu üzerinde denenmesi gereksizdi.

O kötü aydınlatılmış odada, Olga ile karşılaştığında şaşaladı ama utangaç bir yüzle kapının önünde çakıldı, kaldı.

Olga onun elini sıktı:

— İçeri gelmiyor musun? Ben de şimdi fabrikadan geldim. Bugün bir miting yaptık. İyi ama senin neyin var? Çok mu yoruluyorsun?... Hasta mısın?... Bir çay içelim açılırsın.

Lambanın ışığını çoklaştırdı. Gülümsedi. Bir yandan masayı hazırlıyor, bir yandan da konuşuyordu:

— Seninle birlikte çay içmekten hoşlanıyorum... Kendi arkadaşlarımla olunca o kadar çok konuşuyoruz ki, düşünmeye zaman kalmıyor. Bu yüzden size bayılıyorum. Çok sessizsiniz çünkü... Süt ister misin? İyi gelir sana. Son zamanlarda çok zayıfladın.

Klimkof sütünü ağır ağır içti, artık konuyu açmak istiyordu.

— Aklıma geldi şimdi... Siz basım için gerekli kalıplar falan istiyordunuz değil mi?

— Ben biliyordum bunları bulabileceğinizi zaten!

Böylesine sakinlikle söylenen sözler Klimkofun kanını dondurdu. İskemlesine iyice yaslandı. Gene konuşmaya başladı:

— Nerden biliyordunuz?

— Sorduğumuz zaman ne evet, ne hayır demiştin. İşte bundan biliyordum, bulabileceğini.

Anlamadı kızın ne demek istediğini. Bakışlarından kaçınarak üsteledi:

— Ama, nerden biliyordunuz?

— Seni namuslu, inanılabilir, dürüst bir insan olarak görüyorum da ondan...

Klimkof hemen atıldı:

— Bana inanmak doğru değildir, dedi.

— Yok canım! Size inanabileceğimden kuşkum yok.

— Ya sizi aldatmışsam?

— Bir şey değiştirmez. Omuzlarını silkti, sakin bir görünüşü vardı. Konuşurken de sakindi.

— Elinde ipucu olmadan birine yalancı, ikiyüzlü demek, ondan kuşkulanmak hem saçma hem de gereksizdir.

Klimkof içini çekti.

— Size gerekli kalıpları bulabileceğim sanırım dedi.

— Görevini yapmıştı. Başını eğdi. Ellerini bacaklarının arasına kıstırmış, deli gibi çarpan yüreğini dinliyordu.

Olga dirseklerini masaya dayamış, anlatıyordu. İstenilen şeyler ne zaman, ne şekilde, nereye getirilecekti... Klimkof kulaklarını dört açmış, dinliyordu. Ancak ruhunu kemirmekte olan duyguyu boğmak için kızın cümlelerini o da içinden söylüyordu

Tam görevini bitirdiği sırada içi karmakarışık olmuştu. Ruhundan birtakım iğrenç duygular yükseliyordu. Kendini kendine karşı düşman yapan bir duygu gitgide onu sarıyor, eziyordu:

Olga alçak sesle konuşuyordu:

— Toplumun ne çabuk değiştiğini görüyor musunuz? Bize eskisinden çok daha fazla güveniyorlar. Dostluk da gösteriyorlar üstelik. Açık yürekli, candan olmak daha güzelmiş değil mi?

Klimkof sözcükleri tepesinde uçuşan pervanelere benzetti. Her kelimenin ayrı biçimi, ayrı anlamı vardı. Kızın yüzüne bakmaya korkuyordu. Ancak gözucuyla onun gölgesini izliyordu. Kafasının içindeyse kızın yüzünü çizmeye çalışıyordu. Mavi bir çift göz, solgun dudaklar, yorgun yüz çizgileri. «Bunun bir tuzak olduğunu ona söylesem» Sonucu biliyordu. «Besbelli kovar beni. Öbürlerinin yaptığı gibi bir sürü aşağılatıcı sözler söyler...»

Birden:

— Doğramacı Zimin'i tanır mısınız? diye sordu.

— Hayır, neden sordunuz?

— O da sizin gibi ihtilalci **de...**

Olga kendinden emin:

— Oldukça kalabalığız, **dedi.**

Klimkof içinden «Zimin'i tanısaydı, gidip, beni ondan öğrenmesini isterdim. O zaman da...» diye düşündü. İskemlesi altından kaydı gibi geldi. Midesi bulanırmış gibi duygular boğazını tırmaladı. Öksürdü. Bakışlarını odada gezdirdi. Bu yoksul ama, temiz yer onu etkiledi. Ay Jakov'un yüzüne benziyordu. Yusyuvarlak parlıyordu. Lambanın ışığını iç sıkıcı gereksiz buldu, Klimkof.

Düşünceli bir sesle konuşuyordu Olga:

— Hayatı adalet ve aklın kurallarına göre düzenleyecek vicdanlı kişilerin sayısı gün geçtikçe çoğalıyor.

Klimkof giderek kızın inanç dolu sözlerine kapılıyordu. «Işığı söndüreyim, diz çöküp ayaklarına kapanayım, sonra da... her şeyi anlatacağım... Bana bir tekme atar...» Düşüncesini yerine getirmek için kalktı, elini ışığa uzattı. Ama, kolu yanına düştü Bacakları titriyordu. Olduğu yerde sallandı

Olga

— Ne oldu size? diye sordu.

Klimkof karşılık veremedi. Diz üstü çöktü. İnlemeye başladı. Titreyen ellerini uzattı, Olga'nın eteklerini tuttu. Kadın bir eliyle oğlanın omzunu tuttu diğer elini alnına koydu. Sonra birden ayaklarını kendi iskemlesi altına çekti, sert bir sesle:

— Hadi, hadi kalkın, dedi. Dostum... anlıyorum seni... acıyorum. İyi bir çocuksun... hayır, hayır. Kalkın diyorum ama...

Olga'nın iri gövdesinden taşan sıcaklık Klimkof'un içinde ihtiraslı bir istek uyandırdı. Kadının kendisini itekleyen ellerinin hareketini tahrik edici birer okşama sandı. «Olga da yabancı bir kadın» diye düşündü, genç kadının dizlerini artan bir istekle sardı.

Olga'nın sesi artık **buyruk verir gibi** çıkıyordu Yumuşaklıktan eser yoktu:

— Kalkın diyorum size!

Klimkof buyruğu yerine getirdi. Hem de tek kelime etmeden. Acak içinde istek, duygu diye bir şey kalmamış, üstelik de kadın kendisini alçaltan, yaralayan bir şeyler atmıştı sanki **içine**.

— Anlıyorum, dedi. Hem de çok iyi anlıyorum Tanrım her zaman aynı şey...

— Gücüme gidiyor doğrusunu isterseniz... Beni ancak bir kadın olarak görüyorsunuz. Ne acınacak yaratıklarsınız, bilseniz siz erkekler.

Camın önüne gitti. Aralarında bir masa vardı. Belirsiz bir şaşkınlık yüreğini dondururken, utançtan da ateş gibi yanıyordu.

— Sizden isteğim bir daha buraya gelmemeniz-

dir. Her ikimiz de zor durumda kalacağız. Rica ederim gelmeyin bir daha...

Klimkof kasketini başına geçirdi pardesüsünü omzuna attı. Birden kamburu çıkmıştı sanki. Dışarda kapının az ilersindeki bir sıraya çöktü. Çok öfkeliydi:

— İğrenç yaratık diye homurdandı.

— Niçin beni anlamak istemiyorsunuz? diye sordu. Kolları düşmüştü.

Kadın:

Gözlerini gözlerine dikmiş, tok bir sesle konuşuyordu şimdi:

Kadınlar için söylenecek ne kadar kötü söz varsa tümünü yağdırdı Olga'ya. Halbuki onu temiz, sevimli bulurdu. Yüzünü görmemek için tepeden tırnağa çamurla sıvayıp, kirletmek istiyordu kadını. Peşpeşe küfürleri sıralarken, Olga da onu itmek için kollarını uzatıyordu. Ne var ki hiçbir şey içinde nefret duygusu uyandıramıyordu. Yalnız ve yalnız küçük düşürüldüğünü, aşağılandığını duyuyordu yüreğinin ta derinlerinde.

Uzun bir süre aya baktı. Bulutların arasından zaman zaman parlak bir top gibi ışıldıyordu. Sakin, yalnız. Bu ak topu sevmezdi Klimkof. Yaşantısının en güç, en kötü anlarını birlikte yaşamıştı. Hep kendisini gözlüyormuş gibi gelirdi. Sevmezdi bu yüzden. İçini boğardı.

Gece oldukça ilerlemişti. Ama kent daha uykuya varmamıştı. Her yandan sesler geliyordu.

«Eskiden gecelerim daha sessiz geçerdi» diye düşündü. Pardesüsü sırtında yürümeye başladı. Kasketini burnuna kadar indirmişti. Son düşüncesi «Or

ları yakalatacağım. Bana verilecek ödüle karşılık da başka kente gönderilmemi isteyeceğim» oldu.

Bile bile intikam alacaktı Olga'dan. Ama istemiyordu bunu. Bir ân onu gene görmek, sözlerini işitmek, varlığıyla canlandırdığı odanın kokusunu içine çekmek arzusuyla yandı. Derken aklına duyacağı küçültücü sözler geldi. «Eğer varlıklı biri olaydım, şimdi karşımda çırılçıplak dans ediyor olurdun... Hepiniz birbirinizin eşisiniz, biliyorum, orospular...» diye düşündü.

Ona tapınmak istiyordu, ya da nefret etmek... ama, hiçbirinde başarılı olamıyordu. İçindeki fırtına durulduğunda bu duyguları anlıyordu. Korkunç bir düş içindeydi sanki.

Verdiği sözü tuttu. Üç kez koca koca paketler içinde basım için gerekli şeyleri götürdü Aleksi'ye. Bu arada gizli basımevinin nerede kurulacağını da öğrenmişti. İşin sonunda Saşa onu bütün arkadaşları önünde kutladı.

Saşa:

—Aferin sana! dedi. Elimize altısı geçti. Hiç de az değil. Ödülünü alacaksın Klimkof...

Umurunda bile değildi bu övgüler, ödüller. En son odada Maklakof kalmıştı. Klimkof onun bir hayli zayıflamış olduğunu gördü. Odanın karanlık bir köşesindeki koltukta oturmuş, bıyıklarını buruyordu. Klimkof'a diktiği bakışları sert, tedirgin ediciydi. Oğlan arkasını döndü.

Casus:

— Buraya gel, Klimkof, diye bağırdı. Onlara acımıyor musun?

— Hayır... Birden sık sık şeflerinin kullandığı bir cümle geldi aklına, caka ile:

— Bizim için ancak çarımızın, ülkemizin düş manları vardır, dedi.

Maklakof gülümsedi:

— Öyledir. Bir ân sustu, sonra: Sen gerçekten üzüntü duymayan birisin, dedi.

Klimkof adamın gülümsemesinde, sesinin tonunda derin bir alay sezdi:

— Belki de ...belki de çok üzgünüm!

— Gerçekten mi?

— Ne yani, ödevimi canla başla yapmayacak mıyım yani?

— Yapacaksın, yapacaksın. Ama, ben bunun tartışmasını yapmıyorum ki salak...

Bir sigara yaktıktan sonra:

— Neye burda kaldın? diye sordu.

— Başka işim yok da ondan!

Maklakof uzandı, oğlanın dizine vurdu, birden:

— Ne bahtı kara adamsın biliyor musun? dedi.

Klimkof yerinden doğruldu, sesi titriyordu:

— Timofei Vasileviç... dedi.

— Eee,

— Bana söyler misiniz...

— Neyi?

— Bilmiyorum...

— Ben de...

Klimkof:

— Amcaoğluma acıyorum... yanındaki genç kıza da... tümüne de acıyorum aslında. Bizim çok çok üstümüzde kişiler onlar. Evet, çok üstün kişiler. diye fısıldadı.

Casus gitmek üzere yerinden kalktı, kapıya dikildiğinde:

— Cehenneme kadar yolun var! dedi.

Klimkof yalnız kalmıştı. «işte biri daha. Tıpkı ötekiler gibi. Önce seni tava getirirler, sonra da kıçına atarlar tekmeyi» diye düşündü. Olga'dan intikam alma isteği yeniden parladı içinde. Tüm insanlara karşı duyduğu nefrete, şimdi bu intikam duygusu da karışmıştı. Ancak şimdiye kadar ruhu aşağılatıcı sözlerle öylesine zehirlenmişti ki, nefret duygusu kolay kolay yeşeremiyordu içinde... Klimkof bu yeni duyguların akışına kapıp koyverdi kendini. Görevine de o zamana kadar tanımadığı, bilmediği bi sadakatle sarıldı.

★

Derken gizli basımevinde çalışanların tutuklanacağı gün geldi çattı. Klimkof buranın yerini biliyordu. Kostia adındaki iri yarı, sakallı bir adamın eviydi burası. Küp gibi şişman bir adamdı, karısıyla bir de Olga'yla birlikte oturuyordu orda. Kafasını hep ustura ile kazıtırdı. Karısı çok esmer bir kadındı. Değişken bakışları vardı. Klimkof ikisini de biraz tuhaf bulurdu. Uzun süre akıl hastanesinde yattıklarına inanıyordu.

Jakov tanıtmıştı onları. Aleksi'lerin evindeydiler.

— Korkunç bir çifttir, demişti.

Jakov arkadaşları için iyi sözler söylemesini severdi. Kıvırcık saçlı başını gururla sallayıp, gösterişli bir davranışla anlattı:

— Korkunç bir yaşantıları olduğundan böyleler. Geceleri rutubetli ve havasız bodrumlarda çalışıyorlar... Sadece zindanlarda dinlenebiliyorlar. İkisi de pranga kaçağıdır. İkisinin de sahte pasaportları vardır. Kim olsa aklını oynatırdı bu durumda. Gene de çok şen insanlardır. Kostia bir başlasa hayatını

anlatmaya herkes hıçkıra hıçkıra ağlayacak sanırsınız. Ama bu hikâyenin sonunda da insan gülmekten bayılır. Böyle insanlarla uğraşmak kolay değildir.

Klimkof, Olga'yı son bir kez görmek istedi. Küçük grubun hangi yollardan hapisaneye gideceğini biliyordu. Bu olaya bütün benliğiyle ilgisiz kalacağına kendi kendini inandırdı, onları karşılamaya gitti. Olga için, «herhalde korkup ağlayacaktır» dedi.

Alışık olduğu gibi gölgeden gidiyordu gene, birkaç kez ıslıkla birşeyler çalmaya yeltendi, ama anılarının akışını durduramadı. Olga'yı, onun sakin gözlerini görüyordu, alınmış bir sesle kadın ona,

— Halk için kötü sözler kullanmamalısınız, Klimkof, diyordu. Sanki sizin hiç kötü yanınız yok mu? Herkes sizin gibi, «İnsanlar kötü olduğu için yaşamaya halim yok,» diye düşünseydi, çok gülünç olurdu. Anlayamıyor musunuz bunu? Kendinizi yüceltirken, başkalarını küçültmeyin. Hiç hakkınız yok buna!

Her zaman haklı olduğuna inanmıştı Klimkof onun. Ama o anda onu korkmuş ve bitkin görmek için can atıyordu.

Uzaklarda bir arabanın tekerleklerinin gıcırtısını duydu. Nal sesleri çınladı. Çevredeki kapılardan birinin altına girip saklandı Klimkof. Kapalı bir fayton tam önünden geçti. Arabanın içindeki iki suratsız adamı, arabacının beyaz sakalını, yanında oturan bir polisin pos bıyıklarını gördü.

«İşte bu kadar, onu görmek kısmet değilmiş.» dedi. Ama arkadan bir arabanın daha sesini duydu. Seslerin havada asılı kalacaklarını, hiç yaklaşmayacaklarını sandı.

Bir şala sarınmış. Tam karşısında da bir başka

polis oturuyordu. Tanıdığı uysal yüz, gözlerinin önün den hızla geçti. Olga çok sakin gibi geldi ona. Umu madık bir sevinç doldu yüreğine; başına dert olan birisine karşılık verir gibi, «Hayır, ağlayacak» dedi.

Gözlerini kapayıp gülümsedi. Bir kaç dakika sonra mahmuz ve ayak sesleri duydu. Zindana atıldıklarını anladı. Gürültü etmemeye çalışarak çabucak kaçtı. Yan sokaklardan birine daldı. Koşarak eve geldiğinde ter içinde kalmıştı.

Bir sonraki akşam, Filip Filipoviç mavi gözlüklerinin ışıklarını saçarak, her zamankinden daha çok kurulan, çatlak bir sesle:

— Klimkof, tebrikler, dedi. Bunu öteki başarıların izlemesini temenni ederim.

Klimkof görünmeyen bağlardan kurtulmak ister gibi durmadan ayaklarını değiştiriyor, ellerini oğuşturuyordu.

Orada bulunan birkaç polis, sessizce dinliyor, ona bakıyorlardı. Onlara bakmadığı halde Klimkof

Şef susunca, kendisini başka bir yere nakletme- ötekilerin bakışlarını kendi üzerlerinde hissediyordu. lerini istedi? Filip Filipoviç:

— Ne saçma iş bu! dedi. Çok ayıp bu korkaklık. Hele bu zamanda. Nasıl olur bu? İlk defa önemli bir iş başarıyorsun, sonrada naklini istiyorsun. Ben bilirim seni ne zaman nakledeceğimi.

Klimkof ümitsiz, alçalmış bir duyguyla, «İşte benim ödülüm?» diye geçirdi kafasından. Aldanmıştı. Saşa çağırttı onu.

Piotr'un arkadaşı:

— Hey bücür işte senin payına düşen, dedi.

Terli, sarı parmaklarla Klimkof'un eline bir kayme sıkıştırdı.

Zarubin koştu hemen;

— Ne kadar?

Klimkof titrek elleriyle parayı büktü.

— Yirmi beş ruble, dedi.

— Kaç kişiyi ele verdin?

— Yedi.

— Yedi mi? Vay be?

Zarubin gözlerini tavana dikti.

— İki kere, yok, üç kere yedi... yirmi bir... desene adam başına üç ruble yirmi beş kapik. Hafif bir ıslık çaldı. Araştıran gözlerle çevresine baktı.

— Saşa bunun için tam yüz elli ruble aldı. Üstelik altmış rublelik bir masraf listesi çıkardı. Pek bu başarıdan sonra bana ne ısmarlıyorsun bakalım Klimkof?

— Ne istersen, gel bakalım. Gene de korkuyordu parayı cebine koymaktan.

Giderlerken Zarubin:

— Pek havadan sudan bir şeylerdi galiba seninkiler.

Dokundu bu Klimkof'a. «Neden?» diye soru içini çekti. Sonra sesini alçaltarak,

— Hiç de sandığın gibi değillerdir, dedi.

— Ödülüne bakılırsa, daha çoğuna değmez galiba... Farketmiyor değilim, beni aldatamıyorlar. Krassavin isyancılardan birini yakaladı. Burdan yüz ruble, bir o kadar da Petersburg'dan aldı? Uydurma pasaportlu bir kadın için de yetmiş ruble aldı Soloviev. Gerisini sen düşün. Hele Maklakof'u hiç sorma. O daha yükseklerde. Avukatlar, profesörler peşinde. Çok iyi alıyor. Onlara özel tarife uygulanıyor, biliyorsun.

Durmadan konuşuyordu Zarubin. Onun bu ge-

vezeliği biraz kendini de rahatlattığı için hoşlanıyordu Klimkof bundan.

Bir geneleve girdiler. Her zaman gelirdi Zarubin buraya. Zayıf, kambur bir kadına buyurur gibi:

— Nasıl Lidia? dedi. Kapitolina nerede? Kapitolina'yı tanımalısın Klimkof. Ne kız Tanrım! Yeryüzünde bir iblis. Yüz yıl geçse öğrenemezsin onun öğrettiklerini. Konyakla limonata verin bize. Bu içkilerle işe başlarım her zaman. Sen ne içersin?

— Ne olursa, dedi Klimkof.

Birinci sınıf bir evdi. Perdeler iyi kumaşlardandı. Klimkof döşemeleri çok beğendi. Şık giyimli kızlar ulaşılamaz gibi geldi ona. Aptallaştı. Önünden geçer etekleri dizlerine sürtülen kızlara geçit vermek için köşeye büzüldü.

Boynunda mavi kurdele olan göğüsleri çıplak esmer bir kıza yüksek sesle;

— Bunlar üniversiteli mi? diye sordu.

Öteki kulağına eğildi birşeyler fısıldadı. Kız suratını ekşitti. Klimkof arkasını döndü onlara. Zarubin'e.

— Kim olduğumuzu biliyor mu bunlar, diye sordu.

— Tabiî, dedi Zarubin. Onun için bizden yarı fiyat alıyorlar, hesaptan da yüzde yirmi beş indirim var.

Klimkof beğendiği içkiden iki kadeh yuvarladı Pek neşesi artmadı ama, çevresindekileri daha tasasız karşılayabiliyordu.

İri yarı iki kadın, masalarına oturdular. Lidia'yla Kapitolina'ydı bunlar. Gövdesine göre küçüktü Lidia'nın yaşı. Dar alınlı sivri çeneliydi. Dişleri balıklarınki gibi keskin, gözleri kara ve oyunbazdı. Kapitolina'ysa

bedeni bir yığın topun birleşmesinden oluşmuş gibiydi. Gözleri şiş, dumanlıydı.

Zarubin durmadan sinekler gibi bacaklarını, boynunu oynatıp duruyordu. Kızları yakalıyor, okşuyor, boyunlarını kokluyordu.

Klimkof çok öfkelenmişti. «Hayvan herif! Benim paramla kızların iyisini kendi alıyor, canavarı bana bırakıyor. Öfkesinin nedenleri daha da derindi. Bardakların birini konyak doldurdu, bir dikişte içti. Boğazı yandı alkolden, ağzını açtı, bitkin bakışlarını çevresinde gezdirdi.

— Ha gayret! diye takıldı Zarubin.

Kahkahalarını koyverdi kızlar. Klimkof uykuda gibi ne gözleri görüyor, ne kulakları duyuyordu.

Uyandırmak ister gibi, Zarubin dürttü, onu.

— Klimkof, bilir misin, Lidia benim sadık dostumdur. Aklı başında kızdır. Şefin biraz gözüne girebilirsem, çıkaracağım onu buradan, evleneceğiz. Beraber çalışacağız, değil mi sevgilim?..

Kız gözlerini kaçırdı ondan,

— Ölmezsek görürüz, dedi.

Kapitolina Klimkof'un sırtına vurdu, kalın bir sesle;

— Neden konuşmuyorsun sen dostum? dedi.

— Herkesle senli benlidir o, diye söylendi Zarubin...

Klimkof kızdan yana bakmadı bile;

— Vız gelir bana, dedi. Söyle ona, hem beğenmedim, rahat bıraksın beni.

Bir an için kimseden ses çıkmadı. Kapitolina yavaşça;

— Cehennemin dibine, deyip koca gövdesini masaya abanarak kaldırdı.

Kadının can damarına basamadığını görünce, Klimkof:

— Tam bir fil, dedi.

Lidia, alınmış gibi:

— Bu ne kabalık, diye çıkıştı.

Zarubin de:

— Ya, dostum, hiç kibar değilsin, dedi. Kapitolina şahane kızdır... bayılır herkes ona.

— Bana ne dedi Klimkof. Bira getirsinler bana.

Zarubin:

— Bira getirsinler, diye bağırdı.

Kapitolina biraları söylemek için dışarı çıktı. Zarubin arkadaşına eğildi, gösteri yapar gibi:

— Onlar da insan. Kabalıklarla onları küçük düşürmek gerekmez. Canları istediğinden burada değiller herhalde.

Klimkof susturdu onu;

— Rahat bırak beni, dedi.

İstedi ki çevresindeki herşey sussun, kızlar dansetmesin, o kafa tasındaki sırıtık sarı dişlere benzeyen tuşlara vurmasın mor yüzlü piyanist, perdeler sallanmasın. İstedi ki birdenbire bembeyaz giysiler içinde Olga kapıda görünüversin. O zaman yerinden fırlayıp odadakilerin hepsini bir yumrukta devirecek, Olga'ya onlardan nefret ettiğini haykıracaktı. Ona kafasında yalnızca kendisi olduğunu söyleyecekti. Yeniden sesler geliyordu kulağına. Arkadaşı:

— Eğlenmeye geldik buraya, çıngar çıkarmak mı istiyorsun dedi.

Bütün gövdesi sallandı Klimkof'un. Belli belirsiz baktı ona, «başıma bütün gelenler bu hayvanın yüzünden geldi, gelmekte de...» diye geçirdi kafasından.

Dolu bira şişelerinden birini aldı, bardağına doldurdu, sonra elinden bırakmadan kalktı;

— Parayı veren benim, sersem, diye bağırdı.

— Efendim, efendim? Arkadaşım değil misin?

Zarubin'in sivri, kara başı arkaya kaydı. Bir an için Klimkof'un gözüne adamın gözüken dişleri, bakır rengi yüzü çarptı.

Zarubin:

— Otur! diye bağırdı. Eğlencemizi berbat etme.

Klimkof nişan alıp savurdu şişeyi. Yapışkan, kıpkırmızı bir kan aktı, Klimkof coşkun bir sevince kapıldı. Kolunu gene kaldırdı ama bira üstüne döküldü. Ondan sonra da çevrede çığlıklar, koşuşmalar oldu. Bir an sonra da Klimkof güçlü kolların saldırısına uğradı. Her yanını tırmalıyor, ellerini tutuyorlardı. O sırada biri bir balgam attı suratına. Sonra kollarından tutup dışarı çıkardılar.

Ayıldığında kendini karakolda buldu Klimkof. Üstü başı paralanmış kan içindeydi. Olayı anımsadı o an, ilk aklına gelen, «Ne yapacaklar bana acaba?» oldu.

Tanıdığı bir memur yıkanmasını, eve gitmesini söyledi.

— Dava açılacak mı, dedi Klimkof.

— Bilmiyorum, diye karşılık verdi memur. Sonra da, Zannetmiyorum. Şefleriniz oldukça güçlü. Bir yolunu bulurlar. Siz de göz hapsinde olduğunuza göre korunuyorsunuz demektir.

Gülümsedi Klimkof.

Ertesi gün, Filip Filipoviç yanına çağırdı, iyice azarladı.

— Aptal, bu pis yerlerde çıngar çıkaracağına, örnek olmalısın. Bir daha aynı haltı yersen bir ay tıkarım içeri.

Oldukça korkmuştu Klimkof. Gürültüsüz yaşamesini sürdürdü. Olayı unutmak için kendini işine verdi.

Zarubin'e rasladı bir gün. Sağ gözünün altı yaralıydı. Hoşlandı bundan. Birini dövebildiği için kendi gözünde büyüttü kendini.

— Neden saldırdın bana, diye sordu, Zarubin.

— Sarhoştum, biliyorsun.

— Az kaldı kör olacaktım.

Barışmaları için de Zarubin onu yemek ısmarlamaya zorladı.

Klimkof içinde yeşeren düşünceleri silemiyordu. Çar'a karşı bir suikast için içerdeki düşmanlarla bazı subayların işbirliği yaptıklarını öğrendiği gün büsbütün karıştı kafası. Düzenleyiciler bir de bildiri yayımlamışlardı. Halka, çok yakında siyasal, dinî toplantıların serbestleyeceğini, gazetelerde istenilenin rahatça yazılacağı söyleniyordu.

Şefler yeniden telâşlanmışlar, toplantı düzenlemişlerdi. Memurlara pek bir şey bildirmiyorlar, yalnız arkadaşça konuşmalarını sürdürüyorlardı. Filip Filipoviç, Saşa, Krassavin, Soloviefle öteki yüksek memurlar uzun saatler boyunca tartışırlar, dışarı çıktıklarında da suratları bir karış asık olur, arkadaşları bir şey soracak olsa kaçamak karşılık verirlerdi

Filipoviç'in kapısı açık kalmıştı bir gün. Saşa'nın öfkeli sesi kalem odasına kadar geliyordu:

— Neden söz edilsin onlara meşrutiyetten ya da politikadan. Yeni örgütün onları açlıktan geberteceğini anlatmalı, zindanlarda çürümelerinden baş-

ka bir işe yaramayacaklarını kafalarına sokmalı. Sanki bizim memurlar da ne? Her biri sersem, çürük beyinsiz birer hayvan...

— Neler söylüyorsun sen de, dedi Filipoviç.

İasnagurski:

— Amacınızı pek kavrayamadım diye ekledi.

Kalem odasında Piotr, Grokotof ve Klimkof vardı. Yeni memurlardan biri koyu saçlı, çilli burunlu, altın gözlüklüydü. Öteki yeni traşlı, kel kafalıydı. Kırmızı yanakları, basık burnu, sol kulağının altında da şarap rengi iri bir leke vardı. Hepsi kulak kesilmiş Saşa'nın sözlerini dinliyorlardı. Piotr bir kaç kez yerinden kalkıp, kapıya gitti, var gücüyle öksürdü. Görünmeyen bir el kapadı kapıyı. İçerdekilerden kel kafalısı, koca parmaklarıyla burnunu karıştırdı:

— Beyinsiz diye kime dedi acaba?..

Karşılık veren olmadı. Grotokof içini çekti, açıklamayı yaptı:

— Herkese dedi, dedi.

Piotr gülümsedi:

— Çok da zekî hergele...

Kel kafalı çevresindekilere birer birer baktı:

— Bizden söz ediyor o zaman...

Grokotof:

— Politika böyledir, dedi. Herşeyi geçerli kılar

— Okumuş olsaydım ben de oynardım kozumu, diye mırıldandı Piotr.

Sandalyesinde ilgisizce sallanan koyu renk saçlı, durmadan esniyordu.

Saşa dışarı çıktığında, saçları darmadağınık, yüzü pancar gibiydi. Kapının eşiğinde hepsini birer birer gözden geçirdi.

— Dinlediniz mi kapıdan? dedi.

Kan ter içinde kalan memurlar birer birer geliyor, yavaş seslerle birbirlerinden bilgi alıyorlardı. O sırada Maklakof çıkageldi. Her zamanki gibi asıktı suratı. Ters bakışlarla Krassavin'in odasına yürüdü, ardından da kapadı kapıyı.

Piotr'a döndü Saşa:

— Isyancılara karşı taktik değiştiriyoruz, dedi. Gizli bir örgüt kuracağız, onlar da açıkta kalacaklar. Sonra, kimse bir yere ayrılmasın konferans var.

Ortalık yatıştı, kimse konuşmuyordu. İasnagurski, şefin yanından çıktı. Gülümseyen ağzı yayvan bir çanağa benziyordu. Etli kulakları ensesine yapışmış gibiydi. Gövdesi kaypaklaşmıştı sanki. Alçakgönüllülükle gruplar arasında dolaştı, tek tek memurların ellerini sıktı. Bu işi bitirince de, bir köşeye gitti, ulur gibi konuşmaya başladı:

— Çar'ın sadık köleleri! Acıyla yoğrulan yüreğimle, vatanın, Çar'ın Ortodoks kilisesinin, atılgan, korkusuz, sadık evlâtlarına sesleniyorum.

Klimkof'un yanındaki:

— Aldı fitili, dedi.

— Düşmanlarımızın son günlerden aldıkları korkunç, o derecede sakıncalı tedbirleri öğrenmişsinizdir herhalde, Nazır Bulugin'in imparatorumuzun Tanrının kendilerine vermiş oldukları kuvvet ve yetkiyi korumak konusundaki gücü ve iradesiyle ilgili bildirisini okumuşsunuzdur. Sevgili kardeşlerim ve arkaraşlarım, bunların hepsi ruhlarını kapitalistlere satmış birkaç soysuzun heyecanından başka birşey degildir. Bütün amaçları, Rusya'mızı batırmaktır. Bu meşrutiyet ve özgürlük temennileriyle halkı kandırmak istiyorlar.

Casuslar, çemberlerini daralttılar. - Onlara sade-

ce sağduyumuzla dokunmamız yeter. Hemen toz olacaklardır. Bir düşünün: Çarımızın da elinden, kutsal yetkisini almak, seçim hakkını halka vermek, seçtikleri insanları da İmparatora göndermek, böylece kanunlar yapmak, imparator'un yetkisini kırmak istiyorlar. Bilgisiz ve sarhoş halkın parayla, alkolle baştan çıkacağını sanıyorlar... Hainlerden, isyancılardan, liberallerden seçeceklerini saraya göndereceklermiş. Seçecekleri vekillerin kimler olacağını şimdiden biliyoruz: Yahudiler, Polonya'lılar, Almanlar Ermeniler; yani, Rusya'nın düşmanları.

Onun arkasında ayakta duran Şaşa gülümsüyordu. Klimkof gördü bunu, ama bu iğrenç herifin dikkatini çekmemek için başını eğdi.

— Bu haydutlar ordusu ışıklar saçan imparatorluk tahtının çevresini saracak, Çar'ın vatanın kaderine gözlerini kapıyacak, Rusya'yı hainlerin, yabancıların eline bırakacaklar... Ermenilerle Gürcüler de onlardan aşağı kalmayacaklar. Rusya'nın her zaman koruduğu bu sefil milletler ayrı birer hükümet olurken Rusya da yalnız kalacak... o zaman...

Şaşa onun kulağına birkaç kelime fısıldadı. İhtiyar sinirli bir hareket yaptı.

— Almanlarla İngilizler bize çullanacaklar, bizi çiğ çiğ yiyecekler...

Son sözlerini olanca gücüyle söyledi. Bir an sustu, sonra gene başladı:

— Ama imparatorumuzun, şerefini gücünü sadık köpekler gibi koruyan dostları var. Onlar, isyancılarla, meşrutiyetten yana olanlarla savaşmak için birleştiler. Aralarında dükler, prensler, kontlar, imparatorluk idaresine, kutsal bir geçmişe boyun eğmiş valiler var.

Şaşa konuşmacının sözünü kesti gene. İhtiyar dinledi, elini salladı, birdenbire:

— Öyleyse konuşun. Neden sözümü kesiyorsunuz, dedi. Sonra sallanarak yürüdü. Yerine Şaşa geçti. Kamburunu çıkarttı, boynunu ileri doğru uzattı, kırmızı gözlerini oradakilerin üzerinde dolaştırdı, ellerini oğuşturdu, tiz bir sesle:

— Anladınız mı, diye sordu.

Polislerden birkaçı,

— Evet, evet, dediler, Ama hiçbiri içten değildi,

Şaşa;

— Sanırım. dedi ve açık, güçlü, her saniye artan bir kinle konuşmasını sürdürdü:

— Dinleyin. Sözlerimin anlamını zekî olanlar aptallara anlatsınlar. Liberallerle, isyancılar kazanmak üzere. Gün gibi açık bu. Hükümet onların isteklerini kabul etmek, meşrutiyet vermek için karar aldı. Sizin için meşrutiyet ne olabilir? Yüzde yüz ölüm? Hepiniz çalışmaktan kaçan korkak tembellersiniz. Çoğunuz gideceksiniz kodese. Hakkettiniz bunu. Arta kalanlar da soluğu tımarhanede alacak. Çünkü aranızda bir yığın deli ya da delirmek üzere serseriler var. Yeni örgüt yürürlüğe girdiği zaman hepinizi ezecekler. Karakollar kapatılacak, emniyet kuvvetleri dağılacak. Sizler de sokağa atılacaksınız.

Herkes taş kesilmiş dinliyordu. Klimkof, «O zaman ben de nereye olsa giderim.» diye düşündü.

Şaşa bir an sustu herkesi gözden geçirdi:

— Sanırım anlaşıldı, dedi. Alnındaki sivilceler, sanki yüzünün her yanına dağılmış gibi kıpkırmızıydı.

— Bu yeniliğin hepinizin zararına olacağını anlamalısınız, dedi. Öyleyse vakit kaybetmeden savaş-

maya geçmeli, yok etmelisiniz onu. Kendiniz için savaşacaksınız tabiî. Önemli olan kendi çıkarlarınızdır.

Kalabalık odada mırıldanmalar oldu. Birkaç memur, ses çıkrmadan suratları sık, başları önde dışarı çıktılar. Biri.

— Ne gereği var bu palavraların. Maaşlarımızı arttırsalar daha iyi olur, dedi.

— Bizi korkutmaktan başka birşey yapmıyorlar.

Şaşa'nın çevresini on kadar memur sarmıştı. Klimkof'da sokuldu bu grubun yanına. Piotr heyecanlanmıştı:

— İşte böyle konuşmalı, dedi. İki kere iki dört.

Solovief, soru dolu gözlerle:

— Pek memnun değilim ben, dedi. «Düşünün.» Ne demek bu kelime? Herkes kendine göre savaşını sürdürüyor. Ne yapılması gerektiği söylemek daha doğru olmaz mı?

Krassavin kabaca:

— Ettiler ya canım. dedi.

— Anlamadım, dedi Maklakof.

— Pekiyi anladınız, diye bağırdı Şaşa, yalan söylüyorsunuz anladınız...

— Hayır!

— Ben de anladınız diyorum... Ama korkaksınız... Asilzadenin birisiniz de ondan... Ben sizi bilirim...

— Belki de, dedi Maklakof. Ne istediğinizi kendiniz biliyor musunuz ama...

Öyle soğuk konuşuyordu ki, ürperdi Klimkof. «Şaşa tokatlar onu» diye geçirdi kafasından. Ama Şaşa daha alçak bir sesle:

— Ben mi? Ne istediğimi bilmiyor muyum?

— Hayır...

Şaşa omuzlarını silkti, korku dolu bir sesle:

— Şu halde söyleyeyim, diye bağırdı. Nerdeyse gebereceğim. Kimden korkum var benim? Zaten bir ayağım çukura girmiş... Düşüncelerinizle önünde diz çöktüğünüz bu ayak takımına karşı, bastırılmaz bir kin var içimde. Ben onlardan iğrenirken, siz tapıyorsunuz onlara. İnkâr mı ediyorsunuz? Yalan söylüyorsunuz o zaman. Asil bir aileden olduğunuz için köle ve uşaksınız, hepiniz. Ben ise bir köylü, gözlerini açmış bir köylüyüm... Böyle olduğu halde, üniversite ahlâkımı bozamadı benim...

Klimkof bu sözlerin yüreğine örümcek ağı gibi takıldığını hissetti. Kendini bağlıyor, sıkıyor, Şaşa'yı sürüklüyordu. İki saldırganın yüzlerini görebilmek için arkadaşları arasından bir yol açtı kendine.

— Düşmanlarımızı tanıyorum ben. Siz asiller! İşi casusluğa vardırana kadar efendimiz oldunuz. Erkekleriniz gibi kadınlarınız da, isyancılarınız gibi polisleriniz de her yerde her zaman kinle karşılanıyorlar... Sizi mahvetmenin çarelerini bilmiyor mu sanıyorsunuz beni...

Maklakof ellerini ceplerine soktu,

— Çok önemli bir konu bu, dedi. İsterik bunalımlarınızdan çok önemli bir konu bu.

— Öyle mi? Ne demezsin? Söyleyeyim o zaman.

Haline bakılırsa Şaşa oturmaya yelteniyordu. Saat tokmağı gibi durmadan sallanıyordu, arada bir de kekeliyor, ama susmuyordu.

— Yaşamayı düzenleyen kim? Tabiî asiller. Hayvanların en uysallarından biri olan insanı kim bozdu?.. Onu iğrenç, hasta, yırtıcı bir hayvan yapan kimdir? Siz asiller! Size yapılacak en iyi şey nedir

biliyor musunuz? Bütün lâğımları açmak, üstünüze doğru akıtmak, zehirlediğiniz insanların kusmuklarıyla sizi boğmak. Yok olmanızın, cezanızı çekmenin saati geldi de geçiyor bile... Baltaladıklarınız hepsi size karşı gelecek, boğacak sizi!. Duyuyor musunuz? Bunların hepsi birer birer olacak. Zaten kentlerin birkaçında asilleri yakalamışlar bile... Bilıyorsunuz bunu değil mi?

Önce geriledi biraz, sallandı, sonra da ellerini ileri uzatıp, duvara yaslandı. Göğsünden gelen kısık bir kahkaha attı. Maklakof arkadaşlarına bir göz attı, güler gibi oldu, sonra yüksek sesle.

— Anladınız mı ne dediğini, diye sordu.

Solovief:

— İnsan arkadaşlarının içinde herşeyi söyleyebilir, orası önemli değil. Aslında Petersburg'ta gizli bir örgüt olup olmadığı daha önemlidir. Kurulduysa, amacının ne olduğu bilinmeli...

— Öğrenmeliyiz, hele üyelerini iyice bilmeliyiz, dedi kararlı bir sesle.

— Gerçekten prenslerden kurulmuşsa, işçilerimiz yolunda demektir, dedi Solovief.

— Senin için öyle, banka da yirmi bin rublen var çünkü... Ne tilkisindir sen...

Solovief gruptan ayrıldı, ekşimişti yüzü,

— Kimbilir, belki de otuz bindir, dedi.

Kuru, sarsıntılı bir öksürüğe tutulmuştu Klimkof, boğazı tırmalanıyordu sanki. Kendini kaptırmıştı önceleri söylenen sözlere, şimdi, bunlar yağmurda kalmış kar taneleri gibi gittikçe eriyordu. Makalof gözüne ilişti bir an, sıkıntı dolu bir yüzle gözlerini ayırmadan kendisine bakıyordu.

— Ne bakıyorsunuz? dedi Klimkof.

Beriki arkasını döndü gitti. Klimkof görmeyen gözlerle baktı peşinden.

— Anladınız mı? dedi Maklakof.

— Beğenmiyorum söylediklerini.

— Ciddî mi söylüyorsunuz, neden?

— Hep kin aşılıyor... sanki kıtlığı var...

Başını salladı öteki:

— Haklısınız, dedi.

Klimkof dikkatle çevresine bakındı:

— Aslında anlaşılan hiç bir şey yok... herkesin dediği başka...

Ortaya attığı bu düşünceden ürperdi, kaçamaklı bakışlarını üstüne çevirdi. Ama o mendiliyle şapkasının tozunu alıyordu. Duymamıştı herhalde bu çekinceli cümleyi.

Klimkof'a uzattı elini:

— Alahaısmarladık, dedi.

Onunla birlikte gitmek istedi Klimkof, ama Maklakof şapkasını giymiş, bıyığını burarak yola düzülmüştü bile.

Bütün kentte hızla, gittikçe büyüyen bir kâbus havası vardı. Halk hiç de korkulu gözükmüyordu. Eskiden anlamsız gibi duran yüzler şimdi daha canlı, daha bilinçli bir görünüş kazanmıştı.

Kenar mahallelerde aşağı yukarı her gün, polisce de tanınan isyancıların da katıldıkları toplantılar yapılıyordu. Olayları bağırarak protesto ediyorlar, hükümetçe alınan son tedbirleri, önce halkın gözünü boyamak sonra da aldatmak için kullanılacağını ileri sürüyorlardı. İşçilerden yalnız ve yalnız kendilerine inanmalarını istiyorlardı.

İsyancılardan biri bir gün:

— Egemenlik ancak ulusundur! Bütün toprak ve

özgürlük yalnız onundur, diye bağırdı. Her yanı korkunç bir kükreme, heyecanlı bağırışmalar sardı.

— Arkadaş, haklıdır.

Klimkof aptallaşmıştı, arkasını döndü, Maklakof'u gördü. Saçları darmadağın, gözlerinden kıvılcımlar çıkıyordu. Kargaların kanat çırpmaları gibi durmadan ellerini birbirine çarpıyor, alkışlıyordu.

— Haklısın.

Klimkof şaşırdı kaldı. Ceketinin eteğini çekti.

— Ne yaptığınızın farkında mısınız? Konuşan peşinde olduğumuz isyancılardan biri...

— Rahat bırak beni, dedi öteki. «Yaşa, var ol!» diye bağırdı gene. Klimkof'a döndü sonra:

— Gerçeği isteyen bir adamın kişiliğinin ne önemi var dedi.

Utandı, gülümsedi Klimkof, gözlerini çevresinde dolaştırdı. Yüreğini olduğu gibi açıklayabileceği birini aradı halk arasında. Ama cana yakın bir yüz görünce, «Onunla konuşacak olursam, polis olduğum hemen anlaşılır,» dedi.

İsyancıların yaptığı konuşmalarda, başka bir yaşama düzeninin gerekliliğini savunduklarını duymuştu. Bu sözler onun çocukluk anılarını canlandırıyor, anlamlarını daha iyi kavramasına yardımcı olarak açıklık kazandırıyordu. Yakıcı, dirençli de olsa, inanıyordu onlara, Korkudan, baskıdan bunalımlar geçiren benliği, balçığa gömülmüş gibiydi. Zayıflıktan kemikleri kötürümleşmiş ama gene de gözleri ilerde olan çocuklara benzetti kendisini.

İsyanın parlak gelişimini beğeniyordu beğenmesine ama sevecek kadar gücü yoktu. Sözlere inanıyordu, ama söyleyenlere değil. Hoş gibi gelen bu düşler dünyası yüreğini okşuyor, heyecanlandırıyor-

du, ama, onlara tam anlamıyla sarılamıyor, korkuyo - du bundan. Gene de hangisi olursa olsun taraflardan birinin başarılı olmasını diliyor, düzeni daha kolaylaştırmalarını, böylece, güneşin altında kendine de ufacık bir yer kalmasını istiyordu.

Başlangıçta, isyancılarla polislerin nazırlara ağız dolusu küfüs savurmalarını, düşmanların halkı aldatmak amacında olduklarını iddia etmesini pek anlayamamıştı. Ama onları dinledikten sonra bu soruyu bir daha kendi kendine sormadı. Çünkü memurlar ilgisiz, isteksiz çalışıyorlardı. Yabancıydılar birbirlerine. Kendi güvendiklerinden korkuyormuş gibi hepsi ötekini kuşkuyla gözden geçiriyordu. Şefler de görünmeyen birer insan olup çıkmışlardı. Astlarına ne bir buyrukta bulunuyorlar ne de izleyecekleri bir yöntem çiziyorlardı.

Hemen her gün Krassavin:

— Hâlâ bir haber yok mu Petersburg'lu prenslerden? diye sorardı.

Piotr şen şakrak çıkageldi bir gün.

— Arkadaşlar, Şaşa Petersburg'a çağrılmış, dedi. Orada belli ki büyük işler başaracak.

Kumral, eğri burunlu polise cansız bir sesle Vakizef karşılık verdi:

— Rus halk birliği - gerçek Ruslar - isyancıları öldürmek için savaş sınıfları kurmayı düşünüyorlarmış, bende gireceğim bu kuruluşa, iyi silâh kullanırım çünkü...

Bir ses:

— Zaten silâh kullanmakta ne var? Tetiği çektin mi kaçarsın.

Klimkof, «Ne de basit karşılıyorlar herşeyi» diye geçirdi içinden; bilinçsiz, Olga'yla Jakov'u anımsadı birden.

Sevinçten uçuyordu Şaşa, Petersburg dönüşü. Boş gözlerinde yeşil kıvılcımlar yanıyordu. Kendinden emin gibi çıkıyordu sesi. Gövdesi de dikleşmiş sanki yeniden doğmuştu.

— Ne yapacağız, diye sordu Piotr.

Dişlerini gösterdi öteki:

— Öğrenirsin yakında, dedi.

★

Güzel, üzüntülü sonbahar gelmişti. Kimsenin haberi yoktu. Korkusuzca gürültüyle sokaklara iniyor, gittikçe çoğalan gurur, güvenle dolaşıyorlardı. Klimkof'da artık onların başarılarına, çok yakın gözüken sessiz, şen yaşayışa inanmaya başlamıştı.

Çok geçmeden korkunç, güzel, masalımsı günler geldi. Kimse çalışmıyordu. Halkı çoktandır baskısında tutan değişimsiz yaşam, çok güçlü kollara sarılmış gibi birdenbire durmuştu. İşçiler, ekmek, su ışık vermek istemediler. Açlık, susuzluk, karanlık günlerce sürdü. Bu genel grev günlerinde halk sokaklara döküldü; türküler söylüyorlar, çocuklar gibi eğleniyorlardı. Ilk kez halk kendi egemenliğinin tadını almıştı. İlk kez tüm yaşantılar üzerindeki gücünü ölçebiliyordu. Evlerdeki sessizlik, makinelerin durgunluğu, polislerin şaşkınlığı, eskiden Kaf dağında olan şimdi yerlerde sürünen burjuva burunlarını görmek çılgına döndürüyordu bu insanları.

O günlerde korkunç iktidarı zayıf ellerinden almışlar, ama düzenbazlığı, acımasızlığı bırakmışlardı. Klimkof, buyurmaya alışmış bu insanların, şimdi

ciğeri on para etmezlere boyun eğdiklerini görüyordu. Efendilerin düşmanlarını anlıyordu. Korku saçanlar, öfkelerini gizlemeye çalışıyorlar, sanki işçileri haklı görüyorlarmış gibi onlara gülümsüyorlar, yalan söylüyorlardı. Klimkof biliyordu geçmişin geri gelmeyeceğini. Yeni türeyen efendiler başkaydı. Tüm yaşantıyı bir çırpıda durdurmasını bildiklerine göre nasıl olsa onu yeniden örgütlendirmeyi, kendileri için olduğu kadar, başkaları için de kolaylaştırmayı bileceklerdi.

Eski sert gelenekler, görenekler yavaş yavaş değişiyordu. Gözle görülür biçimde iyiye gidiyordu halk. Akşamları sokaklarda ışık yoktu ama, gene de gündüz gibi kahkahadan çılgınlıklardan geçilmiyordu.

Her yanda özgür, korkusuz insanlar gruplaşıyordu. Herkes heyecanla büyük yargının başarılı olacağından söz ediyor, inanıyordu buna. Çekimser kalanlar, seslerini çıkarmıyorlar, yeni yüzleri inceliyorlar, ateşli söylevleri can kulağıyla dinliyorlardı. Bu gruplara çoklukla casusların da katıldığını görürdü Klimkof. Göze çarpmamak için hemen yok olurdu. Sık sık özel ilgi duyduğu Melnikof'a raslardı. Her zaman çevresinde dinleyiciler bulunurdu. Gök gürültüsü gibi çıkardı kalın sesi .

— Görüyorsunuz ya, herşey halkın istediği gibi oldu. İstersek herşeyi ele alabiliriz. Gerçek güç yalnız bizimkidir. Halk! İyi hatırla bunu. Eline geçirdiğini sakın kaçırma! Baskın çık, kim olursa olsunlar, efendilerine tetik davran. Kov onları, çok üstelerlerse, gebertene kadar döv.

Bunları duyunca Klimkof bir süre düşündü, «Daha yeni atıldı içeri, bu tip konuşanlar. Şimdi birlik gibi gözüküyor. Kışkırtma mı gene acaba?»

Sabahtan akşama dek tek başına halk arasında dolaştı. Arada bir konuşmak istedi, ama tam o anda hemen kaçıyor, ıssız bir sokağa dalıyordu. «Sesimi yükseltirsem beni tanırlar,» diye düşünüp üzülüyor, sonra da avunmak için, «Daha zaman var.» diyordu.

Dolaşırken, bir akşam Maklakof'a rastladı. Kapılardan birinin gölgeliğine girmiş, başını kaldırmış, karşıdaki evin ışıklı penceresini gözetliyordu. Kemik için bekleşen aç bir köpek gibiydi. «Her zaman görevde.» dedi Klimkof içinden.

— İsterseniz kaldırayım sizi, dedi Klimkof ona.

Polis yavaş bir sesle, şaşkın şaşkın:

— Sen mi kaldıracaksın beni? dedi.

Klimkof bir terslik olduğunu sezdi. İlk kez Maklakof ona «sen» diyorsun. Sesi de bir tuhaftı.

— Hayır, git buradan, dedi.

Üstü başı her zaman tertemizken bu akşam dökülüyordu. Arkaya taradığı saçları bu akşam alnından, şakaklarından sarkıyor, ağzı da içki kokuyordu.

Kasketini çıkardı Klimkof:

— Allahaısmarladık, dedi, yavaş yavaş yola koyulmuştu, birden bir ses:

— Buraya bak, dedi.

Klimkof arkasını dönünce Maklakof'u gördü yaklaştığını duymamıştı.

— Gel benimle ...

«Herhalde sarhoş.» dedi Klimkof içinden.

Maklakof arkasına baktı:

— Kim oturuyor bu evde biliyor musun? dedi.

— Evet...

— Mironof... yazar... hatırladın mı?

— Evet...

— Tabiî hatırlarsın, seninle alay etmişti.

Yavaş yavaş sessiz yürüyorlardı. Dar küçük sokakta bir iki kişi vardı. Çok da soğuktu hava.

— Haydi dönelim, dedi Maklakof. Önünü iliklediği, kasketini düzeltti, düşünceli görünüyordu.

— Ben gidiyorum, dedi. Güney Amerika'yı... Arjantin'e...

Kuşkulu, ümitsizdi sesi. Klimkof bunu kendi içinde de duydu. O da sıkıntıya kapıldı.

— Neden bu kadar uzaklara gidiyorsunuz? dedi.

— Gerekli olan bu...

Evin karanlık duvarında yalnız başına dev gözü gibi parıldayan temiz ışınlar saçan camın karşısında durdu gene, ses çıkarmadan bir süre baktı.

— Mironof'un penceresi ...dedi. Yalnızdır geceleri, durmadan yazar... Gidelim...

Klimkof çok alçak bir sesle:

— Bu sokaktan gidelim, dedi.

— Korkuyor musun, diye sordu Maklakof. Haklı değilsin. Türkü söyleyerek uğraşmaktan söz eden bu insanlar, sakin ve uysaldır. Canavarlar onların arkasında değil. Bir meyhaneye girsek de ısınsak, ama her yer kapalı .

— Eve gidelim...

— Eve mi... Sen git, teşekkür ederim.

Kımıldamadı Klimkof, üzgündü.

Öteki kaldırımda sesler çınlıyordu.

Birisi:

— İnanamazsın buna Mişa, diyordu.

Öteki kalın ses:

— İnanıyorum ama hemen olacağını sanmıyorum, diye karşılık verdi.

Maklakof, Klimkof'u dürttü;

— Ne biçim casussun. Hanidir gözlüyorum seni müshil almış gibisin, dedi.

Kendinden söz etmek için fırsat bulduğuna sevindi. Klimkof:

— Ben de gitmek istiyorum, dedi. İşler yoluna girince hemen ayrılacağım bu kentten. Ufak ticarete girerim, sessiz sedasız yaşarım.

— Yoluna girecek ne var?

— Ne olacak... yeni toplum... herşeye halk el attığı zaman...

Öteki kahkahalarla güldü bu söze, gereksiz neşe Klimkof'un konuşma isteğini kırdı.

Gene ses çıkarmadan yürümeye koyuldular. Sıkıntılıydı Klimkof.

Evin önüne gelmişlerdi, Maklakof birden:

— Beni dinle... gerçekten gidiyorum. Temelli bırakacağım Rusya'yı. Gitmeden önce bu yazara birkaç belge vermem gerekiyor. Görüyor musun bu paketi?

Klimkof'un gözünün önünde üç köşeli bir paket sallıyordu.

— Kendim gitmek istemiyorum ona. İki gündür kolluyorum onu ama çıkmıyor dışarı. Hasta mıdır nedir? Sokakta verecektim ona bunları. Postayla da gönderemem. Bütün haberleşmeler kontrolda, hepsi de bizim elimizden geçiyor... Onun için ben gidemem.

Göğsünde sıktı paketi, eğildi, Klimkof'un tam gözlerinin içine baktı:

— Hayatımın hikâyesi yazılı bu kâğıtlarda. Ona açıkça kimliğimi bildiriyorum... beni şey eden... bütün nedenler burada... Okumasını istiyorum onun.

Kocaman elini Klimkof'un omzuna koydu, sarstı, buyurur gibi...

— Bunu git ver ona, yalnız ona ver, bir şey yolladı size dersin.

Bir an için sustu, veremedi, sonra:

— Gizli örgütten biri gönderdi, okumanızı rica etti, aynı dediğim gibi söylersin, rica etti dersin... Burada bekleyeceğim seni, haydi... Ama sakın buralarda olduğumu söyleme. Eğer nerede olduğumu soracak olur, kaçtı, Arjantin'e gitti dersin. Anladın mı?

— Peki, merak etmeyin.

— Haydi o zaman, çabuk.

Yavaşça itti Kimkof'u. Kapıya kadar birlikte gittiler, sonra kenara çekildi, kulak kabarttı dinledi.

Çok güçlü bir heyecan dalgası altında Klimkof kendi kişiliğini unutmuş, Maklakof'un sözleri altında iyice ezilmişti. Zile bastı, casusun bakışlarından bir an önce kurtulmak için, diziyle kapıyı zorladı. Aralanan kapıdan üç köşeli bir ışın belirdi, karanlık gölgeyi zar zor gösteriyordu; tok bir ses;

— Ne istiyorsunuz?

— Yazar Gospodin Mironof'u görmek istiyorum, kendisine verilecek çok acele bir mektup var.

Tıpkı Maklakof gibi telâşla konuşmuştu. Herşey gene karmakarışıktı kafasında. Şefinin kemik gibi soğuk, çıplak sözlerini ancak anımsıyordu. Tam konuşacaktı, başının üstünden bir ses:

— Nedir istediğin delikanlı? dedi.

Klimkof hiç düşünmeden:

— Gizli polisten bir memur size bu kâğıtları gönderdi. Okumanızı rica etti, dedi. Kendisi Arjantin'e gitmek üzere yola çıktı da...

— Nerede kâğıtlar?

Dostça bir sesti. Klimkof başını kaldırınca koyu bıyıklı tunç renkli yüzü tanıdı. Elindekileri Mironof'a uzattı.

— Girin içeri, oturun şöyle.

Klimkof söyleneni yerine getirdi, başını önüne eğdi gene. Yazarın zarfı yırtarken çıkardığı ses ürpertti onu. Korkak bakışlarını adama çevirdi. Tam önünde ayakta duruyor, zarftan çıkanlara bakıyordu.

— Yola çıktığını mı söylemiştiniz?

— Evet .

— Siz de mi polistensiniz?

— Evet, dedi Klimkof, «Şimdi galiba hakaret edecek» diye düşündü.

— Yabancı gelmedi yüzünüz bana.

Gözlerini kaldırmamaya çalıştı, içini çekti.

— Tanırsınız, beni, dedi.

— Siz de peşimde olanlardan biri miydiniz?

— Yalnız bir defa... Camdan beni görüp aşağı gelmiş, bir mektup vermiştiniz bana.

— Evet, evet, şimdi hatırladım... Hay akşi şeytan. O mektupta sizin için kötü sözler kullanmıştım galiba, değil mi?

Klimkof ayağı kalktı, yazarın gülümseyen yüzüne baktı:

— Zarar yok, dedi.

Bu sert, ama koruyucu sesi duymak çok acı geliyor, Mironof'un kendisini kovduracağından korkuyordu.

— Ne tuhaf olaylar... Yorgun görünüyorsunuz ama siz... Biraz oturun da dinlenin.

— Hayır, artık gitmeliyim.

— Siz bilirsiniz, çok teşekkürler, güle güle.

Kıllı parmaklı elini uzattı. Klimkof bu eli sıktı. Yazarı şaşırtan cümlesi ağzından döküldü:

— İzin verirseniz, ben de hayatımı anlatayım size.

Açıkça söylemişti bu sözcükleri. «Maklakof bütün polisleri en zekîsi en akıllısı diye ona saygı gosteriyor da, benim herşeyi açıklamamda ne sakınca var?» diye düşündü. Şefini anımsadı birden, camdan dışarı baktı. «Zarar yok, ilk defa üşümüyor, herhalde dedi.»

— Eğer istiyorsanız, anlatın, dedi yazar. Paradesünüzü de çıkarın... Çay içer misiniz? Hava oldukça soğuk çünkü.

Klimkof gülümsemek istedi, başaramadı.

Aradan ancak birkaç saniye geçmişti. Gözleri yarı kapalı merkezde rapor veriyormuş gibi, köyünden, demirci dükkânından, Jakov'dan söz ediyordu.

Mironof, büyük bir masanın yanındaki sandalyeye oturmuş bir ayağını altına almış, hem dinliyor, hem bıyıklarıyla oynuyordu. Yuvarlak yeni traşlı başını iki mum aydınlatıyordu. Gözleri çok uzaklardaydı.

«Beni dinlemiyor bile.» diye düşündü Klimkof Sesini yükseltti, kaçamak bakışlarını odada gezdirdi yazarın yüzünü inceledi.

Soğuk, sert görünüşlü bir odaydı. Ciltler dolusu kitap odanın duvarlarını kalınlaştırıyordu. Rafların arasındaki pencereler, gecenin koyu karanlığından parlamıyordu bile. Ancak kapı beyaz bir leke gibi belli belirsiz seçilebiliyordu. Masanın üstündeki örtü, koyu rengiyle, odaya büsbütün sıkıntı veriyordu.

Bir köşede sert deri kaplı bir sandalyede oturan Klimkof, kendi de nedenini bilmeden ensesini san-

dalyenin arkasına dayıyor, sonra da kaydırıyordu. Mum ışıklarında sıkıldı. Sarı dilleriyle birbirlerine bir şeyler söylüyorlardı sanki. Sokuluyorlar, titreşiyorlar, titreşiyorlar, doğrulup havaya yükseliyorlardı.

Yazarın oturduğu sandalyenin arkasında, sarı yüzlü, sıvri sakallı, hırçın bakışlı büyük bir resim asılıydı.

Hâlâ Mironof bıyıklarıyla oynuyor, bakışları uzaklarda odanın dışında dolaşıyordu. Şaşırdı Klimkof onun bu durumuna. Bir türlü anılarını bir araya getiremiyordu. Gözlerini iyice kapamak istedi. Gecenin karanlığı bu isteğine yardım etti. Derin derin nefes aldı. O anda içinde iki kişinin varlığını hissetti. Biri yaşıyor, öteki de bu birinciden bir yabancı gibi söz edebiliyordu .Sözcüklerini daha kolaylıkla seçebiliyor, daha iyi açıklamalar yapabiliyordu. Bütün başından geçen olayları bir mantık silsilesi içinde kavrayabiliyor, yüklendiği iğrenç, bulaşık olaylardan temizliyordu kendini. Kendinden söz etmek hoşuna gidiyordu. Kendi başına yaptığı bu konuşma sırasında gerçeği söyledikçe, hiç bir konuda suçlu olmadığına inanıyordu, çünkü hiçbir zaman başına buyruk yaşamamış, iğrendiği, gereksiz yere yaptığı işler için hep baskı görmüştü. Yerinirken bile, içtenliği karşısında kendi kendine hayran oldu, gözleri yaşardı.

Yazar arada bir, bir şey soracak olsa:

— Durun, herşeyi sırasıyla anlatacağım, diyordu.

Söz Maklakof'a gelene kadar yorulmadan konuştu durdu. Birden aklına geldi Maklakof. Kendisini uçurum kenarında sandı. Gözlerini açtığında dışarda solgun bir sonbahar gününün ilk ışıklarını gördü. İçini derin derin çekti, ayağa kalktı. Beyni yıkan-

mış, arınmış gibiydi. Hiç böylesine rahatlamamıştı. Gene de tuhaf bir boşluk vardı içinde. Yüreğinde yeni buyruklar almak, hırçın davranışlardan bulunmak için hazırlık vardı, gene.

Mironof koca gövdesini doğrulttu, gürültü ile ayağa kalktı. Klimkof'a bakmadan:

— Ne yapmak istiyorsunuz şimdi? diye sordu.

Klimkof da ayağa kalktı, Maklakof'a söylediklerini bir kez daha güvenle tekrarladı:

— Yeni düzen başlar başlamaz, başka bir kente gidip küçük ticaret yapacağım. Biraz birikmiş param var ...İki yüz ruble kadar.

Yavaşça ona döndü yazar:

— Ya! dedi, başka arzunuz yok mu?

— Hayır.

— Demek yeni düzene inanıyorsunuz. Bunun kurulabileceğini de sanıyor musunuz?

— Tabii... yeter ki halk istesin. Siz inanmıyor musunuz?

— Doğrusu söyleyemeyeceğim.

Cama döndü, sesini çıkarmadan bıyığını okşadı. Klimkof kıpırdamadan bekledi.

— Geride bıraktığınız o genç kızı, amcanızın oğlunu, arkadaşlarınızı aramıyor musunuz?

Klimkof ceketini çekiştirdi başını eğdi.

— Onların haklı olduklarını biliyorsunuz değil mi?

— Acırdım eskiden onlara... Herhalde utanıyordum. Şimdi hiçbir duygum yok onlara karşı.

— Niçin?

Bir an sustuktan sonra Klimkof:

— Yapacak birşey yok ki... Onlar mert insanlardı ama...

— Hiç kötülük ettiğinizi düşünmediniz mi?

İçini çekti Klimkof:

— Hoşlanmıyorum, ama, verilen görevi yapıyorum.

Yazar ona doğru bir adım attı, sonra geriledi. Klimkof geldiği kapıyı gördü, Mironof oraya bakıyordu çünkü. «Gitmeliyim artık.» diye düşündü.

— Bana soracak birşeyiniz var mı? dedi Mironof.

— Hayır, artık gidiyorum.

— Güle güle...

Çekilerek, lKimkof'un geçmesi için yol verdi Mironof. Klimkof parmaklarının ucuna basarak yan odaya geçti. Tam pardesüsünü giyiyordu, Mironof birdenbire sordu:

— Peki ama, bütün bunları neden anlattınız bana söyler misiniz?

Bir an duraladı Klimkof, kasketini evirip çevirdi:

— Çünkü, dedi. Beni yollayan Timofei Vasileviç'in size çok saygısı var da ondan...

Gülümsedi yazar;

— Yalnız bunun için mi? dedi.

Klimkof şaşalamıştı, «Neden anlattım sanki herşeyi ona», diye geçirdi aklından. Gözlerini Mironof'a dikti. Öteki de;

— Haydi güle güle, dedi .

— Allahaısmarladık, deyip saygılı bir şekilde eğildi Klimkof.

Günün ilk ışınları yayılırken sokağa çıktığında, kaldırımda bir adamın başını önüne eğmiş, dolaşıp durduğunu gördü.

«Beni bekliyor. Geç kaldığım için küfür ediyordur.» dedi Klimkof içinden.

Polis, donmuş toprakta ayak sesleri duymuş olacak ki hemen başını o yana çevirdi, koşar adım Klimkof'un yanına geldi.

— Bıraktın mı?

— Evet.

— Neden geç kaldın? Ne konuştu seninle? Ne sordu?

Tirtir titriyordu. Yanakları morarmış, burnu kıpkırmızı olmuştu. Klimkof'un pardesüsünün ucunu yakaladı, sonra bıraktı. Parmaklarını hohladı, olduğu yerde tepindi. Soğuktan donan yüzünde korkulacak bir görünüş yoktu.

— Ben de anlattım başımdan geçenleri ona, dedi Klimkof yüksek sesle. Bu haberi vermek hoşuna gitmedi ama...

— Benim için birşey sormadı mı?

— Yola çıkıp çıkmadığınızı sordu.

— Ne dedin?

— Evet, dedim.

— İyi, o kadar mı?

— Hayır.

— Gidelim haydi... Dondum çünkü.

Pardesüsünün cebine sokmuştu ellerini, kamburu çıkmış, iri adımlarla yürüyordu.

— Sen de anlattın hayatını ha?

Klimkof kendini bu polisle bir tutmaktan hoşlanmıştı, kıvançla:

— Başından sonuna kadar, bu sabaha kadar herşeyi...

— Ne dedi?

— Hiç!...

Birden durdu Maklakof ,onu kolundan tuttu, yavaş ama sert bir sesle:

— Sahiden verdin mi? dedi.

— Inanmıyorsanız üstümü araştırın, diye bağırdı Klimkof.

Maklakof bir süre düşündü.

— Hayır, dedi. O zaman eyvallah. Ben artık yokum... Sana verdiğim öğütleri dinle. Acırım sana. Elinden geldiği kadar çabuk bırak bu işi... Sana göre değil, sen de biliyorsun bunu. Vakit geçirmeden çık git. Tam sırası... Durumun nasıl değiştiğini görüyorsun. Halk güveniyor birbirine, ölüler hortluyor. Böyle zamanlarda çoğu şey affedilir, unutulur bile. Hele Saşa'dan sakın iyice... Deli, hasta adamın biri. Amcanın oğlunu bile ele verdirdi sana, unutma bunu. Uyuz bir köpek gibi ölmeli o. Haydi, hoşçakal dostum.

Klimkof elini kavradı, parmakları arasında sıkı sıkı tuttu:

— Sahi, doğru söylüyorsun verdin değil mi? dedi gene. Belki yanılıyorsun da...

— Yemin ederim ki verdim...

— İnandım, inandım; Tanrı aşkına benden birkaç gün söz etme dairede.

— Ben de pek uğramıyorum ki zaten. Maaşımı almak için ayın yirmisinde gideceğim.

— İstersen daha sonra birşeyler söyleyebilirsin. O zaman nasıl olsa çok uzaklarda olacağım. Allahaısmarladık.

Sokaklardan birinde yok oldu. Klimkof gözleriyle izledi onu, içine bir kurt düştü. «Hemen yola çıkarsa şeflerden bir korkusu var demektir. Dayak yemiş gibi bir durumu var.»

Bir daha onu göremeyeceği düşüncesi üzdü onu. Ama daha birkaç dakika önce onu zayıf, titrerken

gördüğünde sevinmişti. Eskiden ne kendini beğenmiş dediği dedik bir adamdı. Şefleriyle kendini bir tutardı. Ama galiba göz hapsinde tutulan bu yazardan çok korkuyordu. «Ben sıradan bir memur olduğum halde korkmuyorum Mironof'tan.» diye düşünerek yürüdü.

Mutluydu bir an kendi kendine. Ama birdenbire içini alçalmış gibi üzüntü doldurdu. Hiç beklemediğ. bu duygudan adımları yavaşladı. Anlamadığı bir üzüntünün nedenini araştırırken, «Bunları ona anlatacağıma Olga'ya anlatsaydım çok daha iyi olurdu,» diye düşündü.

Genç kızın gözlerinde canlanması büsbütün kararttı içini.

Yeni uyanıyordu ken. Klimkof uyumak istiyordu oysa. Bitkin, çok umutsuz hissetti kendini. Bütün nesneleri dışarı atılmış bir odaya benzetti kendini.

Uyumak istiyordu, ama, eve gitmek ölmekten de ağır geldi ağır ağır yürüdü.

★

Karasevdalı Vekof, öğleye doğru uyandırdı. Pardesüsünü, kasketini, çıkarmamıştı. Demir karyolayı sallıyor, kısık bir sesle üst üste:

— Kalk haydi Klimkof... Hepimizi daireden çağırıyorlar. Klimkof, Meşrutiyeti kabul ettiler. Filip Filipoviç bütün memurları çağırıyor. hey Klimkof, diye bağırıyordu.

İri yağmur taneleri gibi düşüyordu sözleri. Dişi ağrıyor gibi ekşitiyordu polis yüzünü. Gözlerini de durmadan kırpıyordu.

— Ne var, diye fırladı Klimkof yatağından.

— Kimse bilmiyor ne olduğunu. Daha dün İmparator meşrutiyet verecek denirken bugün bildiriler dağıtılıyor. Şaşa'nın kabalığını engellemez bu. «Vurun, öldürün.» demeye başladı bile. Beş yüz ruble de verseler, gene de bu haltı yemem ben... Ayda kırk ruble alıyoruz üstelik. Bunları işitmek işte isyan ettiriyor insanı. Artık bizim orasının tımarhaneden farkı kalmadı.

Yanaklarını şişirmiş, odada beş aşağı beş yukarı dolaşıyordu.

— Korkunç... Haydi, giyin de gel...

— Kimleri öldürmeliymiş? diye sordu Klimkof, pantolonunu giyerken.

— İsyancıları... Ama İmparatorun bildirisi yayınlandığına göre, kime isyancı gözüyle bakılacak o da belli değil. Bir yandan elimizde bayraklar, millî marş söylememizi isterlerken öte yandan da «Kahrolsun meşrutiyet» diye bağırttırıyorlar, isyancıları öldürtüyorlar. Bir şey anlayamıyorum!... Bildiriye Çar'ın iradesine karşı mı geleceğiz? Bunu anlayamayan yalnız ben değilim herhalde?

Üzgün üzgün karşı koymaya çalışıyordu. Kemikleri alınmış gibi bütün gövdesi oynuyor, bacakları birbirine dolaşıyordu.

— Ben gelmeyeceğim daireye, dedi Klimkof.

— Nasıl? Niçin?

— Sokaklarda olup bitenleri görmek için biraz dolaşacağım.

İçini çekti gene Velkof:

— Eh, sen yalnızsın tabiî... Başında koskoca bir aile hele ters bir karı bulunursa insan istemediği yere bile zorla gider. Zora gelirse insan ipte bile yürür. Cambaz görünce hep kendi kendime, «Senin

de hayatın söz konusu olsaydı sen de yürürdün bu işte» derim hep. Kader, fakirlerin isteklerini bastırmaktan, iradelerini yok etmekten başka bir işe yaramıyor.

Odanın içinde durmadan geziniyor, sağa sola çarpıyordu. Yanaklarını da şişirince davul gibi oluyordu. Küçücük gözleri kayboluyor, burnu yanakları arasına gömülüyordu. Üzüntülü sesi, ümitsiz sözleri Klimkof'un sinirlerini iyiden bozdu. Ona döndü, oldukça sert:

— Her şey değişecek yakında, üzülmeye değmez, dedi.

— Şeflerimizin istemedikleri bu zaten! diye bağırdı. Anlıyor musun?

İçini birden kuşku dolduran Klimkof oturduğu yerde döndü karşılık vermek için gerekli sözcükle bulamadı, ayakkabılarını bağlamaya koyuldu:

— Şaşa, «öyle vurun ki bel bağladıkları özgürlükten korksunlar!» diye bağırıyor, Vakirlef, tabancasını çekip, «Gözlerinden vururum kerataları,» diyor. Krassavin de çevresine bir yığın serseri toplamış, durmadan öldürmekten söz ediyor. Çaçin'i sorarsan o da elinden sevgilisini alan üniversiteliyi öldüreceğini söylüyor. Bir de yeni memur geldi. Kambur. Durmadan gülüyor. Ön dişlerini kırmışlar. Acınacak halde. Görülmemiş korkunç şeyler bunlar!...

Gizemli davranışlarıyla sözlerini sürdürdü:

— Çok normal herkesin kendini koruması. Hiç olmazsa bunu ölüme yolaçmadan yapmalı. Biz öldürürsek, yarın da sıra bize gelecek.

Vekof, başını pencereden uzattı, dinledi, sonra da sapsarı bir renkle ellerini kaldırdı.

— Ne oluyor? diye sordu Klimkof.

Büyük bir gürültü, küçük ama aralıksız darbelerle pencerelere iniyor, odayı kaplamak istiyordu sanki. Klimkof, arkadaşına soru dolu korkulu bir bakış attı, ayağa kalktı. Öteki kollarını uzatarak camı açtı, ama hemen kenara çekildi. Pencere açılır açılmaz da sel gibi içeri doldu gürültü.

— Eğleniyorlar, dedi Vekof, yavaşça.

— Bak bakalım, dedi Klimkof, çabucak pardesüsünü giydi. Pencereden uzandı Vekof:

— Bayraklar, insanlar, her renk her çeşit. Korkunç kalabalık. Her sınıftan insan var. Subaylar bile var aralarında. Papaz Uspenski de var orada. A! A! Bak... Melnikof, bizim Melnikof elinde bir de bayrak var!...

Yıldırım gibi cama koştu Klimkof. Yoğun halk kitlesi sokakları doldurmuştu. Herkes neşeyle coşmuştu. Başlarının üzerinde salladıkları bayraklar da kuşlar gibi uçuşuyordu. Donup kalan Klimkof, ilk sıralarda Melnikof'un iri gövdesini gördü. İki eliyle sımsıkı tuttuğu bayrağı sallıyordu. Bayrağın kumaşı arada bir yüzüne değiyor, kaşlarının altından fırlayan kara perçemleri yanaklarına ve sakalına dolanıyordu. Hayvanlar gibi kıllı olan bu adamın ağzı açıktı. Bağırıyor olmalıydı.

— Nereye gidiyorlar? diye sordu Klimkof arkadaşına.

Öteki başını cama dayamıştı.

— Bilmiyorum, dedi.

İkisi de seslerini çıkarmadan akıp giden bu insan seline baktılar. Yürekten, ruhtan coşan fırtına gibi gürültüleri alışık kulaklar, açıkça seçebiliyordu.

— Ne büyük güç değil mi? dedi Vekof. Aslında her biri yalnız kendi için yaşar gibi görünürdü ama

birdenbire birleşivermişler... Olağanüstü bir olay doğrusu.

— Akıllandılar artık, kazanırlar, dedi Klimkof inançla.

— Bizim Melnikof'a ne dersiniz?

— O her zaman demokrattır zaten, diye bir açıklama yaptı Klimkof.

— Herşey yoluna gidecek.

Yüzüne baktı aynada, neşeliydi, hoşlandı bundan.

— Birlikte çıkalım istersen, dedi Vekof.

Sokağa çıkmışlardı.

— Gene de budala bir halk, dedi arkadaşı. Ellerinde bayraklarla dolaşacağına, türküler söyleyeceğine iktidarı ele geçirse, politika ayrılığına son verse daha iyi olmaz mı? Güç onlarda şimdi. Kendileri gibi bizi de adam edebilirler, herkese de yaptığı işe göre ödülünü verebilirler.

Bir sokağın köşesine geldiklerinde Vekof vedalaşmadan ayrıldı, gözden kayboldu. Klimkof, başıboş bir adam gibi yürüdü...

«Iki yüz rublem var şimdilik. Ticaret yapabilirim, insan serbesttir bu meslekte... Yakında yirmi beş ruble daha alacağım» diye düşündü.

Sokaklarda insanlar karıncalar gibi kaynaşıyorlar, avazları çıktığı kadar bağırıyorlardı. Yüzlerindeki şenlik belirtileri, bu sıkıntılı sonbahar akşamında parlak bir paskalyayı anımsatıyordu.

Her yerde kahkahalar, dostça sesler duyuluyordu. Klimkof hoşlandı gürültüden. Dudaklarında gülümseme, hoşgörülü bakışlarla onları izliyor, gelip geçene yol veriyor, geleceğini daha renkli daha tatlı olarak düşünüyordu.

Kahkahalarla gülen iki adam bir köşede tam karşısına çıktı. Birisi kazayla çarptı, şapkasını çıkardı özür diledi.

— Afedersiniz...

— Rica ederim, dedi Klimkof.

Grotokof'tu bu. Yeni traş olmuştu. Parıl parıl yanıyordu yüzü. Neşeli gülen gözlerle her yanı tarıyordu.

— Klimkof dostum, doğrusu ucuz atlattım, dedi. Allahtan aklıma... Sahi siz tanışıyor muydunuz? Patnelief, o da bizden.

Grotokof, sık sık soluk alıyor, hızla konuşurken kekeliyor, durmadan da alnının terini siliyordu:

— Bir kalabalık vardı bulvarda, birisi konuşuyordu. Ben de yaklaştım, dinleyeyim dedim. Hiç çekinmeden söyleyip duruyordu. Hemen bilgi toplamaya başladım. Kim olduğunu sordum yanımdaki adama. Yüzünü tanır gibiydim. Adam, «Zimin.» dedi. O anda iri yarı iki delikanlı kollarımdan tutup, «Arkadaşlar, casus var.» diye bağırıştılar. Söz söylemeye fırsat bulamadan kalabalığın ortasındaydım. Çıt yoktu çevrede. Delici bakışları üzerimde hissediyordum. «İşim bitti artık.» dedim kendi kendime.

Klimkof şaşırmıştı!...

— Zimin ha- dedi. Adımlarını sıklaştırdı

Grotokof ellerini havaya kaldırdı, haç çıkarıp konuşmasını sürdürdü:

— Tanrı yardımıma koştu. Birden toparlandım kendimi, «Yanılıyorsunuz efendiler, ben casus değilim, şöhretli insanlarla hayvanların çok iyi bir taklitçisiyim. İsterseniz sanatımı göstereyim size.» dedim. «Tanıyoruz onu yalan söylüyor.» dediler. Ama ben çoktan başlamıştım polis müdürünü taklit et-

meye. Onun sesini kullanarak «kim izin verdi burada toplanmaya.» dedim. Herkes kahkahalarla güldü. Onun üzerine ben de numaralarımı döktüm. Valinin, papazın, sinek vızıltısının, domuzların taklitlerini yaptım. Kollarımı hâlâ bırakmayan o iki serseri de gülmeye başlayıp, bıraktılar beni. Öyle bir alkışladılar ki aklınız durur. Pantelief de oradaydı, sor istersen.

Arkasında bir gömlek olan adam, doğruladı söylenenleri.

Grotokof, heyecanla göğsüne öyle bir vurdu ki öksürdü.

— Şimdi iş daha da kolay, dedi. Yolunu buldum demektir. Sanatım hayatımı kurtardı.

— Halk çok saflaşmış, dedi Pantelief.

— Doğru, onlara artık her şey yutturulabilir, diye ekledi Grotokof. Ama gene de oldukça çok değişiklikler var. Eskiden göz hapsinde bulundurduğunuz isyancılar, sosyalistler şimdi hep ön sıradalar.

— Ne demek olur bu?

— Söylevi verenin Zimin olduğunu kesinlikle biliyor musun, dedi gene Klimkof.

— Evet Matvei Zimin'di, dedi. Pantelief. Knopp fabrikaları yararına propaganda yapan adam .

— Onun hapiste olması gerekirdi, dedi Klimkof. Hiç hoşlanmamıştı bu durumdan.

Grotokof neşeli bir ıslık çaldı.

— Hapiste mi ?Herkesi bıraktıklarını duymadın galiba daha?

— Kim bıraktı?

— Canım, halk tabiî.

Hiç konuşmadan bir iki adım daha gitti Klimkof...

— Onları bu iş için mi bırakmışlar, dedi.

— Anlaşılan öyle...

— Ama neden?

Pantelief:

— Benim düşüncem böyle, ama, şimdi durumumuz ortada... Şefler de artık ilgilenmiyorlar bizimle, dedi.

— Bütün isyancıları bırakmışlar mı? diye üsteledi Klimkof.

— Hepsini...

Pantelief burun deliklerini açа açа tok bir sesle:

— Şimdiden daha hiç de hoş olmayan, üstelik tehlikeli çatışmalar oldu... Çaçin gözünden vurulmuş, sonra da halka tabanca çekmiş. Namuslu yolda giderken yanına bir kadın sokulmuş, avazı çıktığı kadar, «Casus casus.» diye bağırmış. Eh o hayvanları taklit edecek değil ya, çekmiş tabancayı... Herkes yapamaz ama bunu. Hepimizin tabancası yok ki.

— Verilecek ama,

— Doğruysa durum büsbütün kötü. Silâh kışkırtır adamı, kullanmak zorunda kalırsın.

Klimkof sözlerini kesti:

— Ben eve gidiyorum, dedi. Dar sokaklara daldı.

Gelip geçenlere görünmemek için kaldırımdan kaldırıma geçiyor, karanlıkta saklanmaya çalışıyordu. Sürekli korkusunun nedeni. Olga'ya Jakov'a ya da onlardan birine yakalanmaktı. İçine doğan bu kuşku saniyeler geçtikçe daha da çoğalıyor, oldukça rahatsız etmeye başlıyordu.

Kendi kendine avunmak için, «Kent büyüktür ama insanlar o kadar çok değil.» diyordu. Gene de

her ayak sesi onun yüreğini daha hızlı çarpmasına yol açıyor, ayakları titriyordu. Üzülerek, «Hepsini de bırakmışlar. Hem de kimseye sormadan. Ne yapacağım şimdi? Nerde olduklarını bilseydim hiç olmazsa» diye düşünmekten alamıyordu kendini.

Akşam olmak üzereydi. Komiserliğin önündeki sokak feneri yanıyordu. Kapının önünden geçerken biiinmeyen bir ses:

— Buradan, arka kapıdan girin, diyordu.

Durdu, korkuyla karanlıklar içindeki iki kapıyı inceledi. Kapılıydı, ama hemen orada kara bir gölge gözünden kaçmadı.

Boğuk bir ses:

— Çabuk olun, dedi.

Klimkof eğilerek geçti, avlunun dibinden sızmakta olan ışığa doğru yollandı. Ayak sesleri, boğuk, ağlamaklı başka sesler geldi kulağına. Durdu, dinledi. Başını omuzlarına gömdü, pardesüsünün yakalarıyla yüzünü örttü, gövdesinin yarısını kapıya döndürdü. Kapının önüne geldiğinde de, kendiliğinden açıldığını gördü. Hızla bir adam içeri girdi, çarpıştılar.

— Allah belânı versin, kimsin sen?

— Benim.

— Sen kimsin?

— Klimkof, Evsei.

— Ha siz miydiniz? Çabuk haydi, tanımadınız mı beni?

Kemerli burnu, kulaklarının arkasına kadar uzanan bukleleri inceleyen Klimkof:

— Vakiref, değil mi? dedi.

— Evet evet... ta kendisi.

Klimkof hiç bir şey söylemeden, bir yığın karanlık gölgenin dolaştığı avluya girdi. Soloviefin tatlı sesini duydu:

— Bir genç kız getirin bana... Yakışmaz bana ama, onu eşek sudan gelene kadar döverim, diyordu.

— Tam alayın sırası ya, dedi Vakiref.

— Prensip olarak her çeşit şiddete karşıyımdır ama, dayak atmak hoşuma gider. Bizim yeğeni de iyice ıslattım hani.

Öte yandan Saşa'nın sesi yağmur taneleri ya da dualar gibi geliyordu:

— ... Elleri bayraklılara nerde rastlarsanız basın dayağı. Hele bayrak taşıyanları asla bırakmayın. Ötekiler nasıl olsa kaçarlar.

— Ya kaçamazlarsa?

— O zaman tabancalarımız olacak' Gizli topluluklardan olanlarara ya da halkın kaçırdıklarına rastlarsanız, aynı şekilde davranın, gebertin hemen.

— Çok doğru... Ya onlar ya biz dedi bir ses. Pantelief'inkini andırıyordu.

— Tersi olursa bizim ne olacağımız da belli.

Vakiref kesin bir sesle:

— Onlara özgürlük verildi, peki biz... biz ne olacağız? diye bağırdı.

Klimkof, avlunun bir kenarında odun yığınlarının üstüne oturmuş, çevresinde konuşulanları can kulağıyla dinliyordu. Biçimsiz kalın duvarlar avluyu çeviriyor, pencerelerden donuk ışıklar saçılıyor, gökte bulutlar ağır ağır gidiyordu. Bir köşede alçak bir merdiven gördü Klimkof. Tepesinde yakalarını kaldırmış, kasketini ensesine çekmiş Saşa oturuyordu. Başının üstünde her an sönecek gibi ölü ışıklar saçan bir fener asılıydı. Tam arkasında da karanlık bir

kapı vardı. Bir çok kişi de merdivenin basamaklarına oturmuştu. Griler içinde iri gövdeli bir adam da kapıya yaslanıyordu.

— Özgürlüğün size isyana karşı savaşabilmeniz için verildiğini bilmelisiniz. dedi Şaşa.

Arada bir ayak sesleri, madenî gürültüler, boğuk, kuşkulu öğüt veren sesler geliyordu kulaklara.

— Dikkatli ol .

— Değiştirilmeleri için emir verilmedi daha.

Gecenin karanlığında birbirlerine benzeyen insanlar gruplara ayrılmışlardı. Gıkları çıkmadan Saşa'yı dinliyorlar, rüzgârda savrulur gibi titriyorlardı. Şaşa'nın sesi bütün ötekileri bastırıyordu. Klimkof'un içini üzüntü kapladı gene. Konuşup duran bu adama karşı içinde birdenbire sonsuz bir tiksinti doğdu.

— İsyancılara karşı açıkça savaşmakta serbestsiniz. Aldatılan çarı korumak zorundasınız. Bilmelisiniz bunu. Ödülleri de unutmayın. Kimde tabanca yoksa yaklaşsın buraya.

Çevreden sesler yükseldi:

— Bende... bende... bende...

Merdivene doğru ilerlediler, grili adam:

— İki tane alabilir miyim? diye sordu.

— Niçin?

— Bir arkadaşım için.

Klimkof'a hiç de yabancı gelmeyen polislerin sesi daha neşeli daha korkusuzca yükseliyordu.

— Kimseyi dövemem ben...

Pantelief, kaba bir tarzda:

— Söyledi işte, dedi.

— Savaş.

Ağlamaklı bir ses yeriniyordu:

— Az mermim var benim, bir kutu olsa iyi olurdu...

Tam ikl sokağın derdiyle uğraştım, bittim bugün, dedi, Şaşa.

— Yarın oldukça ilgi çekici olacak .

— Evet...

Kulaklarında bomba gibi patlayan sesler Klimkof'a yarını gösteriyordu. Herhangi bir başarısızlık sonucu, tüm düşlerinin kurgularının yok olmasından, eski korkunç yaşamiia yuvarlanmaktan çekiniyordu. Gene yüreğinde zayıf adamın kini, özgürlüğe susayan kölenin içgüdüsü belirdi. Umutlarının nasıl olsa öldüğüne inandığından, gözleri yarı kapalı, yeniden Saşa'yı incelemeye koyuldu, her söylediği sözcüğü yuttu .

Polisler duvarın altındaki iri delikten ikişer üçer çabucak gidiyorlardı .Saşa'nın başının üstündeki ışık söndü. Klimkof onun aşağıya atladığını, sonra da genzinden gelen kısık sesini duydu:

— Tam yedi memur gelmedi bugün daireye. Neden ama... Herkes şenlik var sanıyor. Böyle durumlarda asla tembelliğe göz yummayacağım. Şunu iyi bilin ki işleri aynı ciddiyetle yürüteceğim. Çünkü ben Filip Filipoviç değilim. Ondan çok daha iyi çevirebilirim sizi. Kim söyledi Melnikof'un elinde Melnikof'un elinde bayraklarla dolaştığını?

— Ben gördüm.

— Bayrak mı vardı elinde?

— Evet... Her de «Özgürlük,» diye bağırıyordu.

— Vakiref, sen misin?

— Evet, benim.

Saşa'nın gölgesi kaybolmuştu ama, merdivenin

yanındaki bütün polislerinden daha iri olan gövdesi, büsbütün uzamış, ezici bir bulut gibi avluyu doldurmuştu sanki.

Saşa'nın gölgesi kaybolmuştu ama, merdivenin yanındaki bütün polislerden daha iri olan gövdesi, büsbütün uzamış, ezici bir bulut gibi avluyu doldurmuştu sanki.

Klimkof olduğu yerde doğruldu, düşmekten korkuyormuş gibi dikkatle kapıya doğru gitti. Saşa'nın sesi yarı yolda yakaladı onu, sırtından buz gibi bir ter boşandı.

— Klimkof!

Ellerini öne doğru uğattı Klimkof, daha hızlı yürümeye çalıştı, dizleri titriyordu.

— Klimkof, Vekof, Evsei, nerde bu sersemler, diye bağırıyordu Saşa.

Klimkof bir ara Krassavin'in sesini duydu.

— Gittiler herhalde, diyordu. Soyadlarıyla çağırmayın.

— Bana akıl vermeye kalkma. Soyadlarını da ötekileri de hepsini halledeceğim yakında...

Klimkof içinden «Asıl ben seni halledeceğim,» dedi. Dişlerini öylesine sıktı ki, canı acıdı.

Kapıdan çıkar çıkmaz, gene kendi güçsüzlüğü altında ezildi. Çoktandır biliyordu bunu, sonsuz umutsuzluklara kapılmıştı. Korktu. Boyunduruk gibi sımsıkı dolanan bu duygudan kurtulmaya, korkusunu silkmeye çalıştı. «Her şey yoluna girer belki. Belki de asla başarılı olunamayacaktır.» diye geçiriyordu kafasından .

Kendine de inanmıyordu artık. Ötekiler de kendisi gibi güçsüz ve iradesizdir diye düşünüyordu. Sa-

şa'nın etkisi altında altına almak istediği kişiler karşısında nasıl güçlü olabildiğini de biliyordu.

Bir gün sonra, uzunca bir süre dışarı çıkıp çıkmamak arasında bocaladı durdu. Yatağında sırt üstü yatıyor, tavana bakıyor, durmadan Saşa'nın açık gri gözlerini, renksiz çizgilerini, sivilceli alnını görüyordu. Bu yüz, bugün ona çocukluğunu, bataklığın üzerinde sisler içinde mehtabın korkulu çemberini anımsattı.

Soğuk, bomboş, yumuşak bir durumda, Saşa'nın yıktığı düşlerini düşünüyor, kini giderek gözleriyle yemek ya da dişleriyle paralamak isteğine dönüşüyordu .

Belki bir gelen olur diye kalkı, giyindi. Sokağı koşarak geçti. Birdenbire kesildi, durdu, tramvayı beklemeye koyuldu Bir yığın insan durmadan önünden geçiyordu. Yeni birşeyler vardı onlarda, ama ne? Kurcaladıığnda, eski kuşkular, heyecanlar olduğunu anladı. Çoğu çekimser, bakınıyordu çevresine. Eski dost bakışlar yoktu artık. Sesler boğuk çıkıyordu. Hınçla, kinle doluydu. Yolculardan ikisi Klimkof'un önünde durdu. Birisi:

— Kaç ölü dedin?

— Beş... On altı da yaralı...

— Kazaklar ateş etti mi?

— Evet... bir çocuk ölmüş...

Klimkof, onlara bir göz attı, kısa bilgi edindi.

— Neden?

Sakallısı omuz silkti:

— Sarhoşmuş, güya kazaklar, dedi.

«Saşa düzenlemiştir bunu.» diye düşündü Klimkof.

— Spaski köprüsünde, halk üniversiteli birini vurmuş, ırmağa atmış .

— Hangi halk, diye sordu Klimkof.

— Bilmem, galiba milliyetçiler.

Sakallı:

— Sabahtan beri ellerinde üç renkli bayraklarla ,imparatorun resmi bulunan üstleri başları yırtık pırtık kimseler, sokak sokak dolaşıp, önlerine gelen iyi giyimli insanları dövüyorlar.

«Saşa'dır.» dedi: Klimkof gene içinden.

— Polisin, emniyetin işidir, diyorlar.

Klimkof:

— Doğrudur, dedi.

Hemen susup dudaklarını ısırdı, hemen gitmek istedi ama o anda tramvay geldi. Konuşan adamlar durağa gittiler. «Ben de gideyim, kuşkulanmasınlar» dedi kendi kendine.

Onlarla birlikte tramvaya bindi.

İçerdeki halk sokaktakinden daha sessizdi. Onların konuşmalarına kulak kabarttı.

Kemikli yüzlü irice bir adam yerinen bir sesle:

— Bende severim sayarım imparatoru... bildirisi için de yürekten teşekkür ederim. Yaşasın! diye avazım çıktığı kadar bağırırım ama milliyetçilik diye cam kırmaya, milletin suratını parçalamaya gelemem.

— Barbarlık bu, dedi şişman bir kadın.

Bir köşeden:

— Temin ederim ki polisin işidir bu, dedi bir ses.

— Ne gereği var bu hareketlerin?

Hiç kimseden ses çıkarmadı bir an... «Bunun nedenini ben biliyorum.» diye geçirdi kafasından Klimkof.

Ses gene konuşuyordu:

— Karşı bir isyan hazırlanıyor. Iyi açın gözlerinizi. Bu milliyetçi davranışları kim yönetiyor? Polisler, kılık değiştirmiş casuslar.

Klimkof bunları söyleyen adamı inceliyordu. Bu adamın yüzü genç, çizgili temiz, bıyıkları sarıydı. Çenesinde gene açık renk sakalı vardı. Sırtını duvara yaslamış, ayak ayak üstüne atmıştı. Zekî mavi gözlerini halkın üzerinde gezdiriyor, sözlerine, düşüncelerine güvenen, inanan bir dille konuşuyordu.

Üstünde içi kürklü bir palto, ayaklarındaki çizmelerle bir işçi de olabilirdi ama ellerinin beyazlığı, alnındaki ince çizgiler bunu yalanlıyordu.

«Kılık değiştirmiş, ya bir üniversiteli ya da soylulardan biri» diye düşündü Klimkof. İyice kulak verdi bu sarışın delikanlının sözlerine. Mavi gözlerine bakıyor, haklı görüyordu onu. Birdenbire içgüdüsel bir çarpıntıyla sahanlıkta vatmanın yanında kara yuvarlak enseli, çökük omuzlu, dar bir sırt gördü... Hemen tanıdı Klimkof.

— Zarubin!»

İçini kemiren bir duyguyla sarışın gence baktı. Kasketini çıkarmış, dalgalı saçlarını sıvazlayarak durmadan konuşuyordu:

— Devletin elinde, asker, polis, casus oldukça, halkın haklarından hiç birini savaşa girmeden vermeyecektir. Bunu aklımızdan çıkarmamalıyız.

Kemikli yüzlü adam:

— Yalan, diye bağırdı. İmparator bize meşrutiyetten söz etti. Gün gibi açık bu. Onun için böyle konuşmakta haksızsınız.

Delikanlı soğukkanlılığını bozmadan:

— Söyleyin o zaman, bu cinayetleri düzenleyen,

«Kahrolsun meşrutiyet» diye sokaklarda bağırtan kim? Eski rejimden yana olanlara bakın... Buyrun...

Tramvay gıcırtılı bir ses çıkardı durdu. Sinirleri bozan makine gürültüsü kesilince kükreyen sesler, gürültüler duyuldu:

— Tan-rı Ça-rı ko-ru-sun!..

— Yaşaaa...

Tramvayın önünde bir sürü bağıran çocuklar belirdi. Herbir yana dağıldılar. Arkalarında karmakarışık düzensiz bir kitle vardı. Ellerinde bayraklar taşıyorlardı.

— Hurraaaa...

— Kahrolsun meşrutiyet.

— İstemiyoruz!

— Tanrı Çarı korusun! Hurra!

İnsanlar birbirine çarpıyor, kasketlerini havalara atıyorlardı.

Önlerinde, Melnikof başını eğmişti yürürken. Saldırmaya hazırlanan bir boğaya benziyordu. Elindeki uzun sopanın ucunda bir bayrak takılıydı. Gözlerini birtürlü yerden kaldırmıyor, ayaklarını karnına çekip sonra hızla yere vuruyordu. Öylesine sert vuruyordu ki tüm gövdesi sarsılıyor, başı sallanıyordu. Bu arada bağırıyordu da. Daha doğrusu kükrüyordu. İnceli, kalınlı binlerce ses arasından seçilebilen bir kükreme:

— Tanrı Çar'ımızı korusun!

Arkasından da bir serseri takımı geliyordu. Darmadağınık saçları, pis, tuhaf giysileriyle kuşkulu bir görünümleri vardı. Ellerini de başlarını da yukarı kaldırmışlar, pencereleri gösteriyorlardı. Arada kaldırımlara sıçrıyorlar, gelip geçen adamların şapkaları-

nı kapıyorlardı. Nâralar atıyor, şarkılar söylüyorlardı. Sonra gene elebaşlarının peşi sıra diziliyorlardı.

Melnikof elindeki bayrağı bir o yana bir bu yana savuruyor, sesi bir çan gibi çınlıyordu:

— Kahrolsun asiler... kahrolsun dinsizler!.. Durunn...

Klimkof: «Çok içmiş belli!» diye düşündü .

Polis bayrağını salladı, gene!

— Durun! diye bağırdı. Şimdi şarkı söyleyeceğiz. Ağzını alabildiğine açmış, böğüre böğüre şarkı söylemeye başladı:

— Ta-an-rıı... Ça-aa-rıı...

Derken gökyüzünü bir bağırtıdır kapladı. Herkes bir ağızdan haykırıyordu.

— Yaşasın Çar... şapkalarınızı çıkarın... Ortodoks Hıristiyanlar... Halkı aldatanlar, asiler kahrolsun, her şey eskisi gibi olsun.

Tramvay durmuştu. Yolcuların hepsi ayaktaydı, şapkalarını çıkarmışlar, dışarı bakıyorlardı. Serseri takımı pis bir dalga gibi çevrelerini sarmıştı. İçlerinde bir sarışın oğlan vardı; kasketini çıkarmamıştı.

Klimkof oğlanın kendinden emin, ağırbaşlı yüzüne baktı:

«Kendini bir şey sanıyor» diye düşündü. Yüzünde yalancı bir gülümseme, dışarı bakmaya başladı. Şu bağıranlar, çağıranlar ne budalaca davranıyorlar. Ama bildiği bir şey vardı: Tümünde de içlerini dolduran kapkara bir korku vardı. Ancak korkmadıklarını göstermek istiyorlardı. Küfür etmek, bağırmak, çağırmak sanki onların başını döndürüyor, avutuyordu.

Geniş, aydınlık caddelere inmekten ürktükleri için, ipini koparmış köpekler gibi tramvayın çevresinde dönmekle yetiniyorlardı.

Birbirlerine sokulmuş, durmadan uluyorlardı. Gene de hiçbir şey korkularını yenmeye, çevrelerine kuşkuyla bakmaktan alıkoymaya yetmiyordu.

Tramvayın yanında ufak tefek bir köylü vardı. Üstü başı dökülüyordu. Başını kaldırmış, gözlerini yummuştu. Ağzını alabildiğine açmış, sararmış dişlerini gösteriyordu. Bir yandan düdük gibi haykırıyordu.

— Kah-rol-sun Meş-ru-ti-yet.

Çenesi titriyor, sivri sakalları sallanıyordu.

Harcadığı güç, çektiği korku ona buram-buram ter döktürüyordu. Arada sesi kısılıyordu. İşte o zaman dizlerini büküyor, başını omuzlarına gömüp, ürkek bakışlar artıyordu çevresine. Derken kendine geliyor, toparlanıyor, gözlerini yumarak, dayak yiyormuşçasına gene bağırıyordu:

— Ye-teer!

Köylü, Klimkof'un hoşuna gitmişti. «Ben de onun gibi yapabilirim» diye düşündü ama, acımaktan da kendini alamadı. Derken gözüne kapıcılar ilişti. Yüzleri herzamanki gibi asık ve laubaliydi. Sonra Kilimçi'i -dinine yürekten bağlı, sakallı ihtiyarcık- gördü. Kilise bekçisi; kötü kötü bakan genç serseriler, korkak, utangaç köylülerin değişken davranışları ilgisini çekti. Onlar da kendisi gibiydi. Sürekli tutuklanma korkusu içinde yaşıyorlar, bir türlü bu düşünceden kurtulamıyorlardı.

Kalabalığın içinden, bir yılan balığı gibi oradan

oraya kıvrılan Zarubin çekti gözünü. Zarubin, Melnikof'u görünce hemen yanına seğirtti. Yeninden çekip, tramvayı gösterdi, bir şeyler fısıldadı.

Klimkof oturduğu yerden doğrulup, arkasına baktı: Sarışın genç kapıya doğru gidiyordu. Hemen yerinden kalktı. O ânda Melnikof da tramvaya atlamış, iri gövresiyle kapıyı kaplamıştı:

— Kasketini çıkar! diye kükredi.

Oğlan ön kapının tutulduğunu görünce arka kapıya doğru atıldı. Ne var ki, orayı da Zarubin tutmuştu. İncecik sesiyle haykırıyordu:

— Şu bayı görüyor musunuz? Zahmet edip de kasketini bile çıkarmıyor. Hem ben onu iyi bilirim... Bombalar yapar... Arkadaşlar dikkat...

Birden elinde bir tabanca belirdi. Taş atacakmış gibi tutuyordu silahını. Serseri takımı tramvayın inişini kesmişler, yolcuların inmesini engelliyorlardı. Hıçkıra hıçkıra ağlayarak bir kadın yalvarıyordu:

— N'olur şu kasketinizi çıkarsanız... Çıkarın... Ne yapıyorsunuz? diye bağırıyordu.

Tramvayın içindekiler de şaşkına dönmüşlerdi. Herkes bir karmaşıklık içindeydi. Bağıran, feryat eden, uluyan, korkarak sarışın gence bakanlar, Şimdi sarışın genç de tabancasını çekmişti. Zarubin'in üstüne yürüyüp:

— Çekilin yolumdan, yoksa vururum, diye bağırdı.

Diğeri geriledi. Ama arkasından itmişlerdi. Diz üstü düştü, bir elini yere dayadı, öbürünü kaldırdı. Ardarda iki el tabanca sesi duyuldu. Camların şangırtısına kin dolu, gür bir ses karıştı:

— İtler!

Üçüncü el de duyuldu. Bu kez Zarubin'den yürekler paralayıcı bir çığlık koptu:

— Ahh...

Bir şeyin önünde secde ediyormuş gibi yere kapandı, alnı yere değdi.

Klimkof'a birden çevresi genişledi, gürültü durdu gibi geldi. Oturduğu sıranın üzerinde büzülmüş, heyecanla «Şimdi onun yerinde yerde ben yatıyor olabilirdim» diye düşünüyordu.

Ruhunun karanlıklarından doğmuştu bu düşünce. Ona ne neşe verdi, ne de korku. Bıkkın, yorgun çevresine bakındı. Sarı saçlı genç dimdik, sahanlıkta ayakta duruyordu. Melnikof, yıldırım gibi Klimkof'un önünde geçip gence doğru atıldı. Zarubin'in ise atılacak hali falan kalmamıştı, cansız, yerde yatıyordu.

Sahanlıktan deminki tok ses gene duyuldu:

— Bir adım daha atarsanız kendinizi ölmüş bilin!

Bu sözler Melnikof'u durdurmadı; Zarubin'in ölüsünün üzerinden atladığı gibi genci belinden kavrayıp, kaldırıma fırlattı. Ardından da vahşi bir sesle bağırdı:

— Gebertin onu, yok edin onu!

Ardarda üç el silah sesi duyuldu. Boğuk bağırışlar, tekme, yumruk sesleri birbirine karışıyordu. Yalancıktan heyecanlandığı sesinden belli olan biri gür bir sesle:

— Böyle demek ha... başına başına vurun... öyle, öyle... ha... diye sesleniyordu.

İsterik, tiz bir ses:

— Arkadaşlarım parçalayalım onu, kafasını ezelim. Yeteri kadar çektik ellerinden, şimdi sıra bizim, biz ezeceğiz onların kafalarını, diye bağırdı.

— Budalalar!

Tok ama nefret, acı dolu bir sesti bunu söyleyen. Çevresindeki kendini ezen, çiğneyen tüm o kalabalığın çığırtılarını bir ân için bastırmıştı. Çabuk bastırdılar bu çığlığı. Gördüklerinden sonra olduğu yerde sallanan Klimkof sahanlığa kadar çıkabildi. Kaldırımın üstünde kıllı solucanlar gibi kıpırdaşan, ellerindeki işi bir an önce bitirmeye çalışan bir kalabalık gördü. Tümü de kamburunu çıkarmış, elleri, ayakları durmadan oynuyordu. Boğuk boğuk sesler çıkarıyorlardı.

Sarı saçlı gencin gövdesini parça parça etmişlerdi. Yetmedi. Hırslarını alamadılar. Taşlarla vurup, tekmelemeye ,yüzünü gözünü çiğnemeye devam ettiler. Zavallı çocuğun gövdesi yavaş yavaş çamur halini alıyordu. İnsanlıktan çabucak uzaklaşmışlardı. Halk hâlâ onu tanınmayacak hale koymak için birbiriyle yarış ediyordu.

Üvez gibi yaşlı bir adam koca çizmeleriyle başı ezmeye uğraşıyor bir yandan da uluyordu:

— Al! Al sana! Sonunda bizim de sıramız geldi işte!

Acıklı oyun bitiyordu: Ancak biterken perdeyi de açmış, iğrenç Rus vahşetini de ortaya çıkarmıştı. Klimkof onlardan, hattâ kendinden bile nefret ediyor, tiksiniyordu.

Üşüyen ellerini gocuğuna sürterek ısıtmaya çalışan bir delikanlı:

— Onun tabancasını kim aldı? diye sordu.

Belli yorulmuştu, canı konuşmak istemiyordu. Hoş hiç kimsenin canı çekmiyordu ya konuşmayı.

Birkaç kişi sokak fenerinin altında toplaşmıştı. Daha gülecek halleri vardı belli ki kahkahalar atıyorlardı.

— Hadi hadi yalan atma! Yere yuvarlanır yuvarlanmaz suratına ilk tekmeyi ben patlattım. O şeref benimdir!

— Palavracı, ilk tekmeyi arabacı Mikailo attı, sonra da ben...

— Mikalio bacağından vurulmuş...

— Kemiğine gelmediyse zararı yoktur...

Kan dökmenin zevkine vardıktan sonra bu insanlar daha da zorba olmuşlardı. Umutları boşa gitmemişti. Şimdi kendilerinden emin, can alıcı bakışlarla çevrelerini süzüyorlardı. Budalalar!

Sokağın ortasında biçimsiz bir yığın kalmıştı şimdi. Öylesine kanlıydı ki kaldırımlara bile akmaya başlamıştı.

Klimkof kan izlerini gözleriyle takip etti. «İşte bağımsızlık» dedi. Çok üzgündü. Birden karanlık dumanlar arasından Melnikof'un yüzünü seçti. Polis kalın sesiyle homurdanır gibi konuşuyordu:

— Öldürdüler...

— Hem de pek çabuk...

— Bu sabah birini daha öldürmüşler...

— Niye?

— İleri geri konuşmuş. Bir taşın üstüne çıkmış, halka söylev veriyormuş. Çaçin de tam göbeğinden vurmuş...

— Neye? Klimkof illa nedenini öğrenmek istiyordu.

— Halkı aldattıkları için... niye olacak. Yayınla-

dıkları beyannamenin de aslı astarı yok... Halkın daha hiç bir hakkı yok...

Klimkof alçak ama inan dolu bir sesle:

— Bunların tümünü de Şaşa uydurmuştur, dedi.

Melnikof başını sallayarak ellerine baktı. Kocaman elleri vardı. İçmiş gibi, kendinde değilmiş gibi, tuhaf bir sesle konuştu:

— Her zaman aldatılacak biri bulunur... Zarubin bile öldü, baksana!

Tramvayın sahanlığına çıktı, eğilip Zarubin'in cansız gövdesini kucağına aldı, içeri götürüp bir sıranın üzerine yatırdı.

— Bak şurasından vurulmuş...

Klimkof onun nereseinden vurulduğuna bakmıyordu Bir süre önce şişeyle vurup yaraladığı yüzde o çatışmanın izlerini arıyordu. Şişenin izi kalmamıştı. Yalnızca sağ gözün hemen üstünde küçük bir kırmızı delik görünüyordu. Gözleri o deliğe takıldı kaldı. Sanki delik onu içine çekiyor, ölmüş arkadaşı için sonsuz bir acıma duygusu veriyordu ona.

Melnikof'un sorusuyla kendine geldi.

— Senin tabancan var mı?

— Yok...

— Zarubin'inkini al...

— Yok, istemem şimdi...

— Şimdi herkesin bir tabancası olmalı... Eğildi, tabancayı alıp Klimkof'un cebine koydu. Zavallı Zarubin gerçekten ölmüştü...

Klimkof gözlerini Zarubin'in yüzünden alamıyordu. «Onu bu ölüme ben hazırladım» diye düşündü.

— Hadi gidelim! Melnikof kolundan tutmuş, çekiştiriyordu. Klimkof hâlâ Zarubin'e bakıyordu.

— O ne olacak peki? diye sordu.

— Polis bir icabına bakar ...ölülere dokunmamalı biliyorsun. Yasalar böyle der... Hadi nereye gideceksek gidelim ...Sabah beri ağzıma lokma bir şey girmedi... zaten üç gündür ne bir şey yiyebiliyorum ne de uyku uyuyabiliyorum.

Derin derin içini çekti. Sonra umursamazlıkla somurttu:

— Zarubin'in yerine ben ölmeliydim! diye açıkladı.

Klimkof dişlerinin arasından tıslar gibi:

— Şaşa kökümüzü kurutacak... Mahvımıza çalışıyor, dedi.

— Ruhu kör de ondan...

Konuşmadan yürüyüp gittiler. Geçtikleri sokakları bile görmüyorlardı. Sarhoş gibi sallanıyorlardı. Arada kendi düşüncelerini açığa vuracak birkaç kelime ediyorlardı.

Melnikof:

— Gerçek Nerde? diye sordu. Sanki boşlukta gerçeği tutmak istermişçesine ellerini uzatmış, havayı avuçluyordu.

Klimkof!

— Bugüne kadar iki kişi öldürüldü... dedi. Sonra sustu, kaçan düşüncesini yakalamaya çalışıyordu.

— Ne ikisi, ne üçü... Herkes kör doğrusu...

— Bu düzenlerle ne yapmak istiyor Şaşa?

— Azizim, sevmiyorum o adamı...

Klimkof kin dolu bir sesle:

— Asıl onu ortadan kaldırmalı, dedi.

Melnikof uzun bir süre sustu. Sonra birden yumruklarını sıkıp sert bir sesle:

— Yetti artık! diye bağırdı. Vicdanım, taşıyama-

yacağı kadar suçla yüklendi artık ...Volga'nın ötesinde yaşayan bir amcam var. Yeryüzündeki tek akrabam... Onun yanına gideceğim. Birlikte arıcılık yaparız onla. Gençliğinde sahte para basmış, yakalanmış.

Kısık bir sesle gülmeye başladı.

Klimkof şaşırmıştı:

— Ne oluyorsun? diye sordu.

— Amcam üç yıl önce öldü... hep unuturum da..

Ayakları onları hep gitmeye alışık oldukları meyhaneye sürüklemişti. Klimkof kapıdan içeri baktı, hoşnut kalmamıştı. Tatsız bir sesle:

— Gene kalabalık. Ben girmem...

Melnikof:

— Kalabalıksa ne olur yani? dedi. Kolundan çekip, içeri sürükledi. Bir yandan da konuşuyordu:

— Tek başıma canım sıkılır... Üstelik de bir korkaklaştım ki sorma... Beni tanıyacaklar da öldürecekler diye korkmuyorum ama... belirsiz, anlatamayacağım bir korku bu...

Sık sık toplandıkları odaya çıkmadılar bu kez. Büyük salonun bir köşesinde oturdular. İğne atılsa yere düşmeyecekti, o kadar kalabalıktı. Şaşılacak şey kimse sarhoş değildi. Yüksek sesle, anlaşılır biçimde konuşuyorlardı. Heyecan oraya da yayılmıştı. Klimkof alışkanlıkla dinlemeye başladı. Aynı zamanda Şaşa'yı düşünüyordu. Geçen günlerin ağırlığı altında ezilen beyni öylesine zonkluyordu ki, o iğrenç, uğursuz şefine karşı duyduğu nefreti azıcık olsun uyuşturmuştu. «Beni de yok edecek... ortadan kaldıracak... hiç kuşkum yok bundan...» diye düşündü. Birden Zarubin'in ateş püsküren gözlerini, sarı saçlı oğlanın paramparça olmuş gövdesini anımsadı. Korka korka çevresindekilere baktı, bir düşten uya-

nırmışçasına gözlerini kırpıştırdı. Sanki korkulu bir düşten uyanmıştı. Melnikof'a baktı: Adam durmadan birasını yudumluyor, sesi, soluğu çıkmıyordu.

Az ötelerindeki bir masada, üç genç adam oturuyordu. İyi giyimliydiler, belli iyi paralı bir işleri vardı. Birisi üzgün bir sesle konuşuyordu. Yüzü tunç rengiydi, kıvırcık saçları, güzel gözleri vardı:

— Baldırı çıplak serseri takımının yaptığı vahşetten yararlanıp, bize bağımsızlığın gelmeyeceğini, bunu yaşatmayacaklarını göstermek istiyorlar, dedi. Eskiden olsa bu serserileri yola getirmek için yasaların gücünden yararlanırlar, onların başını ezerlerdi. Şimdi bak onları destekliyorlar. Niye bu başıbozukların hunharca yaptıklarına, cinayetlerine göz yumuyorlar? Niye?.

Savaş kazanmış bir kumandan gibi başını kaldırdı, çevresinde oturanlara bir baktı. Sonra kendi sorduğuna kendi karşılık vermek ister gibi, çın çın öten bir sesle:

— Bize ders vermek istiyorlar da ondan, dedi. Bağımsızlık mı istiyorsunuz? Alın size bağımsızlık! Sizin için bağımsızlık cinayet, soygunculuk, toplumun aşırı taşkınlığıdır, demek istiyorlar.

Klimkof:

— Duyuyor musun? diye sordu. İşte Şaşa'nın tasarladığı buydu.

Konuşan adamın sesindeki ateş, inan, Klimkof'un içinde bir umut ışığı yaktı: «Belki de Şaşa yenilgiye uğrayacak» diye düşündü.

Melnikof'sa onun sözleri üzerine kötü kötü bakmakla yetinip, karşılık vermemişti.

Kıvırcık saçlı genç adam şimdi ayağa kalkmış, elindeki şarap bardağını sallayarak konuşuyordu:

— Yaptıkları doğru değil. Buna karşı çıkıyorum ben. Toplum, alnının akıyla yaşayan bu insanları bağımsızlığı birbirlerini öldürmek için değil; yaşantılarını zehirleyen unsurlara karşı kendilerini korumak için istiyorlar. Bağımsızlık us tanrıçasıdır Bu susuz canavarlar kanımızla gidermek istiyorlar susuzluklarını ama, yeter artık, kanımızı döktükleri yeter... Yaşasın bağımsızlık! Yaşasın bağımsızlık!

Topluluk da ayaklanmıştı, onlar da bağırıyor, ayaklarını vuruyorlardı.

Melnikof konuşan genç adama baktı:

— Budala, akılsız herif! diye homurdandı.

Klimkof sanki kendine söylenmiş gibi bu sözlerden gocunmuştu:

— Ama, gerçeği söylüyor, dedi.

Melnikof umursamaz bir sesle:

— Sen nerden biliyorsun ki? diye sordu, sonra gene birasına döndü.

Klimkof onun yüzüne karşı düşündüklerini haykırmamak için kendini zor tuttu. Budalanın da kör hayvanın da asıl o olduğunu, hain, uğursuz bir takım şeflerin insan avına çıkarttıkları bir köpekten farksız olduğunu bu irikıyım polisin yüzüne karşı bağırmak istedi, bağıramadı. O sırada Melnikof başını kaldırmış, fırıl fırıl dönen gözlerini Klimkof'a dikmişti:

— Niçin korktuğumu biliyor musun? diye sordu. Ben hapisteyken...

Klimkof onun sözlerini kesti:

— Sus şimdi. Adamı dinlemek istiyorum...

Kulağının zarını delecek kadar tiz bir ses duyuldu o bağırışmaların arasından:

— Duydunuz mu arkadaşlar?.. Bir tanrıçadan söz edildi... İyi dinleyin beni ,biz bir tek tanrıça tanırız o da Meryem Ana'dır. Bu bukleli saçlı züppelerse bizlere başka tanrıçalar kabul ettirmek istiyorlar...

— Def'ol buradan!

— Kes sesini...

— Baylar izin verin konuşayım, mademki bağımsızlık var diyorsunuz... hepimiz istediğimiz gibi konuşuruz.

— Görüyor musunuz? Bu kıvrılmış saçlı karı kılıklı herifler sokaklarda dolaşıp, hainlerin saldırısına uğramış çarlarının hayatını korumak için ayaklanan halkı öldürürlerken, biz zavallı Ortodoks Hıristiyanların ağzımızı açmaya bile hakkımız yok. İzin vermiyor baylar bize .Bağımsızlık, özgürlük dediğiniz bu mu sizin?

Klimkof ürpermişti:

— Bunlar kavga edecekler galiba, dedi. Yüzde-yüz içlerinden birisi de ölecek... ben kalkıyorum.

— Kardeşim sen de ne sıkıcı adamsın yani... Peki, peki dediğin olsun, gidelim bakalım. Ama, olacaklardan sana ne?

Parayı masanın üzerine bıraktılar, Melnikof başını iyiceme önüne eğdi, kapıya doğru ilerlediler. Yüzünü gizlemek zorundaydı, artık onu herkes tanımaya başlamıştı.

Kimseye bulaşmadan sokağa çıkmayı başardılar. Hava soğuk. sokaklar karanlıktı. Melnikof kısık bir sesle konuşuyordu:

— Ben hapisteyken... neye mi girdim? Çalıştığım fabrikada bir ustabaşı öldürülmüştü, topumuzu birden tutuklayıp, hapse koydular, işte o zaman beni hep

sürgüne göndermekle korkuturlardı. Hâkiminin de jandarmasının da ağzından başka laf işitemezdin, sürgün... O zaman gitmedim... doğrusu gitmek istemiyordum da... Sürekli ağlıyordum... Bir [illegible]ksürük konuşmasını kesti, adımlarını da ağırlaştırdı «Bir gün hapisane müdürünün yardımcısı beni görmeye geldi, hücreme. Ufak-tefek, yaşlı bir adamdı Aleksi Maksimiç, beni de çok severdi. Tutuklanmama da pek üzülürdü. Hep «Ah Liapin» derdi, benim asıl adım Liapin'dir, «sana öyle acıyorum ki»,

Klimkof onun anlattıklarını gözünde canlandırmaya çalıştı. Kendini sarp bir yamaçtan, içinde cinlerin, iblislerin bağırıp, haykırdığı bir uçuruma düşüyor sandı. Dinlemeye koyuldu.

— Gene bir gün geldi, «Liapin dinle bak beni, seni buradan kurtarmak, gene eski yaşantına kavuşturmak istiyorum... İkide bir sürgün, sürgün diye seni korkuttuklarını biliyorum, ama kurtulmak gene senin elinde. Politikacının birini asacaksın, olacak bu iş. Üstelik de üzülecek bir şey değil.» dedi. Ben de «Olur, ne derseniz yaparım... kimi isterseniz asarım. Ama bu işi nasıl yapacağımı bilemem ki» dedim. «Sen üzülme öğretiriz biz sana. Bir celladımız vardı, adama felç geldi, işe yaramıyor artık.» Bütün gece, adam nasıl asılır, bana öğrettiler. Bir çuvalın içine paçavraları doldurmuşlar üst kısmınıda boyun yerini belli etsin diye bir boğum yapmışlar. Bana verdiler çuvalı. Birkaç kere astım. Sabahleyin de yarım şişe votka içirdiler, alana götürdüler. Sehpanın yanında bir yığın asker, gocuklarına sarınmış bir yığın da önemli kişi vardı. Hava bir buzdu azizim, buz. Sehpanın üzerine çıktım. Ayağımın altında tahtalar bel

verip, çıtırdamaya başlayınca bir korktum, bir şaşırdım. Yeniden içki istedim. Şişenin geri kalanını da bitirince rahatladım. Sonunda tutukluyu getirdiler.

Gene bir öksürükle sözlerini kesti. Klimkof iyice sokuldu, adımlarını polisin adımlarına uydurdu. Gözlerini yere dikmiş, sağa sola bakmaya korkuyordu.

— ...Tutuklu genç, aslan gibi bir adamdı. Kendinden emin, dimdik duruyordu. Saçlarını sıvazlıyordu. İlmeği geçirdim boynuna. O sırada çimdikledim mi, bir yerini mi acıttım neyse, bana usulca, en küçük bir kızgınlık göstermeden «Azizim dikkat et» dedi. Papaz istavrozu uzatınca da delikanlı «Aman, rica ederim, zahmet etmeyin... ben dindar değilimdir» dedi. Öylesine sakindi ki sanırsın nereye gideceğinden haberi yoktur. Ellerim, bacaklarım titreye titreye astım onu sonunda... ama, bunu bana sanki soğukkanlılığıyla o buyurmuştu. O denli güçlü bir görünüşü vardı ki, ölümün efendisi oydu, sanırsın.

Sustu. Çevresine baktı, adımlarını sıklaştırdı.

Klimkof:

— Sonra? diye sordu.

— Sonra mı? Sonra adam öldü... hepsi bu. Yalnız o günden beri ne zaman birinin öldürüldüğünü duysam ya da görsem o adam gelir aklıma. Bana sorarsam yalnız o adam biliyordu gerçeği. Onun için de korkmuyordu ya... Klimkof sen de gelsene bize Hadi gel, bizde kal bu akşam.

Bu çağrı Klimkof'u adamakıllı hoşnut etti. Tek başına ne evinde, ne de karanlık sokaklarda kalamayacaktı. Canı sıkılıyor, kemikleri bile ağrıyordu. Belliydi durumundan.

Melnikof:

— Yalnızken canım sıkılıyor, dedi.

Klimkof ters ters:

— Saşa'yı öldürmelisin, dedi.

Melnikof:

— Yok canım! Sen beni katil mi sanıyorsun? Ben katil değilim... o adamı astıktan sonra bir kadınla bir de üniversiteliyi asmamı söyledilerdi ama, yapmadım istediklerini... Birinin benim peşimsıra gelmesi yetiyor... Tümü hortluyor biliyor musun? Öldürülenler, hiç kuşkum yok bundan, hortluyorlar.

— Genellikle mi?

— Belli olmaz ama... Bazan, hemen her gece... Nasıl karşı koyabilirsin onlara? Üstelik dua etmesini de unuttum. Sen bilir misin?

— Bilirim.

Bir avluya girdiler. Yerler taş, tahta, pislik doluydu. Uzun bir yol yürüdükten sonra bir bodruma indiler. Klimkof inmeleri hiç bitmeyecek sandı.

Melnikof'un odasına girdiklerinde şaşkınlıktan dona kaldı. Duvarlar tablolarla, yapma çiçeklerle kaplanmıştı. Yatak da beyaz perdelerin arkasına gizlenmişti.

Melnikof bir yandan soyunuyor bir yandan da Klimkof'un şaşkınlığını yatıştırmaya çalışıyordu:

— Tania adlı bir metresim vardı. Odayı bu hale o getirdi. Sonra da bir jandarmaya kaçtı. O işe de hiç aklım ermemişti ya... Herif duldu. Saçları da akpak olmuştu. Tania'ysa gençti. Anlaşılan herife tutulmuştu. Kaphe, bıraktı gitti beni... Ondan sonra üç kadın daha bıraktı beni ...Neyse, hadi yatalım artık.

Yan yana, birbirlerine sokulmuş yatıyorlardı. Yatak gemi gibi sallanıyordu, altlarında. Klimkof'un içi bulandı. Melnikof'un sözleri de yüreğini sıkıştırıyor, onu boğuyordu.

— Bir de Olga adında bir metresim vardı...

— Nee!

— Olga!.. Niye şaşırdın öyle? Çıtı-pıtı, neşeli, canlı bir kızdı. Bazan pek gerekli eşyalarımı, kasketimi saklardı .Sorduğum zaman da «Polis değil misin, ara bul!» derdi. Bayılırdı dalga geçmeye. Ama, sürtüğün biriydi. Kafamı çevirsem birini bulur, giderdi. Öylesine de narindi ki dövemezdim, saçlarını çekerdim. Kıyamazdım ama, cezalandırmazsam da olmazdı.

Klimkof inleyerek:

— Tanrım, benim halim ne olacak? dedi.

Melnikof susmuştu. Sonra tok, ağır bir sesle:

— Halinden yakınan yalnız sen değilsin ki, ben de sızlanırım sık sık, dedi.

Klimkof başını yastığa gömdü. Ayaz avaz ağlamak, bağırmak, içindekileri dışarı vurmak istiyordu. Dişlerini sıktı, iyicene yastığa gömüldü.

Uyandığı zaman aklını gizemli, sarsılmayacak bir karar kaplamıştı. Çaresizlik içerisinde bu kararı kafasından atmaya çalışıyordu. Çünkü derinleştirmeğe korkuyordu.

Melnikof elini yüzünü yıkmış, giyinmişti. Ama tıraş olmadan masaya çöktü. Çayını içip, kafasını toplamak istiyordu. Bir öküz gibi ağır ağır ekmeğini çiğniyordu. Klimkof'u görünce :

— Rahat uyudun mu? diye sordu. Ben ölü gibi uyumuşum. Ama, bir ara uyandım, bir de baktım yanımda biri var. Şaşkına döndüm. Tania'nın uzaklarda

olduğunu düşündüm... Sonra yanıma geldi, beni ısıtmak için sokuluyor dedim... seni hatırlayamadım birden...

Yüzünde acıma dolu bir gülümseme belirdi:

— Alay etmiyorum, inan... Bir kibrit yaktım... seni uzun uzun inceledim. Yüzünü pek beğenmedim... mosmordun... tıpkı şey gibi... şey...

Sustu, sözlerini bitirmeyecekti, öksürdü. Ama Klimkof onun neye benzettiğini anlamıştı. Üzgünlükle: «Raisa da anlamıştı kendimi asacağımı» diye düşündü. Birden benliğini bir korku kapladı. Kafarından uzaklaştırmak istedi. Saçma sapan bir soru sordu, unutmak için:

— Saatten haberin var mı?

— On bir oldu.

— İyi, daha erkenmiş.

— Evet...

— Benle birlikte oturur musun? Melnikof bir süre sustuktan sonra, bu fikri ileri sürmüştü.

— Bilmem!

— Neyi bilmezsin?

— Ne olacağını...

— Hiç bir şey olmayacak, inan bana. Sen gevezе bir adam değilsin. Ben de sevmem çok konuşmayı... Ancak canım sıkılırsa avunmak için konuşurum. Yoksa susarım... Öyle boş yere gevezelik edenlerden de hiç hoşlanmam, kafamı bozuyorlar. İçimden: «Laf? Yalnızca boş laf! Hep boş laf» diye bağırmak gelir yüzlerine karşı.

— Doğru!

Melnikof'a kısa bir karşılık vermişti, çünkü düşünüyordu: «Harekete geçmek gerek» Birden kesin kararını verdi, yüksek sesle:

— Önce Saşa, dedi. Sözlerinin neler doğurabileceğini düşünmemişti. Melnikof'a döndü:

— Nereye gidiyoruz? diye sordu.

Polis kaşlarını kaldırdı:

— İşe... dedi.

— Ben gelmiyorum...

Melnikof önündeki çay bardağını geriye itti, dirseklerini masaya dayadı, çenesini kaşıyarak düşünceli bir sesle:

— Artık bizim işler de çok güçleşti, dedi. Herkes başkaldırmaya başladı. Nerde gerçek asiler? Git de bul bakalım bir tane.

Klimkof dişlerini gıcırdatarak:

— En büyük fitnecinin, en iğrenç alçağın kim olduğunu ben biliyorum, dedi.

Melnikof sanki büyük bir buluş yapmışçasına:

— Sözünü ettiğin kişi Saşa, değil mi? diye sordu.

Klimkof kafasının içindeki tasarıyla öyle doluydu ki karşılık bile vermedi.

Melnikof çıkarken derin derin soluyarak:

— Birlikte oturacağız, anlaşıldı değil mi? diye sordu.

— Evet.

— Eşyalarını bugün getirir misin?

— Belki!

— Akşama yatmaya gelecek misin?

Klimkof bir süre düşündü, sonra:

— Evet, dedi.

Casus gider gitmez Klimkof yerinden fırladı. İçini bir korku, bir kuşku sarmıştı. Çevresine bakındı:

«Ya beni üzerimden kilitleyip de Saşa'ya haber vermeye gittiyse... gelip beni yakalarlarsa... En iyi-

si pencereden kaçmalı...» diye düşündü. Kapıya doğru atıldı. Kapı kilitli değildi. Yatıştı. Sanki yanında biri varmış gibi yüksek sesle konuşmaya başladı: «Bu ne biçim hayat... Ne kimseye inanıyorsun ne de kimseyle...»

Masanın başına çöktü. Kımıldamadan oturuyordu. Bütün kurnazlığını, zekâsını ortaya dökerek bir tuzak düşünmeye başladı. Ancak bu tuzağın kendine zararı dokunmamalıydı. Sonunda bir tanesinde karar verdi. «Bir şeyler uydurup Saşa'yı daireden uzaklaştırırım. Sokakta bir kalabalığa rastlayınca -Bu adam bir casustur, ezin başını- diye bağırırım. Böylece o da Zarubin'le, sarı saçlı oğlan gibi yeryüzünden silinir. Eğer kalabalık genç asiye yaptıklarını Saşa'ya yapmazsa ben önderlik eder, tıpkı Zarubin gibi tabancamı çeker, ateş ederim. Her ne tam göbeğinin ortasına!»

Güçlüydü, ataktı. Hemen, düşündüklerini yapabilmek için adımlarını sıklaştırdı. Ne var ki, Zarubin'i düşünmek onu sarstı. Kolaylıkla yerine getirebileceğine inandığı tasarısından kuşkuya düştü. Elinde olmadan kafasının içine gene o düşünce sardı: «Zarubin benim yüzümden öldü.»

Aslında kendini suçlamıyordu, üzüldüğünü de söyleyemezdi. Ancak bu zavallı polis ile arasında bir bağın olduğunu, bunu koparmak için de en kısa zamanda bir şeyler yapmasının zorunlu olduğunu anlıyordu.

— «Ona uğurlar olsun bile diyemedim... Nerde bulacağım şimdi onu?..» diye mırıldandı.

Pardesüsünü giydi, eline cebine sokunca tabancayı buldu. Hoşnut kalmışçasına gülümsedi, okşadı tabancayı. İçinden yeni bir güç, yeni bir istem fışkır-

dı .Daireye yaklaştıkça cesareti zayıfladı. Dar yola sapıp da üç katlı, karanlık yüzlü binayı görünce Zarubin'e uğurlar olsun demek istedi. İçini yakıyordu sanki bu istek. «Onunla alay ettim, küçük düşürdüm» diye düşündü. «Onu bulacağım, bulmalıyım» diye söylenerek,amacına ulaştıracak olan yoldan saptı. Saptı ama, içini kemiren kâbustan kurtulamayacağını anlıyordu. Gece gündüz kendisini izleyen Saşa'yı ortadan kaldırmak gerekiyordu. Bu düşünce her hareketini engelliyordu. Gene de genç casusun ölüsünü görmek onda tutku halini almıştı. İntikam alma düşüncesi geriye itilmişti. Önce, arkadaşını görecekti.

Yoldan geçen bir arabayı çevirdi. Bütün gün boyunca karayollar arasında mekik dokudu. Yalvardı, yakardı, rica etti, gün batarken Zarubin'in ölüsünün nerde olduğunu öğrenebildi. Yalnız iyice karanlık bastırmıştı, artık göremezdi. Melnikof'un evine döndü. İçin için seviniyordu, vaktin bu denli geç olmasına.

Melnikof gelmediğinden geceyi yalnız geçirdi. Kımıldamadan yatmak için büyük çaba harcadı. Kımıldadıkça perdeler sallanıyor, yaylar gıcırdıyor, odayı ıslak bir koku sarıyordu. Bütün bunlar da Klimkof'un içini bulandırıyordu. Korkuyordu, boğulacağını sandı. Hele fareler... karanlık basınca ortalığı boş bulup ortaya çıkmışlardı. Yaptıkları gürültü oğlanın zaten karışık olan aklını büsbütün çivisinden oynattı. Çevresini boğucu, bunaltıcı bir boşluk sardı; ruhunun orda kaybolup, gideceğini sandı bir an.

Güneş doğar doğmaz kalktı, giyindi. Artık arka-

daşını görebilecekti. Zarubin'i götürdükleri yer büyük bir avlunun köşesine yapılmış, eskilikten dökülmek üzere olan sarı bir binaydı.

Yaşlı, kambur bir bekçi kapıyı açtı:

— İki kişi getirdiler buraya ,dedi. Birisinin kim olduğu anlaşıldı ama, öbürünü tanıyamadılar daha. Tanınanı bugün gömecekler.

Klimkof içeri girer girmez Zarubin'in sert çizgili yüzünü gördü. Azıcık morarmıştı ama... değişmemişti. Gözünün üstündeki yara silinip, temizlenmişti. Şimdi kara bir leke gibi duruyordu. Zarubin'i sırtüstü yatırmışlardı. Bakır renkli elleri göğsünün üstünde kavuşturulmuştu. Çıplak, temiz, çevik gövdesi bir yay gibi uzanmıştı.

Klimkof onun yanında yatan cesedi gördü birden. Kapkara, didik didik olmuş, sarı, al, mor lekelerle kaplanmış bir yığıntıydı bu aslında. Ceset demek zordu. Yüzü ise çiçeklerle örtülüydü. Klimkof; gene de kafatası kemiklerini, kanı üzerinde kurumuş saçları, kesilmiş kulağı görebildi.

— Bunun başı maşı kalmamış ama, tanıdılar gene de. Doğrusu ben tanıyamazdım... Dün iki kadın geldi, çiçekleri de onlar getirdi, yüzün korkunçluğunu örtmek için... Öbürünü kimse tanıyamadı...

Klimkof kesinlikle konuştu:

— Ben tanıyorum onu... Jakov Zarubin... Polisti.

Bekçi ona baktı, sonra hayır diye kafasını iki yana salladı:

— Hayır o değilmiş. Hoş kentin tüm polisleri bu Zarubin'dir dediler ama, tanınması için resmen başvurduğumuz gizli polis örgütü, o değildir, dediler.

Klimkof sözüne inanmadığı için adama darılmış gibiydi:

— Benim arkadaşımdı, nasıl tanımam? dedi.

— Okrana'nın şefi, bizim örgütten değil, dedi. Ben bilemem ki.

— Nasıl olur, inanın bana ki bu Zarubin! Klimkof artık bağırıyordu.

Tam o sırada içeri iki adam girdi. Birisi bekçiye:

— Tanıyamadıkları hangisi? diye sordu.

— İşte şu!

Yaşlı adam parmağıyla Zarubin'i gösteriyordu. Klimkof bahçeye attı kendini. Bekçiye dolgun bir bahşiş verip ayrılırken halâ inatla:

— O Zarubin, inanın bana, diyordu.

Yaşlı adam kamburunu salladı.

— Siz öyle diyorsunuz ama, eğer o olsaydı dün gelen memur tanımaz mıydı. Tanımadı işte. Bir ceset arıyormuş, bunun önüne gelince biraz durakladı ama Zarubin falan demedi .Zaten öbürleri de tanımamıştılar ya...

— Son gelen kimdi?

— Kel kafalı, yaşlı bir adam. Güzel konuşuyor ama... konulmakta olan Zarubin'in cansız gövdesine çabuk, alışkın bir bakış attı. Sonra içi acıyla kavrularak vludan çıktı. Arkasından bekçinin konuştuğunu duydu. Mezarcılarla konuşuyordu :

— Ne tuhaf bir adam... Tanıyorum diye tuttırdu. Belki de o vurmuştur, ne dersiniz?

Mezarcılar bir ağızdan:

— Belli ki o da casus, dediler.

— Aman, bize ne!

Klimkof avludan çıktı, yoldan geçen bir arabaya atladı:

— Son hızla gideceksin, diye buyurdu.

— Ne yana?

Klimkof bir ân duraladı sonra alçak sesle:

— Dosdoğru git, dedi.

Beyninin içinde aşağılatıcı, acı veren bir sürü söz geçit yapıyordu: «Köpek gibi gömecekler onu... Kimse tanımak istemedi ,işlerine gelmez ki... Benim de sonum böyle olacak... alçaklar gibi gömüleceğiz...»

Sokak sanki onu yutmak istermiş gibi üzerine geliyor, evler sallanıyor, pencerelerin camları parıldıyordu .Yanından geçen arabaların gürültüsü daycanmayacak gibiydi. Her şey, her şey yabancı geldi ona birden. «Saşa'yı yok edeceğim... Karnına bir kurşun sıkacağım» diye düşündü. Bir süre sonra başka bir düşünce kapladı benliğini: «Böyle gerekiyor... yapmam şart... bana gelince, ne önemim var ki...»

Arabacının parasını verdi. Lokantadan içeri girdi. Saşa diğerlerinden daha sık gelirdi buraya. Casusların toplandığı odanın önüne gelince durakladı. Kendi kendine söz verdi: «Onu görür görmez vuracağım.» Tabancasını yokladı, kapıyı vurdu. Elleri titriyordu.

İçerden:

— Kim o? diye sordu birisi.

— Ben, Klimkof!

Aralanan kapının ardından Soloviefin küçük gözleri, kırmızı burnu göründü:

Adam şaşkınlık içersindeydi:

— Demek sensin ha! Öldü dedilerdi senin için ya?

Klimkof çok kızgındı. Pardesüsünü çıkardı Öfkeli bir sesle:

— Görüyorsun işte, sağım, dedi.

— İyi iyi. Kapıyı kapasana... Aklıma geldi de, duyduk ki Melnikof'la kardeş kardeş yaşıyormuşsunuz... Gözümüz yok ama...

— Demek doğru değil ha?..

— Niye doğru olmasın?

— Eh, çünkü sen sağlam birisin... o ise ölmek üzere... Daha bu sabah gördüm onu...

— Nerde gördün?

Soviet bir hastanenin adını söyledi.

Klimkof hiç umursamayan bir sesle:

— Ne işi var onun hastanede? diye sordu.

— Ooo, uzun hikâye. Başına vurmuş, kazağın biri, kılıçla. Üstünden de atla geçmişler... Nasıl olmuş, niçin olmuş bilmiyorum. Kimse de bilmiyor. Baygın yatıyordu gördüğümde. Doktorların da umudu yok, yaşamaz diyorlar. Kadehine yeniden içki doldurdu, ışığa tuttu, sonra bir solukta içti.

— Söylesene, nerde gizleniyorsun bunca zamandır ?

— Gizlenmiyorum...

Koridorda düşen bir tabağın sesi Klimkof'u tepeden tırnağa ürpertti. Tabancasını düşündü, ayağa kalktı.

— Saşa'nın gözüne gözükme, Bir bulsa, paralayacak seni...

Klimkof'un gözlerini mavi bir duman bürüdü sanki. Şefinin küstah sesini duyar gibi oldu. Kemikli elleri, sarı parmakları görüyordu sanki...

— Saşa gelmeyecek mi buraya?

— Bilmiyorum. Neden sordun?

Soloviefin pek mutlu bir görünüşü vardı. İkide bir gülüyordu. Sesindeki koruyucu, iyilik dolu hava Klimkof'un sinirine dokundu. Parça parça düşünce-

ler geçti aklından: «Tümünüz alçaksınız... Yazıklar olsun Melnikof'a... Zarubin'i tanımak istememiş demek... Niye?»

— Zarubin'i gördünüz mü?

Soloviefin kaşları kalkmıştı. Kuşkuyla:

— O da kimmiş? diye sordu.

— Zarubin canım, biliyorsunuz... hastanedeydi... görmüşsünüz ya!

— Ha o mu? Evet ,evet gördüm...

— Onu tanıdığınızı niye orda da söylemediniz peki? Klimkof sert bir sesle konuşmuştu.

Yaşlı casus hayretle başını kaldırdı Klimkof'a baktı. Alaycı bir sesle:

— Nasıl? Nasıl? diye sordu.

Klimkof elinden geldiğince tatlı bir sesle sorusunu gene sordu.

— Bak azizim. Bu seni hiç ilgilendirmez. Bunu iyi belle. Çok budalaymışsın doğrusu, acıyorum sana. Yalnız şunu iyi bil ki senin gibi budalaların hiç gereği yok aramızda. Böylelerini de bilmeyiz, tanımayız... Bu sözlerim kulağına küpe olsun... Sakın unutma, dilini de tutmasını iyi öğren.

Küçücük gözlerinde soğuk bir parıltı vardı. Silik paraların parıltısı gibi. Sesi sert, ürküntü verici tondaydı. Kalın parmaklarını sallayarak konuşuyordu. Sanki o parmaklarla Klimkof'u korkutmak istiyordu. Morarmış, etli dudakları öfkeyle büsbütün kabarık görünüyor, sürekli kıpırdıyordu. Ama Klimkof korkmadı. Adamda korkutucu bir şey bulamıyordu.

«Ne önemi var. Tümü de aynı çamurdan... Gebertmeli onları »diye düşündü. Hemen koştu, cebinden tabancasını aldı. Soloviefe doğrulttu. Boğuk bir sesle haykırdı:

— Al sana alçak! Al sana!

Adam olduğu yerde sallandı, boş bir çuval gibi yere yığıldı. Bir eliyle masanın ayağını yakalamış, diğerini de Klimkof'a uzatmış, yalvarıyordu:

— Hayır... hayır... yalvarırım gospodin... beni öldürmeyin beni öldürmeyin...

Klimkof gitgide artan bir güçle tetiğe basıyordu. Öyleki parmakları soğuk demire yapıştı kaldı. Saçları da diken diken olmuştu.

— Artık gidiyorum... Dönmemek üzere gidiyorum... Bir daha asla dön...

Bu korkak, tek tek dökülen sözler havayı doldurmuştu. Casus'un çenesinde yağlar parlıyordu. Göğsündeki peçete düşmek üzereydi.

Tabanca ateş almıyordu. Klimkof ne yapacağını şaşırmıştı Bir yandan parmakları sızlıyor, bir yandan korkudan soluk alamaz oluyordu.

Soloviеf:

— Size istediğiniz kadar para vereyim... Kimseye ağzımı açıp da tek söz etmeyeceğim... Ağzımı açmayacağım... Hiç... Anlıyorum...

Klimkof adamın yalvarmalarını duymuyordu bile. Tabancayı adama doğru fırlattı, pardösüsünü yakalayıp, odadan kaçarcasın çıktı. Ortlığı «Ah... ah...» diye feryatlar çınlatıyordu.

Korkunun etkisiyle kanatlanmış gibi kaçarken, o çığlıklar da beynini bir burgu gibı deliyor, sülükler gibi emiyordu.

Çığlıklar uzun bir süre peşi sıra geldi. Yalnız onlar gelse iyiydi ama bir de insanlar vardı peşinde. Bunlar havada uçuyor, uzun tırnaklı parmaklarıyla saçlarından çekiyorlardı. Alay ediyorlar, işkence yapıyorlardı. Sonra bir bakıyordu, hiç biri kalmamış pe-

şinde. Soluk almasına kalmadan gene yanıbaşında bitiyorlardı.

Bir araba çevirdi. Az sonra dayanamadı, indi. Gene koşmaya başladı. Bir faytona atladı, kaçmak istiyordu ama, o korkunç güç tam yanıbaşındaydı, görüyor gibiydi onu...

Faytondan indi, koşmaya başladı gene. Sonunda karanlık, sık ağaçlı bir ormanın önünde buldu kendini. Azıcık içi rahatladı, kaybolmak istermişçesine sık ağaçların arasına daldı. Koşar gibi yürüyordu. Hareketleri onun buyruğundan çıkmıştı sanki. Küçük bir ırmak kıyısına gelince, kumların üzerine çöktü. Az sonra kalktı, ırmak boyunca yürüdü. Korkudan oluk gibi ter döküyordu, soluk soluğa kalmıştı. Şişelerce içki içmiş gibiydi. Az ötesinde aydınlık bir yer gördü. Dinledi, birkaç adım daha attı, başını ileri uzatıp baktı: Demiryolu ordan geçiyordu. Irmağın karşı kıyısındaki ağaçlar tek tek, hem de kısaydı. Çabucak bir yarım çember çizdi, ırmağı izleyerek gene ormanın karanlık, sık ağaçlarla kaplı kısımlarına daldı.

«Beni yakalayacaklar... Şimdiden aramaya başlamışlardır bile... Koşuyorlar... geliyorlar...»

Ormanın içinde tatlı bir hışırtı duyuluyordu. Ayaklarının altında ırmağın incecik buzları çıtırdıyordu.

Klimkof olduğu yerde oturdu. Ayağının dibindeki bir buz parçasını ağzına attı... Birden ayağa kalktı, gene yürümeye başladı. Önüne dik, yalçın bir yamaç çıktı. Çabuk tırmandı. Orada daha ulu ağaçlar vardı. Birinin önünde durdu .Başının üzerindeki dallara baktı, aklından bir şeyler hesapladı. Sonra kemeriyle ,askısını çıkardı.

«Yok, yok üstümdekileri çıkarmayayım... Daha ağır olurum... Daha çabuk biter işim...»

Hareketleri çabuklaşmıştı. Parmakları titriyordu. İkide bir omuzlarını kaldırıyordu, sanki boynunu gizlemek istiyordu. Tüm gövdesini ,beynini tokmak gibi döven bir düşünce vardı. Korkak bir düşünceydi bu «Çabuk olmalıyım... yakalanacağım yoksa...»

Yakınlardan bir yerden tren geçti. Yer sallandı, yapraklar titreşti. Dalların arasından görünen ak duman Klimkof'u gözlüyormuş gibi bazan yavaşça ilerliyor, bazan gözden kayboluveriyor, sonra gene gözüküyordu.

Kemeriyle bir düğüm yapmıştı, boyunun eriştiği en son dala geçirdi, sağlam olup olmadığını anlamak için ıyicene asıldı. Kopmadı. Çabuk hareketlerle askısından da bir kör düğüm yaptı. İşini bitirince de içini çekip «Şimdi de dua etmeliyim» diye düşündü.

Aksi gibi aklına bir tek dua gelmiyordu. Kelimeler beliriyor, kayboluyor, bir türlü bir araya gelmiyorlardı. Birden aklına başka bir şey geldi: «Raisa nasıl da bildi, sonumun böyle olacağını» diye düşündü. Başını düğümde geçirdi. İçi ürpermemişti bile, (Eb, ibn, ruhulkudüs) «Baba, oğul, kutsal ruh...» diye dua etti, ayaklarını yere vurup havaya sıçradı, dizlerini karnına çekti, Sanki koca bir kılıçla vurmuşlar gibi başında müthiş, tuhaf bir acı duydu. Sersemledi, gövdesinin tüm ağırlığıyla yere düştü. Yuvarlandı ,döndü .Gücünü toparlayıp ağaçlara sarıldı, var gücüyle başını gövdelere vurmaya başladı. Sonunda acıdan bayıldı.

Kendine geldiğinde ırmağın kıyısında oturuyordu. Askısı sıyrılmış, göğsünden sarkıyordu, Pantolonu ise parça parçaydı. Diz kapakları paralanmış, derisi soyulmuş, kanamış dizleri görülüyordu. Her yanı ağrıyordu. Hele boynu... Buz gibi rüzgâr içini dondu-

ruyor, iliklerine kadar işliyordu. Başını çevirince kemerinin asılı durduğu ağacı gördü. Kemer bir yılan gibi sallanıyor, sanki onu yanına çağırıyordu.

Bitkindi artık. «Yapamayacağım... hayır, hayır yapamayacağım... Nasıl yapacağımı da hiç bilmiyorum...» diye düşündü.

Güçsüz, küçük düşürülmüş, horlanmış insanların duyguları içini doldurdu, gözlerinden sıcak sıcak yaşlar akmaya başladı. Arka üstü yattığı yerden, ip gibi inen gözyaşlarının arasından karar kara ağaçların karanlık gölgelerle bezendiği bulanık, boğucu gökyüzüne baktı. Bütün acılarını, ayaza karşın pardesüsüne sarınıp, uzun bir süre yattığı yerde kaldı. Geçmişi düşünmek bile istemiyordu ama, umuttan, neşeden yoksun, o garip, çılgınca yaşantısı gözlerinin önünden ağır ağır geçti. Yüreğinin içinde bir şey titreşiyordu; gittikçe de çınlamalar yapıyordu. İliklerine kadar işleyen bir çınlamaydı bu. Soğuktan katılaşmış zayıf, küçücük gövdesini güçlü, katı toprağa yapıştıracak kadar derin bir çınlamaydı...

Birileri ağaç gövdelerini sorguya çekiyordu. Aralarında birini gizliyorlar mıydı? Sorularını soruyorlar sonra titreyerek soğuğun içinde kayboluyorlardı.

O birileri Klimkof'un da yanına sokulduğu sırada oğlan binbir güçlükle yerinden doğruldu, alacakaranlıkta onların peşisıra yürüdü. Ormanın sonuna gelmişti. Başını bir ağaca dayadı, kentin uzaklardan gelen gürültüsünü dinledi. Akşamın basmasıyla gökyüzü de koyu bir maviliğe bürünmüştü. Kentin üzerine yavaş yavaş karanlık bir perde geriliyor, halk da geceyi ağırlamak için ışıkları yakıyordu.

Birden uzaklardan bir gürültü duyuldu. Demiryolu çın çın ötüyordu. Karanlıklar içinde o korkunç

gözlerini kırpa kırpa gelen tren göründü. Ardındaki gölge trenden daha karanlık, daha sıktı. Klimkof yerinden sıçradı, kendini rayların üzerine attı. Diz çöktü, sonra arkasını trene çevirip, yanlamasına uzandı. Boynunu korumak ister gibi pardesüsüyle sıkı sıkı sarmıştı. Hattın üzerine iyicene yerleştirdi. Birkaç saniye demirin soğukluğu iyi geldi, boynunun ağrısını dindirdi. Derken raylar gitgide artan bir hızla sallanmaya başladı. Dayanılamayacak bir çınlama sardı benliğini. Toprak da büyük gürültülerle sarsılıyordu.

Ağır ağır geliyordu tren. Zincirlerden çıkan gıcırtılar, raya çarptıkça öten tekerleklerin sesi Klimkof'un kulaklarını sağır edecek gibi oluyordu. Buharının sıcaklığını tam sırtının ortasında duyuyordu sanki.

Klimkof'un çevresindeki her şey sarsıldı, yerinden oynadı... Birden dehşet içinde kaldı, yattığı yerden fırladığı gibi koşmaya başladı. Bağıra bağıra rayların üzerinde koşuyordu:

— Ben suçluyum... Ben suçluyum... Ben.

Cilalı rayların üzerinden kayan iki güçlü ışık onu yakalayıverdi, kaçmasın diye tuttu. Hatların iki pembe şeridi kor gibi oldu bir dizgin gibi kaçak Klimkof'u yönetmeye başladı.

Genç çocuk hâlâ:

— Ben suçluyum... diye bağırıyordu.

Birden arkasına katı, geniş bir yığın çarptı. Ayakları raya takıldı, sert, madeni bir gürültü oğlanın yakınmalarına son verdi.

S O N

Maksim Gorki «Casus» adlı bu romanında devrimcilere karşı polisi ve jurnalcileri anlatıyor. Zaman zaman devrimcilerin, zaman zaman gericilerin önünde yürüyen kışkırtıcı polis'in adamlarını ve devrimcilere nasıl tuzaklar hazırlandığını bu romanda heyecanla izleyecek, bazı şeyler anımsayacaksınız.

Hasan Ali EDİZ'in Gorki üzerine bir yazısını, NÂZIM HİKMET'in de Gorki'nin ölümü karşısında kaleme aldığı iki fıkrasını kitabın başında bulacaksınız.

Fiatı : ONBEŞ LİRA